HYFFORDDIADAU CHRISTIANOGOL.

Yn dangos

Pa fodd i rodio gyda Duw ar hyd y Dydd.

A oſodwyd allan yn *Saeſonaec* gan *Tho. Gouge*, gwenidog yr efengyl, ac yn *Gamberaec* gan *Richard Jones* o Ddinbech.

---

1 Sam. 12. 23, 24. *Dyſcaf i chwi y ffordd dda ac union: yn unic ofnwch yr Arglwydd a gwaſanaethwch ef mewn gwirionedd, â'ch holl galon; canys gwelwch faint a wnaeth ef eroch.*

2 Pet. 1. 12. *Nid eſceuluſaf eich coffau bôb amſer am y pethau hyn, er eich bôd yn eu gwybod, ac wedi eich ſiccrhau yn y gwirionedd preſennol.*

Luc. 17. 10. *Gwedi i chwi wneuthur y cwbl oll ac a orchymynnwyd i chwi, dywedwch, gweiſion anfuddiol ydym: oblegid yr hyn a ddylaſem ei wneuthur, a wnaethom.*

Printiedig yn *Llundain* gan *A. Maxwell* i'r awdwr, 1675.

I 3

Hyfforddiadau Christianogol yn dangos pa fodd i rodio gyda Duw ar hyd y dydd.

PEN. I.

Pa fôdd i ddechreu 'r diwrnod gydâ Duw.

I. P*An ddeffroech gyntaf y boreu, cyssegra i Dduw flaenffrwyth dy feddyliau, drwy dderchafu dy galon i fynu atto ef mewn moliant a diolchgarwch, am y gorphywysdra diddanus a ganniatâodd efe i ti y nôs a aeth heibio,* Canys oni buasei fôd yr Arglwydd yn dragraslawn wrthit, ti a allesit huno hûn marwolaeth; ie ti a allesit ddeffroi ă flammau uffern o amgylch dy glustiau. Pa faint o achos gan hynny sydd i ti i fendithio Duw, megis am drugareddau 'r nôs, felly am adnewyddu ei drugareddau gydâ 'r dydd? Ac yna ymbil â Duw o'r galon, megis i'th gadw di rhag pôb enbydrwydd, (ond yn enwedig rhag pechu yn ei erbyn ef) felly hefyd i'th gyfarwyddo, a'th gynnorthwyo, a'th fendithio yn dy holl orchwylion cyfreithlon y dwthwn hwnnw.

II. Pan Ddarfyddo i ti fal hyn gyssegru dy ddeffroad cyntaf i Dduw, yna nawseiddia dy galon mewn difrifol fyfyrdod am Dduw, ac am ryw un neu gilydd oi briodoliaethau gogoneddus ef: Megis,

I. *Am anfeidrol burdeb Duw, yr hwn sydd lanach ei lygaid nag y gall edrych ar anwiredd* gydâ 'r bodlonrwydd lleiaf; eithr y mae ef yn casáu pôb pechod â châs hyflawn, megis yr hyn sy 'n wrthwyneb iw naturiaeth ef.

Difrifol ystyriaeth o hyn a fyddei, trwy fendith Duw, yn rymmyslawn i ddarostwng y meddyliau aflan ar sy yn arferol o godi o'th galon lygredig di.

2. *Am Hollalluogrwydd Duw*, drwy yr hwn y mae ef yn abl i gyflawni dy holl ddiffygion, i'th gynnal dan dy holl brofiadau a phrofedigaethau, ac i'th ddwyn drwy dy holl orchwylion. Difrifol ystyriaeth o hyn ni ddichon amgen na'th gynnhyrfu di, megis i redeg at Dduw mewn gweddi yn dy holl ddiffygion a'th gyfyngderau, felly hefyd i fwrw dy hun arno ef a'i allu, am gymmorth ac ymwared cyfamserol, yr hwn byth ni phalla i'r cyfryw rai a ymddiriedant ynddo.

3. *Am wastadol Bresennoldeb Duw o'th amgylch, a chydâ thi, pa le bynnag yr wyt, a peth bynnag yr wyt yn ei wneuthur*, canys y mae ef yn amgylchynu dy lwybr a'th orweddfa, ac ydyw yn hyspys yn dy holl ffyrdd, *Psal.* 139.3. A phryd nad oes un dŷn yn dy weled, etto mae efe yn dy ganfod di; ger bron Browdle yr hwn y rhaid i ti sefyll ryw ddydd, i roddi cyfrif am dy holl weithredoedd. Diammeu y byddei yn gymmorth enwedigol yn erbyn pechod, ac yn fôdd rhagorol i beri i ti fôd yn wiliadwrus ar dy holl ffyrdd a'th weithredoedd, pe'd ystyrit ti yn ddifrifol bresennoldeb Duw yn canfod pôb peth o'th amgylch.

4. *Am Holl-wybodaeth Duw*, y modd y mae ef yn gwybod pôb peth, hyd yn oed dirgel feddyliau dy galon, a bwriadau dy feddwl oddifewn; *I lygaid yr hwn y mae pôb peth yn noeth ac yn agored*, Heb. 4. 13. Nid oes un meddwl balch, bydol, trachwantus o fewn dy galon, nad yw Duw yn gwybod oddiwrtho; ie *efe a ddwg bôb peth dirgel i farn*. Preg. xii. 14. Pe dwys ystyrid hyn, pa fôdd y parai i ti fôd yn wiliadwrus ie ar dy galon! ac yn ofalus i orlethu pôb meddyliau drygionus trachwantus yn eu cynnwrf cyntaf, ac i ymgadw yn bûr ac yn union yn yr hyn a wnelych, yn enwedigol yn y dyledswyddau o addoliad a gwasanaeth Duw, gan wybod nad oes rhagrithio o'i flaen ef.

III. *Adgofia pa bechod yw hwnnw, i ba un y clywi di dy hun yn barottaf*, ymarfoga dy hun yn ei erbyn ef â'r rhe-

symmau

symmau cadarnaf a ellych; ac yna dwg dy galon i wrolfryd diysgog, megis yn erbyn y pechod hwnnw, felly hefyd yn erbyn yr achosion o hono, a phob peth ar a'th lithio iddo.

IV. *Wrth godi o'th wely, cymmer bôb achlysur o sanctaidd a nefolaidd fyfyrdodau.* I roddi i ti beth cyfarwyddyd,

I. *Pan ganfyddech noethni dy gorph, dyged hynny ar gôf i ti dy bechod, yr hwn a barodd i ti yn gyntaf gywilyddio oi blegit.* Canys cyn iddynt bechu, nid oedd cywilydd ar ein henafiaid cyntaf oblegit eu noethni, *Gen.* 2. 25. A pha fôdd y dylaei yr ystyriaeth o hynny dy gynnhyrfu di, yn ddifrifol i hiraethu am y wisg o gyfiawnder Christ, i gael dy wisgo â hi, yr hon a'th wnaiff di yn garueidd ac yn anwyl yngolwg Duw, *Dat.* 3. 18.

2. *Bydded ith godiad o'th wely dy goffau di, megis am yr adgyfodiad o farwolaeth pechod, i fywyd o râs ymma; felly hefyd am adgyfodiad dy gorph allan o'r bêdd i fywyd tragwyddol y dydd diweddaf,* pan bo 'n rhaid i ti ac i bawb o honom ymddangos gar bron y Barnwr mawr, i roddi cyfrif am ba beth bynnag a wnaethom ni ymma.

3. *Bydded i oleuni 'r dydd ddwyn ar gôf i ti Jesu Grist,* yr hwn yn fynych yn yr Scrythur a elwir yn *Oleuni*, ie y gwir *Oleuni.*

4. *Wrth wisgo dy ddillad am danat, gollwng allan dy galon mewn difrifol fyfyrdod am y wisg wenn o gyfiawnder Crist.* A thrwy ffydd cymmhwysa Grist a'i gyfiawnder i ti dy hun, gan orphwys a rhoi dy oglud arno ef am faddeuant o'th bechodau ymma, ac am iechydwriaeth dragywyddol ar ôl hyn.

Ith annog di yn gydwybodus i arfer yr hyfforddiadau hyn a grybwyllwyd am danynt o'r blaen, ystyria,

I. *Fe fydd hyn yn fôdd enwedigol i gadw meddyliau bydol, anllad ac amhur allan o'th galon*, fal naill ai ni feiddiant ddyfod i mewn, neu hwy a gedwir yn hawsach allan.

2. *Drwy hyn y bydd dy galon wedi ei diogelu ai chadarnhau yn odiaeth, yn erbyn cynnhyrfiadau Satan,* yr hwn, os byddi di esceulus yn hyn o beth, ni bydd dim yn ôl o daflu ei bentewynion uffernol ith enaid.

3. *Meddyliau da a sanctaidd a ollynger gyntaf y boreu i*

galon

galon cristion, ai cadwant hi mewn gwell hwyl drwy 'r dydd rhagllaw.

PEN. II.

Am weddi foreuol yn y dirgel.

C*Yn gynted ac y codech, dôs i ryw le dirgel, ac yno offrwm i Dduw foreuol Aberth o weddi a diolch.* Y ddyledswydd hon o weddi ddirgel a orchmynnir yn eglur gan ein Iachawdwr, *Mat. 6. 6. Tydi pan weddiech, dôs ith stafell, ac wedi cau dy ddrŵs, gweddia ar dy Dâd yr hwn sydd yn y dirgel: a'th Dâd yr hwn a wêl yn y dirgel a dâl i ti yn yr amlwg.* Ac am weddio yn foreu, y mae gennym ni ecsampl Crist a rhai o'r pennaf o'r Seintiau i'n hannog ni i hynny. *A'r boreu, yn blygeiniol iawn, wedi i Grist godi* (Medd *Marc.* 1. 35.) *efe a aeth allan, ac a aeth i le anghyfannedd, ac yno y gweddiodd. Fe gyfode* Jôb *yn foreu* (Pen. 1. 5.) *ac a offrymmei boeth offrymmau* ir Arglwydd. Ac medd *Dafydd, yn foreu Arglwydd y clywi fy llêf: yn foreu y cyfeiriaf atiat, ac yr edrychaf i fynu. Hwyr, a boreu, a hanner dydd y gweddiaf, a byddaf daer,* Psal. 5. 3. a'r 55. 17. *Tair gwaith yn y dydd* (ac yn ddiammeu y boreu oedd un waith o'r tair) *y gostyngei* Ddaniel *ar ei liniau, ac y gweddiai, ac y cyffessei o flaen Duw, yn ei stafell,* Dan. 6. 10. Y mae rheswm a phrawf yn dyscu i ni, fôd ein coffadwriaethau, a holl nerthoedd ein eneidiau yn fwy bywiol y boreu, nag ar amseroedd eraill, i gyflawni dyledswyddau sanctaidd, ar ôl cael cwsg a gorphywyssa felus y nôs o'r blaen. O gan hynny! Gâd bôb peth heibio yn hytrach nâ boreuol weddi yn y dirgel. Os bydd dy orchwylion yn fawr ac yn pwyso arnat, cais godi yn foreuach; na chymmer ddim yn llaw nes i ti yn gyntaf dy orchymmyn dy hun, a'th orchwylion i Dduw trwy weddi: Canys pa fôdd y gelli di, gydâ dim hyder ddisgwyl am fendith Duw ar dy boen a'th lafur, heb alw ar Dduw yn gyntaf, yn gymmaint ac mai gweddi yw 'r môdd a sancteiddiodd Duw tuag at ddyfod o hyd pôb peth daionus?

Mat.

Mat. 7. 7. Ac y mae Duw wedi dangos ei fodlonrwydd ir ddyledswydd hon, trwy ddatcuddio ei hunan iw bobl ynddi. Pa bryd y danfonodd yr Arglwydd y gennadwriaeth ddiddanus honno at *Ddaniel, ei fôd ef yn anwyl i Dduw,* ond pan yr oedd ef yn gweddio yn ddirgel? *Dan.* 9. 20. 23. A diammeu ydyw, gaffael o lawer o filoedd dyneru eu calonnau, gwascaru eu dychryniadau, diddymmu eu ammheuon, cadarnhau eu ffydd, selio eu siccrwydd, pan oeddynt yn gweddio yn ddirgel. Pa annogaeth y ddylei hyn fôd i ni, i arfer gweddi ddirgel yn wastadol?

Ac megis y mae 'r boreu yn amser tra cymmwys i gyflawni y ddyledswydd hon, felly yn y boreu, goreu po cyntaf; canys os gosodi di ar un rhyw orchwyl neu ymresymmiad bydol, cyn it offrwm i fynu dy Aberth boreuol, di gai weled y bydd llawer anhawsach i ti gadw y bŷd allan o'th ben, a'th galon yn glôs neu 'n dynn wrth y ddyledswydd hon o weddi. Eithr os rhyw achos anghyffredinol a barodd i ti ei hoedi hi, na fydded i ti ar hynny moi hesgeulusso hi yn hollawl; ond bydd ofalus am gymmeryd yr odfa gyntaf, i fyned o'r neullttu ith stafell, i offrwm yno dy foreuol Aberth i Dduw.

Ond gochel ysgafnder, eithr bydd ddifrif, gwresog, a thaer mewn gweddi, gan wybod mai *llawer a ddichon taer weddi y cyfiawn,* Jac. 5. 16. Yn ddiammeu, un rheswm enwedigol paham nad attebir ein gweddiau ni yn fynych ydyw hyn, sef, o herwydd ein bôd ni 'n gweddio gydâ chyn lleied o fywyd a gwresogrwydd; Gwir yw nad elli di bôb amser fôd mor wresog ac ar ryw brydiau eraill; etto ti ddylit ymegnio yn wastadol yn erbyn marweidddra ac oerni a chrwydraidd feddyliau mewn gweddi. Ir diben hyn arfer dy leferydd wrth weddio, mor fynyched ac y gellych yn weddus wneuthur hynny,(ond nid er mwyn cael dy glywed gan ddynion, ac i gael clôd ganthynt hwy am dy waith) oblegid fe ddichon dy leferydd fôd yn fôdd, megis i helaethu dy wyniau (sef dy chwant, dy gariad, &c.) drwy eu derchafu nhwy i râdd a fo uwch; felly hefyd i gadw dy feddwl rhag gwibian ymma a thraw ar ôl y bŷd a'i bethau.

Heblaw

Heblaw di weddi arferedic y boreu, fe fydd da anfon i fynu weddiau a Moliant at Dduw a saethech allan ar gip meddwl, a hynny yn fynych ar bôb achlysur.

Wrth weddiau a Moliant a saether allan ar gip meddwl, yr wyfi yn deall Derchafiad y galon i fynu at Dduw yn ddisymmwth, ar ryw achlysur presennol, naill ai mewn ffordd o Erfyniad, neu o roddi Diolch.

Y cyfryw weddiau a gawn ni yn orchmynnedig, tan yr Eirchion cyffredinol hynny *o weddio yn wastad, a gweddio yn ddibaid*; Luc. 18. 1. 1 Thes. 5. 17. Meddwl yr hyn yw, nid ar fôd i ti ymosod yn hollawl ac yn unic ar weddi, fel yr esceulusit y Gair, a dyledswyddau eraill o Dduwioldeb, neu orchwylion cyffredinol dy alwedigaeth; eithr ar i ti (heblaw dy brydiau cyffredinol a gosodedig o weddi) fôd gennit yn wastad agwedd yspryd i weddio, gan fôd yn barod ar bôb achlysur, i dderchafu dy galon i fynu at Dduw mewn rhyw ddeisyfiadau byrrion. I'n hannog ni i arfer y fath weddiau,

1. *Ystyriwn, y gallwn ni, trwy weddi ar gip meddwl, neu saeth-weddiau, bôb amser, ac ym mhôb rhyw le, sef yn ein ymdriniaeth â dynion, ymdrîn hefyd â Duw y prŷd hynny, a mwynhau cymdeithas sanctaidd ag ef*, ac etto eraill yn y cwmpeini heb wybod oddiwrth hynny. Fal hyn *Nehemiah* ynghanol ei ymddiddanion â'r Brenin, a weddiodd ar Dduw y nefoedd, drwy dderchafu ei galon at Dduw mewn rhyw weddi a saethodd ef allan yn ddisymmwth, *Pen*. 2. 4. Ac fel hyn tra 'r ydwyt ti yn siarad â dynion ynghylch masnach fydol, neu ryw beth arall, a phan wyt ti ar waith dy alwedigaeth, tydi a elli, heb ddim rhwystr ith orchwylion, drwy dderchafu dy galon at Dduw, mewn anadliadau ysprydol neu weddiau byrrion, ymddiddan ag ef a mwynhau cymmundeb comfforddus a'r Arglwydd, a chael ei gymmorth ai fendith ef yn ac ar dy negeseuau ath orchwylion.

2. Y mae gweddiau o'r fath hyn yn anghenrheidiol *o achos peryglon a throchfeydd disymmwth, y rhai y dygir pobl Dduw lawer gwaith iddynt, y rhai ni chaniadhânt mor amser i weddi barhâus*, ac yn enwedig oblegid y llygredigaeth sydd yn eu calonnau nhwy, ac y sydd yn eu tueddu au gogwyddo nhwy i bôb mâth o bechod.

3. *O achos amryw lithradau a syrthiadau pobl Dduw, y* rhai a'u gesyd hwynt ar waith gweddio am bardwn a maddeuant am danynt.

4. *O achos y tra-aml drugareddau, bendithion ac ymwarediadau y maent, heb ddisgwyl am danynt, yn eu derbyn oddiwrth Dduw, y mae mynych achlysur iw bobl ef i saethu allan weddiau a diolchgarwch atto ef yn ddisymmwth.*

5. *Y mae 'r Scrythur yn rhoddi amryw o siamplau o waith Duw yn derbyn yn rasol, ac yn gobrwyo y fath weddiau:* Megis o'r weddi a saethodd *Dafydd* allan, ar gip, yn ddisymmwth yn erbyn *Ahitophel*, ar ir *Arglwydd droi ei gyngor ef yn ffolineb*, 2 Sam. 15. 31. Yr hon weddi y dderbyniwyd yn rasol, ac a ganihatáwyd trwy ddiddymmu y cyngor hwnnw, 2 *Sam.* 17. 14. Y cyffelyb yr ydym yn ei ddarllain am weddi *Nehemiah* a saethodd ef allan at Dduw, ar iddo ogwyddo calon y Brenin i ganiattáu ei erfyniad ef, yr hon a wrandawyd ac a attebwyd yn raslawn, *Nehem.* 2. 4, 6. Felly hefyd gweddi y lleidr edifeiriol, yr hon a saethodd ef ar gip at Grist, *Arglwydd cofia fi, pan ddelych i'th deyrnas*, a dderbyniwyd ac a attebwyd yn rasol gan Grist, *Luc.* 23. 42, 43. Ni wnaeth ef ond dymuno ar i Grist ei gofio ef pan ddelei iw deyrnas; Crist ynteu a ddywedodd wrtho, y cai ef fyned yn ebrwydd gydag ef iw deyrnas, gan ganiattáu iddo fwy nag a ddymunasei. Sanctaidd saethiadau 'r meddwl mewn gweddi neu ddiolch, ydynt ysprydol anadliadau calon rasol, y rhai megis ac y maent yn rhyngu bôdd i Dduw yn fawr, felly y maent yn peri mawr elw i Gristianogion; canys er eu bôd hwy yn fyrrion iawn ac ar frys, etto anfynych y dychwelant yn eu hôl yn wâg.

Yn hyn bydd ofalus i ddal sulw ar ddau beth i ymochel rhagddynt.

1. *Nac ymfodlona ddim ar y Gweddiau a'r clodforiadau hyn a saethech allan ar gip meddwl, megis pe byddynt yn ddigonol i ti ar dy orweddiad i lawr, a'th gyfodiad i fynu,* ac nad rhaid i ti mo'th flino dy hun â dim hwy gweddiau. Oh! na âd ir gweddiau hyn ymorysgwyddo allan mo'th weddiau yn dy stafell, nac yn dy deulu; ond megis ac y mae Duw yn ei Air yn gofyn y naill yn gystal ar llall,

gwna dithau gydwybod o bôb un o honynt yn eu pryd a'u cyfle.

2. *Gochel saethu allan weddiau balogedig, y rhai sy yn dyfod oddiwrth y wefus, eithr nid oddiwrth y galon.* Os dywedi yn unic o'r dannedd allan, mewn ffordd gynnefinol, ac nid o'r galon, y fâth eiriau a hyn, *Arglwydd daionus*, ac *ô Dduw da*, neu yr *Arglwydd a'm catwo*, ac *Arglwydd trugarhâ wrthif*, a hyn i gŷd a'r cyffelyb yn ysgafn, ni ddichon y cwbl fôd ddim gwell ná chymmeryd enw Duw yn ofer, am yr hyn heb wir a diffuant edifeirwch ni chyfrif Duw mo honot yn ddieuog.

PEN. III.

Am ddarllen yr Scrythyrau yn neullduol.

C*ymmer bôb mâth o achlysur ac odfa i ddarllen yr Scrythyrau sanctaidd.* A *diammeu y dylai y Gair a Gweddi fyned law yn llaw ynghŷd, megis arfer beunyddiol y* Cristion; *Canys pôb peth a sancteiddir gan air Duw a gweddi*, 1 Tim. 4. 5. Gosod gan hynny neu bennoda ryw amser terfynnedig ar bôb diwrnod i ddarllen y Gair. Y boreu yw 'r pryd cymmhwysaf, pan ydyw ein hysprydoedd a'n synhwyrau yn fwyaf bywiol. Drwy ddarllen tair pennod yn y dydd, y gellir darllen y Bibl drosto i gŷd mewn blwyddyn. Ond ni fynnwn i rwymo neb i hyn cyn gaethed, a bod iddo yn wastad fyned rhagddo yn darllen rhyw gyfran o'r Scrythyrau bôb dŷdd. Eithr os rhyw achos anarferol a rwystra dy dâsg cyffredinol, dybla hi amser arall; Canys trwy 'r Scrythyrau sanctaidd yn unic y gallwn ni gyrraedd gwybodaeth o holl ewyllys Duw. Megis y mae 'r ddyledswydd hon yn orchmynedig yn y 5. o *Joan*, 39. lle mae 'n achubwr yn dywedyd, *Chwiliwch yr Scrythyrau, canis ynddynt hwy yr ydych chwi yn meddwl cael bywyd tragwyddol:* Felly hefyd y mae hi 'n ganmoledig yn ecsampl *Dafydd ac eraill, dy destiolaethau* medd Dafydd *oeddynt fy hyfrydwch am cynghorwŷr*, Psal. 119. 24. Fe ganmolir y Beread

reaid am *chwilio yr Scrythyrau beunydd*, Act. 17. 11. a *Thimotheus* (2 Tim. 3. 15) *am wybod yr Scrythur lân er yn fachgen*. Ac y mae 'r *Psalmydd* yn ei wneuthur yn nôd o ŵr gwynfydedig, *fôd ei ewyllys ef ynghyfraith yr Arglwydd, ai fôd ef yn myfyrio yn ei gyfraith ef ddydd a nôs*, Psal. 1. 2. Fel y byddo Gair Duw yn fwy buddiol i ti,

1. *Darllen y Gair gydâ phôb parch sancteidd-lân, megis yngwydd a phresennoldeb Duw, gan gredu mai Gair Duw ydyw efe, a lefarwyd ac y scrifennwyd gan ddynion sanctaidd Duw, megis y cynhyrfwyd hwy gan yr yspryd glân*, 2 Pet. 1. 21. *Rhuf.* 15. 4. Am hynny pan ymosodech i ddarllen y Gair, dywed wrthit dy hun, *Gwrandawaf beth a ddywaid yr Arglwydd wrthifi yn yr Scrythyrau.*

2. *Derchafa dy galon i fynu mewn gweddi at Dduw*, megis am yspryd o lewyrchiad, i agor golygon dy ddealldwriaeth, fel yr iawn ddeallech ei Air ef: felly am ddoethineb iw gymmhwyso ef attat dy hun, am goffadwriaeth iw gadw, ffydd i gredu, a grâs i arfer yr hyn a ddarllenech.

3. *Darllen sanctaidd fucheddau a gweithredoedd plant Duw, nid yn unic megis matterion o histori, ond megis ecsamplau iw dilyn*: Canys pa bethau bynnag a scrifennwyd o'r blaen, er addysc ini yr scrifennwyd hwynt, *Rhuf.* 15. 4. Am hynny pan ddarllennech am uniondeb *Noah*, am ffydd *Abraham*, am laryeidd-dra *Moses*, am Ddefosiwnau *Dafydd*, am ammynedd *Job*, am Zêl *Josias*, am hyfdra *Petr* ac *Joan* yn achos Crist, am lafuriadau *Paul*, ac am rinweddau eraill y seintiau gynt, gwna dy oreu ar harddu dy broffes â'r rhadau a'r trwsiadau hynny; ac ar fôd wedi dy gynnysgaeddu oddifewn ac oddiallan â'r cyffelyb rinweddau.

4. *Wrth ddarllen yr addewidion, a'r bygythion, y cynghorion a'r rhybyddion, cymhwysa hwynt felly attat dy hun, fel pe buasei Dduw wedi traddodi yr unrhyw i ti erbyn dy enw.* Canys felly yr addewidion a wnaed i eraill ath annogant di, bygythion yn erbyn eraill ath ffrwynant di rhag pechu, cynghorion i eraill ath gynnhyrfa di ith ddyledswydd, a'r rhybyddion i eraill ath wna di yn ymogelgar.

5. My-

5. *Myfyria yn ddifrifol ar yr hyn a ddarllenaist, fal y gallech felly ei gofio a'i ddeall ef yn well; Deellais fwy nâ 'm holl athrawon*, medd *Dafydd*, noda ei reswm ef, *o herwydd dy dystiolaethau yw fy myfyrdod*, Psal. 119. 99. A pha fôdd y mae 'n bossibl ir Gair a ddarlleni fôd yn llesol i ti, a thitheu heb feddwl fyth am dano gwedi darfod i ti ei ddarllen ef?

6. *Gwna dy oreu ar weithio peth o'r hyn a ddarllenaist ar dy galon*, ac na rô mor swydd i fynu, nes i ti gael anwydau dy enaid wedi eu cynnhesu wrth hynny, sef dy chwant i chwantu, ath gariad i garu yr hyn sydd dda, ath gasineb i gasâu yr hyn sydd ddrwg.

PEN. IV.

Am wiliadwriaeth Christianogol.

NA feddwl, darfyddo i ti gyfarch gwell i Dduw drwy weddi a darllen ei Air ef y boreu, y gelli di gymmeryd dy gennad oddiwrtho ef ar hŷd y dydd ar ôl hynny. Eithr at dy weddiau ath ddarllen cyssyllta wiliadwriaeth gristianogol; yr hyn sydd ddyledswydd yn gorwedd ar bawb, ac a gymmhellir arnom yn fawr iawn yn yr Scrythur, *Mar.* 13. 37.

Y mae naturiaeth y wiliadwriaeth gristianogol yn sefyll, mewn synhwyrol ddaliad sulw arnom ein hunain ym mhôb peth, gan ddyfal graffu ar ein holl ffyrdd a'n gweithredoedd, fal na bythom ni yn anfodloni Duw mewn dim, ond yn hytrach yn rhyngu bôdd iddo ym mhôb peth. Anghenrheidrwydd y ddyledswydd hon sydd yn ymddangos,

I. *Oddiwrth wiliadwriaeth ein gwrthwynebwr cyffredin y Diafol*; Canys megis y mae 'r Apostol *Petr* yn llefaru, *Y mae eich gwrth-wynebwr y Diafol, megis llew rhuadwy, yn rhodio oddi amgylch, gan geisio y nêb a allo ei lyngcu.* Y mae pôb gair yn bwysig, ac yn cynwys ynddo rheswm enwedigol am wiliadwriaeth gristianogawl. 1. *Eich gwrthwynebwr* yw efe, yr hwn a wnaiff i chwi yr holl aflwydd

ar

ar a allo; am hynny, byddwch wiliadwrus. 2. Ymma y gosodir ef allan wrth ei enw *Diafol*, yr hwn sy'n mynegi ei fôd ef yn gyhuddwr, ac yn ûn sy yn ceisio pôb mantais ar a allo yn eich erbyn, am hynny byddwch wiliadwrus. 3. Fe gosodir ef allan wrth ei *Greulonder*, trwy ei alw ef yn *Lew*, ie ac i chwanegu dychryndod, fe a'i gelwir ef yn *Llew rhuadwy*, am hynny byddwch wiliadurus. 4. Fe gosodir ef allan wrth ei *Ddiwydrwydd*, a'r boen y mae ef yn ei gymmeryd, *Y mae ef yn rhodio oddi amgylch*, nid yw ef yn eistedd yn llonydd, eithr y mae ef yn ddiorphwys i wneuthur drwg, am hynny byddwch wiliadwrus. 5. Fe gosodir ef allan wrth ei *Gyfrwystra, gan geisio*, hynny yw gan yspio ym mhôb lle i gael ei fantais oreu, am hynny byddwch wiliadwrus. *6. Wrth ei Ddiben a'i fwriad ystrywgar ef*, yr hyn yw Destryw eneidiau dynion, canys y mae *ef yn rhodio oddi amgylch, gan geisio y nêb a allo ei lyngcu.* Gan fôd gennym gan hynny y cyfryw Wrthwynebwr ac yw y *Diafol*, yr hwn sydd greulon, a chyfrwys, a maleisus, mae 'n perthyn i ni fôd yn wiliadwrus arnom ein hunain.

II. Heb law y Gwrthwynebwr ymma oddiallan, mae *Gelyn oddi fewn.* Y mae pôb dŷn yn dwyn gelyn yn ei fynwes, yr hwn yw ei galon lygredig ei hun, yr hon nid yw ddim llai diwyd, ac y mae 'n fwy peryglus nag yw y Diafol, a hynny a ymddengys mewn dau beth yn enwedigol.

1. Er bôd gelyniaeth gwastadol rhwng y Diafol â ni, etto nid ydym ni yn ymladd yn wastadol; ond y mae ymladd ac ymdrech gwastadol rhwng y cnawd â nyni, *Canys y mae y cnawd yn chwennychu yn erbyn yr yspryd, a'r yspryd yn erbyn y cnawd: a'r rhai hyn a wrthwynebant ei gilydd, fel na alloch wneuthur beth bynnag a ewyllysioch*, Gal. 5. 17.

2. Ni allei 'r Cythraul ei hun wneuthur llawer o niweid i ni heb gymmorth a chŷdsynniaid ein calonnau llygredig. Efe a all ein perswadio a'n denu, ond ni all ef mo'n gyrru ni i bechu. Oni bai fôd ein calonnau llygredig ein hunain yn cyttuno â'r pechod, ni thycciai waith y Cythraul gŷda ni ond ychydig. Ond fe ddichon

ein calonnau wneuthur i ni niweid heb ddim o gymmorth a chydsynniaeth y Cythraul. *Mae digon o Gythraul ynghalon pôb ûn o honom ni, i'n twyllo a'n difetha heb help ûn Cythraul arall.* Am hynny gan fôd gennym y cyfryw wrthwynebwr peryglus ac yw y Diafol oddiallan i ni, a pherycclach gelyn o'n mewn, sef, ein calon lygredig, mae i ni achos da i arferu y ddyledswydd hon o wiliadwriaeth ysprydol.

O ran cyrrhaeddiad y ddyledswydd ymma, mae 'r Apostol yn ei gosod hi ar lawr mewn ymadroddion cyffredinol, *Gwilia di ym-mhôb peth*, 2 Tim. 4. 5. Yr hyn a ddosparthaf yn amryw geingciau ar eu pennau eu hunain, megis, 1. Ar dy Feddyliau, Geiriau a Gweithredoedd. 2. Yn erbyn pechod yn gyffredinol, a'i amryw rywogaethau.

PEN. V.

Am Wiliadwriaeth ar ein Meddyliau.

RHaid i ti fôd yn wiliadwrus ar dy feddyliau, *na letteuo dim coeg amcanion o fewn dy galon*, Jer. 4. 14. Y mae meddyliau drwg yn cyfodi mor naturiol o'r galon ac y mae 'r gwreichion o'r tân, ac y maent yn ein dilyn ni bôb amser, ym mhôb lle, ac ym mhôb gorchwyl. Pe bae meddyliau llaweroedd wedi gosod allan yngolwg y bŷd, pa fydoldeb, pa gybydd-dra, pa falchder, pa anlladrwydd ac aflendid a ymddangosei yn llawer o feddau gwynnion?

Ich hannog chwi i wiliad ar eich meddyliau, ystyriwch,

I. *Fôd meddyliau dryg-chwantus, balch, ac annuwiol yn bechodau gweithredol, er na thorront allan ir weithred*; Canys meddyliau, er eu bôd *oddi fewn*, etto y maent yn *weithrediadau* yr enaid; ac yn yr hyn y maent yn *ddrwg*, y maent yn *bechadurus*. Craffwch ar yr hyn y ddywedodd *Petr* wrth *Simon Magus*, Act. 8. 22. *Edifarhâ, a gweddia Dduw a faddeuir i ti feddyl-fryd dy galon*, megis ac pe buasei ei ddrwg

ddrwg feddyliau ef yn fwy pechod na'i holl bechodau eraill ef.

2. *Nid yw Meddyliau drwg yn unic yn bechadurus ynddynt eu hunain, eithr y maent hwy hefyd yn achos o bôb pechod mewn geiriau a gweithredoedd; Canys chwant wedi ymddwyn, a escor ar bechod,* Jac. 1. 15. Wedi i feddyliau trachwantus ymddwyn yn y galon, buan yr escorant ar bechod, gan dorri allan i weithredoedd o fudreddi ac aflendid.

3. *Ystyriwch, fôd yr Arglwydd mor fanwl yn dal sulw ar bôb meddyliau pechadurus oddifewn, ac y mae ef ar weithredoedd pechadurus oddiallan.* Mae ef yn holl-wybodus, ac a edwyn bôb peth; ie efe yw profwr a chwiliwr ein calonnau, ac felly y mae ef yn gydnabyddus a phôb meddwl ofer, balch, godinebus, ac annuwiol, ar sy yn ein calonnau ni, er nad yw dynion yn gwybod oddi wrthynt hwy. Ebe *Ddafydd* wrth Dduw, *Psal.* 139.2. *Deelli fy meddwl o bell,* hynny yw, er bôd Duw ym mhell yn y nefoedd, etto y mae efe cyn belled yn gwybod pôb peth, ac y mae hyd yn oed ein meddyliau ni yn hyspys iddo fe: neu ynte yr ystyr yw, y mae ein bwriadau ni, ym mhell cyn iddynt gael eu hymddwyn yn y meddwl, yn gydnabyddus iddo fe.

4. *Ystyriwch, y barna 'r Arglwydd ni ar y dydd olaf wrth ein meddyliau, yn gystal ac wrth ein geiriau a'n gweithredoedd.* Y mae Duw wedi gosod diwrnod, *yn yr hwn yr eglura fe fwriadau y calonnau, ac y barna fe ddirgeloedd dynion trwy Jesu Grist,* 1 Cor. 4. 5. Rhuf. 2. 16. Lle, wrth *ddirgeloedd dynion,* y gellir deall, megis eu pechodau hwynt oddiallan, a wnaethant hwy yn ddirgel, felly hefyd ddirgel feddyliau eu calonnau oddifewn. Yno fe fydd rhaid i ni roddi cyfrif i Dduw am ein *drwg feddyliau,* yn gystal ac am ein *drwg weithredoedd*; ie am ein *hofer a'n segur feddyliau,* yn gystal ac am ein *hofer a'n segur eiriau.* Yno yr heidiau hynny o'n meddyliau ofer, coeg, godinebus, bydol, a ddatcuddir, ac a wneir yn amlwg, er cywilydd tragywyddol i ni gar bron Duw, Angelion a dynion, heb wîr a diffuant edifeirwch.

5. *Drwg ac ofer feddyliau heb wîr a diffuant edifeirwch a suddant ein eneidiau ni i uffern,* Canys *cyflog pechod yw*

 mar-

marwolaeth, hynny yw damnedigaeth, *Rhuf.* 6. 23. ac fe ddangoswyd o'r blaen fôd y meddyliau hyn yn bechod, ac yn achos o bechod. Y sawl o honoch chwi gan hynny, ac nad yw yn gwneuthur cydwybod o'ch meddyliau, ond a ymddigrifwch eich hunain mewn ofer ac anwireddus feddyliau, a hynny yn ddiedifeiriol, pa fôdd y gellwch chwi ddiangc rhag dialedd uffern?

Nid wyfi yn gwadu nad yw y goreu o ddynion, trwy weddillion y llygredigaeth sydd ynddynt, yn ddarostyngedig ac yn agored i feddyliau ofer, trachwantus, godinebus, a balch, ie weithiau i feddyliau cablaidd didduw; eithr y rhai hyn yw eu gofid a'u baich, yn erbyn y rhai y maent yn ymdrechu, ac am y rhai y maent yn ddifrifol yn erfyn am bardwn; ac am hynny ni roddir mo honynt yn eu herbyn hwynt iw damnedigaeth.

Wrth hyn chwi a welwch, fôd gwiliadwriaeth ar ein meddyliau yn ran angenrheidiol o dduwioldeb. *A diammeu ydyw, nad yw hwnnw yn dduwiol yn ei weithredoedd, ar sy heb dduwioldeb yn ei feddyliau.* Y mae meddyliau yn dangos beth yw dŷn, yn gystal ac y mae ei eiriau a'i weithredoedd. Ith gynnorthwyo di yn erbyn drwg feddyliau, cymmer hyn o gynghorion.

I. *Na chyd-ddwg â'r ofer a'r drwg feddyliau hynny, sy naill ai yn codi oddiwrth dy galon lygredig dy hun, neu a deflir i mewn iddi gan Satan.* Fy meddwl i yw, nad iddynt dreiglo yma a thraw yn dy feddwl, na fyfyria arnynt gydâ digrifwch, canys os felly y gwnei, yr wyt ti mewn perygl o gael dy faglu ganddynt.

2. *Ffieiddia a thafla ymmaith yn fuan bôb meddyliau ofer a drygionus allan o'th galon.* Megis yn dy farn, ni elli di lai nâ'u condemnio hwynt megis brwnt a drygionus, felly yn dy serchiadau casáa a ffieiddia hwynt; ie ymwrthod â hwynt, a thafla hwy ymmaith megis pethau ffieidd. Ar eu cyfodiad cyntaf yn y galon y bydd haws it eu gwrthnebu a'u gorchfygu hwynt: ond pan y gorefgynnant ac y gwreiddiant, fe fydd lawer anhawsach it wneuthur felly.

3. *Cyn gynted ac y dechreuo gorwag a drwg feddyliau godi yn dy galon di, gosod dy fyfyrdod ar bethau-da.* Pan ddechreuo

chreuo meddyliau daiarol a bydol, neu feddyliau aflan godinebus godi yn dy galon di, ymdrecha eu bwrw hwynt allan, trwy osod dy fyfyrdod ar ryw bethau ysprydol sanctaidd a nefol. Meddwl am odidowgrwydd ac angenrheidrwydd sancteiddrwydd, *heb yr hwn ni chaiff nêb weled yr Arglwydd*, Heb. 12. 14.

4. *Ymddarostwng dy hun am dy holl bechadurus a'th ofer feddyliau, o ba fâth neu rywogaeth bynnag y byddont. Os buost ffôl yn ymdderchafu, ac os meddyliaist ddrwg, dyro dy law ar dy enau*, Dihar. 30. 32. Yr ystyr yw, pa un bynnag a wnaethost ai *gwneuthur yn ffôl*, ai meddwl yn ddrwg, ymddarostwng dy hun ger bron Duw am hynny, yr hyn a arwyddoceir yno drwy *roddi y llaw ar y genau*. A gwybydd yn siccr, oddieithr i ti ymddarostwng dy hunan ymma yn ddiragrith, am dy feddyliau ofer a phechadurus, di gai roddi cyfrif drûd am danynt ar ôl hyn, ar ddydd y farn ofnadwy, *Pan oleuo yr Arglwydd ddirgelion y tywyllwch, ac a eglura fwriadau y calonnau*, 1 Cor. 4.5.

5. *Bydd daer mewn Gweddi ar Dduw*, ar ryngu bôdd iddo ef ddarostwng a dal i lawr feddyliau ofer, bydol, a thrythyll rhag codi yn dy galon; ac hefyd, ar iddo ef geryddu Satan, a ffrwyno ei falais, fel na allo fwrw ei feddyliau uffernol ith galon di, neu o'r lleiaf, ar iddo ef roddi i ti allu iw diffoddi hwynt ar eu dyfodiad cyntaf i mewn. Dyma 'r ffordd a gymmerodd yr Apostol *Paul Yn llaw ar y cyffelyb achosion*, 2 Cor. 12, 7, 8.

PEN. VI.

Am wiliadwriaeth ar ein Geiriau.

MEgis ac y dylem wiliad ar ein meddyliau, felly hefyd y dylem ar ein *Geiriau*, Psal. 34. 13. *Cadw dy dafod rhag drwg: a'th wefusau rhag traethu twyll.* Fe arferodd y *Psalmydd* ei hunan yr hyn a orchymynnodd efe i eraill, *Psal.* 39. 1. *Dywedais, cadwaf fy ffyrdd rhag pechu â'm tafod.* Os bwriadodd Dafydd gadw gwiliadwriaeth ar ei dafod, yr hwn yr oedd ei dafod ai galon yn wa-

ſtadol yn barod i foliannu Duw; pa faint mwy y dylem ni wneuthur felly, y rhai ydym barod i adrodd llawer o ymadroddion ofer a ſegur, ie drygionus ac halogedig? ich helpu yn y matter hyn, cymmerwch y cafarwyddiadau a ganlynant.

I. *Ymochelwch rhag ymadroddion aflan a diflas*, y rhai ydynt argoel o galon lygredig. *Canys megis ac y dŵg Dŷn da ddaioni allan o ddaionus dryſſor ei galon*; felly *Dŷn drŵg o ddrygionus dryſſor ei galon, a ddŵg allan ddrygioni, canys o helaethrwydd y galon y mae ei enau yn llefaru*, Luc. 6.45. Ar hyn y mae *Iaco* yn dywedyd, (*Pen.* 1. 26.) *Os yw nêb yn cymmeryd arno fôd yn grefyddol, heb attal ei dafod, ofer yw crefydd hwn*; gan arwyddocau wrth hynny, fôd yr holl ddefoſiwn a chrefydd, y mae 'r cyfryw un yn eu gymmeryd arno, yn llwyr wagedd; ni wna ei grefydd ddim daioni iddo, ni cheidw hi mo'i enaid ef, ond fe ddichon fyned i uffern er ei holl grefydd a'i broffes; Am hynny medd yr Apoſtol, *Na ddeued un ymadrodd llygredig allan o'ch genau chwi*, Eph. 4. 29.

Yr ymadroddion llygredig y ddylem ni yn ofalus eu gochelyd ydynt o amryw fâth.

I. Y cyntaf yw Tyngu anghyfreithlon, yr hyn ſydd dair ffordd yn enwedigol, 1. Pan yw dynion yn tyngu yn *anwir*, neu megis ac y dywedwn yn tyngu *anudon*. 2. Pan dyngont yn *ddrygionus*. 3. Pan dyngont yn *fyrbwyll*.

1. Y ſawl a dyngant yn *anwir*, y rhai a alwn ni *Anudonwŷr*, yw 'r cyfryw rai ar ſy 'n ſiccrhau dim drwy lw, yn erbyn eu gwybodaeth; neu ſy yn tyngu ar wneuthur peth nid yw yn eu brŷd; neu y maent ar y cyntaf ar fedr ei wneuthur ef, etto ar ôl hynny ydynt ddiofal ac eſceulus iw gyflawni ef.

Y Tyngwyr ffeilſtion hyn nid ydynt yn unic yn pechu eu hunain, eithr yn gymmaint ac y gallont hwy, y maent yn dwyn Duw o fewn amgylchedd eu pechod, ac yn ei wneuthur ef yn gyfrannog o hono; fe a'i gwneir ef yn Dŷſt, ac yn *gyd-ddwgwr* â'r Celwydd, ac yn hynny y gwneir ef yn debyg ir *Diafol*, yr hwn yw *Tâd y celwydd*, yr hyn ſydd ddianrhydedd o'r fâth ffieiddiaf ar a wneir i enw ſanctaidd Duw.

2. Tyngu

2. Tyngu yn *ddrygionus* sydd lw anghyfreithlon, naill o ran y *Matter*, neu o ran y *Môdd.* Llw drygionus o ran y *Matter* neu 'r defnydd yw, pan bo dŷn yn rhwymo ei hun drwy lw i wneuthur rhyw beth drygionus, megis yr *Iddewon* hynny y rhai a'u rhwymasant eu hunain drwy lw ar lâdd *Paul*, Act. 23. 14. A *Jezebel* yr hon a gymmerodd lw ar lâdd *Elijah*, 1 *Bren.* 19. 2. Y mae llw o'r fâth hyn yn gwneuthur Duw yn Ganllaw, ac yn ymfodlonwr i ddrygioni. Llw drygionus o ran y *Môdd*, yw, Pan dyngom ni i bethau eraill heb law enw sancteiddlân Duw, megis i neb rhyw greadur, megis *Joseph*, myn einioes *Pharaoh*, ac eraill myn *Dŷn*, myn *Jaco*, myn y *wnaeth Duw*, ar cyffelyb. Y fâth lwon a'r rhai'n sy yn gwneuthur y creaduriaid megis Duw ei hun, yr hyn sydd gabledd goleu. Ac am hynny mae 'n Hachubwr yn condemnio pôb tyngu i neb rhyw greadur ar achlysur yn y bŷd, drwy gondemnio y cyfryw lwon arferedig ym mhlith yr *Iddewon*; Ebe ein *Iachawdwr*, *na thwng ddim*, hynny yw i greadur yn y bŷd, *nac ir nêf*, *nac ir Ddaiar*, *nac i Jerusalem*, *nac ith Ben*, Mat. 5. 34, 35.

3. *Tyngu yn fyrbwyll yw tyngu mewn ysgafnder, ac yn fynych yn ein hymadrodd cyffredinol.* Hwn, er ei fôd yn bechod cynnefinol a chyffredin, ac yn ddiau yn rhy gynnefinol a chyffredin, er hynny y mae ef yn bechod o'r echryslonaf, ac yn bechod yn crôchlefain ynghlustiau Duw am Ddialedd. Brynti y pechod ymma sy yn ymddangos,

I. *Yn gymmaint a bôd dynion drwy hynny yn cymmeryd enw Duw yn ofer*, yr hyn sydd droseddiad ar y trydydd Gorchymmyn. Yn awr fe gymmerir enw Duw yn ofer, pan ydyw nêb yn ei arfer ef yn afreidiol, heb un achos cyfiawn, yn erbyn yr hyn y bygythir barnedigaeth, yn y geiriau hyn, *Nid dieuog gan yr Arglwydd yr hwn a gymmero ei enw ef yn ofer*, hynny yw, ni chaiff ef mor diangc yn ddigosp.

2. *Tyngu yn ein hymddiddanion cyffredin yw lifrai y Diafol, a nôd o ddŷn halogedig*, Preg. 9. 2. Y mae *Solomon* yn ei wneuthur yn nôd siccr o ddŷn duwiol, ei fôd *yn ofni llw*, ac o ddŷn drygionus ac halogedig, ei fôd *heb ofni llw*. A gwir yw, mai da y dichon tyngu cyffredin fôd

yn nôd o ddŷn halogedig; canys ni wnaiff hwnnw ond ychydig, neu ddim cydwybod o ûn pechod, yr hwn nid yw yn gwneuthur dim cydwybod o'r pechod hwn o dyngu, yr hwn ſydd bechod mor ofer ac afleſol; o ran eſcus dros yr hwn, nid all y Tyngwr ddadleu dim *daioni* na *bûdd* chwaith *oddiallan*, megis ac y gall y bydol-ddŷn cybyddus; nac *anrhydedd* a *goruwchafiaeth*, megis ac y gall y Dŷn ſydd yn ceiſio ſwyddau mawrion; na *difyrrwch* fel y gall yr hwn ſy yn ymroddi i *feluſwedd buchedd*; ac am hynny da y gallwn ni farnu, am yr hwn nid yw yn gwneuthur dim cydwybod *o dyngu*, na wnaiff hwnnw ddim cydwybod o ûn pechod arall; *Canys y neb a becho am ddim, megis ac y gwnâ 'r Tyngwr, yn ddiammeu a becha am ryw beth.* Nagê, pa bechod ni wnâ efe am *fûdd, difyrrwch*, neu *oruwchafiaeth*, yr hwn nid ymattal oddiwrth halogi enw ſanctaidd Duw am ddim?

II. *Mâth arall ar ymadrodd llygredig yw, pan arferir ſanctaidd enwau Duw ar bôb achlyſur yſgafn:* megis pan ddigwyddo dim yn ddiſymmwth, yna, yn ebrwydd ni a ddywedwn, *O Arglwydd, O Dduw, O Jeſu.* Drachefn, pan fynnem ni gael dim, yno, yr ydym ni yn barod i ddywedyd, *er mwyn Duw gwnewch hyn, er mwyn Criſt gwnewch hynny*, ac etto heb ddim parch yn ein calonnau y prŷd hynny tuagat Dduw a Chriſt. I ddywedyd y lleiaf am hyn, nid ydyw ddim llai nâ chymmeriad o enw Duw yn ofer, ac felly y mae 'n ein goſod ni dan y bygwth hwnnw, *Nid dieuog gan yr Arglwydd, yr hwn a gymmero ei enw ef yn ofer.*

III. *Mâth arall o ymadrodd llygredig yw rhegfeydd yn ein herbyn ein hunain, ac yn erbyn eraill.* Mae 'n gynnefinol gydâ bagad i regu eraill yn ofnadwy, yr hyn beth ſydd anweddus i Griſtianogion; ac hefyd i regu eu hunain, i ſiccrhau eu geiriau, fel y dywaid rhai, y Diafol a'm cotto, y Diafol a êl â f'enaid, onid yw hyn neu hynny yn wîr. Mi dybygwn y dylai y cyfryw rai arſwydo neu ofni, rhag i Dduw wrando arnynt mewn barn, ac yn gyfiawn beri ir dialedd hwnnw ſyrthio arnynt, ac y maent yn ei alw am dano. Bydded ir cyfryw goſio yr *Iddewon*, a lefaſant, *bydded ei waed ef arnom ni, ac ar ein plant*, ac

o'r

o'r dydd hwnnw hyd y dydd heddyw, yr arhosodd ef arnynt yn drwm.

IV. *Ymadroddion masweddol ac anniwair ydynt fâth arall o ymadrodd llygredig.* Mae geneuau rhai pobl yn llawn o honynt yn wastadol, yr hyn sy yn dangos yn eglur halogrwydd eu calonnau hwynt, a'r môdd y mae eu meddyliau wedi eu ymosod ar drygchwant yn hollawl.

V. *Ymddiddanion segur ac ofer heb dueddu at ddim daioni, ydynt fâth arall o ymadroddion llygredig.* Mat. 12.36. Ein Hachubwr a ddywaid, *Mai am bôb gair segur a ddywedo dynion, y rhoddant hwy gyfrif yn nydd y farn*; nid yn unic am ymadroddion bryntion, aflan, ac anniwair, eithr hefyd am *eiriau segur*, ie am *bôb gair segur*. Ac am hynny mor fawr y mae 'n perthyn i ni fôd yn wiliadwrus arnom ein hunain, megis yn erbyn pôb ymadroddion *bryntion* ac *aflan*, felly hefyd yn erbyn pôb geiriau segur?

Yr ail Hyfforddiad ynghylch ein geiriau ydyw hyn,

II. *Ymarferwch eich hunain i gŷd-ymchwedleua yn sanctaidd, ac i ymddiddan yn ddaionus.* Nid digon yw gochelyd ymadroddion llygredig, oddieithr i chwi ymarferu ag ymddiddanion daionus; canys ymadrodd daionus a grasol yw'r hwn sy yn canmol calon dda ddilwgwr, fal y mae ei *ffrwyth da yn* camol y *pren da.* Yr amser gan hynny ac y mae eraill yn ei dreulio mewn ymddiddanion ofer ac ysgafn, y ddylai Gristianogion ei dreulio yn y *cyfryw ymddiddan, ac a fyddo da i adeiladu yn fuddiol, fel y paro râs ir gwrandawŷr*, Eph. 4. 29.

III. *Yn dy holl ymadroddion, gochel ddywedyd yn ddrwg am eraill, drwy godi celwyddau yn eu herbyn hwy, neu drwy gyhoeddi ar lêd eu beiau dirgel hwy*; Canys di fyddi siccr o gael eraill ar a fyddont mor barod i farnu, ac i ddywedyd yn ddrwg am danat ti, ac a fuost ditheu am dy frawd, y sawl a gymmerant cyn lleied gofal am dy enw da di, ac a gymmeraist ditheu am eiddo dy frawd, yr hyn reswm y mae 'n Iachawdwr yn ei arfer, *Mat.* 7.1,2. *Na fernwch, fel na'ch barner, canys â pha farn y barnoch, ich bernir: ac â pha fesur y mesuroch yr adfesurir i chwithau.*

IV. *Na fyddwch afradlon yn eich geiriau, eithr yn gynnil yn eich ymadrodd*, Jac. 1. 19. *Bydded pôb dŷn escud i wrando,*

diog i lefaru. Yr ydym ni yn fynychach yn tristháu am ddywedyd nag am dewi. Na ddywaid wrth nêb yr hyn y fyddei er neweid i ti pe'i cyhoeddit; canys yr hwn y sydd yn awr yn *ffrind* i ti, a ddichon bôd yn *elyn* i ti ar ôl hyn. Yn enwedigol na ddatcuddia ûn dirgelwch ir Dŷn hwnnw, ac a wyddost ti sydd yn caru eraill yn fwy nâ thydi dy hun, canys ni ddichon efe gelu dim oddiwrth y rheini. Na ddywaid ti wrth nêb yr hyn ni fynnit ti ei ddywedyd wrth eraill; canys oni elli di dy hun, pa fôdd y galli di dybied y dichon arall gelu y peth a berthyno i ti.

V. *Ystyria yn bwyllog cyn i ti lefaru*; canys yn fynych y mae tafodau dynion yn rhedeg o flaen eu synhwyrau. Eithr rhagfeddylia di; a ydyw y peth yn addas, ac yn gyfamserol, ac yr ydwyt ar fedr ei lefaru; ac na fydded ith dafod redeg o flaen dy feddwl.

VI. *Bydded eich ymadrodd cyffredinol yn eglur, heb lwon, ac ymregfeydd, ie heb un mâth ar daeru a thystiolaethu pethau yn ofer.* Mat. 5.37. *Bydded eich ymadrodd chwi ie, ie, nagê, nagê,* hynny yw, bydded eich ymadrodd yn eglur ac yn noeth; *Oblegid beth bynnag sydd tros ben hyn,* sef, beth bynnag sy yn myned tu hwnt i siccrháad neu ymwadiad syml plaen, *o'r drwg y mae, hynny yw o'r Diafol y mae.*

VII. *Yn eich holl ymddiddanion na leferwch ddim ond y gwîr.* Eph. 4.25. *O herwydd pa ham, gan fwrw ymmaith gelwydd, dywedwch y gwîr bôb un wrth ei gymmydog.* Er bôd celwydd yn bechod cyffredinol ym mysc pôb mâth ar bobl, nid plant yn unig, ond gwŷr a gwragedd, megis yn eu hymddiddan cyffredin, felly yn enwedig yn eu marchnadoedd, yn y rhai nid oes dim mwy cyffredinol nâ thyngu a thwyllo; er hynny y mae ef yn bechod o'r diffeithaf, megis ac yr ymddengys wrth iawn ystyried y pethau neilltuol hyn.

1. *Mae ef yn bechod yn erbyn gwybodaeth a chydwybod.* Ni ellir moi wneuthur ef yn ddiarwybod, am fod anwybodaeth yn erbyn naturiaeth celwydd; y gair yn lladin am ddywedyd celwydd, sy 'n arwyddocau cymmaint a llefaru yn groes i feddwl ûn neu ei wybodaeth ef, *Mentiri est contra mentem ire.*

2. *Y mae ef yn cyttuno or goreu â nattur y Cythrael,* yn gymmaint a bôd yspryd celwyddog yn yspryd cythreulig; ac y mae 'r celwyddog yn dwyn gwîr lûn a delw Diafol, *Yr hwn yw tâd y celwydd,* Joh, 8. 44.

3. *Y mae ef yn tynnnu i lawr farnedigaethau ofnadwy a dialedd Duw, a hynny yn amserol yn y bŷd hwn, ac yn dragwyddol yn y byd a ddaw.* I brwfio hyn, deliwch sulw yn gyffredinol beth a ddywaid *Dafydd,* Psal. 5. 6. *Duw a ddifetha y rhai a ddywedant gelwydd.* Yn fwy neillduol am *farnedigaethau amserol* yn y bŷd ymma, y mae y Prophwyd *Hosea* (*Pen.* 4. 2, 3.) yn cyfrif celwydd ym mhlith y pechodau gorthrwm hynny, a barasant i Dduw anfon Newyn, Haint, Cleddyf, Caethglûd, a barnedigaethau eraill ar yr *Israeliaid.* Am *farnedigaethau tragwyddol,* nyni a'u cawn hwynt hefyd wedi eu bygwth yn erbyn y pechod ymma yn *Dat.* 21. 27. Fe gyfrifir celwydd ym mysc y pechodau hynny sy yn cau allan o'r nefoedd. Ac yn *Dat.* 21. 8. Fe gyfrifir ym mhlith y pechodau hynny ar sy yn ein tâflu ni i uffern, *Ond ir rhai ofnog, a'r di-gred, a'r ffiaidd, a'r llofruddion, a'r puttein-wŷr, a'r swyn-gyfareddwŷr, a'r eulyn-addolwŷr, a'r holl gelwydd-wŷr, y bydd eu rhan yn y llyn sydd yn llosci â thân a brwmstan.* Ac ymma daliwn sulw ym mhellach, ym mysc pa bechaduriaid echryslon y cyfrifir celwydd-wŷr, sef, ym mysc Llofruddion, Putteinwyr, Eulynaddolwyr a'r cyffebyb, yr hyn sy yn dangos echryslonder y pechod hwn.

VIII. *Gweddiwch ar i Dduw sanctaiddio eich ymadrodd, a'i hyfforddi ef felly drwy ei yspryd, fel y gallo dueddu, megis tuagat ogoniant ei enw ef, felly hefyd tuagat ddaioni y llefarwr a'r gwrandawr.* Ni thâl ein holl egnion ni ddim heb Dduw, *Jo.* 15. 5. ac am hynny dôs atto ef mewn gweddi (gan ddywedyd gydâ *Dafydd,* Psal. 141. 3. *Gosod Arglwydd gadwraeth o flaen fy ngenau, cadw ddrws fy ngwefusau*) fel drwy hynny na ddelo dim allan o'th enau, ond yr hyn a fyddo er gogoniant i Dduw, ac er adeiladaeth i eraill.

IX. *Gelwch eich hunain i gyfrif bôb prydnhawn,* ac holwch eich hunain, pa ddrwg a ddywedasoch y dwthwn hwnnw. Eich gofal cyntaf chwi a ddylai fôd i ymgadw

rhag

rhag y pechod, gan ddywedyd gydâ *Dafydd*, Psal. 39. 1. *Cadwaf fy ffyrdd rhag pechu â'm tafod*: Ond eich gofal nesaf chwi a ddylai fôd i edifarhau am y pechodau a wnaethoch, ac i farnu eich hunain am danynt hwy, fel na bo i chwi gael eich barnu gan yr Arglwydd, 1 *Cor.* 11. 31.

PEN. VII.

Am Wiliadwriaeth ar ein Gweithredoedd.

BYdd ofalus i gynnal gwiliadwriaeth enwedigol ar dy holl ffyrdd, a'th weithredoedd: Ir diben hwn,

I. *Gwna Air Duw yn rheol ith holl orchwylion*, canys *cynnifer ac a rodiant yn ôl y rheol hon, tangneddyf arnynt a thrugaredd*, Gal. 6. 16.

II. *Bydded gogoniant Duw yn ddiben, ac amcan pennaf dy holl weithredoedd di. Beth bynnag a wneloch, gwnewch bôb peth er gogoniant i Dduw*, sef, fel y gogonedder Duw trwy hynny, 1 *Cor.* 10. 31. Dymma 'r diben gogoneddus hwnnw, er mwyn pa un y dylech dreulio eich nerth a'ch hamser, a gosod allan eich hunain hyd yr eithaf; canys,

1. *Heb hyn, nid yw eich gweithredoedd goreu, na'ch gorchwylion mwyaf crefyddol yn gymmeradwy gydâ Duw.*

2. *Hyn sy yn rhoddi braint a phris ar eich holl weithredoedd chwi, po mwyaf y tueddant at y diben ymma, goreu ydynt, a mwyaf yn rhyngu bôdd Duw.* Gwir yw, y mae 'n ammhossibl i ddŷn, yn y bywyd hwn, yn wastadol gyfeirio at, a bwriadu gogoniant Duw ym mhôb gweithred neilltuol ar a wnelo; etto fe ddylai o lwyr-fryd calon amcanu at hynny. A siccr yw, y mae gydâ 'r gwir gristion yn yr achos ymma, megis gydâ gŵr sy yn teithio neu yn siwrneio tuâ rhyw Dref, y boreu ei weithredol fwriad ef yw myned ir cyfryw dref, ai amcan sydd ar fôd yn y lle a'r lle erbyn y nôs, ac am hynny y mae 'n cychwyn neu yn dechreu myned tuag atto; ac er nad yw ef yn meddwl am y lle y mae 'n myned iddo ar bôb cam a gerddo; etto y mae 'r lle felly yn ei feddyliau ef, fel y dalio yn

y ffordd

y ffordd tuag atto: yr un ffunyd y mae y gwir Gristion, er nad yw ef ym mhôb gweithred neilltuol a gymero mewn llaw, â'i olwg yn wastadol ar ogoniant Duw; etto prif-fwriad ac ergyd ei yspryd ef yw, ar fôd gogoniant Duw yn ddiben eithaf a phennaf ei holl weithredoedd ef, fel y gogonedder Duw drwyddynt.

Nid wyfi yn gwadu nas gall dibennion eraill ymlusgo ith galon, (o Gristion anwyl) a llithro yn ledradaidd i gyflawniad dy weithredoedd goreu; megis amcanion at dy elw a'th glôd dy hun, a'r cyffelyb; ond gwybydd er dy gyssur, fôd yr Arglwydd yn craffu mwy ar ogwyddiad cyffredinol dy galon di, a ffurf dy yspryd, yn yr hyn yr wyt yn ei wneuthur, nag ar un gwael a choeg ddiben neilltuol, ar sy ryw brydieu yn ymlusgo ac yn lledratta ith galon di; ac fe a gyfrif â thi yn ôl bwriad ac amcan cyffredinol dy galon, ac nid yn ôl rhyw ddiben ac amcan neilltuol, ac a ymlusgodd i mewn yn ddiarwybod, drwy lygredigaeth dy galon.

III. *Bydd ofalus i orchymmyn dy holl weithredoedd a'th orchwylion i Dduw drwy weddi*; heb ymosod ar ddim nes ceisio cyfarwyddyd, cymmorth, a bendith oddiwrtho ef. *Ofer yw i chwi foreu godi, myned yn hwyr i gyscu, a bwytta bara gofidiau*, oddieithr ir Arglwydd ystyn ei law i gynnorthwyo, a dyfod i mewn â bendith, yr hon a gaer yn bennaf drwy weddi, *Psal.* 127. 2. Ac yn ddiddadl, ûn rheswm enwedigol, paham nad yw bagad yn cael yn eu gorchwylion y cyfryw lwyddiant ar a ddymunent, yw, o herwydd na ddarfu iddynt yn gyntaf moi gorchymmyn hwynt i Dduw drwy weddi.

IV. *Darfyddo i ti orchymmyn dy orchwyl i Dduw drwy weddi, bydd ofalus i arfer y moddion a fo cymmwys iw ddwyn ef i ben.* Canys lle 'r appwyntiodd Duw y diben, efe a appwyntiodd y moddion iddo; ac am hynny i ddŷn dybied y dichon efe cyrrhaeddyd y naill heb y llall, fyddei ryfyg mewn grâdd uchel. Eithr yn hyn bydd ofalus,

Yn gyntaf fod y moddion a arferi yn gyfreithlawn; na feddwl fŷth ffynnu drwy un mâth o foddion anghyfreithlon; ni bydd hynny yn *elw* yn y diwedd, yr hyn a ynniller drwy *golled* am dy enaid. *Pa lesâd i ddŷn os ennill*

yr

yr holl fŷd, a cholli ei enaid ei hun? Mar. 8. 36.

Yn ail arfer y moddion megis moddion, ac na osod mo honynt yn lle Duw, drwy gyfléu dy ymddiried ynddynt; canys dyna 'r ffordd i ddwyn adwyth ar dy holl obeithion.

V. *Gosod Dduw yn wastadol gar dy fron, a rhodia bôb amser megis yn ei ŵydd a'i bresennoldeb ef,* Gen. 17. 1. Fe fydd hyn yn fôdd enwedigol ith gadw a'th attal oddiwrth lawer o bechodau. Hyn a attaliodd *Joseph* rhag ymroi i drythyll ddeniadau ei feistres, er iddo gael odfa a lle dirgel ir peth: *Pa fôdd y gallaf,* (eb efe) *wneuthur y mawr ddrwg hwn a phechu yn erbyn Duw?* Gen. 39. 9. Deall fod Duw yn bresennol yn canfod pôb peth, a'i cadwodd ef rhag rhoddi lle i ddrygchwant ei feistres. Heb law hyn, megis y gwna gwâs orchwyl ei feistr gydâ phôb diwydrwydd, pan ystyrio ef fod ei feistr yn edrych arno: felly hefyd y gwna 'r cristion ewyllys Duw yn llon ac yn llawen, os ystyria fe ei fôd ef ym mhresennoldeb Duw ym mha le bynnag y byddo.

PEN. VIII.

Am wiliadwriaeth yn erbyn pechod.

C*Adw wiliadwriaeth wâstadol yn erbyn pechod yn gyffredinol, heb gyd-ddwyn â thi dy hun mewn ymarfer gwirfodd o un peth, y wyddost ei fod yn bechod.* Yn ofer y disgwyli am ddim gwir heddwch yn dy enaid, cyhŷd ac yr wyt yn cadw ac yn ffafrio ynot dy hun un mâth ar bechod yn erbyn dy gydwybod. Canys megis y mae pechod yn rhwystro cymundeb â Duw, felly hefyd y mae 'n attal cyfranniad pethau da oddiwrth Dduw.

Fel y gelli di ochelyd pechod yn well, cymmer hyn o gyfarwyddiadau. 1. *Cais ochelyd yr holl achosion a'r moddion, ar a ddichon dy ddenu a'th dynnu i bechod.* Ammhossibl yw gochelyd y naill heb y llall. Nid yw bossibl ir sawl sy yn dueddol at feddwdod ymgadw rhagddo ef, oddieithr iddo ochelyd lleoedd a chymdeithas y meddwon: Nid yw chwaith yn bossibl ir hwn sydd drythyll ymattal

oddiwrth

oddiwrth frynti ac aflendid, os cyrch ef yn fynych i gymdeithas anniwair, a byw mewn glothineb a meddwdod. 2. *Os gosodir arnat, gwrthwyneba bechod yn y dechreu.* Gochel gellwair neu chwareu â themptafiwnau, megis y mae 'r pryf â fflam y ganwyll, rhag dy losgi yn ddiarwybod. Pechod yfgatfydd a ymddengys ar y cyntaf yn fûl ac yn anhŷf, ac yn gywilyddgar, ac ni ddaw i mewn cyn iddo guro wrth ddrŵs dy gydwybod di; ond os rhoddi le iddo, a gado 'r ffordd yn rhydd, heb ei gau ef allan, buan yr aiff ef yn gyfeillgar, ië ac y tyrr ef i mewn arnat ti yn ddifymmwth ac yn ddirybydd. Y ffordd oreu gan hynny i ymgadw rhag pechod yw, cyn gynted ac y cynnhygio ef ddyfod i mewn, cau drŵs dy galon yn ei erbyn, a'i droi 'n ôl ag wynebprŷd digllon. 3. *Os goddiweddir di gan bechod yn y bŷd, gwna dy oreu ar gael o honot yr oruchafiaeth arno cyn gynted fŷth ac y bo possibl, drwy wîr a diffuant edifeirwch, a thrwy fyned drachefn i ymolchi yn y ffynnon o waed Crist, a thrwy ymrwymo dy hun o newydd, mewn uniondeb calon, i fôd yn fwy gwiliadwrus arnat dy hun rhagllaw.* Bydd ofalus na byddech di fyw, ac nad arhofech yn ddiedifeiriol yn yr arferiad o un pechod yn erbyn dy gydwybod; canys cyhyd a hynny yr wyt ti yn gwifgo lifrai 'r Diafol, ac yn ddieithrol i wîr heddwch. 4. *Darfyddo i ti gael y maes neu 'r oruchafieth, gwilia rhag ail gwympo.* Peryglus yw adglafychiad mewn clefydau corphorol, mwy o lawer mewn rhai yfprydol: ac am hynny y rhoddes Crist y cyngor hwn ir dŷn clôff, yr hwn a iachaodd ef wrth lynn *Bethesda, Na phecha mwyach, rhag digwydd i ti beth a fyddo gwaeth,* Joan. 5. 14.

5. *Cais ochelyd yn ofalus gyfeillach a chymdeithas dynion annuwiol*: fy meddwl i yw, cymdeithas agos, ry-gû, a chyfeillach afreidiol â hwynt; canys offerynnau 'r cythrael ydynt hwy, i ddenu ac i dynnu rhai i bôb mâth o bechod a drygioni. Canys er nad ydynt yn dy gael yn debyg iddynt eu hunain, etto os ymgyfeillechi yn fynych â hwynt, hwy a'th wnânt di yn fuan yn gyfryw un ac ydynt hwythau, *Dihar.* 13. 20.

6. *Na hydera ddim arnat dy hun, ac na ryfyga ar dy nerth dy hun, y bydd i ti ymgadw rhag pechod, fel yr hyderodd Pedr*

arno

arno ei hunan yn y matter hwn, rhag i ti gwympo fel y gwnaeth yntef: Eithr bydd eiddigus o'th wendid dy hun, a'th barodrwydd i gwympo; canys hyn a'th wnaiff yn ofalus i ochelyd pôb achlysur, a themptasiwnau i bechod, ac i edrych i fynu at yr Arglwydd am nerth i sefyll yn y dydd drwg, yr hyn y ganniattâ efe yn ewyllysgar yn ôl ei addewid, ir rhai a ddisgwyliant wrtho, *Esay.* 40. 29, 30, 31.

7. *Yr ystyriaeth o ddiwedd ofnadwy y pechod, ac o'r pethau tôst a'i canlynant ef, y fyddei fôdd enwedigol ith gadw di oddiwrth bechod.* Yn ddiammeu, yr esgeulusdra o'r ystyriaeth hon yw un o'r rhesymmau pennaf, paham y mae llawer o wŷr a gwragedd yn byw, yn yr ymarfer gwirfodd o bechodau ac y maent yn eu adnabod yn ddigon da. Pe pwysent hwy 'n ddyfal ryw brydieu, ac ystyried ynddynt eu hunain, beth y fydd diwedd eu pechodau, a pheth a ddaw o'u eneidiau gwerthfawr ac anfarwol i dragwyddoldeb, a aent hwy yn eu blaen yn eu ffyrdd annuwiol? Pe gosodent hwy hyn yn ddifrifol at eu calonnau, pa fâth ynfydrwydd a chynddeiriogrwydd ydyw, i anturio neu ryfygu myned yn y ffordd i golli Duw, a Christ, a'r nêf, ac i redeg mewn perygl i ddioddef llôscfeydd tragwyddol gydâ 'r Diafol a'r Damnedig yn uffern, a hyn oll am ychydig o elw, neu er mwyn bodloni chwant y cnawd â rhyw felusder, nad yw yn parhau ond dros ennyd fechan? pe gosodent hwy hyn meddaf i at eu calonnau, hwy a gasaent yn ddilys, ac a ffieiddient eu pechodau, ië hwy a'u bwrient hwynt ymmaith gydâ digllonrwydd.

II. Megis ac y mae 'n rhaid i ti wilio yn erbyn pechod yn gyffredinol, felly hefyd yn erbyn yr amryw rywogaethau o bechod, megis

1. *Yn erbyn dy bechod anwyl:* nid oes un o honom ni, nad oes ganddo ei bechod anwyl, ein heilun ein hun, (megis y gallaf ei alw) ir hwn yr ydym ni yn fynych yn gwneuthur gwasanaeth, a thrwy hynny yn mawr ddigio 'r Holl-alluog Dduw. Ac i ddatcuddio y peth yn well, cymmer yr ychydig hyn o hyfforddiadau.

1. *Dal sulw pa ffordd y mae ffrwd dy feddyliau di yn rhedeg,*

deg, yn enwedig dy feddyliau y boreu. Canys pa beth bynnag yw dy bechod anwyl, ar hwnnw 'r boreu y rhêd dy feddyliau di yn fwyaf; Canys rheol sicr yw hon, sef, *Hynny yw pôb dŷn, yr hyn ydyw ef fwyaf y boreu.* Megis ac y mae 'r hwn sydd ysprydol â'i foreuol feddyliau ar Dduw, neu ar ryw beth ysprydol a nefol; felly y mae 'r hwn sydd fydol ac aflan, â'i foreuol feddyliau ar y bŷd, neu ynghylch bodloni ei drachwantau cnawdol.

2. *Dal sulw yn ddifrifol, am ba bechod y mae dy gydwybod yn fwyaf, ac yn bennaf yn dy geryddu di, yn enwedigol yn amser cystudd:* Canys y prŷd hynny dy gydwybod, a hitheu yn effro, a'th gerydda di yn fwyaf dim am dy bechod anwyl.

3. *Dal sulw pa bechod yw 'r hwn y mae gennit y gallu lleiaf iw wrthwynebu ef,* a chan yr hwn ith orchfygir fynychaf ac yn hawsaf, er bod dy gydwybod yn rhoi senn i ti am dano. Ar hyn y mae gennit achos da i farnu mai hwnnw yw dy bechod anwyl.

4. *Dal sulw pa beth yw 'r hyn sydd hoffaf gennit ti feddwl am dano:* Os ydyw meddyliau am dy feddiannau, ac am gasglu a phentyrru attynt, yn beraidd ac yn hyfryd gennit, yna mae i ti achos i dybied mai *cybydd-dod* yw dy bechod anwyl. Os bydd meddyliau am blesserau cnawdol yn dy ogleisio di â hoffder, yna y mae i ti achos i dybygu mai *aflendid* yw dy *Ddalilah,* a'th bechod anwyl, neu pa bechod bynnag yr wyt ti yn meddwl am dano gydâ 'r hyfrydwch mwyaf.

Darfyddo i ti gael allan dy bechod anwyl, rhaid i ti o flaen dim wilio yn erbyn hwnnw, rhag i ti gael dy *ortrechu* ganddo;

Yn gyntaf *o herwydd bod y pechod hwn mor felus, ac mor hyfryd gan Bechadur, fal y mae 'n anhawdd iawn ganddo ymadel ag ef.* Ac am hynny y gellir yn gymmwys ei alw ef, *Y pechod sydd barod i'n hamgylchu,* fel na ellir yn hawdd mo'i daflu ymmaith, *Heb.* 12. 1. Y mae 'n Hachubwr yn cyfrif ein gwaith ni yn ymado â'n Pechod anwyl, megis pettem *yn tynnu allan y llygad dehau, ac yn torri ymmaith y llaw ddehau,* canys medd efe, *Mat.* 5. 29, 30. *Os dy lygad dehau a'th rwystra, tynn ef allan, a thafl oddiwrthit;*

ac os dy law ddehau a'th rwystra, torr hi ymmaith a thafl oddiwrthit, &c. Nid ydyw y geiriau hyn iw cymmeryd yn ôl y llythyren, canys yna y byddent yn erbyn y chweched Gorchymmyn, eithr trwy gyfflybiaeth, y *llygad,* a'r *llaw* a osodir am ein pechodau *anwyl,* am bechodau ein *mynwes.* Ac felly meddwl y geiriau yw hyn, os bydd dy drachwant neu 'th bechod, mor anwyl gennit a'th *lygad dehau,* er hynny tynn ef allan drwy ei farwhau ef, a thafl oddiwrthit; neu os bydd dy bechod mor fuddiol i ti a'th *law ddehau,* â'r hon yr wyt yn ennill dy fywyd, etto torr hi ymmaith drwy farwhâd, a thafl oddiwrthit; canys gwell i ti farwhau dy bechod anwylaf, a'th drachwant cuaf, nâ bôd dy holl ddŷn yn golledig.

Yn ail *y mae un Pechod anwyl yn y fynwes yn dieithro 'r galon cyn belled, fel na allo hi garu Crist fel y dylei:* Megis ac y mae ûn estron ym mynwes gwraig, yn dwyn ymmaith ei serch hi, fel na allo hi garu ei gŵr megis ac y dylei. Yr ydym ni yn darllain yn yr *Efangylwŷr,* fôd ûn trachwant *o gybydd-dod* yn *Judas,* ûn trachwant o *ymlosgach* yn *Herod,* ûn trachwant *bydol* yn y gŵr goludog, yn grŷf ddigon, i attal pob un o honynt oddiwrth Grist. Megis gan hynny yr wyt ti yn chwennych cael hawl yn Ghrist, cadw gadwraeth enwedigol yn erbyn dy bechod anwyl, na thynno hwnnw mo'th galon ymmaith oddiwrtho ef.

Ith gynnorthwyo di yn erbyn dy bechod anwyl.

1. *Myfyria 'n ddifrifol ar ffrwythau chwerwon, a diwedd ofnadwy y pechod.* Er y dichon dy bechod fôd yn felus wrth ei wneuthur, etto fe fydd yn chwerw yn y diwedd. Canys y mae 'n rhaid i ûn o'r ddau beth hyn i ganlyn ef, naill a'i chwerwder *Edifeirwch,* neu chwerwder *cospedigaeth.* Yn awr deued y goreu y ddichon dyfod ar ôl pechod, sef, dy fôd ti yn edifarhau am dano i iechydwriaeth; etto tristwch chwerw, wylofain chwerw, a galar chwerw ydyw ei ddiwedd ef. Eithr o byddi di heb edifeirwch am dy bechod, yna y canlyn chwerwder marwolaeth, a damnedigaeth gydâ 'r Diafol a'r Damnedig yn nhân uffern yn dragwyddol. Y mae gennym ni ymadrodd cyffredinol yn ein mysc, *Ni cheir y melus heb y chwerw.*

chwerw. Fel hyn y bydd cwrw cadarn, y sydd yn myned i wared yn hyfryd, yn chwerw yn y diwedd, yn ôl ymadrodd y Prophwyd *Esay*, Pen. 24.9. *Chwerw fydd diod grêf ir rhai a'i hyfant*; hynny yw, hi droir i chwerwedd yn y diwedd. Ac y mae *Solomon* wrth osod allan y *Buttain*, *Dibar.* 5, 3. 4, 5.) a'r pethau y mae hi yn eu gynnig i fodloni ei chariadau, yn dibennu fel hyn, *ei diwedd hi a fydd chwerw fel y wermod*, nid yn unig ei diwedd ei hunan, eithr hefyd diwedd y rhai a'i canlynant hi. *Ei thraed hi* medd Solomon *a ddescynnant i angeu, a'i cherddediad a sang uffern.* Hynny yw, y mae hi yn myned ei hunan, ac yn arwain y rhai sy 'n ei chanlyn hi, bendramwnwgl ir llyn hwnnw sydd yn llosci, ym mhâ un y troer tân nwyfiant cnawdal i dân uffern, heb wîr a diffuant edifeirwch. Pa bryd bynnag gan hynny i'th demptir i un-rhyw bechod, ymresymma fel hyn â thydi dy hun; os myfi a roddaf lé ir brofedigaeth hon, ac a fodlonaf fy-nrygchwant drwy hynny, naill a'i mi a edifarhâf am hyn, neu nis gwnaf; oni edifarháfi, mi fyddaf damnedig; os edifarháfi, fe gŷst i mi lawer mwy o dristwch a galar chwerw nag yr ennillaf o bleser ac hyfrydwch yng-weithrediad y pechod hwn. *Oh gan hynny! pa fâth ynfydrwydd, a chynddeiriogrwydd hynod ydyw hyn mewn un dŷn, am ychydig o bleser byrr darfodedig ymma, i daflu ei hunan enaid a chorph ir lloscfeydd tragwyddol.*

2. *Rhedeg yn fynych at Dduw trwy weddi.* Gallu Duw ydyw 'r peth sydd raid ith gynnorthwyo di yn erbyn nerth dy ddrygchwant anwyl; a *gweddi* ydyw 'r môdd i gyrhaeddyd y gallu hwnnw. Eithr bydded dy weddi nid yn unig yn ddiragrith, ond hefyd yn wresog ac yn daer, canys *llawer a ddichon taer weddi y cyfiawn.* Hon yw'r ffordd y gymmerodd *Paul*, pan yr oedd efe mewn blinder oblegyd y *swmbwl hwnnw yn ei gnawd*, am yr hwn y mae fe 'n achŵyn, (2 *Cor.* 12. 7, 8.) Ac y mae llawer o Esponŵyr dyscedig yn deall wrth y swmbwl hwnnw rhyw gynnhyrfiad, a thueddiad nwyfus neu ddiriaid, ac yr oedd *Paul* yn ei glywed ynddo ei hunan; *Am y peth hyn* (eb efe) *mi a attolygais ir Arglwydd deir gwaith, ar fôd iddo ymadel â mi*, hynny yw, efe a weddiodd yn fynych am

gael i ryddhau oddiwrtho; Ac er na chafodd efe ar ôl gweddio gyflawn ryddháad oddiwrth ei lygredigaeth, etto efe a gafodd nerth ddigonol iw orchfygu ef cyn belled, ac nas gallei ei bechod arglwyddiaethu arno; canys efe a dderbyniodd yr atteb cyssurus hwn, *Digon i ti sy ngrâs i*; hynny yw, y mae 'n ddigonol ith waredu di ryw amser, ac yn y cyfamser ith gynnal di i fynu. Ac diammeu ydyw, mai un rheswm enwedigol paham y mae cynnifer yn achŵyn am rym a chadernid mawr ei pechod anwyl, ei fôd ef megis yn rheoli ac yn arglwyddiaethu ynddynt, yw hyn, sef, oblegid nad ydynt yn gweddio o'r galon, ar Dduw yn enw Crist, mor daer ac y dylent; yr hyn beth pes gwnaent, hwy a gaent deimlo a chlywed grâs Duw yn ddigonol iw cynnal a'u gwaredu hwynt.

II. *Rhaid i ti gydâ chymmaint o ofal ac ystyriaeth wilio yn erbyn pechodau dirgel, ac yn erbyn pechodau amlwg a chyhoeddus*, gan wneuthur cydwybod o bechu yn y *dirgel*, ie pan bo gennit odfa o ddirgelwch iw wneuthur a'i gyflawni ef.

1. *O herwydd ein bôd ni yn barottach i gwympo i bechodau dirgel nag i bechodau amlwg a chyhoeddus.* Canys os medrwn ni guddio 'n pechodau allan o olwg a gwybodaeth dynion, hawdd gennym dybied fod pôb peth yn dda ac yn ddiogel; ac ar hynny yr ymgefnogwn i bechu yn y dirgel: Ac oblegid hyn y mae *Job* yn dwyn i mewn y *godinebwr* yn ymhyfáu ei hunan, neu yn gwneuthur yn eon i bechu, gan ddywedyd, *ni chaiff llygad sy ngweled*, Job 24. 15.

2. *Er gallu o honom ni guddio ein dirgel bechodau allan o olwg dynion, etto y mae 'n ammhossibl eu cuddio hwynt oddiwrth lygad Duw, yr hwn sy yn gweled pob peth*, ac ynteu ei hun heb neb yn ei weled; yn bresennol ym mhôb lle, *Yn canfod y drygionus ar daionus*, Dihar. 15. 3. llofruddiaeth a godineb *Dafydd* a ddygwyd ym mlaen yn ddirgel iawn, er hynny yr oeddynt yn weledig i lygaid Duw, *Ti a wnaethost hyn* (ebe Duw) *yn ddirgel, ond myfi a'th gospaf di 'n gyhoeddus. Os mynni di* (medd *Austin*) *bechu yn ddirgel, cais fann lle ni welo Duw dydi, ac yno gwnâ a fynnech.* Eithr gan fôd Duw yn bresennol ym mhôb mann, mae yn ammhossibl

ssibl gallu o honot guddio dy bechodau o ŵydd ei lygad ef sy yn canfod pob peth oll.

3. *Megis ac y mae Duw ymma yn canfod, ac yn dal sulw ar dy bechodau dirgelaf, felly ar ryw amser neu ei gilydd efe a ddatguddia weithredoedd y tywyllwch hynny, ith ddirfawr wradwydd di, heb wir edifeirwch*; Oni bydd hynny ymma yn y bywyd hwn, etto fe sydd ar ddydd y farn, pan ddatguddier ein pechodau dirgelaf yngŵydd pawb oll, *Preg.* 12. 14. *Duw a ddŵg bôb gweithred i farn, a phôb peth dirgel, pa un bynnag fyddo ai da ai drŵg.* Yna y datcuddir dy holl-ddirgel bechodau di i Angelion, dynion a chythreuliaid; dy ddirgel aflendid, a'th guddiedig odineb, dy waith yn ysgyfflio neu 'n chwiwo, a'th ladradau, dy bwysau a'th fesurau anghywir a ddygir lle y gwelo pawb, ith gywilydd a'th warth tragwyddol. Pe byddei ein calonnau ni wedi eu llenwi â'r ystyriaeth hon, Oh! mor wiliadwrus y gwnai hyn ni arnom ein hunain yn y dirgel, a pha fath arswyd y fyddei ynom rhag anturio ar bechod yn y bŷd, er bod gennym odfa iw wneuthur ef yn y dirgel?

III. *Rhaid i ti fôd yn wiliadwrus yn erbyn y pechod lleiaf,* heb gyfrif un pechod mor fychan a maddeuawl, ac y gelli di gydâ dioglwch ei groesawu ef, a pharhâu ynddo, a hynny o achos y rhesymmau hyn,

1. *Yr ydys drwy y pechod lleiaf yn torri cyfraith Dduw, ac yr ydys yn trosseddu yn erbyn ei gyfiawnder ef, ac yn cyffroi ei ddigofaint ef*; ac am hynny pell fyddo oddiwrthym ni gyfrif y pechod hwnnw yn *fychan*, yr hwn a wnaer yn erbyn Duw o anfeidrol fawrhydi. Ac ar hyn y dywaid *Awstin*, na ystyria fychandra dy bechodau, ond mawredd Duw yr hwn a anfodlonir ac a gyffroir drwyddynt.

2. *Pechodau bychain ydynt barod i wneuthur ffordd i rai mwy*; megis Bachgennyn a ollynger i mewn drwy ffenestr a all agor y drws, fel y gallo y lleidr mwyaf ddyfod i mewn, ac yspeilio yr holl dŷ. Pwy nis gwêl wrth brawf beunyddiol, fod meddyliau aflan a geiriau aflan yn tynnu llawer ym mlaen i weithredoedd aflan? Pan oddefodd *Cain* iw ddigofaint ennyn yn ei galon yn erbyn ei frawd *Abel*, mor ddisymmwth y berwodd ei ddig ef i fôd yn

gasineb, a'i gasineb a dorrodd allan i losruddiaeth gweithredawl? Pan roddes *Lot* le i feddwdod, mor gywilyddus y cwympodd ef i losgach, fel hyn y mae pôb pechod bychan yn gamm i un a fo mwy. Ac y mae hyn yn bôd felly, oherwydd bôd Duw mewn barn gyfiawn yn arferol o gospi Pechod â phechod, fy meddwl i yw, fod Duw lawer gwaith yn cospi pechodau llai rhai dynion, drwy eu gado nhwy felly iddynt eu hunain, ac i lygredigaeth eu calonnau annuwiol, fel y torront allan i weithredu a gwneuthur pechodau anferthach; *Gollyngais hwynt* (ebe Duw, P*sal.* 81. 12.) *ynghyndynrwydd eu calon, aethant wrth eu cyngor eu hunain*, ac medd yr Apostol, *Rhuf.* 1. 24. *Duw a'u rhoddes hwy i fynu yn nrachwantau eu calonnau, i aflendid.* A hon yw'r gospedigaeth dostaf a mwyaf ofnadwy, ar a ddichon ddigwyddo i ûn dŷn yn y bywyd hwn, sef, *I Dduw roddi dŷn i fynu iddo ei hunan.* Y modd goreu gan hynny i ddŷn i ymgadw rhag pechodau tra-mawr ac echryslon, yw bôd yn wiliadwrus yn erbyn pechodau y fo llai, a gwneuthur cydwybod o honynt.

3. *Ni ellir talu iawn na chael maddeuant am y pechod lleiaf heb werthfawr waed mâb Duw:* Y mae ymadrodd yr Apostol yn hynodol, *Rhuf.* 4.25. Crist *a draddodwyd* [i angeu] *tros ein pechodau ni*; mae 'r gair a gyfieuthir pechodau, [παραπτώματα] yn y Groec yn briodol yn arwyddocau ein *codymmau* neu 'n *llithradau*, gan ddangos, na ellid gwneuthur iawn dros ein pechodau lleiaf ni, heb farwolaeth waedlyd Jesu Grist. *Oh gan hynny! na fydded i ni wneuthur cyfrif mor dra-ysgafn o'r hyn y talodd Crist drosto bridwerth mor ddrûd a'i werthfawr waed ei hun.*

PEN.

PEN. IX.

Am ein hymddygiad wrth gymmeryd bwyd.

WRth ystyried fôd ein Gwrthwynebwr y Diafol ym mhôb lle yn gosod abwydydd a maglau i'n dal ni, ac yn bendifaddeu ar ein Byrddau; am hynny mae 'n perthyn i ni mewn môdd enwedigol fôd yn wiliadwrus arnom ein hunain ar ein Prydoedd bwyd. Ir diben hynny,

1. *Nac anghofia weddio ar i Dduw roi bendith ar y creaduriaid, yr wyt ti i fôd yn gyfrannog o honynt.* Canys megis ac y llefara 'r Apostol, 1 *Tim.* 4. 4, 5. *Y mae pôb peth a greodd Duw yn dda, wedi ei sancteiddio gan Air Duw a Gweddi.* Gan y *Gair*, megis ac y mae 'n dangos ac yn siccrhau ein hawl ni yn y creaduriaid; ac â *Gweddi*, megis ac y mae yn fôdd wedi ei ordeinio gan Dduw o ran caffael ei fendith ef arnynt, heb yr hon (sef *Gweddi*) ni wnânt hwy i ni ond ychydig ddaioni: Canys *nid trwy fara yn unig y bydd byw dŷn, ond trwy bôb gair a ddaw allan o enau Duw*, Mat. 4. 4. Hynny yw, nid ydyw bara yn porthi o'i rym ei hunan, ond trwy ordinhâd a bendith Duw. Ac o herwydd hyn arfer gynnefinol ein Iachawdwr oedd edrych i fynu tu ar nefoedd, ac erfyn bendith ar y creaduriaid cyn iddo fôd yn gyfrannog o honynt: a hyn a fu arfer cynnefinol y Saint neu bobl Dduw, o flaen amser Crist, ac ar ei ôl, *Mar.* 8. 6. *Joan.* 6. 11. 1 *Sam.* 9. 13. *Act.* 27. 35. Gan fôd gennit gan hynny y fath ecsamplau enwog iw dilyn yn y matter hwn, nac ymbortha ûn amser ar greaduriaid da yr Arglwydd, nes i ti dderchafu dy galon atto, a deisyf ei fendith ef arnynt: canys oni wnei hynny, mor gyfiawn y gellit ddisgwyl melltith oddiwrth Dduw yn hytrach nâ bendith.

2. *Bwytta megis yngŵydd Duw*, yr hwn sydd yn wastadol yn bresennol gydâ ni, pa le bynnag yr ydym, megis yn ein gwelâu, felly hefyd ar ein byrddau, yn bwrw golwg ac yn dal sulw ar ein holl weithredoedd ni. Dy

ddoethineb di gan hynny pa le_bynnag yr wyt, fydd, ymddwyn o honot dy hun megis yngŵydd a cher bron Duw, yn enwedigol ar dy Brydoedd Bwyd, lle 'r wyt ti barottaf i anghofio Duw, ac i ymroddi dy hunan ir creadur, ac i ryngu bôdd ith chwant a'th awydd cnawdol.

3. *Tymmera a sancteiddia dy Brydoedd ag ymddiddanion ysprydol a sanctaidd, ar y lleiaf ag ymadroddion buddiol, fel y gallo dy enaid yn gystal a'th gorph gael ei borthi a'i faethu.* Ir diben ymma cymmer achlysur i gyfodi dy galon dy hun, a chalonnau y sawl a fo gydâ thi, i gofio Duw yn serchog, drwy ddaioni a thiriondeb yr hwn, yr ydych yn mwynhau yr hyn a osodir ger eich bronnau, fel y byddo i'ch calonnau drwy hynny gael eu hennyn â mwy o gariad tu ag atto ef. Yr ydym ni yn darllen yn yr Efangylwŷr mai arfer gynnefinol Crist ar Brydoedd bwyd, oedd torri allan ir cyfryw ymadroddion, ac a fyddei yn tueddu at ddaioni ysprydol y rhai a eisteddent gydag ef, gan beri grâs ir gwrandawŷr, *Luc.* 5. 31. *Luc.* 7. 41. *Luc.* 14. 16. Y mae 'r ecsampl hon yn deilwng o gael ei chanlyn gan Gristianogion. Ac o herwydd eich mawr ddiogi tuagat ymddiddanion ysprydol, ach diffrwythdra ynddynt, na fedrwch chwi gael allan ddefnydd cymmwys i hynny yn ddisymmwth, fe fydd yn rhân o ddoethineb ysprydol ynoch, feddwl ym mlaen llaw am ryw brif-byngciau blasus, a thymmerus i ymddiddan yn eu cylch ar Brydoedd, ac a allo dueddu at ddaioni ac adeiladaeth eraill. Ac ymrowch i gofleidio pôb odfa a gynnigier i chwi gan nêb i ymddiddan yn ddaionus. Nid wyfi 'n gwadu nad ellwch yn gyfreithlon ar eich Prydoedd bwyd siarad megis am newyddion, felly hefyd am fatterion dinasol, neu am eich negesseuau eich hunan a'r cyffelyb: er hynny chwi wnewch yn ddi dymmheru eich dinasawl a'ch moesawl ymddiddanion â rhai traethiadau ysprydol a blasusaidd, ac a osodant allan rhyw beth neu gilydd ynghylch Trugaredd, Daioni, ac Haelioni Duw ar bôb Prŷd.

4. *Deliwch sulw yn ofalus ar rybydd ein Iachawdwr iw ddiscyblion,* Luc. 21. 34. *Edrychwch arnoch eich hunain, rhag i'ch calonnau un amser drymhau drwy lothineb a meddwdod.*

5. Na

5. *Na phellwch o roddi diolch ar ôl prydoedd am yr adsywiad cyssurus a gawsoch chwi oddiwrth y creaduriaid.* Fe roddes yr Arglwydd orchymmyn enwedigol am hyn iw bobl, gan ddywedyd, *Pan fwytteych, a'th ddigoni, yna y bendithi 'r Arglwydd dy Dduw,* Deut. 8. 10. *Joel* 2. 26. Ie yr ydym ni yn darllen fôd yr Eulunaddolwyr cenhedlic yn arferol yn eu gwleddoedd o foliannu eu gau dduwiau, canys fe ddywedir, *Dan.* 5. 4. *Yfasant win a moliannasant y duwiau o aur, ac o arian, o brês, o haiarn, o goed, ac o faen.* Onid ydyw yn gywilydd rhyfeddol gan hynny i Gristianogion, na foliannant hwy y gwir Dduw ar ôl eu Prydoedd, oddiwrth yr hwn yr ydym ni yn derbyn yr holl bethau da a fwynhawn?

PEN. X.

Am Chwareuon a Difyrrwch.

MEgis ac y dylaech fôd yn wiliadwrus arnoch eich hunain ar eich prydiau-bwyd, felly hefyd y dlyech fôd ar eich Difyrrwch. Canys er bod rhyw fath o ddifyrrwch yn gyfreithlon, etto yn gyffredinol yr ydym ni yn barod iw camarfer i ormod rhydd-did, ac i anturio ar bob math o chwareuon a difyrrwch yn ddi-wahaniaeth; Ac am hynny myfi a ddangosaf i chwi,

1. Pa fath chwareuon sydd anghyfreithlon.

2. Pa fôdd y camarferir y rhai sydd gyfreithlon, nes eu gwneuthur yn anghyfreithlon.

Chwareuon a Difyrrwch anghyfreithlon a ellir eu dwyn tan y Prif-bennau hyn.

1. *Y rhai hynny oll yn y rhai nid oes na challineb y meddwl, na chynhyrfiad y corph ar waith,* megis *chwareu disiau, a rhyw fath ar chwareuon ar y cardiau*; canys nid oes dim ynddynt ond disgwyliad am ddamwain ansiccr, yn y rhai nid arferir na challineb meddwl, nac ymdriniaeth corphorol, y rhai yw prif-ddibenion chwareuon a Difyrrwch, naill o ran llonni neu ddadflino ein meddyliau ni

neu

neu 'n cyrph, fel y gallom ni drwy hynny fod yn gymmwysach i ogoneddu Duw, ynghyflawniad dyledswyddau ein lle a'n galwedigaeth.

2. *Y rhai a fo 'n beryglus i ddynion*, megis gynt yr oedd ymladd ag anifeiliaid, ac yn awr chwareu Pêl-droed neu 'r Bêl-ddû, ymladd â ffynn, yn enwedig ymladd ag arfau miniog, a'r cyffelyb.

3. *Y cyfryw rai ac sydd yn dangos allan gospedigaeth Duw ar y Creaduriaid am bechod dŷn*; megis baitio 'r arth, ymladd ceiliogod, a'r cyffelyb. Y gelyniaeth sydd yn y naill greadur yn erbyn y llall, sydd gospedigaeth ar y creaduriaid truein am bechod dŷn, ac am hynny ni ddylai mor bôd yn sail ac yn achos o ddigrifwch a llawenydd i ni, eithr yn hytrach o dristwch ac ymddarostyngiad.

Y peth nessaf iw ystyried yw, pa fôdd y gwneir y chwareuon hynny ar sy 'n gyfreithlon ynddynt eu hunain, yn angyfreithlon drwy 'r môdd yr arferir hwynt.

1. *Pan dreulier gormod o amser ynddynt.* Difyrrwch a ddylei fôd megis saws i'ch bwyd, i wneuthur eich chwant yn fwy awchlym i ddyledswyddau eich galwedigaeth; ac nid i'ch torlwytho eich hunain â hwynt, fel y gwneloch eich hunain yn anghymmwysach i ddyledswyddau eich galwedigaethau, ac hefyd i wasanaeth Duw. Rhaid i chwi wybod, mai pennaf ddiben Duw yn eich anfon chwi ir bŷd ydoedd nid fel y byddei i chwi ddilyn eich difyrrwch, ond fel y treuliech eich amser a'ch nerth yn ei wasanaeth ef, ac yn y moddion drwy y rhai y gellwch gael eich cymhwyso i hynny. Oni fydd mwy cyssur i ti ar awr Angeu i feddwl am yr amser y dreuliaist ti yngwasanaeth Duw, ac yn ymbaratoi erbyn tragwyddoldeb, nag am yr amser y dreuliaist ti ar Gardiau, a chwareuon, a gwagedd eraill?

2. *Pan wneler eich Difyrrwch yn gelfyddyd o farsiandiaeth*, megis pan chwareuo dynion yn unic o ran ynnill arian. Yr hyn a ennillo dŷn wrth y fasnach ymma, ni all ef moi feddiannu a'i fwynhau â chydwybod dda. Ni roddwyd mo hono iddo ef gan Dduw, am na ddaeth ef o hŷd iddo drwy foddion cyfreithlon, eithr yn hytrach y mae ef megis *da lladrad*, uwch ben y rhai y mae mell-

tith

tith Dduw yn crogi. A'r sawl sy yn colli, mae yntef hefyd yn euog o ladrad, canys yr hyn y mae yn ei golli, ei ddwyn y mae oddiar ei wraig, ei blant, a'i deulu, od oes rhai ganddo; neu onid oes, oddiar yr Eglwys, y Wladwriaeth a'r tlodion. Nid ydym ni yn *Arglwyddi* ar ein golud, eithr yn *Oruchwyl-wŷr*, a rhaid i ni roddi cyfrif am danynt. Och nad ystyriai yr holl chwareu-wŷr, pa gyfrif ofnadwy sydd iddynt iw roddi ddydd y farn, nid yn unic am eu hamser gwerthfawr a gamdreulir yn afradlonus, ond hefyd am eu golud a gollwyd gan mwyaf mewn môdd ddrygionus; pan gaffer yn eu cyfrif hwynt, fôd cymmaint wedi ddifrodi mewn chwareyddiaeth, a chyn lleied wedi ei roddi ir tlodion, ac i weithredoedd o elusenì!

Cwest. *A ydyw chwareu am Arian yn hollawl yn anghyfreithlon?*

Att. Ni ddywedafi fôd chwareu am arian yn hollawl yn anghyfreithlon, os bydd yr hyn y chwareuir am dano ond peth bychan, heb dalu ond ychydig, yr hyn sydd iw fesur yn ôl ystâd a grâdd y sawl sy yn chwareu. Eithr beth yw chwareyddiaeth llaweroedd ond ffrwyth eu trachwant hwy, canys ir diben hyn y maent yn chwareu, sef, fel yr ennillont arian?

3. *Difyrrwch cyfreithlon a wneir yn anghyfreithlon, pan arferer ar amseroedd anghyfaddas*, megis ar ddiwrnodiau o ymostyngiad, neu ar y dydd Sabbath, ar ba amser y mae 'r Arglwydd yn gorafun i bawb *geisio eu hewyllys eu hun*, *Esay* 58. 13. Canys os gorafynodd yr Arglwydd weithredoedd ein galwedigaethau gonest a chyfreithlon ar y dydd Sabbath, mwy o lawer Ddifyrrwch a chwareuon afreidiol.

4. *Pan arferer hwynt felly, fel y cynhyrfont wyniau dŷn i ddigofaint, cynddaredd, a'r cyffelyb*; neu pan baront i rai dyngu, rhegu, ymdaeru, ymryson, &c. Y sawl ni fedro ffrwyno ei wŷn, na rheoli ei dafod wrth chwareu, nid yw ef gymmwys i chwareu.

PEN.

PEN. XI.

Am Ddyledswyddau ein Galwedigaethau.

FE ddylai fôd gan bôb dŷn ryw Alwedigaeth iw ddilyn er gogoniant i Dduw, a daioni i eraill; Canys *Ordinhâd Duw yw, bâd i bôb dŷn drwy chwŷs ei wyneb fwytta bara,* Gen. 3. 19. Nid yw 'r geiriau hyn iw deall yn unig megis melltith, ond hefyd megis gorchymyn. Ie yr oedd gan *Adda* yn ei gyflwr o Ddiniweidrwydd Alwedigaeth a osodesid iddo gan Dduw, sef, *I lafurio 'r Ardd ac iw chadw hi,* Gen. 2. 15. A phwy bynnag nid oes galwedigaeth ganddo, drwy yr hon y gallo ef fôd yn fuddiol i gymdeithas ddynol, fe ddywedir ei fôd ef yn byw allan o drefn, ac *yn rhodio yn afreolus,* 2 Thes 3 11. Heb law hyn, *Llawer o aflwydd ac o ddrygau a ochelir drwy ddilyn galwedigaeth gyfreithlon.* Canys Gweithdŷ 'r Cythrael yw dŷn segurllyd; yno y mae ef yn gweithio yn brysur, sef, pan yw dynion seguraf; eithr os caiff ef hwynt yn ddyfal yn eu galwedigaethau, yna y mae 'n cilio yn ôl, gan wybod nad yw hi ddim yn amser cyfaddas iddo i osod arnynt á'i demptasiwnau. Yn awr fe ddylei pôb dŷn ofalu yn enwedigol am gyflawni yn gydwybodus ddyledswyddau ei alwedigaeth neillduol, yn yr hon y cyfleuwyd ef drwy ragluniaeth Duw; canys y mae llawer o rym a bywyd crefydd yn sefyll yn hynny. Ir diben hyn cymmer yr hyfforddiadau a ganlynant.

I. *Dechreu gydâ Duw, gan geisio oddiwrtho ef mewn gweddi, nid yn unig maddeuant pechodau, a phôb grâs, eithr hefyd ei fendith ef ar dy lafur a'th orchwylion cyfreithlon:* Canys yn ddiau ei fendith ef yn unic sy yn cyfoethogi, ac yn peri i'r hyn a gymmeroni yn llaw lwyddo a ffynnu, yr hyn y mae *Moses* yn ei gydnabod, *Deut.* 8.18. Lle mae ef wrth lefaru wrth bobl *Israel,* yn dywedyd, *Yr Arglwydd yw 'r hwn sydd yn rhoddi nerth i ti i beri cyfoeth.*

II. *Bydd boenus a diwyd yn nyledswyddau dy alwedigaeth,* yn ôl cyngor y gŵr doeth, *Preg.* 9 10. *Beth bynnag a ymafel*

fel dy law ynddo iw wneuthur, gwna â'th holl egni, hynny yw, pa weithredoedd neu ddyledſwyddau bynnag ſydd yn perthyn i ti o ran dy alwedigaeth, gwna hwynt yn ddyfal ac yn ddiwyd; nid cymmaint er mwyn caſglu cyfoeth, ac er mwyn cyrraedd pethau angenrheidiol i ti dy hun, dy wraig a'th blant. Y mae 'n Iachawdwr yn canmol hyn, drwy y peth a arferei ef ei hunan, canys medd efe, *Joan.* 9. 4. *Rhaid i mi weithio gwaith yr hwn a'm hanfonodd, tra ydyw hi yn ddydd*, hynny yw yn ddiwyd, o hŷd, nes ei orphen.

Ich hannog chwi i hyn, gwybyddwch, fod diwydrwydd dynion yn eu galwedigaethau yn arferol o gael ei goroni â golud, ac ag amlder. *Dihar.* 10. 4. *Dihar.* 13. 4. *Llaw y diwyd a gyfoethoga. Enaid y diwyd a wneir yn frâs*, hynny yw, a gyfoethogir â bendithion oddiallan. A diau mai anfynych iawn nad yw bendith yn cydymganlyn â llaw ddiwyd.

Ond etto rhaid yw cymmeryd gofal yn hyn, tra yr ydych yn dyfal ddilyn gorchwylion eich galwedigaeth ar y naill llaw, na bo i chwi gael eich gorddiwes â chwantau bydol, ac â chybydd-dod ar y llaw arall; ac am hynny mi a roddaf i chwi ddau o Ocheliadau.

1. *Na fydd yn dilyn mo'th Alwedigaeth neillduol mor ddyfal, ac yr eſceuluſech Ddyledſwyddau dy alwedigaeth cyffredinol, fel yr wyt ti yn Griſtion:* Fy meddwl yw, na fydd mor haerllug yn dilyn dy negeſeuau a'th orchwylion bydol, ac yr eſceuluſech dy ddyledſwyddau yſprydol, megis dy foreuol a'th brydnawnol ddefoſiwnau i Dduw, a'r cyffelyb. Er bod yn rhydd i ti dreulio y rhan fwyaf o bôb diwrnod o'r chwech, yn dy negeſeuon a'th orchwylion bydol, etto ti a ddylit dreulio rhyw gyfran o bôb diwrnod mewn gorchwylion yſprydol, drwy y rhai y bydd dy negeſeuon bydol gwedi eu pereiddio a'u ſancteiddio yn well. Pan ddelych i orwedd ar dy welyangeu, ac edrych o honot yn ôl at dy fuchedd, yna yr hyn o amſer a hepcoraiſt oddiwrth dy negeſeuon bydol, ac a dreuliaiſt mewn gweddi, darllen, gwrando, myfyrio a'r cyffelyb, a ddwg i ti fwyaf o ddiddanwch.

2. *Ymegnia ar fôd â meddyliau nefol yn dy orchwylion daiarol.*

daiarol. Dilyn dy negeseuon bydol â serchiadau ysprydol, gan dderchafu dy galon yn fynych at Dduw mewn rhyw nefol saethiadau neu weddiau byrrion. Ie, gwna dy oreu, ar wneuthur rhyw ddefnydd o'r amser yr wyt yn dilyn gorchwylion dy alwedigaeth ynddo, fel y caffech ryw elw ysprydol, drwy ryw fyfyrdodau buddiol; yn enwedig os bydd dy orchwyl yn gyfryw un, ag sy yn gosod y llaw, ac nid y pen ar waith. Fel yr wyt ti yn awchus yn dilyn dy negeseuon bydol, myfyria yn fynych ar yr ymadrodd rhagorol hwnnw o'r eiddo 'n Achubwr, *Mar.* 8. 36. *Pa lesâd i ddŷn, os ennill yr holl fŷd, a cholli ei enaid ei hun?*

III. *Ymroa ac ymagnia ar fôd yn ffyddlon ac yn buraidd yn holl weithredoedd dy alwedigaeth*; a thrwy fath ar ddirmyg ffieiddia ennill dim drwy foddion drygionus a thwyllodrus, megis drwy gelwydd, pwysau a mesurau anghywir, &c. gan wybod, y dichon ychydig a enniller yn ddrwg wenwyno holl dda dŷn, a dwyn melltith ar gwbl ôll ag a feddo, fe ddichon ddigwyddo i fôd yn debyg ir cîg *y ddygodd yr eryr oddiar yr Allor â marworyn ynddo*, ac a loscodd yr holl nŷth. Bydded gan hynny *wirionedd, uniondeb a thegwch* yn dy holl ymdriniaeth â dynion. 1 *Thes.* 4. 6. *Na fydded i nêb orthrymmu na thwyllo ei frawd mewn dim; canys dialudd yw 'r Arglwydd ar y rhai hyn ôll:* eithr yn dy holl ymdriniaeth â dynion, dal sulw ar y *ddeddf frenhinawl* honno, a *gwialen fesur pôb uniondeb*, yr hyn yw, *gwna fel yr ewyllysit wneuthur i titheu*, canys megis ac y llefara ein Iachawdwr, *Mat.* 7. 12. *Hyn yw 'r gyfraith a'r* Prophwydi; sef, swm yr hyn a roddwyd ar lawr yn y *Gyfraith* a'r *Prophwydi*, ynghylch ein hymddygiad tuagat ein Cymmydog, a'n ymdriniaeth ag ef.

IV. *Darfyddo i ti arfer dy ddiwydrwydd eithaf yn dy Alwedigaeth gyfreithlon, na flina mo honot dy hun â meddyliau gofal-ddwys ac anobeithiol ynghylch y digwyddiad a'r ffynniant o'th orchwylion.* Mat. 6. 31. *Na ofelwch*, medd ein Iachawdwr, *Gan ddywedyd, beth a fwyttawn, neu, beth a yfwn, neu â pha beth yr ymddilladwn?* y gair y gyfieithir, *na ofelwch*, sydd yn y Groec yn arwyddocau *gofalfryd pryderus, anobeithiol*, drwy yr hyn y mae 'r meddwl yn aflonydd yn-

ghylch

ghylch y digwyddiad a'r ffynniant o'n poen a'n llafur, yr hyn sydd yn anweddus iawn i Gristion.

V. *Cyn fynyched ac y derbyniech di fendith oddiwrth Dduw, na anghofia roddi iddo fawl a gogoniant am dano*, gan gydnabod, beth bynnag a fu 'r moddion, mai efe yw prif-achos a phen-awdwr yr holl ddoniau, a'r bendithion hynny yr ydwyt ti yn eu mwynhau.

PEN. XII.

Am ein Hymddygiad yn y Dirgel.

OBlegid yr amryw demptasiwnau ir rhai yr ydym ni yn ddarostyngedig, P*an ydym ni yn unig wrthym ein hunain*, ac hefyd *pan ydym ni mewn cymdeithas gydag eraill*; Ein dyledswydd ydyw, ac fe fydd yn ddoethineb i ni gadw cadwraeth fanol arnom ein hunain, *pan fyddom mewn lle o'r neilldu*, ac hefyd *pan fyddom ym mhlith cwmpeini*.

Yn gyntaf, *pan ydym yn unig*, rhaid i ni ofalu, na byddom ni ar waith drwg, na chwaith yn segur ac yn ddiffrwyth, eithr ar i ni fôd ar waith da, wedi ein cymmeryd i fynu â myfyrdodau ysprydol a nefol.

1. *Canys adeg neu odfa 'r cythrael yw neillduolrwydd*, yr hon y bu ef erioed yn ofalus am ei chofleidio, a gwneuthur defnydd o honi fel y byddei fwyaf ei fudd ef; fel y gwelwn ni yn *Nafydd*, yr hwn pan oedd ef yn rhodio yn unig ar nen ei dŷ, yno y gosododd y cythrael arno ef â'i demptasiwn i odinebu, ac a'i gorchfygodd ef, 2 *Sam.* 11. 2. Ac o herwydd hynny mor berthnasol ydyw i ni, y prŷd hynny yn enwedigol fod yn wiliadwrus arnom ein hunain?

2. *O herwydd ein bôd ni y pryd hynny mewn mwyaf o berygl, i gael ein gorddiwes a'n gorchfygu gan ein trachwantau pechadurus*: Yna yr ydym ni yn barottaf i ollwng ein calonnau allan i wibio ar ôl trythyllwch, ac i fyfyrio ar ddrygioni, drwy borthi ein mympwy neu 'n phansi neu 'n tŷb, a rhyngu bôdd i ni 'n hunain mewn meddyliau beilchion, dialeddus, anllad a'r cyffelyb. Ac am hynny ni

ni ddylem, pan ydym wrthym ein hunain, wilied yn ofalus ar ein calonnau, gan eu bôd y pryd hynny mewn mwyaf perygl o'r *treisiadau ysprydol hyn.*

Ir diben ymma y gorchmynnaf y ddyledswydd ragorol honno o *dduwiol fyfyrdod*, yr hon a esceulusir yn ormod, yr hon hefyd sydd ddauddyblig, sef, naill ai yn *Ddisymmwth* ac fel y caffer achlysur iddi, neu ynte yn *Bennodol* ac o ragfwriad.

Am naturiaeth Myfyrdod *achlysurawl*; *Disymmwth osodiad y meddwl yw efe ar ryw fatter buddiol, y caffom achlysur iddo drwy ryw beth a welwn, neu a glywn.* Yr hyn a ellir ei wneuthur bôb amser, ac ym mhôb mann, pan yr ydym ni gartref ynghylch gwaith ein galwedigaeth, neu yn rhodio allan. Llawer o ddefnydd a all fôd o'r myfyrdod disymmwth hyn, o herwydd yr amryw fath ar bethau a ymddangosant gyferbyn a'n golwg; am fôd pôb creadur a ganfyddom yn rhoddi i ni fatter helaeth o fyfyrdod ysprydol a nefol; oddiwrth bôb un o honynt y gallwn, ac y dylem gymmeryd achlysur i fyfyrio am Dduw, ac am ei *Briodoliaethau* yn llewyrchu ynddynt, megis ei Allu, ei Ddoethineb, ei Daioni, &c. Gwêl *Psal.* 19. 1. *Rhuf.* 1. 20. Ith berswadio ir cyfryw fyfyrdod, cymmer y tair o Annogaethau a ganlynant.

1. *Fe fydd hyn yn fôdd enwedigol i gadw meddyliau bydol, a nwyfus, a chynhyrfiadau ofer allan ô'th galon.* Canys os ymroddi i seguryd, heb wneuthur dy oreu i lenwi dy feddwl â rhyw fyfyrdod da a llesol, yr wyt ti yn siccr o gael dy gythryblu â gorwag a drwg feddyliau, naill ai 'n codi oddiwrth dy lygredigaeth naturiol, neu a fwrir i mewn gan Satan. Eithr os myfyri ar bethau daionus a llesol, ni chaiff dy lygredigaeth mor gallu hwnnw ith aflonyddu di, na'r cythrael mo'r odfa honno i daflu meddyliau drygionus i'th fewn.

2. *Mynych arfer myfyrdodau achlysurawl a'th gymmhwysa i fyfyrdodau pennodol ac arferol:* Canys drwy hyn fe'th lenwir â matter da, ac fe baratoir dy galon i ymddiddan â Duw.

3. *Drwy hyn y gwnei iawn arfer o'r creaduriaid.* Y mae 'r creaduriaid wedi eu colli i ti mewn un hanner, os

arferi hwynt yn unig, ac heb gymmeryd rhyw wers ysprydol oddiwrthynt.

Hyn am fyfyrdod disymmwth ac achlysurawl. Dewn yn awr at fyfyrdod pennodol, pwrpasol, ac mi a ddangosaf i chwi yn fyrr, 1. *Ei Naturiaeth ef.* 2. *Rhai Rheolau* i ddal sulw arnynt yn hynny.

Am ei naturiaeth ef, pa beth yw; yr wyfi 'n Atteb; *Myfyrdod pennodol bwriadol, yw difrifol ymwasgiad y meddwl wrth rhyw fatter ysprydol neu nefol, gan ymddiddan yn ei gylch rhyngot â thi dy hun; fel y cynnheser dy galon, y bywinger dy serchiadau, ac y derchafer dy fwriadau i fwy o gariad at Dduw, a chasineb ir pechod, &c.*

Y Rheolau i ddal sulw arnynt yn y matter hyn a ganlynant.

1. *Bydded i fatter dy fyfyrdod di fod yn hollawl yn ysprydol ac yn dduwiol.* Ac fel hyn y mae pôb rhan o'r *Scrythur* yn fatter cymmwys i ti fyfyrio arno; felly hefyd y mae *Duw*, a'i holl *Briodoliaethau*, megis ei *Holl-alluogrwydd*, *ei Dragwyddoldeb*, *Anghyfnewidioldeb*, *Holl-bresenoldeb*, *Holl-wybodaeth*, *Sancteiddrwydd*, *Doethineb*, *Trugaredd*, *Cyfiawnder*, *Cariad*, *Ffyddlondeb*, a phôb godidowgrwydd arall o eiddo Duw. Y mae hefyd y cyflwr bendigedig yn yr hwn y creawdd Duw ein Rhieni cyntaf; a'r cyflwr truenus hwnnw ir hwn y soddasant hwy eu hunain, a'u holl heppil, drwy eu hanufydd-dod yn erbyn Duw, drwy fwytta y ffrwyth gwaharddedig: a'r prynedigaeth drwy Jesu Grist, a thra ragorawl gariad Crist yn myned tan ângeu chwerw a melltigedig drosom ni: y mae 'r pethau hyn i gyd meddafi yn ddefnydd cymmwys i fyfyrio arnynt.

2. *Bydded i fatter neilltuol dy fyfyrdod ti, fôd yn berthynasol ith gyflwr presennol:* ac ir diben hyn wrth ymosod ar y ddyledswydd hon, fe fydd yn ddoethineb i ti ddal sulw ar sutt a thymmer dy galon. Os bydd dy galon yn drist, yna myfyria ar dy bechodau, fel y gellych di felly droi dy drymder a'th dristwch am bethau oddi allan yn drymder am dy bechodau. Eithr os clywi di dy galon yn llon ac yn ysgafn, yna myfyria ar ddiamgyffred gariad Duw, ac ar haelioni ei râs ef, neu ar ei gymmwynasgarwch ef, yn enwedig tuag attat ti dy hun.

3. *Wedi i ti osod dy feddyliau ar ryw fatter neilltuol, cyffaddas i agwedd a thymmer presennol dy galon di, yna parha yn y meddyliau hynny, nes i ti glywed dy galon wedi ei chynnesu, a'th serchiadau wedi eu bywiogi â nhwy*; yr hyn mewn gwirionedd yw unig a phrif ddiben y ddyledswydd hon.

Ar ôl llefaru am y paratóad ir gwaith, cwympwn bellach at y gwaith ei hun, yr hwn sy yn sefyll yn y tri hyn o byngciau neilltuol.

Mi a allaf alw y cyntaf yn *Ddwysfeddyliad*, wrth yr hyn yr wyfi yn meddwl ymddiddaniad y dealltwriaeth ynghylch y matter y pennoder arno, ac adgoffâd o amryw wirioneddau a berthynant iddo. Megis os *marwolaeth* fydd defnydd dy fyfyrdod, yna atgofia, a meddwl yn ddifrifol, megis am *siccrwydd marwolaeth*, felly hefyd *am ei hansiccrwydd*, a hynny yn gystal o ran y *Mann* pa le, a'r *Môdd* pa sut, ac o ran yr *Amser* pa brŷd; ac oddiwrth hynny ymresymma, fod yn anghenrhaid disgwyl yn wastadol am farwolaeth, a pharatoi yn ei herbyn.

Yr ail yw *cymmhwysiad* attat dy hun o'r gwirioneddau hynny a elwaist ith gôf, fel y cynnheser dy galon, ac y bywioger dy serchiadau drwy hynny.

Y trydydd peth a'r olaf yw *Llwyrfwriad*, sef llwyrfryd calon i wneuthur hyn neu hynny, neu i adel heibio hyn neu hynny; megis os marwolaeth y fu defnydd dy fyfyrdod, a'th fôd yn clywed dy galon wedi llwyr weithio arni â theimlad o hynny, yn enwedigol o ansiccrwydd amser dy farwolaeth; yna dyro dy frŷd ar fôd yn fwy gofalus i gofleidio pôb odfa i wneuthur daioni, gan dybied y dichon hi fôd yr olaf ar a ganiadhaer i ti; ac ymrôa hefyd ar fyw mewn gwastadol ddisgwyliad am farwolaeth, ac ymbaratóad yn ei herbyn, drwy adnewyddiad beunyddiol o'th heddwch gydâ Duw.

Ynghylch yr amser pa brŷd y mae 'r ddyledswydd hon iw chyflawni, Rhai a ganmolant yr *Hwyr*, canys ni a ddarllenwn *fyned o Isaac allan i fyfyrio yn y maes ym mîn yr hwyr*, Gen. 24. 63. Eraill a ganmolant y *nôs*, pan yw pôb peth arall yn ddistaw ac yn llonydd, yn ôl arfer *Dafydd*, yr hwn a ddywaid, *Pan ith gofiwyf ar fy ngwely, myfyriaf am*

am danat yngwiliadwriaethau y nôs, Psal.63. 6. Eraill a ganmolant y *boreu*, megis yr amser rhyddaf oddiwrth drafferthion bydol. Eithr hyn a adewir i bwyll a doethineb pob dŷn, pa amser o'r dydd iw ddewis i fyfyrio ynddo, a hefyd pa gyfran o amser iw dreulio yn hynny; canys ni ellir rhoddi un Rheol siccr yn hyn o beth. Dilys yw, y dichon y cyfoethogion hepcor mwy o amser i hyn nag y ddichon y tlodion, y rhai sy yn byw wrth eu llafur beunyddiol, ac heb ganddynt ond ychydig amser iw hepcor oddiwrth hynny. Ond yn ddiddadl, fe ddylei pob dŷn, pa un bynnag fyddo ai cyfoethog ai tlawd, ai Meistr ai Gwâs, wneuthur cydwybod o gyflawni y ddyledswydd hon ar ddydd yr Arglwydd, gan fôd y dydd hwnnw wedi ei briodoli i ddyledswyddau ysprydol. A chan fôd *myfyrio ynghyfraith yr Arglwydd ddydd a nôs*, yn cael ei osod ar lawr yn y Psalm gyntaf, yn nôd o ddŷn duwiol, mi dybygwn y dylei pôb dŷn, a chwennychei gael siccrwydd, ei fôd ef yn un o'r rhai duwiol, arfer y cyfryw fyfyrdod yn feunyddiol, cyn belled ac y mae ei alwedigaeth ef yn rhoddi lle i hynny.

PEN. XIII.

Am ein Hymddygiad mewn Cymdeithas neu Gwmpeini.

MEgis ac y dylit ti fod yn wiliadwrus arnat dy hunan pan ydwyt *yn unic*, felly hefyd y dylit ti fod pan ydwyt *mewn cymdeithas*, gan edrych at dy ymddygiad ynddo; a hynny yn hytrach, o herwydd yn gyffredinol yr ydym ni yn barottach i droseddu ynghymdeithas rhai, nâ phan ydym yn unic wrthym ein hunain: Ac am hynny mi a osodaf ar lawr rai hyfforddiadau ith gyfarwyddo pan fyddech mewn cymdeithas ag eraill.

Eithr yn gyntaf mi a roddaf reswm neu ddau, ith berswadio i ddewis rhai da a duwiol, ac nid rhai drwg ac annuwiol er dim, i ymgymdeithiasu â hwynt yn gyffredinol: Ac hefyd gyngor neu ddau mewn ffordd o baratóad, o ran dy gymhwyso a'th baratoi yn well, i wneuthur

3. *Wedi i ti osod dy feddyliau ar ryw fatter neilltuol, cyfaddas i agwedd a thymmer presennol dy galon di, yna parhâ yn y meddyliau hynny, nes i ti glywed dy galon wedi ei chynnesu, a'th serchiadau wedi eu bywiogi â nhwy*; yr hyn mewn gwirionedd yw unig a phrif ddiben y ddyledswydd hon.

Ar ôl llefaru am y paratóad ir gwaith, cwympwn bellach at y gwaith ei hun, yr hwn sy yn sefyll yn y tri hyn o byngciau neilltuol.

Mi a allaf alw y cyntaf yn *Ddwys-feddyliad*, wrth yr hyn yr wyfi yn meddwl ymddiddaniad y dealltwriaeth ynghylch y matter y pennoder arno, ac adgoffâd o amryw wirioneddau a berthynant iddo. Megis os *marwolaeth* fydd defnydd dy fyfyrdod, yna atgofia, a meddwl yn ddifrifol, megis am *siccrwydd marwolaeth*, felly hefyd *am ei hansiccrwydd*, a hynny yn gystal o ran y *Mann* pa le, a'r *Môdd* pa sut, ac o ran yr *Amser* pa brŷd; ac oddiwrth hynny ymresymma, fod yn anghenrhaid disgwyl yn wastadol am farwolaeth, a pharatoi yn ei herbyn.

Yr ail yw *cymmhwysiad* attat dy hun o'r gwirioneddau hynny a elwaist ith gôf, fel y cynnheser dy galon, ac y bywioger dy serchiadau drwy hynny.

Y trydydd peth a'r olaf yw *Llwyrfwriad*, sef llwyrfryd calon i wneuthur hyn neu hynny, neu i adel heibio hyn neu hynny; megis os marwolaeth y fu defnydd dy fyfyrdod, a'th fôd yn clywed dy galon wedi llwyr weithio arni â theimlad o hynny, yn enwedigol o ansiccrwydd amser dy farwolaeth; yna dyro dy frŷd ar fôd yn fwy gofalus i gofleidio pôb odfa i wneuthur daioni, gan dybied y dichon hi fôd yr olaf ar a ganiadhaer i ti; ac ymrôa hefyd ar fyw mewn gwastadol ddisgwyliad am farwolaeth, ac ymbaratóad yn ei herbyn, drwy adnewyddiad beunyddiol o'th heddwch gydâ Duw.

Ynghylch yr amser pa brŷd y mae 'r ddyledswydd hon iw chyflawni, Rhai a ganmolant yr *Hwyr*, canys ni a ddarllenwn *fyned o Isaac allan i fyfyrio yn y maes ym mîn yr hwyr*, Gen. 24. 63. Eraill a ganmolant y *nôs*, pan yw pôb peth arall yn ddistaw ac yn llonydd, yn ôl arfer *Dafydd*, yr hwn a ddywaid, *Pan ith gofiwyf ar fy ngwely, myfyriaf*

am

am danat yngwiliadwriaethau y nôs, Psal. 63. 6. Eraill a ganmolant y *boreu*, megis yr amser rhyddaf oddiwrth drafferthion bydol. Eithr hyn a adewir i bwyll a doethineb pob dŷn, pa amser o'r dydd iw ddewis i fyfyrio ynddo, a hefyd pa gyfran o amser iw dreulio yn hynny; canys ni ellir rhoddi un Rheol siccr yn hyn o beth. Dilys yw, y dichon y cyfoethogion hepcor mwy o amser i hyn nag y ddichon y tlodion, y rhai sy yn byw wrth eu llafur beunyddiol, ac heb ganddynt ond ychydig amser iw hepcor oddiwrth hynny. Ond yn ddiddadl, fe ddylei pob dŷn, pa un bynnag fyddo ai cyfoethog ai tlawd, ai Meistr ai Gwâs, wneuthur cydwybod o gyflawni y ddyledswydd hon ar ddydd yr Arglwydd, gan fôd y dydd hwnnw wedi ei briodoli i ddyledswyddau ysprydol. A chan fôd *myfyrio ynghyfraith yr Arglwydd ddydd a nôs*, yn cael ei osod ar lawr yn y Psalm gyntaf, yn nôd o ddŷn duwiol, mi dybygwn y dylei pôb dŷn, a chwennychei gael siccrwydd, ei fôd ef yn un o'r rhai duwiol, arfer y cyfryw fyfyrdod yn feunyddiol, cyn belled ac y mae ei alwedigaeth ef yn rhoddi lle i hynny.

PEN. XIII.

Am ein Hymddygiad mewn Cymdeithas neu Gwmpeini.

MEgis ac y dylit ti fod yn wiliadwrus arnat dy hunan pan ydwyt *yn unic*, felly hefyd y dylit ti fod pan ydwyt *mewn cymdeithas*, gan edrych at dy ymddygiad ynddo; a hynny yn hytrach, o herwydd yn gyffredinol yr ydym ni yn barottach i droseddu ynghymdeithas rhai, nâ phan ydym yn unic wrthym ein hunain: Ac am hynny mi a osodaf ar lawr rai hyfforddiadau ith gyfarwyddo pan fyddech mewn cymdeithas ag eraill.

Eithr yn gyntaf mi a roddaf reswm neu ddau, ith berswadio i ddewis rhai da a duwiol, ac nid rhai drwg ac annuwiol er dim, i ymgymdeithiasu â hwynt yn gyffredinol: Ac hefyd gyngor neu ddau mewn ffordd o baratóad, o ran dy gymhwyso a'th baratoi yn well, i wneuthur

thur defnydd o'th ymdriniaeth â dynion er mwyaf budd ith enaid.

1. *Am hynny gwna fawr gyfrif, ac ymgais yn ddifrifol am gymdeithas y cyfryw rai ar sydd dduwiol*, canys drwy hynny y cei weled mwy o gynnydd yn dy dduwioldeb, gwybodaeth, ffydd, zel, a'th holl radau eraill. Ac fe ellir dal sulw, lle nid yw pobl Dduw yn cŷdymgymdeithasu mewn cymmundeb sanctaidd, nad oes yno fawr ffynniant a chynnydd mewn gràs a duwioldeb, er eu bod yn byw tan weinidogaeth mor nerthol ac a allei fyth fôd.

2. *Cais ochel yn fwyaf ac y gallech gymdeithas dynion annuwiol a halogedig*, yn enwedig y cyfryw ac sydd watwarwŷr duwioldeb a chrefydd. 1. O herwydd bod yn hawdd iawn ein llygru ni â gwenwyndra eu pechodau hwynt; y cyfryw bŷg a ddiwyna ein dillad ni. 2. O herwydd ein bôd ni drwy hynny mewn perygl o'n hamgylchu yn eu pláau amserol hwynt. 3. O herwydd drwy hynny yr annogwn ac yr hyfâwn hwynt yn eu ffyrdd ddrygionus ac halogedig; Canys annogaeth fawr i ddynion annuwiol i fyned ym mlaen yn eu helyntiau drygionus a phechadurus, yw, pan gaffont gymdeithas y duwiol i gydsynnied â hwynt.

Yn awr o ran dy gymhwyso a'th baratoi dy hun yn well, i ymdrìn â chymdeithion yn fuddiol tra fy'ch yn eu plith, myfi a roddaf i ti y ddau gyngor hyn yn unig.

1. Fel y gallech fod wedi 'th ddarparu 'n well â matter buddiol i ymddiddan yn ei gylch, *Myfyria yn fynych ac yn ddifrifol am ryw brif-bwngc cyffredinol o'r grefydd gristianogól*, megis am ein truenus a'n gresynol gyflwr wrth naturiaeth, am holl-ddigonolrwydd aberth Crist, am wagedd ac ansiccrwydd pob peth daiarol, am fyrdra y bywyd hwn, am ddydd y Farn, neu 'r cyffelyb. Drwy fynych fyfyrio ar y pethau hyn neu 'r cyffelyb rhyngot â thi dy hun yn y dirgel, y gwneir di yn aplach i chwedleua ac ymddiddan am danynt yngwydd eraill, a hynny er daioni ac adeiladaeth iddyut hwy, yn gystal ac i ti dy hun.

2. Cyn dy fyned i gymdeithas, *Bydd daer ar Dduw mewn gweddi am ràs*, felly i drefnu dy ymarweddiad a'th ymddi-

ddiddanion, fel y gallont dueddu, megis at ogoniant Duw, felly hefyd at dy ddaioni a'th elw yſprydol dy hun ac eraill.

Ar ôl rhagoſod y pethau hyn ſut ymma, dewn yn awr at yr *Hyfforddiadau* o ran dy lywodraethu dy hun yn iawn, pan fyddech mewn cwmpeini ; y rhai a oſodaf ar lawr. 1. Yn fwy cyffredinol, 2. Yn fwy neilltuol, o ran dy ymddygiad mewn cwmpeini da, ac mewn cwmpeini drwg. A'r Hyfforddiadau cyffredinol yw y rhain.

I. *Bydded dy ymddygiad â'th ymarweddiad yn oſtyngedig*, gan fod yn ewyllyſgar i gyfrannu dy gynghorion, a'th gyſſurau, a'th brofiadau ir Criſtianogion tlottaf a gwaelaf, ac i dderbyn cyfran o'u cynghorion a'u cyſſurau, a'u profiadau hwynt ; heb fod yn ddiyſtyr gennyt ddyſgu dim ar ſydd dda gan y rhai ſydd ym mhêll îs dy law di, megis ac ni ddiyſtyrodd *Apollos* i gael ei ddyſcu gan *Aquila* a *Phriſcilla*, Act. 18. 26.

II. *Yn dy holl ymdriniaeth â dynion, cais fod yn frwythlon ac yn lleſol i ti dy hun, ac i eraill*, drwy dderbyn a gwneuthur yr holl ddaioni a ellych.

1. *I ti dy hun drwy dderbyn yr holl ddaioni a ellych oddiwrth eraill.* Ir diben ymma, pan wyti ynghymdeithas eraill, dal-ſulw yn ddyfal, ym mha ddoniau a rhadau y mae neb yn rhagori, (canys Duw a waſgarodd amryw ddoniau iw bobl, ni chynnyſgaeddwyd pawb yn yr un môdd) ac yna gwna dy oreu, ar dynnu y doniau a'r rhadau hynny allan, ith ddaioni a'th elw yſprydol dy hun.

2. *I eraill drwy gyfrannu iddynt y cyfryw bethau daionus y dybiech eu bod yn gymmhwyſaf iw hyſtat a'u cyflwr preſennol hwynt.* Po mwyaf o ddaioni a gyfrannech di i eraill, mwyaf a gyfranna Duw i tithe ; canys doniau a rhadau yſpryd Duw ydynt (megis y Talentau) yn tyfu ac yn cynnyddu, wrth eu harfer a gwneuthur defnydd o honynt.

III. *Mynych ddercbafa dy galon i fynu at Dduw, mewn rhyw weddi ferr a ſaethech allan, ar iddo ef agor dy weſuſau, fal y mynego dy enau ei foliant ef*, ar iddo ef roddi i ti allu i lefaru felly, fel y byddo dy eiriau a'th ymddiddanion

ddanion yn tueddu at ddaioni ac adeiladaeth eraill, yn peri grâs ir gwrandawyr. *Psal.* 51. 15. *Eph.* 4. 29.

Wedi rhoddi i ti *Hyfforddiadau cyffredinol* fal hyn o ran dy ymddygiad mewn cwmpeini; Deuwn yn awr at *Hyfforddiadau mwy neilltuol*, yn perthyn i'th ymddygiad mewn cwmpeini da:

I. *Pan ydwyt mewn cwmpeini da, na wâg-dreulia mo'th amser mewn ymadroddion ac ymddiddanion bydol*, megis ac y mae 'n fai cyffredinol rhy-ormod o nifer, (rhag yr hyn y cwynodd Saint *Bernard* yn ei amser ef, gan ddywedyd, *Nid ydys yn llefaru dim am y Scrythyrau, nac am iechydwriaeth eneidiau, ond gwag-chwedlau, a chwerthin, a geiriau ofer a ddygir allan.*) Eithr bydded i fatter dy ymddiddaniad di fod yn hytrach rhyw bethau ysprydol.

II. *Gwna dy orcu ar droi ffrŵd ymddiddanion bydol i ymddiddanion ysprydol*; Ir dyben hwnnw disgwyl am bob odfa a allo roi dim achlysur i lêdtroi oddiwrth fatterion bydol, at ryw destyn ysprydol a nefol.

III. *Bydd barod i gyflwyno a chyfrannu o'r cyfryw ddoniau a rhadau ac a dderbyniaist.* A oes gennit ti ddim mesur cymmhedrol o wybodaeth iachusawl? cyfranna o'th wybodaeth âg eraill, drwy yspysu iddynt ddirgeledigaethau iechydwriaeth. A gefaist di gyssur ar ôl dy drallodion ysprydol? A gefaist di gynhaliaeth dan dy brofiadau a'th demptasiwnau? A gefaist di attebion grasol ith weddiau? A gefaist di fuddugoliaeth ar un trachwant neu lygredigaeth? yn rhwydd ac yn ewyllysgar cyfranna, a dyro brawf i eraill o'r profiadau a gefaist di o Drugaredd, Gallu, a Daioni Duw yn dy amryw gysyngderau a'th galedfyd, gan eu cyfarwyddo hwynt at y cyfryw ffyrdd a helyntiau, yn y rhai y cefaist di dy hun lawer o fûdd a daioni. Hyn a gawn ni wedi ei orchymmyn yn eglur, 1 *Pet.* 4. 10.

Yr Hyfforddiadau neilltuol yn perthyn i'n hymddygiad mewn cwmpeini drwg, yw y rhai'n.

I. *Pan wyt ti o ran rhyw achos cyffredinol mewn cwmpeini drwg* (canys os amgen, fal y dangosasom or blaen, rhaid i ti ym mhôb môdd ei ochelyd ef) *gwêl ar i'th ymarweddiad fôd gŷd â diniweidrwydd y Golommen, yn ddifeius a diddrwg,*

diddrwg, yn ôl cyngor yr Apostol, *Phil.* 2. 15. Y gwirionedd yw, mai prin y mae moddion gwell i helaethu 'r Efengyl, ac iw dwysblannu hi ar serchiadau dynion naturiol, nag ymddygiad têg, ac ymarweddiad gonest ei Phroffeswŷr hi. Mae hyn fel arogl ennaint Christ, pêreidd-dra yr hwn sy yn tynnu serchiadau eraill ar ei ôl.

II. *Bydd ofalus na byddech gyfrannog o'u pechodau hwynt*; Yr hwn yw 'r Cyngor a ddyru yr Apostol, *Ephes.* 5. 11. *Na fydded i chwi gŷd-gyfeillach â gweithredoedd anffrwythlon y tywyllwch.* Ei feddwl yw, na byddei iddynt hwy mewn un modd gymdeithasu, neu fôd yn gyfrannogion â'u pechodau hwynt, y rhai a eilw ef Gweithredoedd y tywyllwch.

Cwest. *Pa fodd y gellir dywedyd ein bôd ni yn gŷdgyfrannogion âg eraill yn eu pechodau?*

Mae dynion yn gyfrannogion o bechodau rhai eraill, megis *drwy annog i bechu*, felly hefyd *drwy gŷd-ymfodloni â'i pechod hwynt.* Dynion a ymfodlonant i bechodau rhai eraill yn *amlwg*, neu yn *ddirgel*: Yn amlwg ar *Air*, neu *Weithred.*

Ar Air, 1. *Pan ganmholant eraill am eu pechodau.* 2. *Pan ddadleuant drostynt a'u hamddiffyn hwynt yn eu pechodau.* 3. *Pan druthiant, ac y gwenhieithiant iddynt ynddynt.* Dynion a ymfodlonant i bechodau rhai eraill ar *Weithred*, pan ydynt gymdeithion a chŷd weithwŷr â hwynt yn yr unrhyw bechodau. *Yn ddirgel*, y mae dynion yn ymfodloni i bechodau rhai eraill, pan ydynt yn cyd-synnied â hwynt: fe ellir dywedyd fod hwnnw yn cydsynnied yn ddistaw, ar sydd naill ai heb ddatcuddio y pechod a wypo, pan ddylai, neu heb ddangos dim anfodlondeb iddo, pan ganffyddo ef. Ac y mae hyn yn fynych mor niweidiol, o ran y troseddwr, ac a ydyw drwg cyngor; Canys *megis ag y mae ymadrodd drwg yn annog dynion i bechu, felly y mae drwg ddistawrwydd yn gado dynion yn y pechod.*

III. *Gofidia a galara dros y pechodau a ddeallech eu bôd yn eu plith hwynt.* Mynych y nodir, ac y canmholir megis grâs enwedigol mewn amryw rai o Seintiau Duw, fod arnynt flinder mawr o'u mewn am yr ammarch a wneid i

Dduw drwy bechodau eraill; megis *Moses*, *Dafydd*, *Jeremi*, *ac eraill*, Deut. 9. 18, 19. Psal. 119. 158. Jer. 13. 17.

IV. *Pan ddaliech sulw ar ddim anwiredd a wnelo dy gymmydog, argyoedda ef am dano*; Yr hon ddyledswydd y cawn ni yn yr Scrythur annogaeth mawr i bobl Dduw iw chyflowni, *Lev.* 19. 17. *Na chasâ dy frawd yn dy galon, gan geryddu cerydda dy gymmydog, ac na ddioddef bechod ynddo.* Yn yr hyn y cynnhwysir dau beth.

1. Fôd y neb ni cheryddo ei frawd pan welo ef yn gwneuthur ar fai, mewn gwirionedd yn ei *gasau ef*, ac nid yn ei garu; am nad oes un cariad tebyg i gariad o gerydd.

2. Dy fôd ti drwy ado dy frawd yn ddigerydd, yn dioddef iddo redeg ymlaen, a pharhau yn ei ystod o bechod, yr hyn o'r diwedd a ddigwydd yn ddestryw iddo.

O ran yr uniawn fodd i gyflawni y ddyledswydd hon, rhaid yw dal ar ryw Reolau *Cyffredinol*, a rhai *Neilltuol* hefyd, yn ol amryw amgylchiadau. *Rheolau Cyffredinol yw y rhain*,

1. *Y sawl a geryddo arall, rhaid iddo dderchafu ei galon at Dduw mewn gweddi*, ar iddo ef felly gyfarwyddo ei Dafod ef, a chynnhyrfu calon y llall, fel y byddo ei gerydd ef yn fuddiol iddo. Canys heb fendith Dduw, ni bydd ein holl rybuddion a'n ceryddon ond geiriau a leferir wrth yr awyr.

2. *Rhaid yw i'n cerydd gael ei wneuthur mewn cariad*, gan fwriadu daioni ein brawd yn hynny, ac nid ei ammarch er dim. Canys megis ag y llefara'r Apostol, 1 *Cor.* 16. 14. *Gwneler eich holl bethau chwi mewn cariad*; ac megis yr holl bethau, felly yn enwedigol y peth ymma o gerydd. Tu ag at am *Reolau Neilltuol*, rhaid yw ystyried ystâd a chyflwr y Ceryddwr, a'r Ceryddol, a chynneddfen y pechod, ynghyd â'r amser a'r lle hefyd.

1. Rhaid yw ystyried ystâd a chyflwr y Ceryddwr. Megis y mae gan y rhai sydd âg awdurdod ganthynt fwy o ryddid i argyoeddi a cheryddu, felly os ydynt i ymdrin â throseddwyr drygfawr hynodol, yna hwy a allant, a rhaid yw iddynt geryddu,

1. *Gyd âg awdurdod*, fal y cynghora'r Apostol, *Argyoedda gydâ phob awdurdod*, Tit. 2. 15.

2. Yn

1. *Yn llym*, felly y mae 'r Apostol yn gorchymmyn, *Argyoedda hwynt yn llym*, Tit. 1. 13. Y gair yn y Groec ar a gyfieithir yn llym, sy yn briodol yn arwyddocau yn *torri*, neu *at y byw*. *Eli* a ballodd yn hyn; er iddo argyoeddi ei feibion am eu drygioni, etto ni wnaethpwyd hynny yn llym, a hyd at y byw, eithr yn rhŷ esmwyth a llariaidd.

2. *Rhaid yw ystyried meddwl a thuedd naturiol y ceryddol*; Canys os bydd ef ystwythaidd a hynaws, rhaid yw ei argyoeddi mewn llaryeidd-dra, sef *mewn yspryd addfwynder*, megis y mae 'r Apostol yn ei adrodd, *Gal.* 6. 1. Ond etto rhaid yw arfer tostrwydd pan na thyccio llaryeidd-dra.

3. *Rhaid yw ystyried ystâd a chyflwr y ceryddol neu yr hwn sydd iw geryddu.* Canys,

1. Os un uwch ei raddau nâ ni a fŷdd ef, rhaid yw gwneuthur hynny gyd â phob parch a gostyngeiddrwydd, gan attolygu a chynghori yn hyttrach nâ cheryddu yn eglur, fel y gwnaeth gweision *Naaman* â'i meistr, 2 *Bren.* 5. 11, 13.

2. Os y sawl a fo iw argyoeddi fydd cydradd â ni, yna rhaid yw ei wneuthur heb ddim o'r chwerwedd, sef mewn pob cariad. Pil chwerw yw cerydd; ac am hynny rhaid bob amser ei droi ef mewn Suwgr, drwy eglurhau llawer o addfwynder yspryd, a thosturi calon; *Gan ddangos yn y casineb i bechod ein brawd, ein cariad iw berson ef.*

4. *Rhaid hefyd yw ystyried cynneddfeny pechod a gerydder.*

1. *Rhaid yw argyoeddi beiau neillduol o'r nailltu*; Canys medd ein Iachawdwr, *Mat.* 18. 15. *Os pecha dy frawd ith erbyn, dôs ac argyoedda ef rhyngot ti ac ef ei hun.* Ond rhaid yw ceryddu beiau amlwg a drygfawr ar osteg, Canys medd yr Apostol, 1 *Tim.* 5. 20. *Y rhai sy 'n pechu*, sef, ar osteg a thrwy hynny yn rhoddi tramcwydd, *cerydda yngwydd pawb*, hynny yw, yngwydd holl gynnulleidfa yr Eglwys, *Fel y byddo ofn ar y lleill.*

2. *Pechodau yn tueddu yn uniawn at ddianrhydedd Duw, rhaid yw eu ceryddu mewn Zêl a digofaint Sanctaidd.* Fal hyn y ceryddodd Crist yr *Scrifennyddion* a'r *Pharisæaid* yn fynych

nych. Ac fal hyn y darfu i *Petr* geryddu *Simon Magus*, *Act.* 8. 20.

5. *Rhaid yw mewn mawr ddoethineb ystyried yr odfa a'r amser.* Ceryddu meddwyn yn ei feddwdod sydd ffoledd; *Abigail* a wyddai hynny, ac am hynny nid yngenodd hi ddim wrth *Nabal* yn ei feddwdod, nes dyfod y boreu a myned ei feddwdod allan o hono. Felly chwaith nid yw addas geryddu dŷn am ei ffromder yn ei ffromder; disgwyl yn hyttrach am amser cyfaddas, sef pan elo anwydau dŷn ai ffromder heibio.

6. *Rhaid hefyd yw ystyried cyfleusder y lle.* Oddieithr ei fod am farn ddyledus a chyfiawn, na bydded iddo fôd mewn Cymanfeydd cyffredin, ynghyntedd yr heolydd a'r cyffelyb. Eithr os ar y ffordd y deli di ar bechod dŷn, yr hwn nis gwyddost pa un a whei ai cael byth ei weled ef, ai peidio, yna mor ddirgel ag y gellych, ti a elli ei geryddu ef yn addfwyn. Fal hyn yr egluri di dy Zêl dros ogoniant Duw, dy gasineb ir pechod, a'th ofal am Iechydwriaeth dy frawd.

PEN. XIV.

Hyfforddiadau ir Goludog.

MEgis ac y medrai 'r Apostol *Paul*, *Ymostwng, ac ymhelaethu; bod yn llawn, a bod yn newynog*, Phil. 4. 12. Hynny ydyw, efe a ddysgasei yn yscol Grist, pa fodd i ymddwyn yn debyg i Gristion mewn cyflwr cyfoethog, ac mewn cyflwr tlawd. Felly fe fydd yn rhan o ddoethineb enwedigol ynom ni, fod yn medru ymddwyn fel Cristianogion drwy bob math ar gyflwr, a gwybod pa fodd i drefnu pob ystâd. O ran eich cymmorth yn well yn hyn, mi a roddaf i chwi rai hyfforddiadau.

1. Pa fôdd i ymddwyn yn debyg i Gristianogion mewn cyflwr cyfoethog a llawnder.

2. Pa fôdd i ymddwyn yn debyg i Gristianogion mewn cyflwr tlawd a gwael. Am y cyntaf,

I. *Edrych i fynu at Dduw, a meddwl yn fynych am dano ef megis awdwr a rhoddwr yr holl bethau daionus yr wyt ti*

yn eu mwynhau. Darfyddo i ti gael golud, na ddywaid, *Hyn a gefais i drwy fy noethineb a'm callineb fy hun:* Canys pa nifer o ddynion a chanddynt gymmaint dealldwriaeth a doethineb ac sydd gennit titheu, nid oes ganddynt ddegwm dy ystâd ath gyfoeth di? Na ddywaid chwaith, *Hyn a gefais i drwy fy mhoen a'm llafur a'm hegni fy hunan*; Canys pa nifer o ddynion a fuont mor ddiwyd a thitheu, ac etto ni chowsant hwy cymmaint o ffynniant ac a gefaist di? Ac am hynny dywaid gydâ Jôb, *Hyn a roddodd yr Arglwydd*, Job 1.21.

II. *Bendithia Dduw am yr hyn sydd gennit*: Medd yr Apostol, *Ym mhob dim diolchwch, canys hyn yw ewyllys Duw yn Ghrist Jesu tu ac attoch chwi*, 1 *Thes*.5.18. Hynny yw, hyn yw 'r peth a arwyddocáodd yr Arglwydd drwy ei fab Jesu Ghrist i fod yn ewyllys iddo, ac mewn rhyw fôdd yr hyn oll y mae ef yn ei ofyn gennym ni am yr holl drugareddau a dderbyniwn ni oddiwrtho ef. Ac am hynny fel yr wyt ti yn derbyn dim trugaredd a bendith oddiwrth Dduw, na phalla o roddi iddo y moliant ar gogoniant am hynny.

III. *Cais ganfod cariad enwedigol Duw tu ac attat ti mewn trugareddau cyffredinol.* Canys pa ddaioni a wnaiff mwyniant a gaffech di o ddim i ti, oni fedri ganfod *trugaredd* Dduw tu agattat, yn gystal ai *helaethrwydd*, yn y peth?

Cwest. *Pa fodd y gallaf wybod fod y trugareddau hynny oddiallan yr wyfi yn eu mwynhau wedi eu cyfrannu i mi mewn cariad a ffafor?*

Att. 1. *Os ydynt yn ennyn dy galon â chariad i Dduw*, gan beri i ti ei garu ef yn fwy, o herwydd iddo fôd mor haelionus tu ag attat. Canys Rheol siccr yw hwn, *Beth bynnag a baro gariad, oddiwrth gariad y mae yn dyfod.* Hola gan hynny a ddarfu ir pethau da ymma oddiallan yr wyt ti mor helaeth yn eu mwynhau, weithio dy galon di i wîr gariad i Dduw; canys os felly y bu, yna y gelli dy siccrhau dy hun ddarfod eu cyfrannu hwynt i ti mewn cariad; a thi a elli edrych arnynt megis arwyddion o gariad a ffafor enwedigol Duw.

2. *Os cei di ynot dy hun ewyllysgarwch i anrhydeddu Duw yn arfer y pethau daionus hynny a dderbyniaist di oddiwrtho*, drwy roddi allan gyfran o honynt tu ag at gynnal addoliad

liad Duw, neu tuagat gynnorthwyo tlodion Duw, yna mae gennyt siccrwydd cyssurlawn ddarfod eu cyfrannu hwynt i ti mewn cariad.

3. *Os oes gofid ar dy galon na ddarfu i ti atteb i dirion-deb yr Arglwydd tu ag attat*; fôd dy ymarweddiad di mor anghyfattebol iw rasol ragluniaethau ef tu ag attat; nad ydwyt ti mewn mesur yn y bŷd yn byw yn addas iw ha-elioni ef tu ag attat. Hyn sydd arwydd eglur, fod yr hyn a dderbyniaist di gan Dduw, wedi ei gyfrannu i ti mewn cariad, ac y gelli di edrych arno megis arwydd oi gariad ai ffasor enwedigol ef.

IV. *Gwilia rhag cael dy chwythu i fynu gan falchder, a chais fôd yn ostyngedig dan helaethdra*; bod yn issel yn dy feddy-liau dy hun, pan wyt ti yn uchel yn y bŷd; yr hyn yn ddiau a fydd dy ogoniant; canys harddwisg yw gostyn-geiddrwydd, fel y mae 'r Apostol *Petr* yn arwyddocau dan yr ymadrodd hwnnw, 1 *Pet.* 5.5. *Ymdrwsiwch â gostyng-eiddrwydd, megis â harddwisg.* Llaweroedd a dybiant mai darostyngiad yw gostyngeiddrwydd, ond yspryd Duw sy yn ei gyfrif yn harddwch. Am hynny medd yr Apostol *Iaco, Llawenyched y cyfoethog yn ei ddarostyngiad*, Jac. 1. 10. Hynny yw, Llawenyched yn ei ostyngeiddrwydd, o her-wydd rhoddi o Dduw iddo ef galon isel a gostyngedig, er maint ei fawredd ai olud yn y bŷd, am fod ganddo *feddwl isel, mewn cyflwr uchel*; canys clôd gwŷr cyfoe-thogion yw, pan wnaeth Duw hwynt yn *uchel* yn y bŷd, eu bôd bwythau yn *isel* ac yn ostyngedig yn eu meddy-liau eu hunain.

V. *Llafuria am y gwir olud yspryddol, sef, iachusawl, Sancteiddrym radau*, fel y byddech di dy hun yn oludog, ac nid dy gift yn unig. A diau, fod gwŷr goludog, yn a-nad pawb eraill, yn sefyll mewn mwy eisiau o radau san-cteiddwaith; o achos bod eu golud yn faglau tramawr iddynt hwy, ac yn achosion o bechod, megis ac y mae siacced laes neu goat hîr mewn mwy perygl o ddiblo, nag un gwtta. Oh gan hynny erfyn gan Dduw na rotho ef mo honot di heibio â phethau 'r byd hwn; eithr ar iddo ef ynghŷd âi fendithion oddiallan, roddi i ti ei fendithion oddi fewn, gwîr, iachusawl, a sancteiddrym

radau,

radau, yn enwedigol y grâs o dlodi ysprydol, yr hwn yw sylfaen gwynfyd; canys, medd ein Iachawdwr, *Gwyn eu byd y tlodion yn yr yspryd, canys eiddynt yw teyrnas nefoedd*, *Mat.* 5. 3. Ymadrodd godidog ydoedd hwnnw o'r eiddo *Luther*, pan anfonodd Tywysogion *Germania* iddo fawr anrhegion, Proffessu yr wyfi ar gyhoedd, medd ef, *Na fynnai mo'm bodloni gan yr Arglwydd felly*. Gwnâ ditheu yn yr un môdd, cymmer arnat yr unrhyw wrolfrŷd.

VI. *Dymuna yn ddifrifol, a llafuria yn ddigellwair, drwy arfer pob moddion, am gael hawl yn Iesu Ghrist*, yn yr hwn y mae golud a thrysorau yn rhagori holl olud a thrysorau 'r byd. Efe yw 'r trysor a guddiwyd yn y maes, ar perl gwerthfawr hwnnw, o ran yr hwn yr aeth y Marchnattwr doeth, ac a werthodd gymmaint oll ac a feddei, ac ai prynnodd, *Mat*. 13.44, 46. *Abraham*, er bod ganddo helaethrwydd o bob pethau oddiallan, etto a lefodd allan, *Arglwydd Dduw, beth a roddi di i mi? gan fy môd yn myned yn ddiblant.* Felly ditheu, yn y mwyniant o'th helaethrwydd oddiallan, yn yr un môdd llefa allan, *Arglwydd, beth yw hyn i gŷd? gan fy mod yn myned heb Grist.*

VII. *Cyfranna allan o'th ystôr tu ag at gyfreidiau eraill.* Fel y mae rhoddi ir tlawd yn ddyledswydd sy yn sefyll ar bawb ar sy mewn gallu, felly yn enwedigol ar y rhai goludog. Am hynny y mae yr Apostol *Paul* yn ewyllyssio i *Timotheus Orchymmyn ir rhai sy oludog yn y byd ymma, ar iddynt wneuthur daioni, ymgyfoethogi mewn gweithredoedd da.* &c. 1 *Tim*. 6. 17, 18.

I'ch bywiogi chwi yn well ir Ddyledswydd hon, ystyriwch y ddau Reswm ymma.

1. *Hwn yw diben enwedigol Duw yn rhoddi ychwaneg i rai nag i eraill*, fel y byddei ir rhai sydd ganddynt fwy o helaethrwydd gyfrannu allan o hwnnw ir rhai sydd mewn eisiau. Hyn y mae Saint *Paul* (2 *Cor*. 8. 14, 15.) yn ei gasglu oddiwrth gyfranniad y Manna, (*Exod*. 16. 18.) Canys y rhai a gasclasant fwy nag oedd yn angenrheidiol iddynt eu hunain a'u teuluoed, a roesant o'u helaethrwydd ir rhai oedd heb ddigon.

2. *Nid yw'r cyfoethogion Arglwyddi ar yr helaethrwydd a feddont, ond Goruchwylwŷr*; Ac am hynny rhaid iddynt

gyfrannu

gyfrannu o hono yn ôl meddwl yr Arglwydd; a hynny yw, rhyw gyfran o hono ir tlodion, a rhaid iddynt roddi cyfrif am dano, *Luc.* 16. 2.

Ac am hynny o'r holl ddynion anrhugarog, y mae nhwy yn haeddu mwyaf gogan, y rhai sydd oludog, a chenddynt ddigon iddynt eu hunain, ac i eraill hefyd, ond nid ydynt er hynny yn rhoddi cyfran yn y byd ir tlodion. Y cyfryw un ydoedd y gŵr goludog hwnnw yn y ddammeg, am yr hwn y dywedir, *Y gwiscid ef â phorphor, ac â lliain main, a'i fôd yn cymmeryd byd da yn helaethwych beunydd*; ac etto fe arwyddoceir, *Na chyfrannodd ef i Lazarus druan mor briwsion a syrthiei oddi ar ei fwrdd.* Bydded ir cyfryw wŷr goludog anrhugarog ddwys ystyried diwedd y gŵr goludog hwnnw, ac ymgynnhyrfu o hyn allan i ddalsulw yn dda ar ddyledswydd arbennig sy yn perthyn iddynt, yr hon yw, bôd yn rhwydd ac yn barod, yn hael ac yn syberlan yn cyfrannu i gyfreidiau 'r tlodion. Nid yw 'n ddigon i gyfoethogion wneuthur daioni, oddieithr iddynt *ymgyfoethogi mewn gweithredoedd da*; Megis mai eich Golud chwi yw Hâd Duw i chwi, felly eich gweithredoedd da ydynt eich hâd chwithau a haywyd i Dduw: megis ac y dylaech chwi ddwyn allan gnŵd cyfattebol i Hâd Duw, felly y dyru Duw i chwithau gnŵd cyfattebol i'ch hâd chwi; yn yr achos ymma y dywaid yr Apostol, *Yr hwn sydd yn hau yn helaeth a fêd yn helaeth* 2 Cor. 9. 6. Er nad yw Duw yn gobrwyo neb drwy ffordd o haeddiant er mwyn eu gweithredoedd; *er hynny efe a dâl i bob ûn yn ôl ei weithredoedd*, Rhuf. 2. 6. Yn gymmaint ac na bŷdd dim colled i wŷr cyfoethogion drwy ymgyfoethogi mewn gweithredoedd da, ond yn hyttrach llawer iawn fydd o ynnill drwy hynny. Mawr gamgymmeriad bagad yw, ei bod hwy yn tybied mai colled ydyw yr hyn a roddant ir tlodion; lle mewn gwirionedd y môdd oreu yw hynny i beri angwanegiad iw cyfoeth hwynt, *Dihar.* 11. 24. Medd y gwr doeth, *Rhyw un a wascar ei dda, ac fe a chwanegir iddo: a rhyw un arall a arbed mwy nag a weddai, ac a syrth i dlodi.* Ac eilwaith, *Dihar.* 19. 17. *Y neb a gymmero drugaredd ar y tlawd, sydd yn rhoddi echwyn i'r Arglwydd: a'i rôdd a dâl efe iddo drachefn.* Chwi

a gewch

a gewch ymma, fel y gallaf ei alw ef, Fil dan law Dduw ei hunan, ym mha un y mae efe yn cyfaddef, ei fod ef yn Ddyledwr i bob dŷn trugarog.

PEN. XV.

Hyfforddiadau ir Tlodion.

AR ôl rhoddi Hyfforddiadau ir Goludog, mi a ddeuaf yn awr i roddi Hyfforddiadau ir Tlodion, y rhai sy yn sefyll mewn cymmaint o eisiau a'r rhai o'r blaen.

I. *Gwnâ dy oreu ar fôd yn fodlon i'th ystâd,* gan mai dyna y rhan a ordeiniodd Duw i ti; ac na rwgnach yn erbyn ei *Ragluniaeth* ef, o herwydd nad oes gennyt gerdod helaethach; yr hwn yw cyngor yr Apostol *Paul, O bydd gennym ymborth a dillad, ymfodlonwn ar hynny,* 1 Tim. 6. 8.

Cwest. *Ym mha beth y mae'r bodlonrwydd hwn yn sefyll?*

Atteb. Yn dwyn eich meddyliau i lawr at eich ystâd a'ch cyflwr presennol. Mawr gamgymmeriad bagad yw, ei bod hwy yn tybied mai mewn helaethrwydd y mae y bodlonrwydd ymma yn sefyll, yn codi eu hystâd i fynu ir cyfryw bennod, gan feddwl y byddent hwy yno yn fodlon; lle mewn gwirionedd y mae gwir fodlonrwydd yn hyttrach yn sefyll mewn cyhydedd, cyfattebwch a chydweddwch rhwng ystâd gwr a'i feddwl, efe yw 'r gŵr bodlongar, yr hwn y mae ei feddwl a'i ddymuniad yn sefyll yn gydwedd â'i ystâd.

O ran persuadio y rhai Tlodion yn well ir ddyledswydd hon o fodlonrwydd, mi a osodaf ar lawr ychydig o Ystyriaethau.

1. *Fod y rhai sydd ganddynt ymborth a dillad digonol, yn mwynhau cymmaint ag y mae 'r dynion cyfoethoccaf ar sy ar y ddaiar:* ar yr hyn y dywaid yr Apostol yn y lle a grybwyllwyd am dano or blaen, *O bydd gennym ymborth a dillad, ymfodlonwn ar hynny,* 1 Tim. 6. 8. Er meddu o ddŷn fwy nâ mwy o dda 'r bŷd ymma, er hynny nid yw ef yn mwynhau ddim mwy o honynt nag y mae ei hun yn ei fwytta ac yn ei yfed, ac yn ei wisco; canys y cwbl dros

dros ben hynny sydd yn myned i eraill, ac nid yw ddim iddo ef. Ac felly ni ddichon gwr goludog gael dim ychwaneg o wir ddaioni oddiwrth ei fawr gyfoeth nag y mae ei weision yn ei gael; canys rhaid yw llenwi eu boliau hwythau, a dilladu eu cefnau allan oi olud ef, yn gystal ar eiddo ei hun.

2. *Fod ystâd pob dŷn wedi ei threfnu gan Dduw*, yr hwn megis ac y mae ef yn Arglwydd goruchaf Nef a Daiar, ac y dichon wneuthur â ni fel y gwelo yn dda; felly y mae ef yn anfeidrol mewn doethineb, a thrwy hynny yn gwybod pa ystâd sydd oreu a chymmhwysaf i ni, a hynny yn well nag y gwyddom ni ein hunain; ie, ac y mae ef yn oludog o drugaredd a daioni, a thrwy hynny yn ewyllysgar ac yn barod i wneuthur yr hyn yn ei ddoethineb y mae ef yn gwybod ei fod yn oreu ac yn gymhwysaf i ni. Yr hyn ped ystyrid yn ddifrifol, a fyddei yn fôdd enwedigol i weithio ein calonnau i ryw fesur o fodlonrwydd yn ein ystad a'n cyflwr gwaelaf.

3. *Fod cyfoeth yn rwystr mawr yn y ffordd tua 'r nefoedd.* Deliwch sulw ar ymadrodd ein Iachawdwr, *Luc.* 18.24,25. *Mor anhawdd yr â y rhai y mae golud ganddynt i mewn i deyrnas Dduw!* Gan arwyddocau fod cyfoeth yn rwystr mawr i iechydwriaeth dynion. Onid ydyw gan hynny yn drugaredd oddiwrth Dduw i ti, ei fod ef yn gwneuthur dy ffordd a'th fynediad di yn rhwyddach, ac yn llai peryglus tua 'r nef, nâ ffordd dy gymydogion goludog? yn ddilys pan fyddych ar farw, ni bydd gennit ond ychydig achos i achŵyn am dy ddiffyg o gyfoeth ac amlder.

II. *Gwnâ dy oreu ar fôd yn gyfoethog mewn grâs*; ie po tlottaf wyt ti o ran dy bwrs, cais fod o hynny yn gyfoethoccach mewn gras, ac yna ni bydd dy dlodi bydol yn ddim rhwystr i'th ysprydol oruchafiaeth, ond yn hwylusder neu gynnorthwy, yn gymmaint ai fod yn dy roddi di mewn gwell cyflwr; gan weled *mai Tlodion y byd hwn*, yw y rhai y mae'r Arglwydd yn arferol oi gwneuthur *yn gyfoethogion mewn ffydd, ac yn etifeddion o'i deyrnas*, Jac.2.5. A mynych y darllennwn, *mai 'r Tlodion a dderbyniasant yr Efengyl*, nid yn unic y tlodion yn yr yspryd, ond y tlodion

dion hefyd mewn pwrs. Ac am hynny er bod dy gyflwr oddiallan yn dlawd ac yn wael, etto gwybydd dy fôd mor gymmwys i dderbyn grâs ymma, a gogoniant hefyd ar ôl hyn, ag yw neb arall pwy bynnag. Ymgynhyrfa gan hynny drwy weddi wresog, dyfal ddarllen, a mynych wrando y Gair, i gynnyddu mewn grâs, ie i gynnyddu yn gyfoethog mewn grâs, fel y gallech er dy fod yn dlawd ymma, fôd yn etifedd y Nefoedd er hynny, a phan fyddech farw, y derbynnier di gydâ *Lazarus* i fynwes *Abraham.*

III. *Yn dy ddiffygion a'th anghennion mwyaf, gwnâ dy orcu ar fyw drwy ffydd yn Rhagluniaeth Duw*, gan bwyso yn hyderus arno ef am gyflawn ddiwallrwydd o bob pethau da amserol angenrheidiol. O ran dy annogaeth i hyn dal sulw ar yr addewid grasol hwnnw, *Psal.* 34. 10. *Y mae eisiau a newyn ar y llewod ieuaingc. ond y sawl a geisiant yr Arglwydd, ni bydd arnynt eisiau dim daioni:* Nid yw yn dywedyd, hwy a gânt helaethrwydd, *ond ni bydd arnynt eisieu dim ar sy yn dda iddynt*; ac am hynny eb ein Achubwr, *Mat.* 6. 25, 26. *Na ofelwch am eich bywyd, pa beth a fwyttaoch, neu pa beth a yfoch; nac am eich cyrph, pa beth a wiscoch; onid yw 'r bywyd yn* fwy nâ'r *bwyd, a'r corph yn fwy na'r dillad? Edrychwch ar adar y Nefoedd; oblegid nid ydynt yn hau, nac yn medi, nac yn cywain i yscuboriau, ac y mae eich Tâd nefol yn eu porthi hwy: onid ydych chwi yn rhagori llawer arnynt hwy?* Ymma y mae 'n Hachubwr drwy amryw Resymmau yn ceisio cynghori ei ddiscyblion, i ymgadw rhag meddyliau a gofalon anobeithiol ynghylch eu hymborth a'u dillad, a'u perswadio i fyw drwy ffydd yn Rhagluniaeth Duw am yr unrhyw.

1. Y Rheswm cyntaf a dynnir oddiwrth y peth sydd fwy at y peth sydd lai fal hyn: Rhoddodd Duw i chwi y peth sydd fwy, am hynny efe a ddyru i chwi yr hyn sydd lai: efe a roddodd i chwi *fywyd*, am hynny ni neccâ ef chwi o *Ymborth*; efe a roddodd i chwi *Gorph*, am hynny ni attal ef *ddillad* rhagoch. Y rheswm ymma y mae ein Achubwr yn ei adrodd yn y geiriau hyn, *Onid yw'r bywyd yn fwy n'ar bwyd? a'r corph yn fwy nâ'r dillad?* Gan arwyddocau, y bydd i Dduw, yr hwn a roddes i

chwi fywyd a chorph, yn ddiammeu ddarparu ymborth a dillad iddynt, y rhai ydynt lai. Efe a roddodd i chwi eich *hanfod* neu eich *sylwedd*, am hynny ni ettyl ef oddi wrthych ddim *o'r angenrheidiau a berthynant iddo*.

2. Yr ail Rheswm a dynnir oddiwrth yr hyn sydd lai at ei fwy; ac fe ellir ei osod ar lawr fel hyn: Yr hwn sydd yn rhag ddarparu dros yr Adar, a ragddarpara yn fwy o lawer dros ddynion; Eithr y mae Duw yn rhagddarparu dros Adar y Nefoedd, am hynny efe a ragddarpara dros ddynion yn fwy o lawer; yr hwn reswm yn hyn o fan a helaethir ac a gadarnheir drwy ddau o ymresymiadau.

1. Y cyntaf *oddiwrth y modd y canhiateir i ddynion gael eu hymborth, yr hwn y mae Adar y nefoedd hebddo*; canys yn gymmaint a bôd dynion yn Aredig, yn Hau, yn Medi, ac yn Cywain eu hŷd i Yscuboriau, ac felly ganddynt fodd iw cynnal eu hunain nad oes gan Adar y Nefoedd, *Oblegid nid ydynt hwy yn hau, nac yn medi, nac yn cywain i yscyboriau*; sef, nid oes ganddynt, ac nid ydynt yn arfer y moddion o ragddarparwch ac y mae dynion, ac er hynny nid ydynt heb ddarparu iddynt ymborth cymmwys digonol, am fod Duw yn eu porthi hwy; Pa ham ynteu y bydd i ddynion, sydd ganddynt y cyfryw foddion o ragddarparwch, anhyderu ar Ragluniaeth Dduw? ac ar hynny eu blino a'u cythryblu eu hunain â gofalon am ymborth, pa beth a fwyttaont, a pha beth a yfont, gan fod Duw yn darparu dros Adar y Nefoedd, y rhai nid oes ganddynt ddim moddion cyffredinol o ddarparwch?

2. *Oddiwrth odidowgrwydd dŷn rhagor aderyn*, adroddedig yn y geiriau ymma, *Onid ydych chwi yn rhagori llawer arnynt hwy?* gan arwyddocau, fod dynion yn rhagori llawer ar Adar y Nefoedd; ac am hynny, gan fod Duw yn rhagddarparu dros Adar y Nefoedd, mwy o lawer y rhagddarpara ef dros ddynion; yn enwedigol dros ei blant ei hun; canys pwy yw 'r hwn a bortha ei Weilch neu Hebogiaid, ai Fytheiaid, ac a oddef iw blant newynu o ddiffyg digonedd o ymborth? ac am hynny mae i chwi achos da ym mhob cyfyngderau ac anghennion i fyw drwy ffydd yn rhagluniaeth Duw.

PEN

PEN. XVI.

Am ymddygiad Cristianogaidd tan Wradwyddiadau.

I. *GWiliwch* [*neu gochelwch*] *ddatcuddio dim Annhymmer na Gwŷn neu boethder tan eich Gwradwyddiadau.* Nid wyfi yn gwadu na ellwch chwi, ac na ddylaech fod yn deimladwy o'r cam a wneir â'ch enw chwi, canys megis ag *y mae enw da yn well nag ennaint gwerthfawr*, Preg. 7.1. Felly cael enw drwg sydd farnedigaeth fawr; ac am hynny ni ddylaech chwi mor bod yn annheimladwy o'r cam a wneir i'ch enw drwy enllibion a gwradwyddiadau, gan ddywedyd, *Siariaded dynion am danaf y peth a welont yn dda, nid oes fatter gennif, cyhyd ac yr adwaenwyf fy niniweidrwydd fy hun*; canys er bod tystiolaeth och diniweidrwydd eich hunain yn sail o diddanwch i chwi; etto rhaid i'ch gofal fôd nid yn unic ar eich gosod eich hunain yn brofedig gan Dduw, eithr gan ddynion hefyd; ar fôd mor ofalus am eich enwau da ac y bo 'n bossibl i chwi allu; ond etto ni ddylaech chwi ddatcuddio dim annhymmerwch neu wynniau ar ymadroddion gwradwyddus gan eraill i'ch erbyn. Canys,

1. Hynny a rydd achos gyfiawn i eraill i farnu, eich bod chwi yn wir euog o'r pethau hynny y ceblir chwi am danynt.

2. Eich anhymmerwch a'ch ffromder a aflonyydda eich ysprydoedd yn fawr iawn, ac a'ch anghymhwysa i gyflawni un ddyledswydd dda yn yr iawn fodd.

II. *Gochelwch dalu yn ôl ammarch am ammarch, neu sen am sen*, yr hyn sydd anweddus iawn i Gristion, ac ynteu yn hynny mor annhebyg i Grist, Yr hwn, fal y llefara yr Apostol *Petr*, *Pan ddifenwyd ni ddifenwodd drachefn*, 1 Pet. 2. 23.

III. *Na chymmerwch arnoch fod yn dal ond ychydig neu ddim ar y gwradwyddiadau a deflir arnoch. Solomon* a ddywaid, *Dih*.19.11. *Harddwch dŷn yw iddo fyned tros gamwedd*, hynny

ny yw, bod heb gymmeryd arno wybod dim oddiwrtho. Ac yn ddiau y fâth oreu ar ymddial yw efe, ar a alloch chwi ei gymmeryd ar eich gwarthruddwŷr;canys ni ddichon bod dim mwy blinder i'ch enllibus warthruddiwr, na'ch gweled chwi heb gennych ond ychydig neu ddim matter am ei wradwyddiadau ef i'ch erbyn: a phwy bynnag a wnelo brawf o'r peth a gaiff weled y blina ef fwy ar ei Wrthwynebwr drwy ei ddistawrwydd, nâ phe rhoddai iddo herr am herr.

IV. *Pan goder drygair am danoch, na fyddwch cymmaint yn ymofyngar pwy a'i cododd, ac y byddoch yn ofalus i wneuthur defnydd da a sancteiddiedic o hono.* Ir diben ymma gwybyddwch, ac ystyriwch, fod y drygair a godwyd am danoch naill ai yn wîr ai yn *anwir*: os gwîr, yna chwi a ellwch ganfod Bŷs Duw ar flaen tafodau eich gelynion, yn pwyntio at ei'ch pechodau chwi, ac yn eich galw i ymostwng am danynt. Eithr os *anwir* yw 'r gair a godwyd am danoch, etto chwi a ellwch wrando arno megis galwad oddiwrth Dduw, i edrych yn fanylach arnoch eich hunain, rhag eich goddiwes â'r pechod hwnnw, am yr hwn ar yr amser presennol yr ydys ar gam yn achwyn arnoch: canys Duw ac ynteu yn gwybod eich tymmer a'ch tueddiad, sy yn canfod ysgatfydd eich bod yn dueddol atto ef, ac am hynny mae ef yn goddef i eraill haeru hynny arnoch, er ei fôd yn anwir, yn unic o ran ei ragflaenu, fel na'ch goddiwedder ganddo: ac fal hyn y gellwch wneuthur defnydd da or achwynion ffalsaf a chwerwaf a ddyru eich gwrthwynebwŷr yn eich erbyn.

V. *Gwnewch eich goreu ar rodio yngwrthwyneb ir hyn a roddir i'ch erbyn, er bod hynny yn anwir.* Megis o ran ecsampl, Os rhoddir Rhagrith i'ch erbyn, nad ydych chwi ddim gwell nâ Rhagrithwŷr: ymgeisiwch am fwy o burdeb, ac ymrowch i gwplau y cwbl a wneloch yn fwy o ran parch i Dduw, nag i ddynion: os rhoddir Balchder i'ch erbyn, ymddygwch yn fwy gostyngedig ac isel, fel yr ymddangoso eich gostyngeiddrwydd i bawb, ac felly y gyrro eich ymarweddiad chwi eich gelynion yn eu celwydd.

VI. *Ewch*

VI. *Ewch a lledwch eich gwradwyddiadau ger bron Duw mewn Gweddi*, megis ac y lledodd *Hezeciah* y llythyr o gabledd *Rabsaceh*, ac hyspyswch eich matter iddo ef, gan ddeisyf cymmorth a chadernyd oddiwrtho ef, iw dwyn hwynt yn gristianogaidd, ac yna ni bydd rhaid i chwi ammau na chewch chwi ei rasol ddiddanwch ai gynnhorthwy ef i'ch cynnal.

PEN. XVII.

Am ein hymddygiad dan Golledion, Croesau, a Chystuddiau.

YN gymmaint a bôd pob-dŷn oll cyhyd ac y bônt byw ymma yn y byd hwn, yn hyrwym i amryw Golledion, Croesau, a Chystuddiau; am hynny anghenrhaid yw i mī roddi i chwi rai hyfforddiadau pa fodd y mae i chwi ymddwyn yn yr achosion hynny, ar hyfforddiadau yw y rhai hyn.

I. Pan drino Duw chwi â dim colledion, Gwrthwynebion, neu gystuddiau, gwnewch eich goreu ar eu dwyn hwynt yn *Gristianogawl*: ir diben hwnnw deliwch sulw ar y Rheolau hyn,

1. *Dygwch hwynt yn deimladwy*: mae'r Arglwydd yn disgwil i ni fôd yn deimladwy o bwys ein cystuddiau, ni fynnai ef i ni mor bod megis *Stoicciaid*, neu Gyffion, y rhai ni chlywant oddiwrth ei wialennodiau ef, ond megis plant y mynnai ef i ni fod yn deimladwy o farwindod neu dostedd y wialen. Dyma fal yr oedd *Job*, Pen. 1. 20.

Mae dau Ormodedd y rhai yr ydym ni yn barod iawn i redeg iddynt yn amseroedd cystuddiau, y naill yw *Dirmygu* cystuddiau, y llall yw *Ymollwng* danynt, y ddau ymma a grybwyllir wrthym gan yr Awdur at yr *Hebræaid*, Heb. 12. 5. *Fy mâb, na ddirmyga gerydd yr Arglwydd, ac nac ymollwng pan ith argyoedder ganddo*: Dyma'r ddau ormodedd sydd i ni iw gochelyd yn ofalus ar amseroedd cystuddiau.

1. *Gochelwn ddirmygu* neu ddiystyru cerydd yr Arglwydd, drwy ddywedyd, os myn Duw gymmeryd fy *ngolud*, cymmered ef: os myn ef gymmeryd fy *Ngwr*, neu fy *Ngwraig*, neu fy *Mhlentyn*, cymmered hwynt: hyn sydd *ddirmygiad* ar gerydd yr Arglwydd, ie gofalu ychydig am dano, yr hyn sy yn anfodloni Duw yn fawr.

2. *Gochelwn ymollwng* dan ein colledion, gwrthwynebion, a chystuddiau: megis pan fo marw Plant, yna marw hefyd o yspryd tâd neu fam: neu pan fo marw Gŵr, yna marw o yspryd y Wraig hefyd: hyn sydd yn ymollyngiad tan faich ein cystuddiau, megis pe baent yn anfad o bwys na ellid moi oddef.

2. Os mynnech chwi ddwyn eich cystuddiau yn Gristianogaidd, dygwch hwynt *gydag ymynedd a distawrwydd*, yn ôl ecsampl Dafydd, yr hwn pan osododd Duw ei law ar ei gefn ef, yntau yn ebrwydd a osododd ei law ar ei enau, fel yr ymddengys wrth ei ymadrodd ef ei hun, *Aethum yn fud, ac nid agorais fy ngenau, canys ti a wnaethost hyn*, Psal. 39. 9.

Y goddefgar ddistaw ddygiad ymma ar gystuddiau a osodir yn wrthwyneb i ddau beth. 1. *I rwgnach oddifewn* o ran Rhagluniaethau Duw tu ac attom. 2. *I achwyn a murmur oddiallan* yn eu herbyn hwynt, y rhai 'n ill dau sydd raid eu gochelyd yn ofalus.

1. Rhaid i chwi ochelyd yn ofalus *rhag grwgnach oddifewn* yn erbyn trefniadau Rhagluniaeth Duw tu ag attoch, pa dymmestloedd bynnag sydd o'r tu allan i chwi, ie ac yn chwythu arnoch, etto eich calonnau chwi oddifewn a ddylent fôd yn dawel ac yn llonydd. Beth er bôd ymdriniaeth yr Arglwydd â chwi yn dôst iawn? etto ni ddylech chwi mor grwgnach wrth hynny, ond ymostwng iddo yn llonyddaidd ac yn ddistaw, gan gydnabod âg uniondeb Duw yn ei ymddygiad tu ac attoch, fal megis ac y mae ef yn gyfiawn yn ei holl ffyrdd, felly yn neilltuol tu ag attoch chwi; ac am hynny chwi ddylech ddywedyd gŷd â hên *Eli*, 1 *Sam*. 3. 18. *Yr Arglwydd yw efe; gwnaed a fyddo da yn ei olwg*; a chyd â'n bendigedig Achubwr, *Luc*.22.42. *O dâd, nid fy ewyllys i, ond yr eiddot ti a wneler.* Ac os chwychwi a ddygwch eich cystuddiau

au fel hyn yn llonydd, chwi a'u dygwch hwynt yn llawer esmwythach am yr amser presennol, ac a'u cewch hwynt yn fwy buddiol yn y diwedd.

2. Fel y mae'n rhaid i chwi ymochel yn ofalus *rhag grwgnach oddifewn*, felly hefyd *rhag cwynfan a murmur oddi allan* tan dôst driniad Rhagluniaeth Dduw. Megis na ddylech chwi dybied yn galed am Dduw, fel pe bai ef yn eich cospi uwchlaw eich haeddiant, neu yn fwy nag y gellwch ei ddwyn, felly ni ddylech chwi chwaith mor adrodd geiriau anfodlongar yn erbyn ymdriniaeth yr Arglwydd â chwi; canys er bod yn rhydd i Gristion *alaru* tan Ragluniaethau trymion, er hynny ni ddylai ef *duchan* yn eu herbyn; er gallu o hono ef *riddfan*, etto ni eill ef mor *grwgnach*; ond dwyn yn llonydd bob colledion, gwrthwynebion, a chystuddiau, yngwrthwyneb i bob *grwgnach oddifewn â murmur oddiallan*.

3. Os mynnech chwi ddwyn eich cystuddiau yn Gristianogaidd, rhaid i chwi eu dwyn hwynt *yn ewyllysgar ac yn llawen*. Ich cymmorth yn hyn, cymmerwch yr ychydig ystyriaethau ymma.

1. *Nad oes dim cystuddiau yn digwydd i nêb heb ddoeth Ragluniaeth Duw yn ei trefnu*, megis ag y mae *Eliphaz* yn arwyddocau, *Job* 5. 6. *Na ddaw cystudd allan o'r prîd, ac na flagura gofid allan o'r ddaear*; Y gwirionedd yw, nad oes un *Warant* yn dyfod i Ddal dy Gorph di â Gofid neu Ddolur, nad yw hi yn dyfod tan Law a Sêl dy *Dâd nefol*; nid oes yr un *Habeas Corpus* neu writt yn dyfod i gymmeryd ymmaith dy Gymmar, dy Blentyn, neu dy Gyfaill, nad yw wedi ei selio gan dy *Dâd nefol*. Yr ystyriaeth ymma a fu yn sail o gyssur i bobl Dduw yn eu holl gystuddiau, *Yr Arglwydd*, medd *Job*, *a roddodd, yr Arglwydd a ddygodd ymmaith: bendigedig fyddo enw'r Arglwydd*, Job 1. 21. A rhaid yw i hyn fôd yn sail o gyssur, ie ac o lawenydd i holl bobl Dduw, yn enwedig os ystyriwch chwi yn y man nessaf,

2. *Mai y diben y mae Duw yn ei fwriadu yn eich cystuddiau chwi, yw gwneuthur i chwi ddaioni, ie rhyw ddaioni enwedigol, na ellid moi wneuthur cystal ffordd arall yn y bŷd: Mae'r Arglwydd yn ein ceryddu er llesâd i ni*, Medd yr Apostol,

postol, *Heb.* 12. 10. Pob Croes a ddwg gydâ hi ryw fendith neu ei gilydd, oni bŷdd y bai arnom ni; ie y groes fwyaf a ddwg y fendith fwyaf.

3. Fel y mae Duw yn bwriadu ein daioni ni drwy hynny, felly *darfydd iddo weithio yr hyn a fwriadodd Duw drwyddo ef, efe a symmud eich cystudd yn fuan oddi wrthych:* Oblegid nad ydyw'r Arglwydd yn cymmeryd hyfrydwch na hoffder yn eich gofidiau a'ch dioddefiadau, ond *y mae 'n hoff ganddo drugaredd,* Mic. 7. 18. Ac am hynny ni oddefiff ef, ac ni all mor goddef iw law yn cystuddio orphywys arnoch chwi ddim hwy, nag yn ei ddoethineb y gwelo ef yn angenrheidiol ac yn anhepcor, o ran dwyn i ben y daioni hwnnw y mae ef yn ei fwriadu drwy hynny; ac am hynny os yw eich cystuddiau yn ymddangos yn hir i chwi, gwybyddwch, nad ydynt ddim hwy nac y mae yn rhaid, ac na weithiwyd mor daioni hwnnw, o ran yr hwn yr anfonodd Duw hwynt.

4. *Gwnaiff Duw naill ai cymmhwyso eich cystuddiau at fesur eich nerth, neu eich nerth at fesur eich cystudd,* heb osod ychwaneg arnoch nag y rhoddo ef i chwi allu iw ddwyn, yn ôl a lefarodd yr Apostol, *Ffyddlon yw Duw, yr hwn ni âd eich temptio uwchlaw yr hyn a alloch,* 1 Cor. 10. 13.

IV. Os mynnech ddioddef cystuddiau yn Gristianogaidd, rhaid i chwi eu dwyn hwynt yn *ffrwythlonaidd,* drwy roddi cais ar wneuthur defnydd ac arfer sanctei-ddiedic o honynt, wrth yr hyn y deuant i fod yn fendithion cyflawn i chwi; canys bendith fawr yw cystudd sancteiddiedic; am hynny medd y Psalmydd, *Gwyn ei fyd y gŵr a geryddi di, O Arglwydd, ac a ddysci yn dy gyfraith,* Psal. 94. 12.

Cwest. Pa helynt a gymmeraf i gael fy nghystuddiau wedi ei Sancteiddio i mi felly, fel y gallwyf ddywedyd gydâ Dafydd, *Da yw i mi fy nghystuddio?* Psal. 119. 71.

Atteb. I. *Ym mhob Cystudd dal sulw ar ddigllonedd Duw ith erbyn:* canys er bod yr Arglwydd weithiau yn cystuddio ei blant o ran profi ei Rhadau au gosod ar waith, yn hytrach nag o ran dim digllonedd a feddyliodd ef iw herbyn, megis ac yr oedd yn achos *Job*; etto yn gyffredinol nid yw ef yn taro nes ei gyffroi drwy ein Pechodau

ni; ac am hynny fe fydd yn ddoethineb i ti ym mhob cystudd ddalsulw ar ddigllonedd Duw ith erbyn.

II. *Chwilia dy galon dy hun, a dyro gais ar gael allan yr achos o ddigllonedd Duw i'th erbyn*; canys nid am ei ham y mae Duw yn dy gystuddio di, rhyw beth neu ei gilydd sydd ar fai ynot, yr hyn a fynnai Dduw ei wellhau ai ddiwygio; ac wrth ystyried nad yw yr Arglwydd yn unic yn gyffredinol yn ein ceryddu ni am bechod, eithr yn ymweled â'n pechodau enwedigol ni â Barnedigaethau ac â Chystuddiau enwedigol; pa bryd bynnag gan hynny y mae Duw yn ymweled â thi â Chlefyd, neu yn dy gynnefino â chystudd, gwybŷdd mai dy ddyledswydd yw manwl chwilio a dyfal ymofyn âth galon dy hun am y Pechod, neu 'r Pechodau enwedigol, y mae Duw ai ergyd attynt ynddynt, i geisio gafael ar blâ dy galon dy hun. Fel hyn y gwnaeth pobl Dduw tan eu gorthrwm gystudd, ie hwy a gŷdymalwasant ar eu gilydd i ymarfer ar ddyledswydd hon; *Ceisiwn a chwiliwn ein ffyrdd*, ebe hwynt, *Galarn.* 3. 40. Canys megis na ellir iachau clefyd yn iawn nes cael allan a datcuddio ei achos ef yn gyntaf: felly ni eill un cystudd chwaith mor cael ei sancteiddio ai symmud ymmaith, nes caffael a datcuddio mewn rhyw fesur yr hyn a fu achos o hono.

Er mwyn datcuddio yn well y Pechod neu 'r Pechodau nailltuol y mae Duw ai ergyd attynt yn dy gystuddiau di, cymmer yr ychydig *Reolau a'r Hyfforddiadau hyn.*

1. Pan ymwelo Duw â thi, neu â nêb oth anwyl berthynasau drwy Glefyd, neu pan i'th drino a dim Cystudd, neu pan nad yw ond ysgwyd ei Wialen uwch dy ben, cais dy osod dy hun megis yn ei wydd a'i bresennoldeb ef, ac yno hola dy Enaid ath Gydwybod yn llwyrgwbl, bwrw olwg yn fanwl, a chwilia i bob congl o honynt i geisio gafael ar y Pechod nailltuol y mae Duw ai ergyd atto.

2. Dal sulw pa bechod y mae dy Gydwybod gyntaf yn ei ddwyn i'th goffadwriaeth: canys Rhaglaw Duw yw dy Gydwybod di, i'th argyoeddi, a mynegi i ti, ddarfod i ti drwy fyw yn yr ymarfer o'r fath a'r fâth a'r Bechod, neu drwy esceulusô y cyfryw Ddyledswydd, yn gyfiawn ddwyn arnat dy hunan y cyfryw farnedigaeth; fel y gelli di

di weled ym Mrodyr *Joseph*, y rhai o herwydd *eu creulonder tu ag at eu brawd*, *a'u barnasant eu hunain yn deilwng o'r holl drueni a oddefasant*; canys eu cydwybodau mae 'n debygol a'u ceryddasant hwy am hynny yn bennaf yn eu cyfyngder, ac oblegid hynny yr oedd ganddynt achos da i ammeu mai dyna 'r achos o'u cyfyngder presennol hwynt; dan bob Croes a Chystudd gan hynny gwrando ar lais Cydwybod, yr hon a chweru â thi yn ddiduedd o l.

3. Dal sulw yn enwedigol ar rywogaeth dy gystudd: canys modd cynnefinol gyd â Duw yw cospi Pechod yn ôl ei ryw, drwy dalu 'r pwyth, gan gadw cyfattebwch, cymmhesurwydd, a chyffelybrwydd rhwng y mâth ar Bechod, ar fàth ar gospedigaeth y mae ef yn ei rhoddi arnom, ac felly y mae ef yn ein harwain ni megis erbyn ein llaw, fel y delom iw gael ac iw deimlo drwy gyfarwyddyd ai hyfforddiad ef, canys *mynych iawn y mae cospedigaeth dynion yn dwyn arni ddelw ac argraph ei pechod hwynt.* Fel hyn y mae Duw yn fynych yn cospi Meddwon â Dropsi, a Chybyddion â Lladron, y rhai sy yn eu hyspeilio hwy megis ac yr yspeiliasant hwythau eraill. Fal hyn y mae yn fynych yn cospi ein gwaith ni yn halogi ei Sabbathau ef, drwy roddi arnom ni ryw farnedigaeth ar y dydd hwnnw; a'n diofal esceuluso ar Ddyledswyddau teuluaidd, drwy ddwyn ymaith rai o'n teulu. Fal hyn yn fynych y mae cyfattebwch rhwng Arferion dynion, â Chospedigaethau Duw, drwy gyffelybu pa rai y gallwn ni yn fynych o weithiau ddyfod i gael gafael ar y Pechod neu 'r Pechodau neilltuol, am ba rai y mae Duw yn ein cystuddio ni.

4. Pan yw llaw Duw arnat yn dy gystuddio, ystyria am ba Bechod yn enwedigol yr argyoeddwyd di yn fynych, naill ai drwy gynnhyrfiadau Yspryd Duw, neu drwy rybuddion ei Weinidogion ef, neu drwy geryddon dy Gydwybod dy hun, ac er hynny a wrthodaist ddiwygio yr unrhyw; ar hynny ammeu mai 'r pethod hwnnw yn enwedigol yw 'r pechod y mae 'r Arglwydd âi lefel atto yn dy gystudd presennol di; canys arferol yw gŷdâ Duw fyned rhagddo o eiriau i ddyrnodiau, i beri i ni ddal sulw ar y peth yn fwy dyfal.

5. Bydd

5. Bydd daer ar Dduw mewn Gweddi, ar iddo ef dy helpu yn hyn o chwilio, ar iddo ef ddatcuddio ac hyſpyſu i ti y Pechod, neu'r Pechodau at ba rai yn enwedigol y mae ei ergyd ef; ſal hyn y gwnaeth *Job*, Pen. 10. 2. *Gwna i mi wybod*, medd ef, *pa ham yr ymryſoni â mi*; hynny yw, am ba Bechod neu Bechodau yr wyt ti yn fy nghyſtuddio i ſal hyn. A chwedi hynny y mae ef yn llefain yn ei gyſtuddiau, *Pâr imi wybod fy nghamwedd am pechod*, Job 13. 23. Yn yr ûn ffunyd, ffo ditheu at Dduw mewn Gweddi yn dy gyſtudd, gan attolygu ar iddo ef wneuthur i ti wybod paham y mae ef felly yn ymryſon â thi, ac yſpyſu i ti pa beth yw dy anwiredd ath bechod, a gyffrôdd ei ddigofaint ef yn dy erbyn.

III. *Wedi cael gafael ar y Pechod neillduol yr oedd Duw â'i lefel atto yn dy gyſtudd di, yna dôs a chyfaddef ef i Dduw mewn Gweddi, ynghŷd â'i orthrwm amgylchiadau*; gan dy farnu ath gondemnio dy hun yn rhwydd ger bron Duw am dano, â chalon ddrylliog a chyſtuddiedig. Fel hyn y gwnaeth *Dafydd*, Pſal. 32. 4, 5. Pan oedd llaw Duw yn drom arno ef, yna, medd ef, *Yr addefais fy mhechod wrthit, a'm hanwiredd ni chuddiais, a thi a faddeuaiſt anwiredd fy mhechod.* Ac ir ſawl a gyfaddefant eu pechodau mae addewid o faddeuant wedi ei wneuthur, 1 *Joan.* 1. 9. At dy gyfaddefion chwanega ddifrifol a gwreſſog Weddi at Dduw am bardwn a maddeuant o'th bechodau, ac am ei gymmod ef yr hwn y gyffroaiſt ti drwyddynt, er mwyn a thrwy haeddedigaethau Jeſu Griſt, ac am gael dy dderbyn yn ddaionus, a chael dy garu yn rhâd ganddo, ac na bo iddo ymryſon â thi dros fŷth.

IV. *Ym mha beth bynnac wrth dy holi y cei di dy fôd dy hun yn feius, rhaid i ti wneuthur dy oreu ar wellhau a diwygio*; canys megis mai diben dy waith yn chwilio yw datcuddio yr hyn ſydd ar fai ynot; felly diben dy waith yn datcuddio yw gwellhau a diwygio yr hyn a fu ar fai ynot. Ac yn ddiau heb hyn ni thâl i ti ond ychydig weddio ar i Dduw ſymmud ymaith dy Gyſtudd, am fôd yr Arglwydd ei hun yn nodi mai parhâd mewn pechod yw'r achos pennaf o barhâd ei law ef ar ei bobl yn ei cyſtuddio hwynt, *Eſay* 9. 12, 13.

V. *Er*

V. *Er bod cystuddiau yn odfeydd enwedigol o ran elw ysprydol; etto gan nas gallant o honynt eu hunain weithio dim daioni ynot ti, heb gynnorthwy enwedigol Yspryd Duw yn cŷdweithio gyd â hwynt; bydd daer ar Dduw mewn Gweddi am yr arfer ar defnydd sancteiddiedic o honynt*; fal megis ac y mae ef yn dy gystuddio, felly ar iddo dy ddyscu a'th hyfforddi di drwy ei sanctaidd Yspryd, pa fôdd i wneuthur defnydd da o hynny, o ran elw ysprydol i'th enaid dy hun. Yn dy weddiau deisyf ar Dduw, nad elo yr un cystudd ymmaith heb ei sancteiddio; *a gweddia yn fwy am eu sancteiddiad hwynt, nag am eu summudiad ymmaith.*

VI. *Yn amser dy gystudd addunedu ac addo i Dduw ufydddod gwell am yr amser i ddyfod*; y byddi di yn fwy gofalus i ochelyd y pechodau hynny, *am wneuthur pa rai*, ac yn cyflawni y dyledswyddau hynny, *am esceuluso pa rai* y mae dy gydwybod yn dy geryddu di. Mae *Dafydd* yn sôn am Addunedau a wnaethai ef i Dduw yn nydd ei gystudd a'i gyfyngder, *Psal. 66.* 13, 14. a diau fôd yr addunedu ymma i Dduw am newydd-deb buchedd,ufudd-dod gwell, a mwy gwiliadwriaeth drosoch eich hunain am yr amser i ddyfod, yn ddyledswydd angenrheidiol iw chyflawni gennym ni yn fynych, yn enwedigol yn amser ein Clefyd, neu ddim cystudd,a hynny oblegid *gwendid ein cnawd*; canys pa wedd bynnac yn ein clefydon a'n cystuddiau y dichon fod cynnhyrfiadau, amcanion, a bwriadau da yn ein meddyliau ni, etto *drwy wendid ein cnawd*, yr ydym ni yn barod i encilio oddiwrthynt. Weithian y mae Addewid ac Adduned yn foddion enwedigol i'n cadw ni rhag encilio oddiwrth ein cynhyrfiadau a'n bwriadau da.

VII. *Bydd ofalus ar gyflowni yr Addunedau ar Addewidion a wnai di i Dduw yn nydd dy drallod a'th gyfyngder*, canys trwy dy Adduned ith rwymaist dy hun i gyflawni, ac am hynny medd y gwr doeth, *Preg.* 5. 4, 5. *Pan addunedech adduned i Dduw, nac oeda ei thalu, canys nid oes ganddo flâs ar rai ynfyd*; gan nodi mai ynfydrwydd mawr yn neb yw bôd yn brysur i wneuthur Addunedau i Dduw, ac yna ar ôl hynny bod yn ddiweddar yn cyflowni yr hyn a addunasant, o herwydd y cyfryw ddynion nid ydynt yn gwneuthur fawr lai na gwatwar Duw drwy hynny, a thwyllo eu heneidiau eu hunain. PEN.

PEN. XVIII.

Y modd i ddiweddu y diwrnod gydâ Duw.

WEdi dangos i chwi pa fodd i rodio gydâ Duw ar hŷd y dydd: Yn awr y deuaf i ddangos i chwi pa fodd i ddiweddu'r diwrnod, ac i orwedd i lawr gyd â Duw yn yr hwyr.

Yr Hyfforddiadau a ellir eu dwyn ir ddau Ben hyn. 1. Y cyfryw ac a berthynant i'n hymddygiad yn yr hwyr cyn ein myned i'n gweláu. 2. Y cyfryw ac a berthynant i'n hymddygiad wrth ein mynediad i'n gwely.

I. Yr Hyfforddiadau a berthynant i'n hymddygiad yn yr hwyr cyn ein myned i'n gwely, yw y rhai'n.

1. *Dôs o'r neilltu i ryw le dirgel ac yno edrych yn ôl, ac atgofia pa fôdd y treuliaist di y diwrnod*; ystyria pa fodd y cyflawnaist di y dyledswyddau a grybwyllwyd am danynt o'r blaen, ar a berthynent i amryw rannau'r diwrnod; Ir diben hyn gosod y cwestiwnau ymma attat dy hun.

1. Pa fodd y deffroais i y boreu? A oedd fy meddyliau boreuol i ar y Bŷd, ac ar gyflowni fy nhrachwantau? neu ynte ar Dduw, ac ar rai o'i ragoriaethau gogoneddus ef?

2. A offrymmais i Dduw cyn gynted ac y cyfodais o'm gwely fy offrwm boreuol o weddi a diolchgarwch, yn gyntaf yn y dirgel, ac ar ôl hynny gydâ 'm Teulu?

3. Ym mha fodd y cyflawnwyd y dyledswyddau hyn? A gyflawnais i hwynt yn unic o ran defod a ffassiwn, neu ynte o gydwybod, mewn ufydd-dod i orchymyn Duw? A nesseais i at Dduw â'm calon, yn gystal ac â'm corph? A osodais i allan nerth fy serchiadau mewn Gweddi? neu a gyflawnwyd hynny yn oerllyd gydâ llawer o drawsfeddyliau a marweidd-dra calon?

4. A ddarllenais i ran o'r Scrythur lân y dydd heddyw, ai na ddo? A wneuthym i hynny yn ysgafn ac yn ddibris, neu

neu gydâ gwŷlder a pharchedig ofn, megis yngŵydd presennoldeb Duw? Ac a fyfyriais i ar yr hyn a ddarllenais, fel y gallwn i gofio hynny yn well?

5. A fum i y dydd heddyw yn wiliadwrus ar fy meddyliau; heb adel math yn y bŷd o feddyliau anllad, bydol, neu ofer, i letteua o fewn fy nghalon; eithr yn eu bwrw hwynt ymmaith gydâ ffieidd-dra, ac yn eu tafiu hwynt allan cyn gynted ac yr oeddent yn codi yno?

6. A fum i wiliadwrus ar fy ngeiriau, gan ymattal fy hunan oddiwrth bob math o eiriau aflan, ac ymadroddion diflas; heb adel i un-mâth o ymadrodd llygredig i ddyfod allan o'm genau, gan lefaru yr hyn oedd dda, a buddiol i adeiladu eraill?

7. A fum i y diwrnod hwn yn wiliadwrus ar fy holl ffyrdd a'm gweithredoedd, gan wneuthur Gair Duw yn rheol i mi, a'i ogoniant ef y diben a'r amcan pennaf o honynt oll? A orchymynais i fy holl orchwylion i Dduw drwy weddi, heb gymmeryd dim mewn llaw nes ceisio cyfarwyddiad, cymmorth, a bendith oddiwrtho ef? Ac a osodais i Dduw yn wastad ger fy mron, gan rodio megis yn ei ŵydd a'i bresennoldeb ef?

8. A Anturiais [neu a fentrais] i drwy ŵybod wneuthur un-rhyw beth, a wyddwn ei fod yn bechod? A ddarfu i mi ar hynny ymddarostwng fy hunan ger bron Duw, a dychwelyd atto ef drwy wir a diffuant edifeirwch, a'i na ddo?

9. A dymmherais ac a sancteiddiais i fy mhrydoedd bwyd â rhyw ymadroddion ysprydol, neu ymddiddanion buddiol; gan ddiferu rhyw beth ynghylch Trugaredd, Daioni, ac Haelioni Duw, fel drwy hynny yr ymborthid ac y meithrinid fy enaid yn gystal a'm corph?

10. A ddilynais i fy ngorchwylion bydol gydâ serchiadau ysprydol, gan dderchafu fy nghalon yn fynych at Dduw mewn rhyw saethiadau nefol neu weddiau byrrion? ac a fum i gyfiawn ac onest yn fy holl ymdriniaeth a dynion, gan ffieiddio ennill dim drwy ffyrdd annuwiol a thwyllodrus?

11. Beth y fu fy ymddygiad i yn y *Dirgel*? A ollyngais i yno fy nghalon allan i fyfyrio ar ddrygioni, gan borthi

borthi fy ffansi neu 'm Tŷb, a rhyngu bôdd i'm fy hunan â meddyliau beilchion, dialeddus, anllad, neu drygionus mewn un ffordd arall? neu a wneuthum i ddefnydd da o'm lle dirgel, drwy osod fy meddyliau ar ryw bethau ysprydol a nefol, gan ymresymmu â mi fy hunan ynghylch hynny?

12. Beth a fu fy ymddygiad mewn cwmpeini? A dreuliais i yr amser yn ofer mewn ymddiddanion bydol, ac ymadroddion pechadurus, gan roddi gormod o ffordd i gyflawniad fy nhrachwantau a'm pleserau cnawdol? neu a ymegniais i fod yn ffrwythlon, ac yn llesol i mi fy hun ac i eraill mewn cwmpeini?

Megis mai y Marchnattwr goreu yw yr hwn sydd beunydd yn yr hŵyr yn cymmeryd cyfrif o'i golledion a'i ennillion bydol: felly efe yw 'r Cristion goreu ar sydd bob dydd yn yr hwyr yn cymmeryd cyfrif o'i golledion ai ennillion ysprydol, pa un ydyw ef ai myned rhagddo ai myned yn ôl llaw yn ffyrdd duwioldeb. Histori a fynega i ni am lawer o'r Cenhedloedd y rhai a arferent bob hwyr o fwrw golwg ar helyntiau 'r diwrnod; megis am *Sextius* y Philosophydd o Rufain, am yr hwn y tystiolaethir, bôb hŵyr wrth ei fyned iw wely, y cwestiwnai ef ei enaid, *Pa ddrwg a feddyginiaethasai, pa lygredigaeth a wrthwynebasai; ym mha fesur yr oedd ef ddim gwell nac o'r blaen*; Siampl deilwng i Gristianogion iw chanlyn, a chwilyddus yw i ni fôd yn fyrr o gyflawni yr hyn a wnai y Cenhedloedd yn hyn.

II. *Adgofia y Gweithredoedd o Ragluniaeth Dduw tu ac attat, a thrysora hwynt i fynu yn dy galon a'th goffadwriaeth*, gan roi cais ar wneuthur yr iawn ddefnydd o honynt. Y gwirionedd yw, mai argoel o galon halogedic ac anghrefyddol, yw gollwng damweiniau Rhagluniaeth Duw heibio heb ddim dyladwy ddalsulw arnynt; canys megis ac y llefara 'r *Psalmydd, Mawr yw gweithredoedd yr Arglwydd, gwnaeth gofio ei ryfeddodau*; ac am hynny dy ddyledswydd yw, a'th ddoethineb a fydd, megis y dydd i ddalsulw ar holl weithredoedd Rhagluniaeth Duw tu ag attat; felly yn yr hŵyr iw galw hwynt ith gôf; fel y gallont hwy roddi eu hargraph neu Scrifen yn ddwysach arnat ti.

III. *Os*

III. *Os cyffrowyd di i ddigio liw dydd, na fachluded yr haul ar dy ddigofaint*, Eph. 4. 26. Wrth yr hyn y mae 'r Apostol yn arwyddocau pryssur ddarostyngiad y digofaint yn y cyfryw fôdd, ac na chaffo mor cyscu gyd â thi, canys medd ef yn y wers nessaf, *Na roddwch le i ddiafol*, yr hwn liw nôs sydd yn dyfod at y dŷn digllon yn ei wely, mêdd *Gregori*, ac yn gosod ger ei fron ef faint y câm a wnaethbwyd ag ef, ac yn trymhau yr unrhyw, drwy ei holl helaethus amgylchiadau, i chwanegi ei ddigofaint ef i ymddial; ac am hynny mêdd yr Apostol, *Na fachluded yr haul ar eich digofaint.*

IV. *Cyn dy fyned i'th wely, bŷdd siccr o offrwm i Dduw dy aberth brydnawnol o Weddi a Diolch*; hyn a arwyddoceir i ni tan y ddeddf, lle mae 'r Arglwydd yn gofyn ei Aberth Prydnawnol, yn gystal a'i Foreuol, *Exod.* 29. 38, 39. Ac am hynny mwy o lawer y mae ef yn gofyn Aberth Boreuol a Phrydnawnol o Weddi a Moliant yn awr dan yr Efengyl. A diau, os gorweddi di i lawr yn dy bechodau heb edifarhau am danynt, ysgatfŷdd ti a elli ddeffro â fflammau uffern o amgylch dy glustiau, ac am hynny pell fyddo oddi wrthit ti ryfygu myned ith wely, cyn darfod i ti offrymmu i Dduw dy brydnawnol aberth o Weddi, ac ynddi erfyn o'r galon am bardwn a maddeuant o'th holl bechodau, yn a thrwy haeddedigaethau a chyfryngdod Jesu Grist. O bydd i ti ado heibio gyflawni y ddyledswydd ymma nes myned o honot ith wely, fel y mae rhŷ ormod yn arfer, mae yn debygol iawn y syrthi di i gysgu cyn dy fyned rhagot ynddi chwaith yn neppell; ar gweddiau hynny a wnei di yn dy wely ni byddant ond gweddiau swrth a lluddedig ar y goreu; am hynny bydd siccr o offrwm i fynu dy aberth brydnawnol cyn yr elych ith wely. ac os gelli di yn gymmwys o flaen Swpper; canys *cael yr ydym ni wrth brawf fôd ein cyrph yn llawer mwy trwmluog, a'n hysprydoedd yn llawer marweiddiach a thrymmach ar ôl Swpper nag or blaen.*

Fel hyn y dangosais i ti y dyledswyddau iw cyflawni gennit yn y cyfnos cyn dy fyned ith wely: Yn awr y deuaf at y dyledswyddau iw cyflawni gennit ar dy orweddiad.

I. *Wrth*

I. *Wrth fyned i'th wely, cymmer bob achlysur o sanctaidd a nefol fyfyrdodau.* Megis wrth ddiosg dy ddillad, meddwl pa wêdd na bŷdd chwaith yn hîr nes y diosger di o'r cwbl, ac yr elych allan or bŷd mor noeth ac y daethost iddo; yr hyn y mae *Job* yn ei adrodd yn rhagorol, *Job* 1. 21. *Noeth,* medd efe, *y daethum o grôth fy mam, a noeth y dychweldf yno*; nid i grôth ei Fam eilwaith, canys hynny sydd ammhossibl, eithr ir bêdd, crôth y ddaiar, a Mam gyffredinol pawb. Ei feddwl ef gan hynny yw, mysi a âf allan o'r bŷd mor noeth ac y daethum iddo. O ran hyn y gelwir Marwolaeth yn *Ddiosc*, 2 *Cor.* 5. 4. Am ei bôd yn diosc dŷn o'i holl drwsiadau, nid yn unic o'i wisc, ond hefyd o'i anrhydedd, ei olud, ai gyfoeth.

Pa fodd y dylei yr ystyrieth o hyn dy gynhyrfu i lafurio am y gwîr olud, a'r wisc ysprydol? fy meddwl yw, Rhadau iachusawl Yspryd Duw, a'r wisc o Gyfiawnder Crist, ac yna nid âi di allan yn noeth, ond yn drwsiadus ac yn oludog.

Wrth orwedd i lawr yn dy wely, dyged dy wely ar gôf i ti dy fêdd, dyged dy gynfasau ar gôf i ti dy amdo, a dyged dy gwsg ar gof i ti dy farwolaeth, canys mâth ar gwsg yw marwolaeth; byrr farwolaeth yw cwsg, a hir gwsg yw marwolaeth: Oddiyma y rhoddir Cwsg a Marwolaeth y naill am y llall yn fynych yn yr Scrythur, a Marwolaeth a osodir allan yn fynych wrth hûn, *Deut.* 31. 16. *Dan.* 12. 2. *Joan.* 11. 11.

II. Ar dy fynediad i gysgu, gorchymyn dy hun, a'th berthynasau i freichiau nodded Duw, gan wybod mai diogel yw'r sawl y mae yr Arglwydd yn ei cadw. Ac yno cais ymroi i gysgu tra 'r wyt ti yn myfyrio am ryw beth da, canys yna y bydd dy gwsg yn bereiddiach, dy freuddwydion yn fwy diddanus, ath galon a fydd mewn gwell tymmer pan ddeffróech.

PEN. XIX.

Am Sancteiddio 'r Sabbath.

GWedi dangos i chwi y môdd i rodio gŷd â Duw ar ddyddiau 'r Wythnos: yn awr myfi a ddangosaf i chwi y modd i rodio gyd â Duw ar y Dydd Sabboth; felly fel y byddo yn ddydd cyssurus i chwi. Ir diben ymma,

1. Mi a roddaf i chwi resymmau *am newidiad y Sabboth o'r dydd olaf o'r wythnos i'r cyntaf*, gan brofi fôd Dŷdd yr Arglwydd a gadwn ni yn awr yn wîr Sabboth.

2. Mi a roddaf Hyfforddiadau pa fodd y mae ei *sancteiddio* ef.

3. Mi a chwanegaf rai *Annogaethau* i'ch bywiogi i wneuthur ar ôl yr hyfforddiadau yn gydwybodus.

Y rhesymmau am newidiad y Sabbath, o'r dydd olaf o'r wythnos ir cyntaf ydynt ar fyrr eiriau y rhain.

I. *Dwyfol ordinhâd*, sef Ordinhâd Crist ei hun, yr hyn sy yn ymddangos ddwy ffordd.

1. *Drwy yr henw a roddir ir Dydd cyntaf o'r wythnos*, sef, *Dydd yr Arglwydd*, Datc. 1. 10. Canys beth bynnag a gyfenwir yn eiddo 'r *Arglwydd* yn yr Scrythur Sanctaidd, Crist yw Awdur ac Ordeiniwr y peth hynny. Megis o ran Siampl, *Swpper yr Arglwydd*, oblegid iddo ef ei ordeinio; *Pobl yr Arglwydd*, oblegid iddo ef eu dewis hwynt; *Cennadon yr Arglwydd*, oblegid iddo ef eu hanfon hwynt. Ar yr unrhyw sail a rheswm y gelwir ar gyfenwad y dydd cyntaf or wythnos yn *Ddŷdd yr Arglwydd*, a hynny nid drwy *Greadigaeth*, canys felly y mae pob dŷdd yn eiddo ef or dechreuad, onid drwy *Ddwyfol ordinhâd*, oblegid ei ordeinio ef gan Grist yr Arglwydd, o ran Addoliad a Gwasanaeth Dwyfol, ac o ran *coffadwriaeth* am y gwaith mawr o Brynnedigaeth a weithiwyd ganddo ef. Cytuno â hyn y mae ymadrodd *Augustin*, yr hwn a ddywaid, mai yr Apostolion a ordeiniodd Ddydd yr Arglwydd iw gadw gydâ phôb parchedigaeth crefyddol, oblegid y dydd hwnnw y cyfododd ein Prynnwr oddiwrth y meirw, ac am

hynny

hynny y gelwir ef *Dydd yr Arglwydd. Dominicum diem Apostoli religiosa solemnitate habendum sanxerunt, quia in eodem Redemptor noster a mortuis resurrexit, quiq; ideo Dominicus appellatur.* Aug. Serm. 151. de Temp.

2. *Drwy arfer yr Apostolion, y rhai yn wastadol a ymgynnhullent ynghŷd ar y dŷdd cyntaf o'r wythnos,* yr hwn yw ein *Dydd yr Arglwydd,* a hynny yn ddiammau ar orchymmyn Crist ei hun; canys yn gymmaint ac aros o hono ef ddeugain nhiwrnod ar y ddaiar, ar ôl ei adgyfodiad, cyn iddo dderchafu ir Nefoedd, fe a ddywedir, *Act.*1.2,3. ddarfod iddo *roddi Gorchymmynion iw Apostolion, a dywedyd y pethau a berthynent i deyrnas Dduw:* hynny yw, efe a ddyscodd iddynt pa fodd y newidient yr Aberthau corphorol o anifeiliaid, i Aberthau ysprydol o Weddi a Moliant: y Sacrament o Enwaediad ir Sacrament o fedydd, y Sacrament o'r Pasc ir Sacrament o Swpper yr Arglwydd. Ac yna hefyd y dyscodd ef ei Apostolion ynghylch newid y Sabbath i *Ddydd yr Arglwydd.* Ar hyn y cyttûna ymadrodd *Junius* ddyscedig, yr hwn sy yn dywedyd yn bendant, *fôd newidiad y Sabbath, nid trwy draddodiad dynol, onid trwy ddarfod i Grist ei hun ei gadw a'i ordeinio ef,* yr hwn ar ddydd ei adgyfodiad, ac ar bob seithfed dydd arall ar ôl hynny, tan ei Dderchafiad ir Nefoedd, a ymddangosodd iw Ddiscyblion, ac a ddaeth iw cynnulleidfeydd hwynt. Ar hyn y darllennwn ni fod yr Apostolion yn cydymgyfarfod bob dydd cyntaf or wythnos, i bregethu'r Gair, ac i gyfrannu Swpper yr Arglwydd, megis *Joan* 20. 19, 26. *Act.* 2. 1. *Act.* 20 7. ac mewn lleoedd eraill; fel y cawn ni y peth yn eglur wedi ei ordeinio gan *Paul* yr Apostol, ar fod y casgliadau wythnosol ir tlodion ar y dŷdd hwnnw, 1 *Cor.*16.1, 2. *Hefyd am y gasgl ir Sainct, megis yr ordeiniais i Eglwysi Galatia, felly gwnewch chwithau; y dydd cyntaf o'r wythnos, pob un o honoch rhodded heibio yn ei ymyl, gan drysori fel y llwyddodd Duw ef, &c.* A phaham ar y dydd hwnnw? diau nad ellir bwrw yn iawn fôd ûn rheswm arall, ond am fod eu hymgasgliad hwynt ynghŷd i fôd yn gyfrannogion o Ordinhâdau Duw, yn arferol o fôd ar y dydd hwnnw; Ac am hynny, o herwydd fod gweithredoedd o gariad yn

cyttuno yn dda â dyledſwyddau Duwioldeb; ac fel y gallent hwy drwy yr Ordinhadau a drinid y pryd hynny, gael eu cynhyrfu i gyfrannu eu rhôdd yn rhwyddach ac yn llawenach, yr Apoſtol a ordeiniodd hefyd, ar fod y Caſgliadau ir tlodion ar yr unrhyw ddiwrnod, ſef, ar y dydd cyntaf or wythnos.

2. *Rheſwm arall yn profi mai'r dydd cyntaf o'r wythnos, yr hwn a elwir yn gyffredinol Dŷdd yr Arglwydd, yw'r gwir Sabbath Chriſtianogawl yn awr tan yr Efengyl, a ellir ei gymmeryd oddiwrth oeſtadol arfer yr Eglwys a Phobl Dduw er amſeroedd yr Apoſtolion.* Megis ac y dangoſais i chwi mai arfer yr Apoſtolion oedd gadw y dydd cyntaf o'r wythnos, yr hyn ſydd ddigon o reſwm i arddelu'r diwrnod, a nhwythau yn cael eu harwain gan Yſpryd Criſt mewn modd enwedigol: felly y mae'n ymddangos yn eglur, mai arfer yr holl ddynion ſanctaidd er amſeroedd yr Apoſtolion, ydoedd cadw y Dydd ymma, a hynny tan yr henw o *Ddŷdd yr Arglwydd.*

Ignatius, yr hwn oedd yn byw yn amſer St. *Joan*, ſy yn dywedyd, *Omnis Chriſti amator Dominicum celebret Diem, reginam & principem dierum omnium*, Ignat. Epiſt. 3. ad Magneſ. *Bydded i bob un a garo Griſt gadw yn ſanctaidd Ddŷdd yr Arglwydd, yr hwn yw Brenhines y dyddiau. Euſebius* yn ei hiſtori eglwyſig lib. 4. cap. 22. ſydd yn dangos yn eglur y môdd y darfu ir Eglwys a Phobl Dduw, tros amryw oeſoedd ar ôl amſeroedd yr Apoſtolion gadw y dydd cyntaf o'r wythnos, megis wedi ei appwyntio gan Griſt, ai ordeinio ar ôl hynny gan yr Apoſtolion. Myfi a allwn dreulio llawer o bapir yn dangos pa fodd y cadwyd y dydd ymma ym mhob oes, er amſeroedd yr Apoſtolion hyd y dyddiau hyn. Weithian defod waſtadol yr Eglwys nid yw iw eſceuluſo. Yr ymadrodd hwnnw o'r eiddo'r Apoſtol, 1 *Cor.* 11. 16. *Od oes neb a fyn fod yn ymryſongar, nid oes gennym ni gyfryw ddefod; na chan Eglwyſi Duw*, ſy yn dangos, fod defod yr Eglwys yn beth i wneuthur cyfrif o hono.

III. *Adgyfodiad Chriſt ſydd yn rhoddi ſail am ſancteiddio ein Sabbath Criſtianogawl ni, a hefyd ſy yn dangos rheſwm am newidiad y diwrnod:* Canys gwaith y *Prynnedigaeth* a wei-

thiwyd trwy Jesu Grist, ac ynteu yn llawer mwy rhagorol nâ gwaith y *Creadigaeth*, a haeddodd yn fwy o lawer gael wythnosawl goffadwriaeth. Bod gwaith y Prynedigaeth yn fwy rhagorol, sy yn ymddangos, o ran costio mwy yn prynnu y byd o Etholedigion Duw, nag yn creu yr holl fŷd; canys i greu 'r bŷd ni chostiodd i Dduw ond megis gair; *Efe a orchymynnodd, a hwy a grewyd.* Eithr i brynnu y byd o Etholedigion Duw, ni chostiodd ddim llai nâ gwerthfawr waed Mab Duw. Y mae 'r gwaith hwn wedi llyngcu 'r cyntaf, fel y darfu ir Deml lyngcu y Tabernacl. A ninnau y rhai ydym yn byw ar ôl Adgyfodiad Crist, ydym mor rhwymedig i gadw y dydd cyntaf o'r wythnos, ac a oedd, y rhai oeddynt fyw o'r blaen, i gadw 'r olaf.

Peth hynodol iawn yw, ddarfod cadw seithfed dydd er anrhydedd i Dduw yn wastad er y Creadigaeth; a'r cyfryw seithfed dydd ac na bu ûn wythnos yn y newidiad heb Sabbath, ac ni bu erioed ddau Sabbath yn yr un wythnos; canys megis ag y terfynodd yr wythnos ar y Sabbath or blaen, felly yr wythnos nessaf yn canlyn a ddechreuodd â'n Sabbath ni.

Os gofyn nêb paham y mae cyfnewidiad y diwrnod heb ei fynegi yn eglurach yn y Testament Newydd, fy atteb yw, oblegid nad oeddid yn cwestiwnu dim ynghylch y peth yn amseroedd yr Apostolion; yr hyn a ddichon hefyd wasanaethu megis rheswm paham nad oes yr un gorchymmyn eglur yn y Testament Newydd am fedyddio Plant bychain yn bennodol, sef, o herwydd nad oedd dim cwestiwnu ynghylch hynny yn amseroedd yr Apostolion.

Deuwn yn awr at yr Hyfforddiadau pa fodd i sancteiddio Dydd yr Arglwydd. I sancteiddiad yr hwn y gofynnir dau beth. 1. Cadw gorphwyssa. 2. Cysegru yr orphwyssa honno i addoliad a gwasanaeth Duw.

I. Mae 'n rhaid bod *gorphwyso*, a hynny oddiwrth amryw bethau: megis,

1. *Oddiwrth holl orchwylion cyffredinol ein Galwedigaethau*, yr hyn a osodwyd ar lawr yn y Gorchymmyn; *Chwe diwrnod y gweithi, ac y gwnei dy holl waith, onid y seithfed*

dydd yw Sabbath yr Arglwydd dy Dduw, na wnâ ynddo ddim gwaith: sef, oth. alwedigaeth. Ac na bydded i neb wneuthur lliw o fawredd eu siars, megis yn escus am a wnelont; Onid gwybyddwch yn siccr, na bydd ir hyn a ennilloch drwy eich llafur y dydd hwnnw, gyfrannu ond ychydig tu ag at eich Siars chwi. Canys pa beth bynnag a enniller ar y dydd hwnnw, ni fendithia yr Arglwydd mo hono, eithr efe a fydd megis llafn aur *Achan*, yr hwn gan ei fôd wedi ei gael yngwrthwyneb i orchymmyn Duw, a ddygodd dân o felltith Dduw ar y cwbl oll ar a ennillasai ef yn gyfreithlon.

2. *Oddiwrth bob mâth ar ddyfyrrwch*, yn enwedigol y cyfryw ac sy yn tueddu at ddigrifwch cnawdol ac anianol; y rhai er eu bod yn gyfreithlon ar amseroedd eraill, er hynny ydynt anghyfreithlon ar Ddydd yr Arglwydd, gan eu bôd wedi eu gorafun yr eglur gan Dduw ei hun, megis gorchwylion ein Galwedigaeth, fel y cewch chwi yn *Isa.* 58. 13. Lle mae 'r Arglwydd yn gofyn gan ei bobl, *Ar iddynt droi eu troed oddiwrth y Sabbath, heb wneuthur eu hewyllys ar ei ddydd sanctaidd ef; a galw y Sabbath yn hyfrydwch, Sanct yr Arglwydd yn ogoneddus, a'i anrhydeddu ef, heb wneuthur eu ffyrdd eu hun, heb geisio eu hewyllys eu hun, na dywedyd eu geiriau eu hun.* Ac fe welir wrth brawf, fod dyfyrrwch yn lledratta ein serchiadau ni oddiwrth fyfyrdodau nefol, ac yn ein dibwyllo ni yngwasanaeth Duw, yn fwy nag y mae gweithredoedd ein Galwedigaeth ni. Ar yr hyn y dywaid St. *Awstin*. *Quanto melius est arare quam saltare in Sabbato?* Aug. in Enarrat. tit. Psal. 91. *Pa faint gwell yw àredig na dawnsio ar Ddydd yr Arglwydd?*

3. *Oddiwrth bob bwytta ac yfed yn anghymhedrol*, drwy yr hyn yr ydym ni yn gymmhwysach i gysgu nag i wilied ar Ordinhadau Duw. Ac o herwydd hynny mor feius ydynt hwy, y sawl a wnânt *Ddydd yr Arglwydd* yn ddydd o *Wledda* eu cymmydogion a'u cyfeillion? canys er bod yn rhŷdd gwneuthur ar y dydd ymma y cyfryw arlwy ac a fo cymmwys in teuluoedd ein hunain, neu o ran cynnhorthwy ein cymmydogion tlodion, etto dilys yw, ei fod yn anghyfreithlon gwneuthur gwleddoedd mawr hybarch

ar

ar y dydd ymma (fel y mae gormod yn arferu) drwy yr hyn y delir gwasanaethyddion oddiwrth yr Ordinhadau cyhoeddus, ac yr ydym ni ein hunain a'n gwahoddedigion yn anghymhwysach i ddyledswyddau Addoliad a Gwasanaeth Duw. Ac am hynny er na waherddir i ni gynneu tân ar ddydd yr Arglwydd i drwssio bwyd, er hynny mae yn rhaid i ni ochelyd gwneuthur y cyfryw fflam ar a ennynno dân digofaint Duw yn ein herbyn ni.

4. *Oddiwrth bob geiriau bydol, ac ymddiddan am bethau daiarol,* yr hyn y mae yr Arglwydd ei hun yn ei wahardd drwy 'r Proph. Esay, *Pen.*58.13. *Heb ddywedyd dy eiriau dy hun,* yr hyn sy yn arwyddocau siarad ac ymddiddan am fatterion bydol ar y dydd Sabbath; Canys lle mae yr Arglwydd wedi gorchymmyn ir holl ddŷn orphywys oddiwrth orchwylion bydol, yno y mae ef yn gorchymmyn, megis ir llaw orphywys oddiwrth weithio, felly ir tafod oddiwrth ymddiddan am fatterion bydol: Eithr yn y pedwerydd Gorchymmyn, y gorchymynnodd yr Arglwydd ir holl ddŷn orphywys oddiwrth fydol weithredoedd, lle y mae ef yn dywedyd, *Na wna ddim gwaith,* &c. Am hynny y mae ef yn gorchymmyn ir tafod orphywys oddiwrth chwedleua am bethau bydol, yn gystal ac ir llaw oddiwrth weithio caethwaith a gorchywylion bydol. Mor feius gan hynny yw y rhai sy yn gwneuthur Dŷdd yr Arglwydd yn ddydd o wneuthur cyfrif a gweithwŷr, a gwasnaethyddion, neu or hyn lleiaf yn ddydd o ymweled eu cyfeillion a'u cymmydogion, ac felly yn ddilynawl yn ddydd o segur siarattach ynghylch eu helw a'u dyfyrrwch, neu fatterion rhai eraill?

5. *Megis oddiwrth eiriau bydol, felly oddiwrth feddyliau bydol, yn fwyaf y gallom.* Canys,

1. *Gwybyddwch fod pob Gorchymmyn yn cyrraedd hyd yn oed ein meddyliau ni, gan eu rhwymo hwy, yn gystal a'n gweithredoedd ni oddiallan.* O ran ecsampl: Y chweched Gorchymmyn sydd yn gofyn ar ymgadw oddiwrth lofruddiog feddyliau, yn gystal ac oddiwrth y weithred o Lofruddiaeth. Y seithfed, oddiwrth odinebus, ac anlladaidd feddyliau, yn gystal ac oddiwrth y weithred o Odineb.

Yr wythfed, oddiwrth gybyddus feddyliau, yn gystal ac oddiwrth y weithred o Gybydd-dod.

2. *Gwybyddwch, fod yr Arglwydd yn gofyn nid yn unig y dŷn oddiallan, a'r gweithredoedd oddiallan, iw cyssegru iddo ef, onid yn enwedigol y dŷn oddifewn,* Luc. 10. 27. O herwydd paham y dylem ni, yn gymmaint ac y byddo possibl i ni allu, ddidoli ein meddyliau oddiwrth fatterion bydol, fel y gosoder hwy yn hollawl ar fyfyrdodau ysprydol a nefol.

6. *Y mae goyphwyssa arall a ddisgwylir gan bob un ar Ddydd yr Arglwydd, a hwnnw yw Gorphwyso oddiwrth bechod;* yr hyn a ddylem ni ei wneuthur yn gymmaint ac y gallom, bob amser, onid yn enwedig ar *Ddydd yr Arglwydd,* yr hwn a ddylid ei gadw megis gorphwyssa sanctaidd. Ac yn ddiau, ni allwn ni wneuthur mwy o ammarch i Dduw, na phan y bom yn gwasanaethu 'r Diafol yngweithredoedd y tywyllwch ar *Ddydd yr Arglwydd* yr hwn a gysegrwyd i anrhydedd a gwasanaeth Duw.

Hyn am y rhan gyntaf ar sydd yn angenrheidiol i sancteiddiad Dydd yr Arglwydd, sef, *Cadw gorphwyssa.*

II. Yn awr y deuwn at yr ail, sef, *Cysegru yr orphwyssa honno yn hollawl i addoliad a gwasanaeth Duw.* Canys nid digon yw i ni gadw *gorphwyssa,* ond y mae yn rhaid i ni gadw *gorphwyssa sanctaidd*; bod yn unic yn gorphywys ar y dŷdd Sabbath, nid yw *ond Sabbath anifeiliaid. Rhaid i ni gofio y dydd Sabbath iw sancteiddio ef,* Canys dymma 'r diben pennaf y mae yr orphwysfa oddiallan yn tueddu atto. Weithian, cyssegriad gorphwysfa 'r Sabbath sy yn sefyll, 1. Yn ein paratóad iddo. 2. Mewn cydwybodol gyflawniad o'r cyfryw ddyledswyddau ac y mae 'r Arglwydd yn eu gofyn gennym ni y pryd hynny, y rhai a ellir eu dwyn i ddau o bennau, sef, 1. *Dyledswyddau o Dduwioldeb.* 2. *Gweithredoedd o Drugaredd.*

Dyledswyddau o Dduwioldeb ydynt o dri mâth, sef.

1. *Cyhoeddus.* 2. *Neilltuol.* 3. *Dirgel.* Y rhai oblegid eu bôd yn eu cŷlch yn gymmysc â'u gilydd, am hynny mi a lefaraf am danynt yn eu cŷlchoedd.

Y dyledswyddau iw cyflawni mewn ffordd o baratóad yw y rhai hyn.

1. *Co*

1. *Cofio y dydd ym mlaen llaw*, fel y galloch chwi felly drefnu a lluniaethu eich bydol negeseuon, yn y cyfryw fôdd ac y dibenner hwynt mewn amser cyfaddas ar y noswyl o flaen y Sabbath, fel y galloch chwi a'ch gweision fyned i'ch gwely y cyfryw amser, ac y gallo eich cyrph gael eu llonni yn dda â chwsg, a'ch meddyliau gael eu cymmhwyso i ddyledswyddau 'r diwrnod. Hyn y mae 'r Arglwydd yn ei arwyddocau yn nechrau y pedwerydd Gorchymmyn, gan ddywedyd *Cofia y dydd Sabbath iw sancteiddio ef*; ym mha le *drwy ei gofio* ef, y gellir deall *meddwl am dano ef ym mlaen llaw.* Mor feius gan hynny ydynt hwy, y rhai a ymeisteddant ei hunain, ac a gadwant eu gweision ai morwynion ar eu traed cyn hwyred o nôs o flaen y Sabbath, ag y bo yn rhaid iddynt orwedd yn eu gweláu yn hŵy ar y dydd Sabbath, nag ar ddyddiau eraill, ie a phan ddelont i'r gynnulleidfa, y maent yn gymmhwysach i gysgu nag i wrando; *Ai cofio y Sabbath iw Sancteiddio ef yw hyn*?

2. *Ar eich deffroad cyntaf y borau, derchefwch eich calonnau at Dduw mewn Gweddi a Diolchgarwch*, am yr orphwysfa ar cwsg cyssurus hwnnw a ganiatáodd efe i chwi y nôs a aeth heibio. Canys, *efe yw yr hwn sy yn rhoddi hûn iw anwylyd, a'i dosturiaethau a ddeuant bob boreu*, Psal. 127. 2. Galar. 3. 23. Ac yna erfyniwch gan Dduw am gael cymmorth ei Yspryd, i'ch dwyn chwi drwy holl ddyledswyddau 'r diwrnod.

3. *Codwch yn foreu ar y dydd Sabbath.* Yn gymmaint a bod i chwi, megis *dyledswyddau dirgel o Dduwioldeb* iw cyflawni gennych yn eich Stafellau, felly *ddyledswyddau neilltuol o Dduwioldeb* yn a chydâ'ch Teulu (os byw yr ydych mewn Teulu) cyn eich myned ir Gynnulleidfa gyhoeddus; am hynny chwi a ddylech godi cyn foreued, ac y caffoch amser cyfaddas ir dyledswyddau hyn, a bôd yn yr Eglwys ar ddechrau yr Ordinhadau. Mor feius gan hynny ydynt hwy, y rhai a fedrant foreu godi ar ddyddiau 'r wythnos i ddilyn eu gorchwylion bydol, eithr a orweddant ar ddydd yr Arglwydd yn hŵy yn eu gweláu nâ chyffredinol, gan eu rhoddi eu hunain iw hesmwythdra a'u gorphwysfa cnawdol? *Ai sancteiddio 'r dydd Sabbath*

bath yw hyn; bod ſut ymma yn cyſgu ymmaith y rhan gyntaf a phennaf o hono?

4. *Ar eich codiad, gollyngwch eich calonnau allan mewn difrifol ſyſyrdod am Jeſu Griſt*, ac am y pethau mowrion a wnaeth ac a oddefodd ef droſoch, ac am y llawer hynny o bethau daionus y rhai ynddo a thrwyddo ef y gwnaethpwyd chwi yn gyfrannogion o honynt.

5. *Cyn gynted ac y codoch ar eich traed a'ch bod yn barod, ewch or neilltu i ryw gyfle ar eich pennau eich hunain*, [*neu wrthych eich hunain*] *ac yno darllennwch ryw gyfran o'r Scrythyrau*, yr hyn a fydd yn fôdd rhagorol i dymmeru eich calonnau, ac i oſod eich meddyliau mewn trefn; ie â thrwy hyn y byddwch chwi wedi eich paratoi yn well i wrando y gair a bregether, ac yn gallu profi yn well yr Athrawiaethau a draddoder, yn ôl cyngor yr Apoſtol, *Profwch bob peth, a deliwch yr hyn ſy dda*, 1 Theſ. 5. 21.

6. *Megis y mae Gweddi yn ddyledſwydd iw chyflawni bob borau, felly yn enwedigol y borau ddydd yr Arglwydd*; yr hyn ſydd mewn rhywfeſur i fôd yn berthnaſol ir diwrnod. Gwedi i chwi gan hynny gyffeſu eich pechodau, er erfyn pardwn am danynt, ynghŷd â gallu yn eu herbyn, a grâs i waſanaethu Duw: yna gweddiwch tros y Gwenidog a throſoch eich hunain.

1. *Tros y Gwenidog*, ar i Dduw roddi iddo ef ddrws ymadrodd, fel y gallo ef agoryd ei enau yn hŷf i gyhoeddi Dirgeledigaethau yr Efengyl, ie fel y gallo ef lefaru y Gair yn gywir, yn bûr, yn rymmus ac yn fuddiol, gan draddodi yr hyn ſydd gymmwys a phrydlawn i'ch cyflwr chwi.

2. *Troſoch eich hunain*, ar i Dduw ddeol allan o'ch pennau chwi bob amcanion bydol gwibgrwydrus, ar a allont dynnu eich meddyliau ymma a thraw oddiwrth wrando y gair, ac felly gan dagu yr hâd nefol ei wneuthur ef yn anffrwythlon. Ac ar iddo ef roddi i chwi, megis cluſt i wrando, felly ddealldwriaeth i ddeall, doethineb i gymhwyſo, barn i ddirnad, ffydd i gredu, coffadwriaeth i gadw, a grâs i oſod ar waith yr hyn a glywoch; fel y byddo ir gair fôd felly *yn arogl bywyd i fywyd i chwi, ac nid yn arogl marwolaeth i farwolaeth.*

Y ddwy

Y ddwy ddyledſwydd olaf hyn *o ddarllen y Gair, a Gweddi*, nid ydynt yn unic iw cyflawni yn y dirgel or neilltu, onid hefyd yn eich Teuluoedd a chyd â hwynt, os chwychwi y ſydd Rieni, neu Feiſtraid Teuluoedd. Ac am hynny cyn i chwi fyned ir Ordinhadau cyffredin, gelwch eich Teulu ynghŷd, a gweddiwch gyd â hwynt, megis am bethau eraill, felly yn enwedigol am alluoedd grâs Duw, a chynnyrchiadau ei Yſpryd ef ar eich calonnau a'ch yſprydoedd yn y dyledſwyddau ſanctaidd a gymmeroch chwi mewn llaw, fel y galloch chwi eu cyflawni hwynt yn y cyfryw fôdd ac y byddo gogoniant yn dyfod i enw Duw, a rhyw fûdd a llefſiant yſprydol i'ch eneidiau eich hunain.

Dymma 'r dyledſwyddau iw cyflawni o ran paratóad.

Darfyddo i chwi fal hyn eich cymmhwyſo a'ch paratoi eich hunain.

I. *Gelwch eich Teulu ynghŷd, eich Plant, a'ch Gweiſion, a dygwch hwynt ynghŷd gŷd a chwi ir Gynnulleidfa gyffredin*, a gedwch i wrolfrŷd *Joſuah* fôd yn fynych yn eich meddwl, *Ond myfi, mi am tŷlwyth a waſanaethwn yr Arglwydd*, *Joſ.* 24. 15.

2. *Yſtyriwch wrth fyned i ba le yr ydych yn myned*, ſef, Nid i ffair neu Farchnad, onid i Dŷ Dduw, lle y mae Duw ei hun yn breſennol i'ch canfod, ie lle y mae Duw ei hun yn llefaru drwy enau ei Weinidogion.

3. *Ewch â pharodrwydd calon, ac â llwyrfrŷd meddwl i dderbyn pob gwirionedd a hyſpyſer i chwi allan o air Duw.* A'r cyfryw galon y daeth Cornelius i wrando ar *Petr*, *Act.* 10. 33. *Yr ŷm ni oll yn breſennol ger bron Duw, i wrando ar yr holl bethau a orchymynwyd i ti gan Dduw*, ebe *Cornelius* wrth *Petr*. Ac fe a ddywedir am y Beroeaid, *Ddarfod iddynt dderbyn y gair gyd â phob parodrwydd meddwl*, Act 17. 11.

4. *Gwedi ych dyfod i Dŷ Dduw, goſodwch eich hunain. megis yngŵydd a cher bron Duw*, yr hwn nid yw yn unic yn dal ar eich arweddiad a'ch ymddygiad oddiallan, eithr hefyd ſydd yn deall holl ddychymygion eich calonnau, ac yn gydnabyddus â phob meddwl gwibiog wrth weddio, gwrando, a gwneuthur dyledſwyddau ſanctaidd eraill,

raill, yr hyn a fydd yn fôdd enwedigol i gadw eich meddyliau rhag ymrwyfo ar ôl pethau eraill.

5. *Gwnewch eich goreu ar wrando y gair er llesâd.* Ir perwyl ar diben ymma yr wyfi yn cael pedair o rinweddau enwedigol a ganmolir yn yr Scrythur, sef,

1. *Gostyngeiddrwydd.* 2. *Onestrwydd.* 3. *Dyfal wrandawiad.* 4. *Ffydd.*

1. *Gostyngeiddrwydd,* canys pan yw gŵr o yspryd gostyngedig, isel, addfwyn a drylliedig, yna y mae ef yn gymmwys i wrando y Gair; oblegid wedi gwaghau y galon o falchder, a thŷb da o honi ei hun, fe fŷdd ehangder ir Gair i gymmeryd lle ynddi. am hynny medd Dafydd, *Psal.* 25. 9. *Y rhai llariaidd a hyfforddа efe mewn barn; ai ffordd a ddysc efe ir rhai gostyngedic.* Yr Arglwydd ei hun a ddywaid drwy ei Brophwyd *Esay, Ar hwn yr edrychaf, sef ar y truan,* (ar sy' dlawd yn yr Yspryd) *a'r cystuddiedic o Yspryd, ac sydd yn crynu wrth fy ngair,* Esay 66. 2.

2. Rhinwedd angenrheidiol arall oran gwrando y Gair er llesâd, yw *Onestrwydd,* neu *Uniondeb calon,* drwy yr hyn y mae dŷn mewn purdeb yn bwriadu ei osod ei hun ym mhob peth yn brofedic gan Dduw, megis i ochelyd pob pechod pa fath bynnag, ar y mae y Gair yn ei gondemnio, er hyfryded a buddioled y byddo ef iddo, felly i ymegnio ar gyflawni pob dyledswydd ar sy yn perthyn iw le ai alwedigaeth, ar y mae 'r Gair yn ei orchymmyn. Dymma 'r galon hawddgar neu onest a da y mae yr Arglwydd yn ei feddwl, *Luc.* 8. 15.

3. Megis ac y mae *Onestrwydd,* felly y mae *Dyfal wrandawiad* yn angenrheidiol: tra yr ydys yn pregethu y Gair, rhaid i chwi wrando arno yn ddiwyd, megis rhai y byddei fawr ganddynt golli gair a draddodid iddynt. Y pwngc hwn sydd hynod am yr rhai a wrandawent ar Grist yn pregethu, y rhai y dywedir, *Luc.* 19. 48. *Ei bod yn glynu wrtho, i wrando arno,* neu fel y mae yn y Groec, *Yr holl bobl oedd yn crogi arno iw wrando ef,* fel yr oeddynt yn ddyfal iawn i wrando, megis yn anfodlon i ollwn dim heibio iddynt: felly y dylaech chwithau fôd mor ddyfal i wrando ar Weinidogaeth y Gair. Ir diben ymma,
gosodwch

gosodwch eich golwg yn grâff ar y Pregethwr. Ac fel y mae ef yn myned or naill bwynt ir llall, meddyliwch ar fyr ar y pwynt a aeth heibio, yr hyn a gynnorthwya eich coffadwriaeth chwi yn fawr iawn.

4. *Ffydd* sydd rinwedd arall angenrheidiol o ran gwrando y gair er llesâd, ffŷdd, meddaf, drwy yr hon yr ydym ni, nid yn unic yn credu fod yr hyn a ddysger i ni allan o'r Gair yn wîr, onid yr ydym ni hefyd yn ei gymmhwyso attom ein hunain, megis ped fai wedi ei gyfeirio attom ni mewn modd enwedigol. *Gallu Duw yw'r Efengyl er Iechydwriaeth*, medd yr Apostol, *Rhuf.* 1. 16. eithr i bwy? *i bob un ar sydd yn credu.* Ac medd yr Awdur at yr *Hebræaid*, Heb. 4. 2. *Y Gair a glybuwyd ni bu fuddiol iddynt hwy, am nad oedd wedi ei gyd-tymmeru â ffydd yn y rhai a'i clywsant.* Ynghalon y sawl y mae gwir ffŷdd, y dŷn hwnnw a gymhwysa holl Air Duw atto ei hun, pa un bynnag fyddo ai bygythion y Gyfraith, iw ddychrynnu ef oddiwrth bechod, ynteu hyfryd addewidion yr Efengyl iw ddenu ef at sancteiddrwydd, ac felly y mae 'n gwneuthur Llawer o elw o bob Pregeth a glywo. Hyn am eich ymdygiad yn y Gynnulleidfa gyffredin.

Ond ni wasanaetha i chwi orphywys ymma, gan dybied ddarfod i chwi drwy hynny sancteiddio 'r dydd Sabbath. Canys y mae hefyd *Ddyledswyddau Duwioldeb Neilltuol a Dirgel* y rhai a ofynnir o ran gwir sancteiddio *Dydd yr Arglwydd*, am y rhai y dylaech chwi fôd yn ofalus ac yn gydwybodus, megis ac am y dyledswyddau cyhoeddus yn y Gynnulleidfa gyffredin. Canys Duw sydd yn gofyn yr holl ddiwrnod, ac nid darn o hono ef yn unic. Megis gan hynny na byddech chwi fodlon, i'ch gweision weithio i chwi yn unic awr neu ddwy ar bob un or chwe diwrnod: felly ni ddylaech chwithau roddi dim llai i Dduw, nag yr ydych yn ei ofyn i chwi eich hunain. Wrth *Ddyledswyddau neilltuol o Dduwioldeb*, yr wyfi yn meddwl y rhai sydd iw cyflawni mewn *Teulu neilltuol.* Ac wrth rai *Dirgel*, y cyfryw rai ar a wneir mewn *rhyw gyfle dirgel or neilltu*, rhwng Duw ag ûn ei hun.

Yn awr y dyledswyddau Neilltuol o Dduwioldeb, y rhai

rhai a ofynnir mewn modd enwedigol gan Dadau a Mammau a Phenteuluoedd, ac ym mhâ rai y mae pob aelod o'r teuluoedd i ymgyssylltu, yw y rhai hyn.

I. *Ail adrodd y Pregethau a glywsant gŷd âu teulu*, au holi hwynt y naill ar ôl y llall am yr hyn a gofiasant, gan esponi hynny iddynt; yr hyn a ganmolir i ni drwy arfer a Siampl ein Harglwydd a'n Achubwr Jesu Grist, yr hwn pan aeth ir tŷ, a ddywedodd wrth ei Ddiscyblion, *A ddarfu i chwi ddeall hyn oll?* sef, ar â bregethasai ef ir lluaws, *Mat.* 13. 36, 51. A S. *Marc* Pen. 4. 34. a ddywaid, *Ac or neilltu iw ddiscyblion efe a eglurodd bob peth.* Ar yr hyn y mae un yn nodi, *fod Crist drwy ei siampl yn dyscu i bob Penteulu, pa fôdd i ymddwyn ei hunan tu ag at y rhai sydd tan eu llywodraeth ar Ddyddiau'r Arglwydd, ar ôl iddynt ymado allan or Gynnulleidfa gyffredinol.*

A llesaád triphlŷg yn ddiau a ddilyn ar hyn.

1. *Och rhan eich hunain*; canys po mwyaf a adeiladoch chwi ar eraill, mwyaf yr adeiledir chwi eich hunain mewn Gwybodaeth, ffydd, ac ym mhôb gras Duw.

2. *O ran eich plant a'ch gweision*, canys hynny a bair iddynt wrando yn ddyfalach ar yr hyn a draddodir yn y Gynnulleidfa gyffredin, os gwyddant y gelwir hwynt i gyfrif am hynny pan ddelont adref.

3. *Hyn a'ch cynnorthwyai chwi a'ch gweision hefyd yn fawr iawn i ddeall a chredu yr hyn a glywsoch yn gyhoeddus*, os chwi a'i hail-adroddwch gartref, ac a chwedleuwch yn ei gylch, a holi 'r profiadau a osodwyd i lawr, i gadarnhau yr hyn a adroddwyd.

II. *Dyledswydd neilltuol arall yw canu Psalmau*, canys hyn a ellir ac a ddylid ei gyflawni yn eich teuluoedd, yn gystal ac yn y Gynnulleidfa. Hyn y mae Dafydd yn ei ganmol am un ddyledswydd ar y Sabbath, megis *Psal.* 92. 1. Titl y Psalm yw, *Psalm neu gân ar y dydd Sabbath.* Ac fel hyn y mae yn dechrau, *Da yw moliannu 'r Arglwydd, a chanu mawl i'th enw di y Goruchaf.* Yr Ordinhâd hon a gwestiwnir gan rai, ac a wedir gan eraill, am hynny myfi, 1. A brofaf ei bôd yn gyfreithlon, ac, 2. A roddaf rai hyfforddiadau am yr iawn fôdd iw chyflawni hi.

Yn gyntaf, bod yn gyfreithlon canu Pſalmau ſydd yn ymddangos allan or Scrythur, drwy Ecſampl, a Rheſymmau.

1. Am Brofiadau o'r Scrythur y maent yn llawer, yn yr Hên Deſtament a'r Newydd hefyd; Eithr i ado y rheini yn yr Hên Deſtament heb ſôn am danynt, am nad allant brofi mor argyoeddus eglurawl. Yn y Newydd, nyni a'i cawn wedi ei gorchymmyn gan yr Apoſtol at yr *Ephesiaid*, Epheſ. 5. 19. *Gan leſaru wrth ei gilydd mewn Pſalmau, a Hymnau ac odlau yſprydol, gan ganu a phyngcio yn eich calon ir Arglwydd*. Ac medd yr Apoſtol *Jaco*, Jac. 5. 13. *A oes neb yn eich plith mewn adfyd? Gweddied. A oes neb yn eſmwyth arno? caned Pſalmau.* Lle y gwelwn ni hyn yn orchymmynedig mewn ymadroddion eglur, a'i bod yn ddyledſwydd yr Efengyl.

2. Yr ydym yn ei chael yn *Ganmoledic*, drwy eſampl ein Achubwr, ac arfer yr Apoſtolion hefyd, ac eraill o Seintiau Duw yn yr Amſeroedd gynt.

1. Drwy eſampl ein Achubwr, am yr hwn y mae coffadwriaeth, ddarfod iddo y nôs ar yr hon y bradychwyd ef, Ganu Pſalm, gŷd â'i Ddiſcyblion, *Ac wedi iddynt ganu hymn neu Pſalm, hwy a aethant allan i fynydd yr Olewydd*, Mat. 26. 30.

2. Drwy arfer yr Apoſtolion, a Seintiau eraill yn yr Amſeroedd gynt. Canys darllen yr ydym, *Act.* 16. 25. *Ac ar hanner nôs Paul a Silas oedd yn gweddio, ac yn canu mawl neu Hymn i Dduw, ar carcharorion a'u clywſant hwy. Plinius Secundus* er ei fôd yn un or Cenhedloedd, yr hwn oedd yn byw ynghylch dau cant o flynyddoedd ar ôl Criſt, ſydd yn teſtiolaethu am y Criſtianogion, fod ganddynt ganiadau plygeiniol, gan arfer o godi cyn y dydd i ganu Pſalmau. *Hymnos antelucanos.* Plin. Secund. lib. 3. cap. 33.

3. Rheſymmau yn canmol y ddyledſwydd hon, a ellir eu tynnu oddiwrth y lleſâad ſy yn canlyn hynny; Canys,

1. Drwy gŷdgyflawni y ddyledſwydd hon, ein hyſpryd ein hunain a fywoceir ac a fywiogir yn fawr iawn.

2. Drwy hynny y bywoccawn ac y bywiogwn ni yſprydoedd eraill.

3. Nyni

3. Nyni oll drwy hynny a wneir yn llonnach yn gwasanaethu Duw, yr hyn a ddichon fod yn rheswm paham y darfu i *Paul* a *Silas* gyd gyffylltu canu Psalmau at eu Gweddiau.

Wedi profi fel hyn drwy Scrythur, Ecsamplau, a Rhesymmau fôd y ddyledswydd hon yn gyfreithlon.

II. Yn awr y deuwn at yr Hyfforddiadau am yr uniawn fodd o gyflawni yr unrhyw, yr hyn a osodir ar lawr gan yr Apostol yn y geiriau hyn, *Gan ganu trwy râs yn eich calonnau i'r Arglwydd,* Col. 3. 16.

1. Rhaid iddo fôd gan hynny yn gyntaf *yn y galon*; neu *â'r galon*, sef, rhaid yw i'n calonnau fyned gyd â'n lleisiau, rhaid yw ir naill gael ei derchafu yn gystal a'r llall. Canys Yspryd yw Duw, ac am hynny y myn ef ei addoli â'n calonnau ac a'n hysprydoedd, yn gystal ac a'n cyrph. *A diammau nad yw canu âr llais, heb gyd gordiad y galon a'r yspryd, ddim mwy yn rhyngu bodd Duw, nag efydd yn seinio neu symbal yn tingcian.*

2. Megis ac y mae yn rhaid i ni ganu âr galon, felly hefyd *â grâs yn y galon*, hynny yw, rhaid yw i ni arfer rhadau sanctaidd Yspryd Duw wrth *ganu*, yn gystal ac wrth *weddio*; gan ymegnio ar osod allan yr unrhyw serch yn canu y Psalm, ac a wnaeth *Dafydd* yn ei scrifennu hi; megis os bŷdd hi yn Psalm o *Gyffes*, yna bod yn dangos peth gostyngeiddrwydd a drylliad calon ac yspryd yn ei chanu hi. Os bŷdd hi yn Psalm, *O Weddiau ac erfyniadau*, yna mae yn rhaid i'n serchiadau fôd yn wresog. Os Psalm o *foliant a diolchgarwch*, yna y mae yn rhaid i'n calonnau ni fod yn llawen. Ac fel hyn y mae 'n rhaid i serch y galon fôd yn wastad yn gyfaddas i gynneddfen y Psalm.

III. *Dyledswydd neilltuol arall iw chyflowni gŷd a'n Teulu, yw Gweddi.* Canys os dylai 'r ddyledswydd ymma gael ei chyflowni bob dŷdd, ddwywaith or lleiaf, sef, foreu a hwyr, yna yn enwedigol ar *ddŷdd yr Arglwydd*, yr hwn a gyssegrodd yr Arglwydd yn hollawl iw addoliad ai wasanaeth ei hun.

IV. *Darllen yr Scrythyrau sydd Ddyledswydd arall iw chyflawni yn a chydâ'n Teulu,* fel y gallont hwy felly fod yn

gydna-

gydnabyddus â Chorph yr Scrythyrau; ie ac âr Gorchymynion a'r addewidion, Hyfforddiadau a Chyffurau 'r Gair; o ran eu hyfforddiad a'u cyffur.

Heb law y rhai Cyffredinol a neilltuol, mae hefyd ddyledswyddau Dirgel i bob un iw cyflawni ar ei ben ei hun yn eu Stefyll neu eu Celloedd; y rhai ar fyr yw y rhai hyn.

1. *Darllen rhyw gyfran o Air Duw, neu Lyfrau da eraill.*

2. *Myfyrio ar yr hyn a glywsoch ac a ddarllennasoch y dydd hwnnw*; yr hyn sydd fodd rhagorol i wneuthur y Gair a ddarllenner ac a bregether yn fuddiol i chwi. Canys megis am fwyd, er iached fyddo, nid yw yn ein maethu, oddieithr iddo ddygymmod â ni a threulio yn ein cylla: felly y mae am Air Duw, ymborth ein eneidiau ni, oddieithr ei dreulio a'i ddosparthu drwy fyfyrdod, ni wnaiff ef ronyn o lês i ni; onid ar ôl ei dreulio drwy fyfyrdod, yna y bydd ef yn rymmus i faethu ein eneidiau ni.

3. *Eich holi eich hunain,* megis am eich buchedd, ach ymarweddiad gynt, felly yn enwedigol am eich ymddygiad yr wythnos ddiweddaf, ac am y modd y cyflawnasoch ddyledswyddau y diwrnod. Ac megis ac y dylaech ymostwng am eich deffygion ynddynt, felly y dylaech ymroi, drwy gymmorth grâs Duw, ar fod yn fwy gwiliadwrus arnoch eich hunain am yr amser i ddyfod, ac i fôd yn fwy gofalus yn sancteiddio Dydd yr Arglwydd, drwy fôdd cydwybodus o gyflawni ei ddyledswyddau ef.

4. *Gweddio ar Dduw* sydd ddyledswydd arall iw chyflawni gennych chwi *yn y dirgel,* yn gystal ac yn gyffredinol a neilltuol; ie chwi a ddylaech ddyblu a threblu eich Gweddiau ar Ddydd yr Arglwydd. Tan y Gyfraith, yr ydym ni yn darllen y modd y gofynnei yr Arglwydd Aberthau dauddyblyg ar y Dydd Sabbath: canys heb law yr Aberthau beunyddiol, dau oen ychwaneg a ordeiniesid iw hoffrymmu ar y Dydd Sabbath, pedwar i gŷd, i ddangos sancteiddrwydd y diwrnod, *Numb.* 28. 9, 10. Ac yn yr un modd y dylech chwithau ddyblu eich Aberthau ysprydol o Weddi a Moliant ar Ddydd yr Arglwydd, gan attolwg yn ddifrifol ar iddo ef er mwyn Crist bardynu, megis eich pechodau yn gyffredinol, felly yn enwedigol

yr amryw wendidau a'r amherffeithrwydd a lithrodd oddiwrthych yn cyflawni eich ſanctaidd orchwylion, a'ch gwneuthur yn abl drwy ei Yſpryd iw cyflawni hwynt am yr amſer i ddyfod â mwy o fywyd a bywiogrwydd, ac â mwy o wrês ac awyddfrŷd.

Wedi dangos i chwi fel hyn y dyledſwyddau *Cyhoeddus, Neilltuol, a Dirgel* hefyd o Dduwioldeb iw cyflawni ar ddydd yr Arglwydd. Yn awr y deuwn at y *Gweithredoedd o Drugaredd,* yr hyn ſydd bwynt arall o ddyledſwyddau a ddylid eu cyflawni ar y dydd ymma. Ac o herwydd bod dyn yn hanffod o ddwy ran, ſef, Enaid a Chorph, a bod pob un or ddau yn ddaroſtyngedig i fagad o Gleſydon, am hynny y gellir dwyn y Gweithredoedd o Drugaredd ir ddau brif-byngciau hyn. 1. Y cyfryw ac ſy'yn perthyn i Enaid. 2. Y cyfryw ac ſy yn perthyn i Gorph eich Cymmydog.

I. *Y Gweithredoedd o Drugaredd y rhai ſy yn perthyn i Enaid eich Cymmydog yw y rhai hyn, a'r cyffelyb.*

1. *Dyſcu yr anwybodus mewn Pyngciau o Athrawiaeth anhepcor ac anghenrhaid eu gwybod.*

2. *Tywys Pechaduriaid i edifeirwch,* trwy oſod ger ei bronnau, megis troſtrwydd Cyfiawnder Duw yn erbyn pob Pechaduriaid anedifeiriol, felly haelioni ei râs, a golud ei drugaredd i bob Pechaduriaid edifeiriol.

3. *Cyſſuro y ſawl ſydd yn anghyſſurus,* trwy deimlad o riſedi a dihirwch eu pechodau, gan oſod ger eu bronnau Holl-ddigonolrwydd Aberth Criſt, a'r cynnhygion graſol yn yr Efengyl i bawb a glywant eu pechodau yn faich iddynt, *Mat.* 11. 28.

4. *Cynghori ac annog y ſawl a ddechreuaſant yn dda, i fyned ym mlaen mewn ymmynedd a dianwadalwch*; ir hyn y mae yr Apoſtol yn ein cynghori ni, *A chydyſtyriwn bawb ei gilydd, i ymannog i gariad a gweithredoedd da, Heb.*10.24.

5. Argyoeddi a cheryddu y cyfryw rai ac ſydd feius a thramgwyddus yn eu ffyrdd.

6. *Dirwyſtro yr amrafèus, drwy eu dwyn ar ddeall.*

7. *Cadarnhau a ſefydlu y cyfryw rai ac ſydd weiniaid mewn grâs,* 1 Theſ. 5. 14.

Drwy gydwybodus gyflawniad y Dyledſwyddau hyn y dichon

dichon y rhai tlottaf allan, fod yn gyfoethogion mewn gweithredoedd da.

II. Y Gweithredoedd o Drugaredd, ar a berthynant i gorph ein cymmydog, yw y rhai hyn a'r cyffelyb.

1. *Cynnorthwyo 'r sâwl sydd mewn eisiau.* Yr Apostol wrth gynghori 'r Corinthiaid, 1 *Cor.* 16. 1, 2. *I roddi rhyw beth heibio yn eu hymyl, gan drysori, bob dydd cyntaf or wythnos,* (yr hwn yw dydd yr Arglwydd) sy yn arwyddocau fod hwnnw yn amser cymmwys, nid yn unic i wneuthur y cyfryw weithredoedd o drugaredd ar sy yn ymgynnyg i ni y pryd hynny, ond hefyd i baratoi erbyn amseroedd eraill. A diammau, ped fai bob un *ar bob dŷdd yr Arglwydd* yn rhoddi rhyw beth heibio yn ei ymyl o'r hyn a ddeuai iddo ef i fewn yr wythnos honno, gan drysori peth iw roddi ar achosion o elusenni, y gellid gwneuthur llawer o ddaioni drwy hynny. Canys megis ac y bydd gan ddynion drwy hyn ychwaneg iw roddi, nag y clywent hwy ar eu calonnau oni bai hynny moi wneuthur ar ddyddiau yr wythnos: felly hwy a roddent yn helaethach, ac yn ewyllysgarach, o herwydd bod y trysor o'r hwn y maent yn rhoddi gwedi ei baratoi ym mlaen llaw; ac ynteu yn *Drysor cyssegredig*, drwy ei gwaith hwynt ou gwirfôdd yn ei neilltuo ef i'r cyfryw ddefnydd, eu cydwybodau ai cyfrif yn gyssegr-yspail ei osod ef allan ffordd arall yn y bŷd. Ped fai ddynion tlodion sy yn byw ar lafur y diwrnod neu wrth eu gwaith, a gweision a morwynion sy yn byw ar eu cyflogau, ar bob dydd yr Arglwydd yn rhoddi yn ei hymyl rai dimmeiau neu geinhiogau, ir diben a'r arfaeth ymma, gallai fod ganddynt heb ddim colled iddynt eu hunain y gwyddont oddiwrthi, drysor ir tlodion. Pa faint mwy trysor a fyddai ir tlodion, ped fai wŷr cyfoethogion, *yn ôl y mae Duw yn eu bendithio,* yn gweuthur felly?

2. *Ymweled âr clâf, ac âr cyfryw rai ac y caethiwer eu rhydd-did ffordd arall.* Hyn a gawn ni fod yn ei arfer gan ein Iachawdwr, a hynny ar y dydd Sabbath, ar ôl darfod yr Ordinhadau cyhoeddus; megis *Marc.* 1. 29, 30. lle y ddarllennwn, ddarfod i'n Iachawdwr, a rhai o'i Apostolion, *Yn y man wedi iddynt fyned allan o'r Synagog, fyned*

i ymweled â chwegr Simon Petr, yr hon oedd yn gorwedd yn glâf or crŷd; yr hyn sy yn dangos, fod Crist yn cyfrif ymweled âr clâf yn weithred o drugaredd, cymmwys iw gwneuthur ar y Sabbath. Or hyn y gallwn ddyscu, fel y bo achos gyfiawn yn ymgynnyg, i dreulio rhyw amser or Sabbath yn ymweled âr clâf, a hynny yn weithred enwedigol o drugaredd briodol ir Sabbath; ie, ac yn fôdd enwedigol i lenwi ein meddyliau ni â Myfyrdodau ysprydol, a'n geneuau ag ymddiddanion sanctaidd, y rhai ydynt rannau o neilltuol sancteiddiad y Sabbath. Yr amser gan hynny y mae eraill yn ei dreulio mewn seguryd, neu gymdeithas ofer, neu yn eisteddial wrth ei drysau yn yr heolydd, neu yn rhodienna ar hyd yr heolydd a'r meusydd, moeswch i ni ei dreulio ef yn y gweithredoedd hyn o drugaredd, neu 'r cyffelyb.

Heb law y dyledswyddau ymma o Dduwioldeb, a'r Gweithredoedd o Drugaredd, y rhai a orchymynnir eu gwneuthur ar ddydd yr Arglwydd, y mae rhyw bethau y mae 'r Arglwydd yn eu caniattau i ni oblegid gwendid a llesgedd ein cyrph, sef, *Cwsg, Ymborth*, a *Dillad*. Oblegid nad allwn ni mewn grym a dysyrrwch dreulio yr holl ddiwrnod mewn dyledswyddau Sabbathaidd heb orphywysdra, ymborth, ac ymwisgiad cymmhedrol; am hynny y mae yn gyfreithlon i ni dreulio peth amser, megis yn cysgu, felly yn ymddilladu hefyd, ac yn llonni ein cyrph â lluniaeth, y rhai oni bai hynny a fyddent barod i lewygu; Eithr trwy gymmhedrol arfer y rhai hyn, y gwneir ni yn abl i wneuthur y pethau a gymmerom ni mewn llaw yn fwy cyssurus.

Eithr yn hyn y mae dau beth i ddalsulw arnynt y dylid eu gochel yn ofalus.

1. *Ni ddylaech chwi dreulio dim ychwaneg o amser yn eu cylch hwynt nag y fyddo yn angenrheidiol.* O herwydd pa ham wedi i'ch cyrph gael eu llonni â chymmhedrol gwsg, chwi a ddylech geisio codi yn foreu ar ddydd yr Arglwydd, megis ynghylch chwech neu saith ar y glôch, a bod cyn brysured ac y bo 'n bossibl yn eich tacclu eich hunain; ac nad eisteddoch ddim hwy nag y bo yn rhaid ar eich prydiau bwyd; fel y galloch chwi felly gael ychwaneg

waneg o amser i gyflawni dyledswyddau Addoliad a gwasanaeth Duw ar ei ddydd ef. Ac yn ddiau, gan fod yr Arglwydd mor ddaionus a grasol wrthych, ai fod ef yn cyfrannu i chwi ryw gyfran o'i ddydd ei hun o ran llonnychdod i'ch cyrph; pell fyddo oddi wrthych chwi gamarfer ei ddaioni ef, drwy wastraffu ymmaith fwy o amser yn hynny nag a fyddo yn angenrheidiol.

Yr ail peth iw ochelyd yw, *Na wneler hwynt ond megis Gweithredoedd-dyddiau-Sabbath*, yr hyn a wneir ddwy ffordd.

1. *Drwy eu gwneuthur hwynt ir diben ymma, fel drwy hynny, y galloch chwi fod yn applach i wasanaethu Duw.* Fal hyn, wrth eich mynediad i orwedd yn yr hwyr o flaen y Sabbath, pan ydych chwi yn dymuno ar i Dduw roddi i chwi gwsg esmwyth, cyssurus, fel y gallo eich cyrph egwan drwy hynny gael eu llonni, ac y byddoch chwithau yn applach iw wasanaethu ef dranoeth yn nyledswyddau ei addoliad ai wasanaeth ef, hwn sydd *gwsg Sabbath.* Yn yr un môdd, pan ydych yn bwytta ac yn yfed ir diben hwn yn unic, fel y gallo eich cyrph gael eu llonni, a'ch ysprydoedd eu bywiogi, ac fel y bo i chwithau drwy hynny gael eich gwneuthur yn applach i wasanaethu Duw mewn llawenydd y rhan arall or diwrnod, *hyn sydd fwytta ac yfed Sabbathaidd.*

2. *Drwy godi ysprydol a nefol fyfyrdodau allan o honynt.* Ar eich deffroad cyntaf, chwi a ddylech gofio pa ddiwrnod ydyw ef, ac wedi bendithio Duw am eich gorphwysdra a'ch cwsg diddanus y noson honno, chwi a ddylech erfyn ganddo gymmorth enwedigol ei râs, i'ch dwyn chwi drwy holl ddyledswyddau 'r diwrnod. Pan ydych yn codi o'ch gwelâu, chwi a ddylech feddwl, megis am adgyfodiad corph Crist allan o'i fedd yn foreu y dydd hwnnw, felly hefyd am adgyfodiad *eich Eneidiau ymma* o farwolaeth pechod, i fuchedd sancteiddrwydd, a'ch *Cyrph* ar y dydd olaf allan o fedd y ddaiar i fywyd gogoniant yn y Nefoedd. Wrth ymwisco am danoch chwi a ddylech feddwl am y Wisg wen laes o Gyfiawnder Crist, ac am ddedwyddwch y rhai sydd iddynt hawl ynddo. Wrth olchi eich dwylo a'ch wynebau, oddiwrth rin-

wedd glân-waith y dwfr, chwi a ddylech gymmeryd achlysur i fyfyrio am rinwedd glanweithrym gwaed Crist, yr hwn yn unic sydd yn golchi eich eneidiau oddiwrth fudron frychau ac amliwiau y pechod Pan eloch a'r eich byrddau, i fôd yn gyfrannogion o ddaionus greaduriaid Duw, eich ymborth corphorol o ran maeth eich cyrph, a ddylai roddi achlysur o fyfyrio ar ymborth ysprydol eich eneidiau, drwy yr hwn y maethir hwynt i fywyd tragywyddol. Y bara ar eich Byrddau a ddylai ddwyn ar gôf i chwi am Jesu Grist, yr hwn yw bara 'r bywyd a ddescynnodd o'r Nefoedd i fywocau eich eneidiau meirwon. Fal hyn y dylech chwi oddiwrth bob dim roddi cais ar dynnu defnydd o fyfyrdod ysprydol a nefol, gan wneuthur eich goreu ar gadw eich calonnau mewn agwedd sancteiddlan ar hyd y dydd. Canys yr hyn a ddywedodd ein Iachawdwr wrth ei Ddiscyblion ynghylch y torthau a'r pyscod, *Cesclwch y briwfwyd gweddill, fel na choller dim*; Y cyffelyb a ellir ei dybied ei fod ef yn ei lefaru ynghylch *Dydd yr Arglwydd*, Cesclwch ei holl ddarnau ef, fel na choller un rhan or diwrnod, cymmaint a'r munudau lleiaf, y rhai ydynt werthfawr, megis y llwch manaf o lifion Aur.

Megis ac y mae 'r Arglwydd yn caniattau i chwi ryw bethau y rhai y mae eich cyrph gweiniaid yn sefyll mewn eisiau o honynt, fel y galloch chwi drwy hynny fod yn applach i wasanaethu Duw ar ei Ddydd ef: felly y mae yn rhyngu bodd iddo ef ganiattau rhyw bethau iw gwneuthur gennych, sef ar ei ddŷdd ef, er iddynt fôd yn rhwystro gweithredoedd priodol y diwrnod; ac y maent yn gyfryw bethau ar sydd *o lwyr angenrheidrwydd.*

Cwest. *Os gofynnwch chwi beth yr wyf yn ei feddwl wrth weithredoedd o lwyr angenrheidrwydd?*

Atteb. Y rhai sydd raid eu gwneuthur, ac etto nid ellid mo'i gwneuthur y dydd o flaen y Sabboth, na'i hoedi ir dydd nessaf, heb fawr niwed. Eithr or gwrthwyneb, y cyfryw bethau ar sydd heb fod mewn modd yn y bŷd yn helpu ymlaen sanctëiddiad y diwrnod, ond yn hyttrach ydynt yn ei rwystro, ac y galler eu gwneuthur yn gystal ar y dydd or blaen, neu y dydd ar ôl, neu

ryw amser arall, ni ddylid ddim moi gwneuthur ar Ddydd yr Arglwydd.

Wedi i mi ddarfod fel hyn â'r Hyfforddiadau am uniawn Sanctciddiad dydd yr Arglwydd.

III. Yn awr y deuwn ni at yr *Annegaethau* i'ch bywiogi chwi i ganlyn yr Hyfforddiadau yn gydwybodus.

1. *Mae uniawn Sanctciddiad Dydd yr Arglwydd yn gwneuthur llawer tu ag at anrhydedd Duw.* Deliwch ar yr hyn y mae'r Arglwydd ei hun yn ei ddywedyd wrth ei Eglwys yn yr achos ymma, drwy ei Brophwyd *Esay*, Pen. 58. 13. *O throi dy droed oddiwrth y Sabboth, heb wneuthur dy ewyllys ar fy nydd Sanctaidd, a galw y Sabboth yn hyfrydwch, Sanct yr Arglwydd yn ogoneddus, a'i anrhydeddu ef.* Ymma y dywedir yn eglur, mai trwy sanctciddio y Sabboth yn iawn, *Yr ydym ni yn anrhydeddu Duw.*

2. *Uniawn sanctciddiad y Sabboth sydd fuddiol i chwi eich hunain, mewn ystyrieth ddauddyblyg.*

1. O ran eich stâd amserol oddiallan.

2. O ran eich stâd ysprydol oddifewn.

1. *Mae sanctciddiad y Sabboth yn fuddiol o ran eich stâd amserol oddiallan.* Canys po mwyaf cydwybodus ydyw un dŷn yn Sanctciddio y dydd Sabboth, mwyaf bendith a ddichon ef ei disgwyl oddiwrth Dduw ar ei lafur y chwe diwrnod. Canys nid eich llafur a'ch ymboeni eich hunain, *onid bendith yr Arglwydd a gyfoethoga*, Dih. 10 22.

2. *Sanctciddiad y Sabboth a fydd yn fuddiol o ran eich cyflwr ysprydol oddifewn.* Canys hwn oedd un o'r dibennion pennaf, pa ham yr ordeiniwyd y Sabboth, sef, fel y gallai Dduw drwy hynny yn yr arfer oi ordinhadau ef gyfoethogi ein eneidiau ni â bendithion ysprydol mewn nefolion bethau. Ac y mae Sanctciddiad y Sabboth yn hollawl yn fodd enwedigol i genhedlu grâs, a hefyd i gadarnhau grâs; canys yr Arglwydd ai hordeiniodd ef i fod yn *Ddydd-marchnad ir enaid.* Ac yn ddiammeu, pe byddem ni mor deimladwy o ddaioni ein eneidiau, ac yr ydym ni o ddaioni ein cyrph, yr hwsmyn gorau ar a allai fôd ni chadwent moi *Dyddiau-marchnad*, a'u *ffeiriau* ddim mwy dyfal, nag y cadwen ni Ddyddiau yr Arglwydd.

3. *Uniawn Sanctciddiad y Sabboth sydd hyfryd iawn i bobl*

Dduw, yn gymmaint ai bod yn mwynhau cymdeithas a chymundeb oddifewn â Duw yn ei ordinhadau ar y dydd hwnnw, yr hyn yw yr happusrwydd mwyaf y mae 'n bossibl i greaduriaid truain allu ei gyrraedd yn y bywyd hwn, gan mai nefoedd ar y ddaiar yw mwynhau cymmundeb â Duw, a rhyw râdd or nefol lawenydd hwnnw a gawn ni ar ôl hyn ei fwynhau yn gyflownach yn y nefoedd. Pa fodd y dylai yr ystyriaeth o hyn eich cynnhyrfu chwi i sancteiddio *Dydd yr Arglwydd* yn ofalus ac yn gydwybodus, fel y galloch chwi felly gael prawf o'r cyssurau a'r llonnychdod hyfrydlawn hynny, y rhai y darfu i eraill mor helaethlawn eu mwynhau?

4. *Y mae sancteiddiad y Sabboth yn dra rhagorol yn dwyn ym mlaen bywyd a grym duwioldeb drwy 'r wythnos a ganlyno.* A'r siccr wirionedd yw, am yr hwn ni wnelo ddim cydwybod o gadw yn sanctaidd y dydd Sabbath, na wnaiff hwnnw fawr gydwybod o gadw yr un o'r Gorchymynion eraill, am y gallo ei wneuthur heb anglod iw enw da, neu berygl cyfraith ddynol. Gwelwch pa ryw ofal a chydwybod fyddo gan ddŷn yn cyflawni dyledswyddau duwioldeb tu ag at Dduw ar y dydd Sabboth, yn yr un môdd y mae ef yn ofalus ac yn gydwybodus yn cyflawni dyledswyddau o sancteiddrwydd tu ag at Dduw, ac o gyfiawnder tu ag at ei gymmydog ar ddyddiau 'r wythnos.

5. *Annogaeth arall a ellir ei chymmeryd oddiwrth Iawnder sancteiddio y dydd hwn.* Canys gan ddarfod ir Arglwydd gyfrannu i ni chwe diwrnod mewn saith i'n gwaith ein hunain, ac na chadwodd efe iddo ei hun ond ûn iw addoliad ai wasanaeth ef; yn gymmaint ac y gallasai ef ofyn chwe diwrnod iw addoliad, ac na chaniadhaesai onid ûn i'n gwaith ni; onid yw or fath gyfiawnaf ac uniownaf fod i ni wneuthur cydwybod o roddi i Dduw *ei Ddŷdd ef*, drwy ei gyssegru ef yn hollawl iw addoliad ai wasanaeth ef? fel y dywedodd *Joseph* wrth wraig *Putiphar*, pan demptiodd hi ef i aflendid, *Gen.* 39. 9. *Ni waharddodd fy meistr ddim rhagof onid tydi, oblegit ei wraig ef wyt ti; pa fodd gan hynny y gallaf wneuthur y mawrddrwg hwn, a phechu yn erbyn Duw*? Yn yr un modd dywed titheu wrth

dy

dy gymdeithion ofer, pan demptier di mewn modd yn y bŷd i halogi 'r Sabbath, *Duw y Goruchel Arglwydd, a Meistr y bŷd, ni waharddodd ddim amser rhagof, onid un dydd, oblegit eiddo ef ydoedd; pa fodd gan hynny y gallaf wneuthur y mawr ddrwg hwn, a phechu yn erbyn Duw?*

PEN. XX.

Am Sacrament Swpper yr Arglwydd.

ER mwyn bod yn gyfrannog mewn môdd teilwng o Sacrament Swpper yr Arglwydd, y mae tri mâth o ddyledswyddau a ofynnir.

1. *Dyledswyddau Blaenorawl*, sef, y cyfryw rai ac sydd raid iddynt fyned o flaen y Sacrament.

2. *Dyledswyddau Cydganlhynawl*, sef, y cyfryw rai ac sydd raid iddynt gydganlyn â'r weithred o dderbyn.

3. *Dyledswyddau Dylynawl*, sef, y cyfryw rai ar sydd raid iddynt ddilyn ar ôl.

I. Am y dyledswyddau *Blaenorawl*, er eu bod yn llawer, etto fe ellir eu dwyn hwynt oll tan yr un pen ymma o *Ymholiad*, yr hwn nid yw yn unic yn ganmoledic gan yr Apostol, *Holed dŷn ef ei hun, ac felly bwyttaed o'r bara, ac yfed o'r cwppan*; Eithr a yrrir ac a ddirir arnom â mwy o dostrwydd nag un Gorchymmyn o fewn Llyfr Duw; Canys medd yr Apostol yn yr unrhyw fan, *Pwy bynnac*, trwy esceulusò y ddyledswydd hon o Ymholiad, *A fwyttaô, neu a yfo, yn anheilwng*, 1 *Sydd yn euog o gorph a gwaed yr Arglwydd*; 2. *Ac yn bwytta ac yn yfed barnedigaeth iddo ei hun*, 1 Cor. 11. 27, 28, 29.

1. *Bôd yn euog o gorph a gwaed Crist*, yw mewn rhyw fesur bod â'n dwylo yn angeu a dioddefaint waedlyd Crist, ac felly yn ddylynawl, bod yn gyfrannogion gydâ *Judas* yn ei fradychu ef, gyd âr *Scrifennyddion a'r Pharisæaid* yn ei gyhuddo, gŷdâ *Philat* yn ei gondemnio ef, a chydâ 'r *Milwŷr* creulon yn ei groeshoelio ef. Calon pwy nid yw yn codi mewn digofaint yn erbyn y rhai'n, pan ddarllenno neu yr ystyrio eu creulon driniaeth hwynt

ynt â'u bendigedig Iachawdwr, yn ei wialennodio a'i fflangellu ef, yn ei watwar ac yn ei wawdio, yn ei wanu a'i groeshoelio ef? Ac am hynny gochel ditheu rhag i ti yn y cyffelyb fôdd fôd yn euog drwy dy anheilwng dderbynniad o Sacrament Swpper yr Arglwydd, drwy dy ddyfodiad iddo yn amharod. Darllen yr ydym pa fôdd yr oedd gwaed Abel ddiniwed, yn gorwedd cyn drymmed ar *Cain*, oni lefodd ef allan, *Mwy yw fy nghospedigaeth nag y gallaf ei oddef*, Gen. 4. 13. Drymmed gan hynny y gorwedd gwaed Jesu Grist yr hwn ydoedd nid yn unic yn ddŷn diniwed, ond yn fwy na dŷn, ar y rhai sydd euog o hono? Chwi a wyddoch ddarfod iddo orwedd ar *Judas* cyn drymmed, *onid ymgrogodd ef*, Mat. 27. 5. Ac ni ellwch chwi nas gwyddoch drymmed y gorweddodd ef ar holl genedl yr Iddewon er ys llawer cant o flynyddoedd, yn ôl eu dymuniad melltigedig hwnnw, *Bydded ei waed ef arnom ni, ac ar ein plant*, Mat. 27. 25. Megis gan hynny na fynnit ti moth gael yn euog o'r pechod erchyll ac ofnadwy ymma, gwnâ ddefnydd o gyngor yr Apostol, sef, *Hola dy hun* cyn i ti ryfygu bod yn gyfrannog or Ordinhâd hôn.

2. *Yr hwn sydd yn bwytta, ac yn yfed yn anheilwng; sydd yn bwytta ac yn yfed barnedigaeth iddo ei hun*; felly y mae ein cyfieithwŷr ni yn ei adrodd. Yn siccr y gair yn y Groec a gyfieithir barnedigaeth, a all arwyddocau *Gerydd amserol*, yn gystal a *chospedigaeth dragwyddol*. Ac yn ddiddadl, megis y mae rhagrithwŷr a'r rhai digrêd, tra fônt yn bwytta ac yn yfed yn anheilwng, yn bwytta ac yn yfed barnedigaeth iddynt eu hunain, onid edifarhânt: felly hefyd y cyfryw ac sydd gredadwy a phûr Gristianogion, pan ydynt drwy wendid ac esceulusdra yn gyfrannogion o'r ordinhâd hon yn anheilwng, ydynt drwy hynny yn cyfarfod â barnedigaethau amserol, megis clefyd, gwendid, ac weithiau marwolaeth ei hun. Canys medd yr Apostol, 1 *Cor.* 11. 30. Wrth lefaru am y *Corinthiaid* credadwy, y rhai nid ymbaratoesent fel y dylasent i'r ordinhâd honno; *Oblegid hyn y mae llawer yn weiniaid ac yn llesc yn eich mysc, a llawer yn huno*, neu yn marw. Am ba achos? sef, oblegid darfod iddynt dderbyn

byn y Sacrament yn anheilwng, ac yn ammharchus, heb ddim ymbaratóad ac ymholiad. Caniattáu yr ydwyf, na ellir dywedyd fod y dynion goreu ynddynt eu hunain yn deilwng i gyfranogi o'r ordinhâd hon: Er hynny os wyt ti Griſtion credadwy, ac yn ddiffuant yn gwneuthur dy oreu ar ei dderbyn ef, yn y môdd hwnnw, ac á'r cyfryw ſerchiadau ac y mae yr Arglwydd yn gofyn gennit, fe ellir dywedyd (er anheilynged ydwyt ti ffordd arall) dy fod yn dderbyniwr teilwng.

Wedi dangos fel hyn yr Angenrheidrwydd o'r ddyledſwydd o Ymholiad, deuwn yn awr at ei Chyrrhaeddiad hi, yr hyn a ellir ei ddwyn i ddau o bennau, ſef,

1. Dy *radau.* 2. Dy *bechodau.*

Yn gyntaf, *Rhaid i ti dy holi dy hun ynghylch dy radau,* yn fwy enwedigol am dy *Wybodaeth*, *ffydd*, *Edifeirwch*, *a'th Gariad.*

Ynghylch *Gwybodaeth* myfi a ddangoſaf,

1. Pa *Wybodaeth* a ofynnir gan bob Cymmunwr teilwng. 2. Yr *Angenrheidrwydd.* 3. Ar *Prawf* o hono.

1. Am y cyntaf, *pa Wybodaeth a ofynnir?*

Myfi a attebaf yn gyffredinol, *Gwybodaeth o holl Brifbyngciau ſail Crefydd.*

Yn neilltuol, *Gwybodaeth o Athrawiaeth y Sacrament.*

Prif-byngciau ſail Crefydd yw 'r cyfryw rai ac y ſeiliwyd ein Iechydwriaeth arnynt, heb wybodaeth o honynt ni ddichon dŷn fôd yn gadwedig, a'r rheini yw y rhai hyn.

Bôd Duw. Nad oes onid un Duw. Bod yr unic wîr Dduw hwnnw yn wahanrhedawl i dri o Berſonau, y Tâd, y Mâb, ar Yſpryd Glân, oll yn Dduw gogyfuwch. Mai y Duw hwnnw yw Creawdwr a Rheolwr pob peth. Wneuthur o hono ef bob peth yn dda, ai fod ef fŷth yn eu llywodraethu hwynt yn gyfiawn. Wneuthur o hono ef ddŷn yn enwedigol yn berffaith gyfiawn. Nad arhoſodd dŷn chwaith yn hîr yn ei gyflwr dedwyddol, onid cwympo o hono ef drwy droſeddu Gorchymmyn Duw yn bwytta 'r ffrwyth gwaharddedig. Ein bôd ni oll yn euog o bechod Adda, gan ein bôd yn ei lwynau ef pan bechodd y pechód hwnnw.

nw. Ddwyn o bob un o honom ni ir bŷd naturiaethau llygredig a halogedig, naturiaethau cyn llawned o bechod, ac yw y llyffant dû o wenwyn. Ddarfod i ni at y llygredigaeth gwreiddiol ymma, chwanegu rhif aneirif o droseddiadau gwneuthurol, a hynny mewn drwg feddyliau, drwg eiriau, a drwg weithredoedd. Ddarfod i ni drwy ein pechodau ein gwneuthur ein hunain yn hyrwym i ddigofaint Duw, i felltith y Gyfraith, i bôb math o farnedigaethau a Phláau yma, ac i ddiddrangc farwolaeth a damnedigaeth ar ól hyn. Na ddichon un dŷn moi waredu ei hun allan o'r cyflwr truenus hwnnw, ir hwn yr ymsoddodd ef drwy bechod, ac na eill neb nad yw ond creadur yn unic moi gymmorth ef. Ddarfod i Dduw oi hyrâd râs, a'i oludog drugaredd, anfon ei fab ei hun o'i fynwes ir bŷd i gymmeryd ein naturiaeth ni arno, fel yn hwnnw y gallei ef ddyfod yn feichiau ac yn Brynnwr i ni, fód Crist yn Dduw ac yn Ddŷn mewn un person. Ei gael ef drwy yr Yspryd Glân, a'i eni ef o'r forwyn *Fair*. Ei farw ef ar y Groes i achub ei bobl oddiwrth eu pechodau; Ei adgyfodi ef o feirw y trydydd dydd, escyn o hono ir Nefoedd, ai fôd yn eistedd ar ddeheulaw Duw, ac yn eirioli drosom ni yn wastadol. Mai trwy ffydd y gwneir ni yn gyfrannogion o Grist, ac o'r llesâad sydd o'i angau a'i ddioddefaint ef. Mai dawn Duw yw ffydd, a weithir ynom ni gan Yspryd Duw, drwy Weinidogaeth y Gair, drwy yr hon yr ydym ni yn derbyn Crist ar gynnygion yr Efengyl, ac yn gorphywys arno yn unic am bardwn o'n pechodau, ac am fywyd ac Iechydwriaeth dragwyddol. Ddarfod i Dduw weled yn dda wneuthur â ni yn, a thrwy Grist Gyfammod newydd o Râs, yn yr hwn yr addawodd ef bardwn o'n pechodau, ac iechydwriaeth ein eneidiau, ar yr ammod o ffydd ac edifeirwch.

Y Prif-byngciau neilltuol ynghylch Sacrament Swpper yr Arglwydd yw y rhai hyn.

Ddarfod ir Arglwydd ei hun ei ordeinio ef, megis coffadwriaeth o'i fawr gariad ef, yn offrwm ei einioes yn Aberth dros ein pechodau ni. Fod hwn yn gystal a'r Sacrament arall o fedydd, yn fêl Cyfammod Duw, drwy'r hyn

hyn y mae ef yn ei rwyno ei hun i gyflawni yr addewidion a wnaeth ef â ni yn-Ghrist, o ran cadarnhau ein ffydd ni ynddynt. Mai yr arwyddion oddiallan yn Swpper yr Arglwydd ydynt fara a Gwîn, drwy y rhai y gosodir allan gorph a gwaed Crist, y rhai y mae 'r derbynwyr teilwng trwy ffydd yn gyfrannogion o honynt yn y Sacrament hwn. Fod pwy bynnac a fwyttáo ac a yfo yn anheilwng, yn euog o Gorph a Gwaed Crist; ac am hynny fod yn rhaid i bob un ei holi ei hun, rhag iddo fwytta ac yfed barnedigaeth iddo ei hun.

Wedi dangos fel hyn pa wybodaeth yw honno ar a ofynnir gan bob Cymmunwr teilwng.

II. Yn awr mi a ddangosaf yr *Angenrheidrwydd* o honi, yr hyn sy yn ymddangos,

1. *Oblegid heb yr wybodaeth ymma ni all dŷn bŷth gyrraedd yr un o'r rhadau eraill*; canys ni ddichon dŷn anwybodus na chredu, nac edifarhau, na charu Duw neu ei gymmydog yn iawn.

2. *Oblegid heb yr wybodaeth ymma, ni ddichon dŷn iawn farnu corph yr Arglwydd*, yr hyn onis gwnaiff, *Y mae ef yn bwytta ac yn yfed barnedigaeth iddo ei hun*, 1 Cor. 11. 29. Ac am hynny mae 'n llwyr-angenrheidiol i bawb a dderbynio Swpper yr Arglwydd, *iawn farnu corph yr Arglwydd*, sef, deall fod ychwaneg iw dderbyn nag a ganffyddir â llygad y corph. Ir llygad corphorol nid oes dim yn ymddangos ond *Bara* a *Gwîn* ar y Bwrdd, ond trwy rinwedd y ddwyfol ordinhâd, y mae yno hefyd *gorph a gwaed Crist*; os hyn nis iawn fernir, yr ydys yn colli llesáad y Sacrament. Eithr nid yw bossibl heb wybodaeth (yr hon yw llygad yr enaid) mor iawn farnu y corph a'r gwaed hwnnw tan yr elfennau o fara a gwin, ac am hynny y mae 'r wybodaeth ragddywededig yn llwyr angenrheidiol.

III. Am y Trydydd pwngc, sef, *Y Prawf o'th wybodaeth*, a yw hi yn wir iachusawl wybodaeth; ti a elli ei hadnabod hi wrth ei *phriodoliaethau*; rhai o honynt yw y rhai'n.

1. *Mae gwir iachusawl wybodaeth yn Brofedic*, drwy yr hon y mae gan Gristion brofiad a theimlad ysprydol o'r

hyn y mae yn ei wybod. Nid oes ganddo ef yn unic wybodaeth gyffredinol a gwybodaeth pen am Dduw, ac am ei gyflwr truenus ei hun wrth naturiaeth, ac am Jesu Grist; eithr y mae ganddo ef hefyd wybodaeth brofedig o Dduw, ac o'i Briodoliaethau; megis o'i *allu* yn ei gynnal ef tan ei brofiadau a'i demptasiwnau, o'i *ffyddlondeb* ef yn cwplau ei addewidion iddo ef. Mae ganddo ef hefyd ystyriol deimlad o'i gyflwr truenus ei hun wrth naturiaeth; A gwybodaeth brofedig o Jesu Grist, fel y mae ef yn adnabod Crist yn Iachawdur ac yn Brynnwr iddo, ac y mae yn gorphywys ar eî haeddedigaethau ef yn unic am fywyd ac am Iechydwriaeth. Wrth hyn gan hynny praw a hola dy wybodaeth, &c.

2. *Mae gwir iachusawl wybodaeth yn Ostyngedic, ac yn gyssylltedic ag addfwynder yspryd.* Canys po cywiraf yw 'r wybodaeth a fo gan ddŷn, goreu y mae ef yn deall ei anwybodaeth ei hun, a'i waeledd hefyd oblegit ei bechodau. Ac am hynny chwi a gewch glywed y Cristianogion hynny, y rhai oeddynt fwyaf rhagorol mewn gwybodaeth a' grâs, yn cwyno yn fwyaf, megis rhag eu hanwybodaeth, felly rhag eu bryntion a'u drygionus galonnau eu hunain, fel y gellwch chwi weled yn *Paul* ac eraill, *Rhuf.* 7.24. *Eph.* 3. 8. Ac nid rhyfedd, wrth ystyried fod gwîr iachusawl wybodaeth yn datcuddio i ddŷn ei waeledd a'i drueni ei hun oblegid ei bechodau; ei anheilyngdod ei hun, ie ei wegi a'i ddiddim ei hun, o ran dim daioni o'r eiddo ef ei hunan. Eithr y mae gwybodaeth ansancteiddiedic yn chwythu dŷn i fynu gan falchder, a thŷb da o hono ei hun, hyd oni byddo yn dirmygu ac yn diystyru eraill, yr hyn y mae yr Apostol yn ei adrodd yn eglur, lle y mae 'n dywedyd, *Gwybodaeth sydd yn chwyddo*, 1 *Cor.* 8. 1. Wrth hyn gan hynny praw a hola dy wybodaeth, a yw hi gadwedigol a sancteiddiedig, ai nid yw.

3. *Mae gwir iachusawl wybodaeth yn fywiog ac yn llafurus, yn wastadol yn cyd redeg gyd ag ymarfer ac ufydd-dod,* ac y mae hi yn gweithio diwygiad ynghalon a buchedd y neb y mae hi ganddo.

II. *Yr ail grâs angenrheidiol a ofynnir gan bob cymmunwr, am yr hwn y mae yn rhaid i ti dy holi dy hun, yw ffydd.* Ynghylch

ghylch yr hon mi a ddangosaf i chwi, 1. *Beth yw ffŷdd.* 2. *Yr Angenrheidrwydd o honi.* 3. *Rhai Arwyddion a Nodau o ran ei phrofi hi.*

I. Am y cyntaf, *beth yw y ffydd ymma.* Mi a attebaf, Gwir iachusawl ffydd yn cyfiawnhau, a ellir ei phortreiadu fel hyn. *Ffydd sydd râs a weithir ynghalon pechadur, gan yspryd Duw, trwy weinidogaeth y gair; drwy yr hyn ac ef wedi ei argyhoeddi o'i gyflwr pechadurus a thruenus, ac o bob anallu ynddo ei hun, neu yn ûn unic greadur arall, iw ryddhau ef allan o'r cyflwr hwnnw, y mae ef yn mynd yn hollawl allan o hono ei hun at Jesu Grist, a chan ei dderbyn ef megis ei holl-ddigonol Achubwr ai Ben-llywydd, gorphywys y mae ar ei berffaith gyfiawnder ef, a'i holl-ddigonol Aberth am bardwn a maddeuant o'i bechodau ymma, ac am fywyd tragwyddol ac lechydwriaeth ar ôl hyn, gan ei roddi ei hunan i fynu i ewyllys a llywodraeth Crist Jesu.*

II. Angenrheidrwydd y grâs hwn o ffydd i bob Cymmunwr sy yn ymddangos.

1. *Oblegit heb ffydd ammhossibl yw rhyngu bòdd Duw mewn un sanctaidd ordinhâd,* Heb. 11. 6. Eithr gwir ffydd a genmyl ein personau a'n gwasanaeth ni gŷdâ Duw, cyn belled a'u bôd mewn cymmeriad gyd ag ef, er iddynt fôd yn llawn o wendid ac ammherffeithrwydd. Hyn a wnaeth Aberth *Abel* mor gymmeradwy gan Dduw. Os deui di gan hynny ir Ordinhâd hon heb ffŷdd, yn lle dyhuddo Duw, ti a bwrcesi ei orthrwm ddigofaint ef.

2. *Oddieithr bod ffydd gennit cyn i ti nesau ir ordinhâd honno, nid yw y Sacrament yn dyfod ond megis yn sêl wrth bapir gwyn, ac yn gwasanaethu yn unic i selio i fynu dy anghrediniaeth i ddamnedigaeth.* Fe ofynnir gan hynny o anghenrhaid gan bob Cymmunwr teilwng, fod ganddo ffydd, cyn iddo ddyfod i Swpper yr Arglwydd: canys ni appwyntiwyd yr ordinhâd honno *i weithio ffydd* ond *iw chryfhau hi.* Fe all dŷn ddyfod i weinidogaeth y gair er ei fod yn ddiffydd, o herwydd ei bôd yn ordinhâd a osodwyd gan Dduw o ran cenhedlu ffydd, yn ôl a ddywaid yr Apostol, *Ffydd sydd trwy glywed,* Rhuf. 10. 17. Ond nid oes neb i ddyfod ir Sacrament, ond y sawl y mae ffydd ganddynt wedi ei gweithio ynddynt. Am nad yw

honno

honno yn ordinhâd a osodwyd gan Dduw i genhedlu ffydd, eithr yn hyttrach iw chryfhau hi. Ni ordeiniwyd hi ir sawl sydd allan o Grist, iw dwyn hwy i fewn, eithr ir sawl sydd yn-Ghrist iw meithrin hwynt ynddo ef. Fel y mae yn rhaid geni dŷn cyn gallu o hono fwytta: felly y mae yn rhaid iddo ynteu fod wedi ei ailgenhedlu gan Yspryd Duw, cyn y gallo ymborthi ar Gorph a Gwaed Crist o ran ei ysprydol fagwriaeth. Nid wyfi yn dywedyd, fod yn rhaid i bawb a ddelont ir Sacrament fod ganddynt *yr unrhyw fesur o ffydd*, ond bod yn rhaid bod ganddynt oll *yr unrhyw gywirdeb o ffydd.*

III. Am y trydydd Pwngc, sef, *Profiad dy ffydd*, a yw hi gywir a chadwedigawl; Ti a elli ei hadnabod hi drwy y ddau *Brif-nodau hyn*, gan adel heibio lawer eraill.

1. *Mae gwir ffydd yn derbyn Crist yn ei holl Swyddau*, nid yn unic fel y mae 'n *Offeiriad* i wneuthur bodlondeb ac eiriolaeth drosom; ond hefyd megis *Prophwyd* i'n dyscu a'n Hyfforddi ni, ac megis *Brenin* i'n rheoli a'n Llywodraethu ni. Y mae y gwir gredadyn yn ei fwrw ei hun wrth draed Crist, o ran *ymostwng iddo*, mor ewyllysgar ag yn ei freichiau ef, am *iechydwriaeth oddiwrtho.* Mae efe mor ewyllysgar i *wasanaethu* Jesu Grist, ag i fod yn *gadwedic* drwyddo ef, mor chwannog i ymostwng iw wasanaeth ef, ag i fwynhau ei ragorfreintiau ef. Canys mewn gwir ffydd, y mae 'n gynnwysedig nid yn unic hyder ar Grist ac ar ei gyfiawnder ef, eithr hefyd ufudd-dod hollawl i ewyllys Crist, ac ymostyngiad ewyllysgar iw lywodraeth ef. Fe osodir Crist allan yn yr Efengyl nid yn unic megis *Achubwr*, eithr hefyd megis *Arglwydd* a *Rhoddwr-cyfraith*, ac y mae y rhai'n wedi eu cyssylltu a'u cydio ynghyd yn ddiwahanol. Ac am hynny nid yw 'r dyn hwnnw, ac sy 'n ewyllysgar i dderbyn Crist megis *Achubwr*, eithr nid megis *Llywodraethwr*, yn gwneuthur dim amgen nâ thwyllo ei enaid ei hun. Trwy hyn gan hynny y gelli di brofi gwirionedd dy ffydd.

2. *Mae gwir ffŷdd yn râs sy yn puro 'r galon.* Dyma nôd ffydd y mae 'r Apostol *Petr* yn ei adrodd, *Act.* 15. 9. *Gan buro eu calonnau hwy drwy ffydd.* Ffydd yn puro 'r galon sy yn arwyddocau dau beth.

1. *Fod*

1. *Fod y credadyn yn gwneuthur cydwybod o'i feddyliau oddifewn.* Y digrêd gyd âr Phariſæaid ydynt yn unic yn glanhau y tu allan ir cwppan, gan geiſio ymgadw oddiwrth bechodau anfad ac yſceler, eithr a oddefant iw calonnau wibio ar lêd ac i ymrwyfo i fŷd o wag a nwyfus feddyliau, o halogedic a diles ddychymygion, a hynny heb ddim ymgnof nâ gwewyr cydwybod.

2. *Fod ffydd yn rhoddi tueddfryd tuag at lanhaad yn y galon,* hyd onid yw yn câſâu ac yn ffieiddio pechod, ie ac yn ymdrech yn ei erbyn, er na allo hi yn hollawl moi glanhau a'i gwaredu ei hunan oddiwrth bechod. Wedi tymmeru y galon unwaith â ffydd, ni letteua hi mor pechod o'i bôdd, ond hi a ddyru gais ar ei weithio ef allan fwyfwy. Drwy hyn gan hynny praw di wirionedd a chadernyd dy ffydd, a weithiodd hi ynot ti lanweithrym a phureiddrym dueddfrŷd i ymdrechu yn erbyn dy lygredigaethau, ac iw gweithio hwynt fwyfwy allan oth galon.

III. *Y trydydd grâs angenrheidiol a ofynnir gan bob Cymmunwr yw Edifeirwch,* ynghylch yr hon mi a ddangoſaf,

1. *Naturiaeth* Edifeirwch, pabeth ydyw.

2. *Yr Angenrheidrwydd* o honi i fod yn gyfrannogion o ſwpper yr Arglwydd mewn môdd teilwng.

3. Rai *Arwyddion* a *nodau* o ran y prawf o honi.

I. Am y cyntaf, pa beth yw gwir Edifeirwch, fy atteb yw, *Mai grâs Yſpryd Duw yw hi, drwy yr hon y mae y galon a'r anwydau oddifewn, a'r fuchedd a'r gweithredoedd hefyd oddiallan wedi eu hadgyweirio.* Yn hyn o ddarluniad, yr wyfi yn bwrw fôd cyflawn Naturiaeth Edifeirwch yn gynnwyſedig. Llawer a chwanegant at hyn *Driſtwch a galar y galon oddifewn,* yr hyn yn ddiau ſy yn waſtadol yn cydymganlyn â gwir Edifeirwch, ond nid yw ef o'i naturiaeth hi: Canys yna, pa le bynnac y byddei driſtwch am bechod, yno y byddei wir Edifeirwch, yr hyn nid yw felly, fel y mae ecſamplau *Saul* a *Judas,* a dynion annuwiol eraill yn mynegi.

I agoryd y darluniad hwn o Edifeirwch ar fyr.

Yn gyntaf, meddaf, *Grâs Yſpryd Duw yw hi;* ſef, dawn

a râdroddir gan Dduw, ac a weithir ynom ni drwy ei sanctaidd Yspryd ef, nid yw hi yn dilliaw oddiwrth rŷdd-ewyllys dŷn, nac oddiwrth ddim nerth a gallu oi naturiaeth ef.

Drachefn, *Edifeirwch sydd Adgyweiriad*, yn yr hyn y mae ei gwir naturiaeth hi yn sefyll, megis ac y mae y geiriau hyn, *Dychwelyd, adnewyddu, newid*, a'r cyffelyb yn arwyddocau, y rhai yn yr Scrythur a briodolir at Edifeirwch. Weithian mae yn rhaid ir Adgyweiriad ymma fod yn gyntaf *ar y galon*; canys *calon* dŷn yw ffynnon ei holl weithredoedd ef; yn awr gydâ rhefwm rhaid yw ir ffynnon gael ei glanhau ai charthu, cyn y gallo y peth sydd yn tarddu ac yn ffrydio o honi fôd yn iachus. Rhaid gan hynny yw bod calon wedi ei hadnewyddu, cyn y gallo bod buchedd gwedi ei hadgyweirio; canys ni ddichon *ffrwd* ein gweithredoedd fod yn dda, os bydd *ffynnon* ein calon ni yn llygredig. O hyn y mae, fod y *Prophwydi* yn galw mor fynych *am lânhâd y galon*, a'r *Apostolion* am ei *hadnewyddiad, ai newidiad hi*, heb yr hyn nid yw pob adgyweiriad oddiallan onid gwir ffûg, adliw ac ymffrôst Pharisæaidd. Yn y lle olaf y chwanegir, *Adgyweiriad buchedd a gweithredoedd oddiallan*; canys megis nad yw gwneutur rhyw lûn ar adgyweiriad oddiallan, heb adgyweirio 'r galon oddifewn, ond ffûg ac *ymffrost Phadisæaidd*, drwy yr hyn yr ŷm ni yn siommi neu 'n twyllo eraill: felly nid yw, cymmeryd arnom wneuthur *Adgyweiriad oddifewn*, heb y ffrwythau o wellhâd oddiallan, ddim ond *pûr ffolineb*, drwy yr hyn yr ydym ni yn ein twyllo ein hunain. Canys ni ddichon bod Adgyweiriad wedi ei gwir wreiddio ai seilio yn y galon, na flaguro hi, ac ymddangos allan yn y ffrwythau o fuchedd dduwiol. Mae 'r dŷn hwnnw gan hynny yn ei dwyllo ei hunan, yr hwn sy yn tybied fôd ei galon wedi ei phuro a'i hadgyweirio, pan ydyw ei fuchedd yn halogedig. Canys fel y mae 'r ffrwythydd yn dangos y pren, felly y mae gweithredoedd dynion yn eglurhau eu serchiadau hwynt.

II. *Mae Angenrheidrwydd y grâs ymma o Edifeirwch ym mhob Cymmunwr teilwng, ar ei nesaad at fwrdd yr Arglwydd,*

yn ymddangos, o herwydd ein bod yn dyfod i dderbyn yr aberth dros bechod; eithr cynnyg derbyn yr aberth tros bechod, heb ddychwelyd oddiwrth bechod, yw cyfrif gwaed y Cyfammod yn beth aflan. Nid yw anhyspys i ni, mai un prif ddiben ein gwaith ni yn nesáu at fwrdd yr Arglwydd, yw i dderbyn Crist megis ac yr offrymmodd ef ei hun yn aberth ac yn bridwerth Prynnedigaeth dros ein pechodau: Weithian yr hwn sy yn edrych am faddeuant pechod, rhaid yw bod ganddo lawn fwriad, ac yn ôl ei fwriad, ffyddlon a difrifol ymgais ar ymwrthod a phechod, yr hyn sydd, ac a fydd ym mrŷd pob dŷn gwir edifeiriol, ac felly hefyd y dylai fôd. Mae yr Arglwydd gan hynny yn gofyn ganddynt hwy, y sawl a ddygant eu haberthau atto ef er mwyn cael pardwn, *Ar iddynt fwrw ymmaith ddrygioni eu gweithredoedd, a pheidio a gwneuthur drwg, a dyscu gwneuthur daioni*, Esay 1. 16, 17, &c. Ac ar hynny y mae ef yn dwyn i mewn y grasol wahoddiad ymma, *Deuwch yr awr hon ac ymresymmwn*. A pha wyneb gan hynny y meiddia pechadur anedifeiriol, yr hwn ni chyffyrddwyd â dim gwewyr cydwybod am ei bechodau a aethant heibio, ac nid oes ganddo ddim bwriad ar ddychwelyd oddiwrth ei bechodau am yr amser i ddyfod, ryfygu cymmeryd y corph hwnnw a ddrylliwyd, a'r gwaed hwnnw a dywalltwyd tros bechod? Y cyfryw fwytta ac yfed ar gorph a gwaed Crist, sydd eglur sathru Mab Duw tan draed, a chyfri yn aflan waed y *Cyfammod*, sef, yn beth y gellir ei gymmyscu â phethau ammur ac aflan. Onid yw hyn yn bôd yn euog o gorph a gwaed Crist, pa beth a all fôd?

III. O ran *Profiad dy Edifeirwch*, a yw ef yn bûr ac yn sicr, ti a elli ei adnabod wrth yr arwyddion ar nodau yma.

1. *Trwy dduwiol dristwch am bechodau o'r blaen.* Wrth *dduwiol dristwch*, yr wyf i yn meddwl, y cyfryw dristwch ar sydd yn gwneuthur Duw yn wrthddrych iddo, hynny yw, pan ydym ni yn tristáu ac yn galaru am bechod, yn fwy o ran ein parch i Dduw, nâ rhag ofn cospedigaeth; am ddarfod i ni anfodloni Duw mor ddaionus, Tâd mor rasol, ac Arglwydd a Meistr mor haelionus.

Nid wyfi yn gwadu nad yw yn dda ac yn ganmoladwy tristáu a galaru am bechod o ran cospedigaeth, rhag ofn uffern; Am ei fôd yn baratóad da i dduwiol dristwch, ond ni wasanaetha i ni orphywys yn hynny. Wrth hyn gan hynny praw a hola wirionedd dy Edifeirwch; canys pa le bynnac y mae gwir Edifeirwch, rhaid yw bôd yno dduwiol dristwch.

2. *Dychwelyd oddiwrth y ffyrdd drygionus hynny, y rhai y rhodiasom ni ynddynt or blaen*; fel y gellwch weled yn ecsampl y rhai edifeiriol hynny, y mae coffadwriaeth am danynt yn yr Scrythur, megis *Paul, Petr, Zacheus* ac eraill, y rhai ar eu hedifeirwch a ddychwelasant oddiwrth yr helyntiau drygionus hynny, y rhai y rhodiasant ynddynt or blaen. Wrth hyn gan hynny praw wirionedd dy edifeirwch: A weithiodd ef dróad a newidiad yn ystôd dy fuchedd di? A aeth yr hên bethau heibio? A oes ymwrthod ar pechodau or blaen? A ymadewaist di a'th dyngu, a'th feddwdod, a'th butteinio, a'th dwyllo drwy bwysau a mesurau anghywir? A elli di ddywedyd am danot dy hun, megis ac y dywedodd *Paul* am y Corinthiaid, *Mi a fum yn dyngwr, yn feddwyn, yn ddifenwr, yn gribddeiliwr, yn odinebwr, yn gybydd, a'r cyffelyb*; *Eithr yn awr myfi a olchwyd, yn awr myfi a sancteiddiwyd, ie ac a gyfiawnhawyd, yn enw yr Arglwydd Iesu, a thrwy Yspryd fy Nuw i*, 1 *Cor.* 6. 10, 11. A elli di ddywedyd fel hyn am danat dy hun, a hynny mewn gwirionedd a phurdeb calon? yna y mae gennyt beth eglurdeb cyssurus o wirionedd a phurdeb dy edifeirwch. Eithr mor orwag y maent hwy yn eu twyllo eu hunain, y rhai, o herwydd gwneuthur o honynt gyffess o'u pechodau wrth Dduw, a hynny ysgatfydd gyd ag ychydig ddagrau, a wenhieithiant iddynt eu hunain â thŷb dda o wir edifeirwch, pan ydynt hwy etto fyth yn byw ac yn parhau yn eu hên helyntiau pechadurus, gan ymdrybaeddu megis môch ym mrynti eu pechod, ac yn y dom o'u budreddi pechadurus.

3. *Dychwelyd at Dduw*: canys lle mae gwîr edifeirwch yno y mae nid yn unic dychwelyd oddiwrth bechod, ond hefyd ddychwelyd at Dduw. Wrth yr hyn yr wyfi yn

deall pur ymegnio i wasanaethu a rhyngu bodd Duw mewn newydd-deb buchedd a gwell ufydd-dod. A fu gan hynny i deimlad a thostedd dy gyfeiliorni or blaen, beri i ti yn ddifrifol ddymuno, ar allu o honot ryngu bôdd Duw yn well am yr amser i ddyfod; Gwnâ 'n fawr am y cyfryw serchiadau yn dy enaid, canys arwydd eglur yw fod rhyw gyfnewidiad yno.

IV. *Y Pedwerydd grâs angenrheidiol a ofynnir gan bob Cymmunwr cyn y rhyfygo ddyfod i ffwrdd yr Arglwydd, yw cariad.* Ie cariad deublyg a ofynnir gan bob Cymmunwr, sef, 1. *Cariad i Dduw ac i Grist.* 2. *A chariad iw Gymydog.*

Y ddau hyn a gylymmwyd ynghŷd yn ddiwahanol: etto o ran ei trîn hwynt yn fwy gwahanrhedawl, myfi a'u dosparthaf hwynt yn fy ymadrodd, ac a grybwyllaf am danynt o'r neilltu, gan ddangos i chwi,

1. *Yr Angenrheidrwydd o honynt,* o ran teilwng gyfrannogi o Swpper yr Arglwydd.

2. *Rhai Arwyddion a nodau* am y profiad o honynt.

I. Yn gyntaf, am y *Cariad i Dduw,* yr hwn a ofynnir o anghenrhaid gan bob Cymmunwr, o herwydd yr eglurdeb mwyaf a ddangoswyd erioed o Gariad Duw, a osodir yno ger ein bronnau ni. Canys Jesu Grist unic fab Duw, ac Iachawdwr dŷn, yw 'r eglurdeb mwyaf o Gariad Duw, ar a fu erioed, ac a ddichon fod. Ped fai Dduw yn ymroi i wneuthur byd arall, ac i gyfrannu mwy rhodd ar y bŷd hwnnw nag a gyfrannodd ef ar y byd ymma, sef, *ei unic anedig, ai anwyl fab,* hŷf y gallwn ni ddywedyd, nas gallei ef. Ac ni all y *creaduriaid* dderbyn, na'r *Creawdwr* roddi rhodd fwy, a hynny o ran godidowgrwydd y rhodd ei hun, a hefyd o ran yr eisiau yr oeddym ni yn sefyll o honi, a'r daioni yr ydym ni yn ei gael oddiwrthi. Am hynny, y mae Cariad Duw yn yr eglurdeb hwn o hono, wedi ei osod allan felly, fel y mae'n myned tu hwnt i bob ymadroddiad. *Felly y carodd Duw y bŷd, fel y rhoddodd efe ei unig-anedig fab,* &c. *Joan.* 3. 16. Mor *anrhaethadwy,* Mor *annirnadwy,* Mor *anfeidrol,* fal pwy bynnac a geisio adrodd neu egluro y FELLY yma hyd yr eithaf, nis gwnaiff mo hynny ond *felly, felly.* Gan fod wrth hynny y fath eglurdeb o'r cyfryw gariad

Duw tu ag at ddŷn, wedi ei osod allan ar fwrdd yr Arglwydd; oni ddylai bob un ar sy yn nesau atto, i fod yn gyfrannog o'r eglurdeb hwnnw o Gariad Duw, ddyfod â chalon wedi ei llenwi â chariad i Dduw, ac â llwyrfrŷd i ddangos allan bob ffrwythau o wir gariad i Dduw ar bob achlysur?

Ac megis ag y mae yn rhaid i ni ddyfod â chariad i Dduw, felly hefyd â chariad i Jesu Grist, yr hwn a'n carodd ni felly, fel y bu ef farw o farwolaeth greulon felltigedig drosom ni. A thrwy hynny yr eglurodd ef fwy cariad i ni, nag iddo ei hun; i aelodau ei gorph *Dirgel*, nag i aelodau ei gorph *Naturiol*. Canys efe a offrymmodd ei gorph *naturiol* megis Aberth o ran prynnedigaeth ei gorph *dirgel*. Pa gariad mwy nâ hwn a ellir meddwl am dano? Oh pa fodd y mae'n perthyn i ni gan hynny fyned ir ordinhâd honno â chalonnau wedi eu hennyn gan gariad ir Jesu? Hyn am angenrheidrwydd ein cariad ni i Dduw, ac iw fab ef Jesu Grist.

II. O ran y Prawf o hono ef, chwi a ellwch ei adnabod wrth y nodau ar arwyddion yma.

1. *Lle y mae gwir gariad o'r galon i Dduw, ac i Jesu Grist, y galon a fŷdd yn ymlenwi ar feddyliau am danynt.* Y cyfryw un a fydd yn mynych feddwl am Dduw, ac am Jesu Grist, ac am eu trarhagorawl gariad hwynt a eglurwyd yngwaith mawr y Prynnedigaeth. Ar ôl i Ddafydd ddywedyd, *Psal.* 119. 97. *Mor gu gennif dy gyfraith di!* mae ef yn ebrwydd yn chwanegu, *Hi yw fy myfyrdod beunydd.* Ac yn ddiau, pa beth bynnac a phwy bynnac yr ydym ni yn ei garu, ni allwn ni na feddyliom ac na fyfyriom am dano yn fynych. Yn sicr, y sawl a garant Dduw, a'r Arglwydd Jesu Grist, mewn purdeb a gwirionedd, fe eill bod ganddynt luaws o goeg, a thrythyll, a bydol, a chybyddus feddyliau yn eu calonnau, ond nid ydynt yn cymmeryd dim gwir hyfrydwch ynddynt, maent yn hyttrach yn ofid ac yn faich iddynt; eithr y meddyliau am Dduw ac am Grist ydynt hyfryd a chomfforddus iawn iddynt. Wrth hyn gan hynny praw a hola wirionedd dy gariad i Dduw ac Jesu Grist.

2. *Lle mae cariad o'r galon i Dduw ac i Jesu Grist, fe*

fydd y cyfryw un yn mynych Son am danynt. Canys ni ddichon y tafod na lefaro am y pethau a'r personau hynny ar y rhai y mae y galon wedi ei gosod. Os bydd calon dŷn wedi ei gosod ar y bŷd, a'i bethau, ei dafod ef a fŷdd fynychaf yn siarad ac yn ymddiddan am danynt. Yn yr un ffunyd, os bydd calon dŷn wedi ei gosod ar Dduw ac Jesu Grist, ei dafod ef a fydd yn mynych Siarad ac ymddiddan am danynt. Wrth hyn gan hynny praw a hola wirionedd dy gariad i Dduw ag Jesu Grist. Canys yr hwn a ddywaid ei fod yn caru Duw, a'r Arglwydd Jesu Grist, ac etto sydd yn meddwl am danynt, neu yn siarad am danynt yn anfynych, mae ef yn ddiammeu yn ei dwyllo ei hunan; canys ni all na feddyliom ac na soniom am y rhai yr ydym yn eu gwîr garu.

3. *Lle y mae cariad o'r galon i Dduw ac i Jesu Grist, fe wnaiff ddŷn yn ewyllysgar i wneuthur pob dim erddynt. Jacob* a hoffodd *Rahel*, a pha beth ni wnaeth ef erddi? Efe a wasanaethodd ddau Brentisiaeth, *ac nid oedd y cwbl yn ei olwg ef ond fel ychydig ddyddiau, am fod yn hoff ganddo ef hi*, Gen. 29. 20. Ac am hynny lle mae pûr gariad i Dduw a Christ, fe gymmell y cyfryw un iw osod ei hun allan drostynt hwy hyd yr eithaf, i ymosod i ymarfer ar cyfryw ddyledswyddau, ar sydd anhawdd a chaledion, ac yn gofyn llawer o boen a llafur. Wrth hyn gan hynny praw a hola wirionedd dy gariad i Dduw ac iw fab Jesu Grist.

4. *Lle y mae cariad calon i Dduw, ac i Jesu Grist, fe wnaiff ddŷn yn ewyllysgar i ddioddef pob dim erddynt.* Fe ddywedir am y Seintiau gynt, o ran eu helaeth gariad ir Arglwydd Jesu Grist, na chyfrifasant hwy moi golud yn rhŷ werthfawr iddynt, *ond a gymmerasant eu hyspeilio am y pethau oedd genddynt yn llawen*, Heb. 10. 34. Ni chyfrifasant hwy chwaith moi heinioes yn rhy werthfawr, canys fe ddywedir yn eglur, *Ni charasant eu heinioes hyd angeu*, Dat. 12. 11. Hynny yw, hwy a ddirmygasant eu heinioes o'u cyffelybu i Jesu Grist: hwy a roesant o'u gwirfodd, nid yn unic eu cyfoeth a'u golud yn yspail, a'u personau i bob math ar wradwydd a dirmyg, ond eu cyrph hefyd i angeu poenydiol yn achos Crist. Wrth

hyn gan hynny praw a hola wirionedd dy gariad i Jesu Grist, sef, wrth dy ewyllysgarwch i ddioddef dros achos a gwirionedd Jesu Grist.

II. Cariad ith gymmydog sydd gaingc arall o'r cariad hwnnw ar a ofynnir gan bob Cymmunwr. Ynghylch yr hwn y dangosaf ar fyrr,

1. Yr *Angenrheidrwydd* o hono ym mhob Cymmunwr.

2. Y *Prawf* o hono.

I. Ei *Hangenrheidrwydd* sy yn ymddangos, *yn gymmaint ac na dderbyn yr Arglwydd ddim o'r gwasanaeth yr wyt ti yn ei gyflawni iddo ef, onid wyt ti mewn cariad a charedigrwydd âth gymmydog*, megis ag y mae'n Achubwr yn llefaru, *Mat.* 5. 23, 24. *Gan hynny, os dygi dy rôdd i'r allor, ac yno dyfod i'th gôf fod gan dy frawd ddim yn dy erbyn; gâd yno dy rôdd ger bron yr allor, a dôs ymmaith: yn gyntaf cymmoder di âth frawd, ac yno tyred, ac offrwm dy rôdd.* Hynny yw, os bydd dim anghydfod rhyngot ti a'th gymydog, rhaid yw ceisio heddwch a chymmod ar frŷs. Canys heb hynny ni dderbyn Duw ddim addoliad na gwasanaeth a offrymmech di iddo. Er nad yw Crist ymma yn crybwyll ond am un math ar addoliad, yr hwn yw offrymmu Aberth, etto tan hwn y mae ef yn cynnwys holl rannau a phob math o addoliad Duw, megis *gweddio, gwrando, derbyn y Sacrament, neu'r cyffelyb.* Ac felly meddwl Crist yw, mai pa bryd bynnac yr ymosodech ar un rhan o addoliad a gwasanaeth Duw, *ac yno dysod yn dy gôf fod gan dy frawd ddim yn dy erbyn*, hynny yw, wneuthur o honot ti mewn ffordd yn y bŷd gam âth frawd, neu niweid iddo. Neu fel y mae ym *Marc*, Pen. 11. 25. O bydd gennych ddim yn erbyn neb, hynny yw, O gwnaeth neb gam a chwi, yn gyntaf, cymmoder di â'th frawd, neu maddeu dy frawd, ac yno dôs i ordinhâd Duw.

II. *O ran y Prawf o wirionedd dy gariad i'th frawd*, ti a elli ei adnabod wrth y nodau ymma.

1. *Os maddeuaist di ith frawd mewn gwirionedd, ti a fyddi cyn belled oddiwrth wneuthur dim niweid iddo* (er bod hynny yn dy allu) *na ddymunech iddo ddim o'r niweid.*

2. *Os gwir faddeuaist di ith frawd a wnaeth ith erbyn, ti a groesewi yn ewyllysgar bob achlysur o wneuthur iddo ddaioni,*

ni, fel y gallo ef felly wybod a bod yn siccr ddarfod i ti gymmodi âg ef. Hyn y mae ein Iachawdwr yn ei ofyn gan ei holl ddiscyblion, lle mae ef yn dywedyd, *Carwch eich gelynion*, hynny yw, y rhai a wnaethant gam â chwi mewn un môdd; ac megis eglurdeb o wirionedd eich cariad, mae 'n dywedyd ymhellach, *Gwnewch dda i'r sawl a'ch casant*; gan arwyddocau, nad digon yw i chwi lefaru yn gefeillgar ac yn heddychol wrth eich gelynion, ond rhaid yw i chwi hefyd gymmeryd pob achlysur i wneuthur iddynt y daioni a alloch, yr hyn sydd wir frawdgarwch a chariad Cristianogol.

Wedi llefaru fal hyn yn helaeth am y pwngc cyntaf o ymholiad, sef, ynghylch *ein rhadau*; yn awr y deuwn at yr ail, sef, ynghylch *ein pechodau*; yn yr hyn mi a roddaf gais ar fod yn fyrr. Fel y mae yn ddylêd ar bob Cymmunwr ei holi ei hunan ynghylch ei *radau*, felly hefyd ynghylch ei *bechodau*, y rhai ydynt yn debyg ir diofryd-beth, am yr hwn y llefarodd Duw wrth *Josuah*. (*Jos*. 7. 11.) mae 'n rhaid gan hynny chwilio am danynt. Ie tebyg ydynt ir *bresych gwylltion*, a *ddŷg angau ir crochan*, 2 *Bren*. 4. 39, 40. Oni chwilir am danynt allan, a'u bwrw ymaith, hwy a droant y bara ar gwîn Sacramentaidd yn wenwyn ysprydol. *Y neb a guddio ei bechodau ni lwydda; ond y neb a'i haddefo, ac a'i gadawo a gaiff drugaredd*, *Dih*. 28. 13.

Am y wiber y dywedir, pan elo i ymgymmharu, ei bôd yn ymarloesi o'i holl wenŵyn. Pa faint mwy y dylit ti, pan elych i gael cymmundeb â'r Priodfab nefol, yr Arglwydd Jesu Grist, daflu allan dy bechodau, y rhai ydynt wenwyn ysprydol, gwaeth nâ gwenwyn Gwiber yn y bŷd?

Yn yr *ymholiad* ymma megis ag y mae yn rhaid i ti chwilio am dy feddyliau, geiriau, a gweithredoedd drygionus, ac am dy bechodau o esceulusdra, felly hefyd am bechodau dy ddyledswyddau sanctaidd, ac yn fwy enwedigol y rhai a wnaethost er pan dderbynniaist di y Sacrament bendigedig ddiwaethaf; a'r rhai sydd fwyaf yn erbyn yr addunedau a'r cyfammodau a wnaethost di â Duw o'r blaen, a'r rhai sydd fwyaf yn yspelwi dy gyd-

wybod

hyn gan hynny praw a hola wirionedd dy gariad i Jesu Grist, sef, wrth dy ewyllysgarwch i ddioddef dros achos a gwirionedd Jesu Grist.

II. Cariad ith gymmydog sydd gaingc arall o'r cariad hwnnw ar a ofynnir gan bob Cymmunwr. Ynghylch yr hwn y dangosaf ar fyrr,

1. Yr *Angenrheidrwydd* o hono ym mhob Cymmunwr.

2. Y *Prawf* o hono.

I. Ei *Hangenrheidrwydd* sy yn ymddangos, *yn gymmaint ac na dderbyn yr Arglwydd ddim o'r gwasanaeth yr wyt ti yn ei gyflawni iddo ef, onid wyt ti mewn cariad a charedigrwydd âth gymmydog*, megis ag y mae'n Achubwr yn llefaru, *Mat.* 5. 23, 24. *Gan hynny, os dygi dy rôdd i'r allor, ac yno dyfod i'th gôf fod gan dy frawd ddim yn dy erbyn; gâd yno dy rôdd ger bron yr allor, a dôs ymmaith: yn gyntaf cymmoder di âth frawd, ac yno tyred, ac offrwm dy rôdd.* Hynny yw, os bydd dim anghydfod rhyngot ti a'th gymydog, rhaid yw ceisio heddwch a chymmod ar frŷs. Canys heb hynny ni dderbyn Duw ddim addoliad na gwasanaeth a offrymmech di iddo. Er nad yw Crist ymma yn crybwyll ond am un math ar addoliad, yr hwn yw offrymmu Aberth, etto tan hwn y mae ef yn cynnwys holl rannau a phob math o addoliad Duw, megis *gweddio, gwrando, derbyn y Sacrament, neu 'r cyffelyb.* Ac felly meddwl Crist yw, mai pa bryd bynnac yr ymosodech ar un rhan o addoliad a gwasanaeth Duw, *ac yno dyfod yn dy gôf fod gan dy frawd ddim yn dy erbyn*, hynny yw, wneuthur o honot ti mewn ffordd yn y bŷd gam âth frawd, neu niweid iddo. Neu fel y mae ym *Marc*, Pen. 11. 25. O bydd gennych ddim yn erbyn neb, hynny yw, O gwnaeth neb gam a chwi, yn gyntaf, cymmoder di â'th frawd, neu maddeu dy frawd, ac yno dôs i ordinhâd Duw.

II. *O ran y Prawf o wirionedd dy gariad i'th frawd*, ti a elli ei adnabod wrth y nodau ymma.

1. *Os maddeuaist di ith frawd mewn gwirionedd, ti a fyddi cyn belled oddiwrth wneuthur dim niweid iddo* (er bod hynny yn dy allu) *na ddymunech iddo ddim o'r niweid.*

2. *Os gwir faddeuaist di ith frawd a wnaeth ith erbyn, ti a groesewi yn ewyllysgar bob achlysur o wneuthur iddo ddaioni,*

ni, fel y gallo ef felly wybod a bod yn ſiccr ddarfod i ti gymmodi âg ef. Hyn y mae ein Iachawdwr yn ei oſyn gan ei holl ddiſcyblion, lle mae ef yn dywedyd, *Cerwch eich gelynion*, hynny yw, y rhai a wnaethant gam â chwi mewn un môdd; ac megis eglurdeb o wirionedd eich cariad, mae 'n dywedyd ymhellach, *Gwnewch dda i'r ſawl a'ch caſant*; gan arwyddocau, nad digon yw i chwi lefaru yn gefeillgar ac yn heddychol wrth eich gelynion, ond rhaid yw i chwi hefyd gymmeryd pob achlyſur i wneuthur iddynt y daioni a alloch, yr hyn ſydd wir frawdgarwch a chariad Criſtianogol.

Wedi llefaru fal hyn yn helaeth am y pwngc cyntaf o ymholiad, ſef, ynghylch *ein rhadau*; yn awr y deuwn at yr ail, ſef, ynghylch *ein pechodau*; yn yr hyn mi a roddaf gais ar fod yn fyrr. Fel y mae yn ddylêd ar bob Cymmunwr ei holi ei hunan ynghylch ei *radau*, felly hefyd ynghylch ei *bechodau*, y rhai ydynt yn debyg ir dioſryd-beth, am yr hwn y llefarodd Duw wrth *Joſuah*. (*Joſ*. 7. 11.) mae 'n rhaid gan hynny chwilio am danynt. Ie tebyg ydynt ir *breſych gwylltion*, a *ddŷg angau ir crochan*, 2 *Bren*. 4. 39, 40. Oni chwilir am danynt allan, a'u bwrw ymaith, hwy a dróant y bara ar gwîn Sacramentaidd yn wenwyn yſprydol. *Y neb a guddio ei bechodau ni lwydda; ond y neb a'i haddefo, ac a'i gadawo a gaiff drugaredd*, *Dih*. 28. 13.

Am y wiber y dywedir, pan elo i ymgymmharu, ei bôd yn ymarloeſi o'i holl wenŵyn. Pa faint mwy y dylit ti, pan elych i gael cymmundeb â'r Priodfab nefol, yr Arglwydd Jeſu Griſt, daflu allan dy bechodau, y rhai ydynt wenwyn yſprydol, gwaeth nâ gwenwyn Gwiber yn y bŷd?

Yn yr *ymholiad* ymma megis ag y mae yn rhaid i ti chwilio am dy feddyliau, geiriau, a gweithredoedd drygionus, ac am dy bechodau o eſceuluſdra, felly hefyd am bechodau dy ddyledſwyddau ſanctaidd, ac yn ſwy enwedigol y rhai a wnaethoſt er pan dderbynniaiſt di y Sacrament bendigedig ddiwaethaf; a'r rhai ſydd ſwyaf yn erbyn yr addunedau a'r cyſammodau a wnaethoſt di â Duw o'r blaen, a'r rhai ſydd ſwyaf yn yſpelwi dy gydwybod

wybod, neu fwyaf yn anharddu dy broffess, neu y rhai yw 'r achosion mwyaf o bylu dy yspryd: fel wedi caffael y rhai hyn allan, y galler galaru yn fwy o'i plegid, a dymuno cael eu maddeu yn fwy difrifol.

Wrth dy holi dy hun, fe fŷdd yn gymmorth da, it ddarllen y cyfryw Draethawd ar sy yn bennodol yn gosod allan y pechodau neilltuol yn erbyn y Gorchymmynion neilltuol. Canys pan ddangoser i ti drwy y cyfryw Draethawd fod y cyfryw beth yn bechod yn erbyn y cyfryw Orchymmyn, dy gydwybod, wrth ddarllen am y cyfryw bechodau, a fynega i ti, bechu o honot yn hynny. Wedi holi a chwilio dy galon yn gwbl oll am dy holl bechodau adnabyddus, yna ymddarostwng ger bron Gorseddfaingc y grâs, drwy wir a diffuant gydnabod o honynt a'u cyfaddef, gan dy farnu a'th gondemnio dy hun yn rhwyddaidd ger bron Duw, â chalon ddrylliog gystuddiedig.

Fel y cyflawner dy gyffes mewn modd dyladwy, rhaid yw bod ganddi y priodoliaethau ymma.

1. *Rhaid iddi fod yn neilltuol, ac am bechodau enwedigol*; sy meddwl yw, fod yn rhaid i ti yn dy gyffes ddescyn at dy bechodau enwedigol a neilltuol. Y dyn halogediccaf yn y bŷd a ddichon gyffessu yn gyffredinol, a dywedyd, yr wyfi yn cydnabod fy môd yn Bechadur. Eithr os mynni di wneuthur gwir gyffes o bechod rhaid i ti agoryd dy bechodau yn neilltuol o flaen Duw; ac o ran dy annogaeth i hynny, gwybydd, mai po mwyaf neilltuol y byddi di yn dy gyffes, mwyaf o gyssur a gei di yn hynny.

2. *Rhaid yw ith Gyffes di fôd megis yn neilltuol o ran Pechodau, felly hefyd yn gyflawn o ran eu hardrymmhadau.* Fal hyn y gwnaeth *Dafydd* yn ei gyffes o'r Pechod hwnnw yn rhifo 'r Bobl, *Pechais yn ddirfawr, medd ef, yn yr hyn a wneuthum; ac yn awr delea, attolwng, ô Arglwydd anwiredd dy wâs; canys ynfyd iawn y gwneuthum*, 2 *Sam.*24.10. Gwêl pa ymadroddion o drymmhâd y mae ef yn eu pentyrru; 1. *Pechais*; 2. *Pechais yn ddirfawr*; 3. *Ynfyd y gwneuthum*; 4. *Ynfyd iawn.* Ac fal yr wyt ti yn chwennych pardwn o'th bechodau, gosod hwynt allan ir eithaf; na âd un am-

amgylchiad o drymhâd yn ôl, drwy yr hyn yr ymddangosont yn ffieiddiach ac yn fryntach.

3. *Rhaid ith Gyffes di fôd gyd âg ymgwyno a thristwch calon oddifewn, ddarfod i ti bechu yn erbyn Duw mor ddaionus, ac mor rasol.* Ni wasanaetha i ti ymfodloni ar gyfaddefiad o'th Bechodau a'th Drosèddiadau ar air yn unic, heb ymdeimlo â dim mwy gofid wrth eu cyffaddef hwynt, nac yr oeddit wrth eu gwneuthur. Ond pob Pechod a gyffesech a ddylai fôd fel Dager yn dy frathu at dy galon; or hyn lleiaf ti a ddylit ofidio na fedri di ymofidio ychwaneg am dy Bechodau; Dy galon a ddylei waedu, o herwydd na fedr dy lygaid mor wylo.

A chwedi i ti gyffessu dy bechodau, tywallt allan dy enaid mewn gweddi galonnog at Dduw am Bardwn a maddeuant am danynt oll. Ac yna bydd daer arno am wneuthur y Sacrament yn rymmus o ran dy gysur, yn rymmus o ran marwhau dy drachwantau, o ran nerthu dy radau, yn enwedigol o ran cadarnhau dy ffydd mewn siccrwydd o bardwn a maddeuant am dy bechodau, &c.

III. Wedi dangos y dyledswyddau *Blaenorawl*, yn awr y deuwn at y dyledswyddau *Cydganlynawl*, hynny yw, y rhai sydd raid iddynt gydymganlyn a'r weithred o dderbyn.

Eithr yn gyntaf mi a rag-osodaf ychydig *Hyfforddiadau* ynghylch y *Môdd* i ti nessau at fwrdd yr Arglwydd.

1. *Wedi i ti dy baratoi dy hun fal hyn, na ddôs yn nerth dy baratoad dy hun, onid yn unic yn nerth Jesu Grist, gan edrych am fôd mewn cymmeriad yn unic yn a thrwy ei haeddedigaethau a'i gyfryngdod ef.* Canys er darfod i ti ymbaratoi yn y modd goreu ac a ellych, etto os edrychi di yn ôl â golwg dibartiol ar dy baratoad, mor llawn o wendid, llesgrwydd ac ammherffeithrwydd y gelli di ei weled ef? Yn gymmaint ac oni orchguddia Crist dy berson di a'th baratóad, âr Wisc oi Gyfiawnder ef, a'u taenellu hwynt âi waed, ni bydd na'th berson nâth baratóad yn gymmeradwy gydâ Duw. *Bwrw gan hynny dy holl ymbaratoad wrth draed Jesu Grist, a dywaid, Arglwydd, nid wyfi yn dyfod yn nerth fy ymbaratoad i, ond yn unic yn dy nerth di; yn dy enw âth gyfryngdod di yn unic yr wyfi yn dyfod,*

fod, i fôd yn gyfrannog oth gorph, ac o ddoniau dy angeu a'th ddioddefaint. Ac yna y gelli di fôd yn hyderus, yr edrych Duw tros dy amryw wendidau âth ammherffeithrwydd yn dy baratóad, ac ath dderbyn di âth wasanaeth yn a thrwy ei Anwyl fab Jesu Grist yn gymmeradwy.

2. *Wrth dy fyned, myfyria ar ddibennion a donniau yr ordinhâd barchedig honno*; dyma rai o honynt.

1. Y *coffadwriaeth am farwolaeth Crist*, gan ei hordeinio megis *Coffaad* o hynny.

2. Ysprydol *sagwraeth* ein Eneidiau.

3. *Cadarnhâd ein ffydd ni* yn y siccrwydd o bardwn a maddeuant o'n pechodau.

4. *Seliad y Cyfammod o Râs*, ynghŷd a'i holl fendithion ir enaid credadwy.

5. *Cynnyddiaeth ein hundeb a'n cymmundeb ysprydol â Christ, a'i holl aelodau.* Difrifol fyfyrdod am y pethau hyn a gynhyrfa ynom ryw chwant ysprydol ar ôl yr ordinhâd, fal yr elom ni â dymuniadau newynog a sychedig ar ei hôl hi.

3. *Dôs mewn disgwiliad crŷf ar dderbyn llawer oddiwrth Dduw yn a thrwy yr ordinhâd honno,* gan wybod yr ymhelaetha Duw ei fendithion tu ag at y rhai hynny oll, ar a ddelont â chalonnau wedi eu helaethu, ynghŷd â disgwiliad crŷf am lawer o bethau da oddiwrtho. *Lleda dy safn,* medd yr Arglwydd, *ac mi a'i llanwaf,* Psal. 81. 10. Os lledi dy safn mewn hiraethus ddisgwiliad am bethau mawrion, efe a'i lleinw. Ie po ehengaf yw dy galon mewn dymuniadau a disgwiliad, ehengaf a fŷdd calon Duw mewn helaethrwydd tu ag attat. Megis gan hynny yr addawodd Duw yn y cyfammod o râs: *Fôd yn Dduw i ti, i Scrifennu ei gyfraith yn dy galon di, i faddeu dy bechodau, i darostwng dy lygredigaethau, a rhoddi i ti galon feddal,* ie rhoddi i ti ras ymma, a gogoniant ar ol hyn, a'r cyffelyb; dôs drwy ddisgwil y bendithion hyn ar cyffelyb rai, ac ni byddi di yn ôl ó'th obaith.

4. *Nesá at fwrdd yr Arglwydd gyd â* pharchedig ofn, o ran gogoneddus fawrhydi Duw, yr hwn mewn modd enwedigol sydd bresennol ar yr ordinhâd honno, i weled ei

ei wahoddedigion, *ac efe a sancteiddir yn y rhai a nessânt atto*, Lev. 10. 3.

5. *Nessâ atto gyd â phôb gostyngeiddrwydd*, oblegid dy waeledd ath anheilyngdod dy hun, yr hwn nid wyt ond llwch a lludw pechadurus; ac (os oes gennit ddim goleuni grâs ynot) ni elli lai nas gwypech, fod mwy o lygredigaeth yn dy galon dy hun, nag a wyddost ei fôd ynghalon un arall. Ac am hynny na ddywaid, Hwn a hwn sydd anwybodus, y llall ar llall sydd afreolus yn ei fuchedd ai ymarweddiad, ond dywed, *Arglwydd, yr wyfi yn anwybodus, yr wyfi yn anheilwng i nessau attat yn y cyfryw ordinhâd Sanctaidd, nid wyfi deilwng i gasclu y briwsion tan dy fwrdd di.* A gwybydd, mai po anheilyngaf ydwyt ti yn dy olwg dy hun, teilyngach y cyfrif Duw dy fôd.

6. *Wrth dy fôd yn myned at fwrdd yr Arglwydd, bwrw dy holl feddyliau a'th negeseuau bydol allan oth ben*, y rhai, oni wnei hynny, a ddygant ymmaith dy galon oddiwrth yr ordinhâd, ac ath rwystrant di yn fawr iawn ynddi. Yn *Job* 1. 6. y ddarllennwn, *A dydd a ddaeth i feibion Duw ddyfod i sefyll ger bron yr Arglwydd; a Satan hefyd a ddaeth yn eu plith hwynt.* Yr un ffunyd, pan ddelo *Plant Duw* i sefyll ger bron yr Arglwydd yn yr Ordinhâd barchedig honno, bydd Satan siccr o ymddangos yn eu plith hwynt, iw rhwystro a'u hamhwyllo ynddi (yn gymmaint ac y bo yn bossibl) drwy fwrw yn eu pennau feddyliau gweigion ac ammherthynasol. Ac am hynny mae 'n perthyn i ti fod yn wiliadwrus ar dy feddyliau, a chadw dy galon yn dynn wrth yr ordinhâd. Ir diben hwnnw fe fydd yn ddoethineb i ti yn fynych fwrw golwg ar yr elfennau oddiallan o fara a gwîn, a dal sulw yn ddyfal ar y moddion a'r gwaith oddiallan yn yr ordinhâd, ac ar hynny myfyria ar y pethau ysprydol a arwyddoceir drwyddynt.

Wedi rhagosod y pethau hyn, yn awr y deuwn at y dyledswyddau sydd iw cyflawni ar yr Ordinhâd, y rhai yw y rhai'n.

I. *Pan wyt ti yn bresennol ar yr Ordinhâd, dyro allan yr holl nerth a allech wrth fod yn gyfrannog o honi*, fy meddwl yw, nerth dy serchiadau. Canys er dy fôd yn wann iawn, er

er hynny os gosodi di dy nerth gwann allan, Duw a'i derbyn ef. Am hynny nac ymfodlona ar fôd yn unic yn gyfrannog o Swpper yr Arglwydd oddiallan, eithr bydd yn ofalus ar ddwyn dy galon ath serchiadau i fynu ir Ordinhâd, ac ar roddi allan y nerth a allech.

II. *Cofia farwolaeth Crist*, yr hyn yw gorchymmyn Crist yngosodiad yr Ordinhâd ymma; canys medd efe, *Gwnewch hyn er coffa am danaf*, sef, mewn coffâd o'm marwolaeth a'm dioddefaint chwerw, *Luc.* 22. 19. Canys yr Apostol *Paul* wrth egluro *y coffa ymma am Grist*, sydd yn ei gymmhwyso *at ei farwolaeth, a'i dangosiad hi allan*, 1 *Cor.* 11. 25, 26. *Gwnewch hyn*, medd ef, *er coffa am danaf: canys cynnifer gwaith bynnag y bwyttaoch y bara hwn, ac yr yfoch y cwppan hwn, y dangoswch farwolaeth yr Arglwydd oni ddelo.* Ac felly yr ordeiniwyd yr Ordinhâd hon o Swpper yr Arglwydd o ran *parchus goffa* am yr Aberth mawr hwnnw, yr Arglwydd Jesu Grist, fel nad anghofid ei farwolaeth ef bŷth, ond y byddei yn wastad yn barod yn ein coffadwriaethau. *A pha ham y rhaid cofio ei farwolaeth ef fel hyn?* Yn ddiammeu o herwydd mai drwyddi hi y cadarnhawyd ac y seliwyd y Cyfammod o râs, y pwrcaswyd ein Prynnedigaeth ni, y gwnaethpwyd iawn tros ein pechodau, y gwnaethpwyd cymmod rhyngom ni â Duw, ac y gosodwyd sail ein grasusau. Ac am hynny gollwng allan dy galon ar y Bwrdd mêwn dwys fyfyrdod am amryw ddioddefiadau Crist, yr hyn yw *gorchwyl pennaf yr Ordinhâd hon.* A myfyria nid yn unic am ei ddioddefiadau ef ar ei farwolaeth, onid hefyd yn holl ystod ei fywyd, sef *o'i breseb iw groes, o'i enedigaeth iw farwolaeth.* Canys didor ddioddefaint oedd ei holl einioes ef. Myfyria gan hynny am ei enedigaeth gwael ef, a'i ffoadigaeth yn ei febyd, am yr amryw wradwyddiadau a fwriwyd arno ef o amser i amser; ie am ei aml erlidiadau, am eu creulon driniaeth hwynt arno ef yn amser ei farwolaeth, pan ddaliasant ef megis lleidr, ai rwymo, ai farnu yn euog, ai gondemnio megis Drwgweithredwr, pan gernodiasant ef â'u dwylo, y pwyasant ef â ffynn, y gwialennodiasant ef â ffranghellau, *gan dynnu cwysau hirion ar ei gefn ef*, y plethasant goron o ddrain blaenllym ar

ei

ei ben, y gosodasant groes drom ar ei gefn, yr hoeliasant ei ddwylo a'i draed wrth y Groes honno, y rhoddasant iddo fustl a finegr iw ddiodi, ac y cystuddiasant ef yn ddirfawr amryw ffyrdd. Fal hyn y drylliwyd ei gorph ef âg arteithiau. Ac oblegid hyn, fe ddywedir, *Esay* 53. 3. *Ei fôd ef yn ŵr gofidus, a chynnefin a dolur.* Yn enwedigol pan wyt ti bresennol yn y Sacrament, dyro dro gydâ Christ yn yr Ardd, drwy fyfyrio am ei Ing chwerwdost ef, lle y *chwysodd ef y defnynnau gwaed*, yr hyn ni ddarllennwyd, ac ni chlybwyd erioed am neb na chynt na chwedi; ie y gwaed a chwysodd Crist y pryd hynny nid ydoedd waed teneu dyfrllyd, ond gwaed tolchennog, megis ac y mae St *Luc* yn ei adrodd, *Ac efe mewn ymdrech meddwl, ei chwŷs ef oedd fel defnynnau gwaed yn descyn ar y ddaiar*, Luc. 22. 44. Yr hwn ymadrodd olaf sy yn dangos dreiddio o waed Crist drwy ym'gorau ei gorph ef mewn modd mor helaethlawn, ac y defnynnodd ef ir llawr yn drâ-aml; *Yn gymmaint ac na welid yn unic lygaid Crist, onid holl rannau ei gorph ef hefyd yn wylo, a hynny y dagrau o waed*, fel y mae *Bernard* yn llefaru.

Yn y chwŷs ymma i Grist y mae tri phêth hynodol, ar sy yn fawr iawn yn gosod allan faint ei ymdrech ef.

1. *Yr ydoedd ar noswaith oer*, o herwydd paham ar ôl hynny hwy a gynneuasant dân ynghanol neuadd yr Archoffeiriad; *Luc*. 22. 55.

2. *Efe a syrthiodd ar ei wyneb ar y llawr oer*, yr hyn oedd ddigon i yrru y gwaed i fewn, *Mat*. 26. 39.

3. *Yr ydoedd ef mewn tristwch dirfawr*, yr hyn sydd naturiol i dynnu y gwaed oddiwrth y rhannau oddiallan tu ac at y galon, *Mar*. 14. 33. ac etto *ar noswaith oer, yn gorwedd ar y llawr oer, ac mewn ofn a thristwch dirfawr, efe a chwysodd ddefnynnau gwaed.* Pwy a ddichon ddirnad chwerwdost ymdrech ein Iachawdwr y prŷd hynny? A pha beth ydoedd yr hyn a'i dŷg ef ir ymdrech hwnnw? Yn ddiammeu y teimlad o'r hyn yr oedd ef iw oddef, fal yr ymddengus wrth ei Weddi ef yn ei Ymdrech, *fy Nhâd, os yw bossibl, aed y cwppan hwn heibio oddiwrthif.* Weithian, os oedd y teimlad o'r hyn yr oedd ef iw oddef mor chwerw, och mor chwerw dybygwch chwi oedd

ei ddioddefiadau ef ar y Groes, pan lefodd ef â llêf uchel, *fy Nuw, fy Nuw, pa ham i'm gadewaist?* Mat. 27.46. Yr hyn eiriau nid ydynt yn arwyddocau, fôd y Duwdod wedi ei wahanu oddiwrth y Dyndod; ond darfod ir Tâd dynnu oddiwrtho ef bob teimlad gwybyddus o'i garedigol ffafor, ac attal galluogaeth y pelydr hwnnw a allai mewn un modd lonni ei enaid trallodus ef; yn gymmaint ac y gallasai Grist yn hydda gyfodi geiriau yr Iddewon caethion, a dywedyd, *Gwelwch ac edrychwch a oes y fath ofid am gofid i, âr hwn y gofidiodd yr Arglwydd fi, yn nŷdd angerdd ei ddigter?* Galar. 1. 12.

Galw y pethau hyn i'th gôf yn amser gweinidogaethiad y Sacrament, nid yn unic pan wyt ti yn bwytta y Bara, ac yn yfed y Gwîn; eithr hefyd pan welych di dorri y Bara, a thywallt y Gwin, yna ti a ddylit feddwl pa fodd y torrwyd Corph Crist ag arteithiau, ac y tywalltwyd ei Waed ef er maddeuant pechodau; a hefyd pan welych eraill yn cymmeryd y Bara, a'r Gwin, yna ti a ddylit fwydo dy feddyliau yn y myfyrdod am chwerw farwolaeth Crist, a'i aml ddioddefiadau.

Y *coffa* ymma am farwolaeth Crist yn y Sacrament, ni wasanaetha iddo fôd yn noethlwm goffâd *Historiawl* am dano ef, gan ymfodloni âr goffâd o'r Histori am farwolaeth Crist, fel y gosodir hi allan gan yr *Efangylwŷr*, eithr rhaid iddo fôd yn goffâ *gweithiawl* a *Phraithig*, yn gweithio dy galon di i fynu,

1. *At gariad diffuant i Dduw*, yr hwn oi hyrad râs, a'i oludog drugaredd a anfonodd ei anwyl fab o'i fynwes ei hun ir bŷd, i gymmeryd ein Naturiaeth ni arno, ac yn honno i farw o farwolaeth chwerw felltigedig dros brynnedigaeth dŷn. Pwy a ddichon yn ddigonol ryfeddu oblegid golud Cariad Duw i ddŷn yn hynny? Pa fôdd y llefwn ni allan gŷdâ *Dafydd*, ac y dywedwn, *Arglwydd, pa beth yw dŷn i ti iw gofio?* Psal. 8. 4. Yn enwedig i ti iw gofio yn gymmaint; ac y rhoddit fab dy gariad i ddioddef angeu melltigedig ar y Groes, i'n gwneuthur ni, y rhai oeddym *blant digofaint, a chaethweision Satan, yn feibion i Dduw ac Etifeddion bywyd ac Iechydwriaeth dragwyddol!* A pha wêdd y dylai yr anfeidrol ddiamgyffred

gariad Duw ymma, wresogi ac ennynnu ein hoerion a'n rhewllyd galonnau ni â gwresog gariad iddo ef yn i ôl?

2. *Y coffa am farwolaeth Crist a ddylai weithio ein calonnau ni i fynu at gariad gwressog i Grist, am ei ryfeddol gariad hwnnw, yn ei roddi ei hun drosom,* ei gorph iw groeshoelio, ei waed iw golli, a'i enaid i ddwyn y baich trwm anfeidrol o ddigofaint ei Dâd dyledus i'n Pechodau ni, yr hyn a wnaeth iddo chwysu y defnynnau gwaed yn yr Ardd, a llefain â llef uchel ar y Groes, fy Nuw, fy Nuw, pa ham i'm gadewaist? Oh pa fodd y dylai hyn draserchu ein eneidiau ni gan ryfeddod, wrth ystyried faint ydoedd ei gariad ef! ac ennyn ein calonnau â chariad iddo ef drachefn, yr hwn a wnaeth ac a oddefodd cymmaint drosom ni? Pa fôdd y dylai y myfyrdod am amryw ddioddefiadau Crist, yn enwedig am ei Angeu a'i Ddioddefaint chwerw ef, weithio ynom ni wŷn sancteiddlân o gariad?

3. *Y coffa am farwolaeth Crist a ddylai weithio ynom ni ofal am ryngu bôdd iddo ef ym mhob peth, ar fôd yn ewyllysgar i wneuthur a dioddef pob dim erddo ef, yr hwn a wnaeth ac a ddioddefodd gymmaint erom ni*; Yr hyn y mae Crist yn ei fynegi i fôd yn brawf disai o'n cariad ni iddo ef, gan ddywedyd, *O cherwch fi, cedwch fy 'ngorchymmynion*, Joan. 14. 15. Ac er na allom ni gadw gorchymmynion Crist yn Gwbl, etto nyni a allwn ac a ddylem mewn purdeb roddi cais ar eu cadw hwynt, heb yr hyn nid yw ein proffefs ni o gariad ond ofer a diffrwyth; mewn rhith, ac nid mewn gwirionedd.

4. *Y coffa am farwolaeth Crist a ddylai weithio ynom ni dristwch duwiol am ein pechodau, megis y gwir achos o'i ddioddefiadau ef.* Canys y gwirionedd yw, nad *Juddas* yr hwn a fradychodd Grist, na'r *Scrifennyddion* a'r *Pharisæaid* y rhai a'i cyhuddasant ef, na *Philat* a'i condemnodd ef, na'r *Milwŷr* a'i Croeshoeliasant ef, na'r *Diafol* yr hwn ai gosododd hwynt oll ar waith, yn gymmaint an Pechodau ni ydoedd y gwir achos o ddioddefiadau Crist. Y Milwyr ar ai fflangellasant ef, ac a'i Croeshoeliasant, nid oeddynt ond ein Dihenyddwŷr ni, i ddodi arno ef y cospedigaethau hynny, ar a haeddodd ein Pechodau ni, ac

a osododd Cyfiawnder Duw am yr unrhyw. Ein pechodau ni a wenwynodd y ffrewyllau hynny ar a fflangellodd ei Gorph diniweid ef, y drain hynny y rhai a bigasant ei arleisiau ef, a'r Hoelion hynny y rhai a wanasant ei ddwylo a'i draed ef, ac a'u gwnaethant mor chwerw iddo ef. *Och na fedrem ni gan hynny edrych ar yr hwn a drywanasom drwy ein pechodau, fel y gallem alaru fel un yn galaru am ei uniganedig, ac ymofidio megis un yn gofidio am ei gyntaf-anedig*, Zach. 12. 10.

5. *Y coffa am farwolaeth Crist a ddylai weithio ynom ni farwolaeth* Pechod; Nyni a ddylem gofio marwolaeth Crist felly, fel y byddem ni marw i Bechod. Canys yr Apostol P*aul* sydd yn annog ein marwolaeth i bechod oddiwrth farwolaeth Crist, *fel megis ac y bu Crist farw ac y cyfodwyd eilwaith, felly y dylem ninneu farw i bechod a byw i Dduw.* Rhuf. *6.* 2, 4. Ir diben ymma casáwn a ffieiddiwn y pechod megis y drwg mwyaf, gan roddi ein brŷd gyd â chymmorth grâs Duw ar ymado ac ymwrthod â phob mâth ar bechodau am yr amser i ddyfod; canys pa ham yr ymddangosai un pechod yn ysgafn i ni, yr hwn a bwysodd cyn drymmed ar ein Iachawdwr, oni fwriodd ef mewn chwŷs gwaedlyd? Pa ham y byddei un pechod yn felys i ni, yr hwn a fu mor chwerw i'n Iachawdwr? Pell fyddo oddiwrthym ni, drwy adnewyddu ein pechodau, rwygo ei archollion ef o newydd, ai ailgroeshoelio hefyd.

6. *Y coffa am farwolaeth Crist a ddylai weithio ein calonnau ni i fynu at ryw ddyledus ddiolchgarwch i Dduw, a'i fâb ef Jesu Grist, am eu hanrhaethawl gariad ai trugaredd tu ag attom ni yn hyn.* Diolchgarwch sydd râs iw harfer nid yn unic ar ôl derbyn y Sacrament, ond hefyd tra'r ydym ni yn bresennol yn yr Ordinhâd. Pan yw ein calonnau ni wedi ymserchu â'r teimlad o anfeidrol gariad Duw'r Tâd, yn rhoddi ei anwyl fab allan oi fynwes i farw drosom; ac o anrhaethawl gariad Crist yn offrymmu ei Gorph ei hun yn Aberth ar y Groes dros ein Pechodau ni, yna y dylent dorri allan mewn moliant a diolchgarwch i Dduw'r Tâd, a'i fab ef Jesu Grist.

III. *Dyledswydd arall iw chyflawni ar yr Ordinhâd, yw gosod*

fod dy radau ar waith, yn fwy enwedigol dy ffydd a'th edifeirwch. Nid digon i ti ddwyn ffydd, edifeirwch, a rhadau eraill ir Sacrament, eithr rhaid yw i ti hefyd yno gynnhyrfu dy radau ai harfer hwynt, onid ê ni byddi di ond derbyniwr anheilwng. Canys fe all nid yn unic y dŷn annuwiol yr hwn sydd heb râs, ond hefyd plentyn Duw yr hwn sydd â gwîr râs ganddo, dderbyn y Sacrament yn anheilwng, a myned ymmaith heb ddim cyssur neu lesáad yn y bŷd; hynny yw, oddieithr iddo ef yno gynnhyrfu ei radau a'u gosod hwynt ar waith. Canys y Sacramentau nid ydynt yn gweithio megis Physygwriaeth, drwy rinwedd ynglŷn ynddynt hwy, eithr yn ôl tymer y sawl sy yn gyfrannog o 'honynt. Ac am hynny, fel y mynnit ti fod yn un o'r gwahoddedigion teilwng, a bod yn gyfrannog o gyssur yr Ordinhâd, cynnhyrfa dy radau a gosod hwy ar waith. Megis,

I. *Dy ffŷdd,* Dymma 'r grâs pennaf iw arfer yn y Sacrament; Canys *ffydd yw llygad yr enaid,* drwy yr hwn y mae 'n canfod ac yn iawn farnu corph a gwaed Crist tan yr elfennau o fara a gwin: *Llaw yr Enaid* yw hi hefyd, drwy yr hon y mae 'n derbyn Jesu Grist: a *genau yr Enaid,* drwy yr hwn y mae 'n ymborthi ar Jesu Grist. Ac am hynny heb osod dy ffŷdd ar waith ar y Sacrament, ni elli dderbyn dim llesáad.

Y mae gweithred driphlyg i ffydd iw gosod ar waith yn Swpper yr Arglwydd.

1. *Edrych am Jesu Grist.* 2. *Derbyn Crist.* 3. *Ei gymmhwyso a'i briodoli ef attat dy hun.*

1. Gweithred gyntaf ffydd yw *Edrych am Grist*; ac am hynny, pan wyt ti yn bresennol ar Swpper yr Arglwydd, na orphywys yn yr elfennau oddiallan, yn edrych arnynt hwy, ac yn eu cymmeryd; eithr â llygad ffydd iawn farna gorph a gwaed Crist tan yr elfennau o fara a gwîn, y rhai yn ddiau ydynt yn ysprydol a Sacramentaidd yn gosod allan gorph a gwaed Crist, fel y mae yn eglur wrth ymadrodd Crist ei hun, canys ac efe yn dal y bara yn ei law, ef a ddywedodd; *Matth. 26. 26. Hwn yw fy Nghorph,* hynny yw, yn *Ddirgelaidd a Sacramentaidd,* mewn ffordd o arwyddocáad; fel pe dywedasai, *Mae 'r bara hwn*

yn arwyddocau fy 'nghorph i. A chan ddal y cwppan oedd ar gwin ynddi, a llefaru am y gwîn oedd o'i mewn, y mae 'n dywedyd, *Hwn yw fy ngwaed*, hynny yw, yn *Ddirgelaidd a Sacramentaidd*, mewn ffordd o arwyddocáad, fel pe dywedasai, *Mae'r gwîn hwn yn arwyddocau fy Ngwaed i.*

Ac megis nad wyt ti i orphywys yn yr elfennau oddiallan, na chwaith yn y defodau ar gweithredoedd oddiallan; eithr wrth edrych arnynt hwy yr wyt ti â llygad ffŷdd i weled ac i ddeall y pethau ysprydol a arwyddoceir drwyddynt: Pan ganffyddech di gan hynny y Gwenidog *yn torri'r bara*, yna myfyria ar amryw ddioddefiadau Crist, ac â llygad ffŷdd, edrych ar Jesu Grist yn crogi ar y Groes, yno yn ymdrech â digofaint ei Dâd, ac yn griddfanu tan bwys a baich ein pechodau ni; Cenfydd ei gorph bendigedig wedi ei dorri ai ddryllio â ffonnodiau ag archollion, â fflangellau a hoelion.

Drachefn, pan welech di y *Gweinidog yn tywallt y gwîn*, yna arfer a gosod dy ffydd ar waith yngwaed Jesu Grist, a'i dywalltiad ef, yr hyn mewn gwirionedd sydd yn dangos cyrhaeddiad dioddefiadau Crist, sef hyd at gymmeryd ymmaith ei einioes ef, yr hyn yw cyrrhaeddiad eithaf dioddefaint dŷn yn y byd ymma. Y ddau hyn gan hynny, *Torri corph Crist, a thywallt ei waed ef*, a gymmwys gydgyssylltir; y cyntaf i ddangos *dygnedd dioddefiadau Crist*, yr ail, *eu cyrrhaeddiad hwynt*, sef cyn belled ac yr oedd yn bossibl iddynt fôd, hyd at dywalltiad ei waed ef.

Drachefn, pan welych di *y Gweinidog yn rhoddi y bara ar gwîn ir Cymmunwyr*, yna cenfydd trwy lygad ffŷdd gariad Duw yn rhoddi ei fab i bob Cymmunwr credadwy. Canys cyn wiried a bôd y Gweinidog yn rhoddi y bara ar gwin, cyn wiried a hynny y mae Duw mewn gwirionedd yn rhoddi Crist, ynghŷd a hôll ddonniau a llesáad ei farwolaeth ai ddioddefaint, megis Cymmod, Prynnedigaeth, Maddeuant pechodau, &c. Canys nid oes yno Gyffelybiaeth yn unic, ond gwir ac uniawn osod Crist allan, megis wedi ei dorri dros ein pechodau ni.

II. Gweithred arall i ffydd iw harfer yn Swpper yr Arglwydd, yw *derbyn Jesu Grist*. Canys y Credadyn wedi

iddo ganfod Crist â llygad ffydd tan yr elfennau oddiallan, a'r defodau rhagddywededig, yna y mae yn ei dderbyn ef iw galon mewn llawenydd a gorfoledd lawer. Megis gan hynny ac yr wyt ti yn estyn allan law dy gorph i dderbyn y bara ar gwîn, estyn allan law dy ffydd i gymmeryd gafael ar Jesu Grist ac iw dderbyn, ac i orphywys arno ef megis am faddeuant pechodau ymma, felly hefyd am fywyd tragwyddol ac iechydwriaeth ar ôl hyn. Oblegit ffydd yw 'r offeryn hwnnw drwy yr hwn yr ydym ni yn derbyn Crist a'i holl ddoniau, fel y cynnygir hwy i ni yn yr Efengyl, ac y selir hwy i ni yn y Sacrament. Mae ffŷdd ir enaid, megis ac y mae y llaw ir corph, yr hyn a gynnygier i ddŷn o ran ei ddaioni, y llaw sydd barod iw dderbyn, a'r hyn a dderbynio y llaw yn y modd hwnnw, sydd yn eiddo dŷn ei hun. Fal hyn y mae Duw yn cynnyg ei fab i ni, ffydd sy yn perswadio 'r galon o ewyllys da Duw i ddŷn, ac o'i wir fwriad ef ar wneuthur dŷn yn gyfrannog o'i fab, ac ar hynny y mae 'n cymmeryd gafael arno, ac yn ei dderbyn ef yn eiddo ei hun, a Christ sydd eiddo ef mewn gwirionedd.

III. Gweithred arall i ffydd iw harfer yn Swpper yr Arglwydd, *yw cymmhwyso a phriodoli Crist i ti dy hun*, yr hyn a arwyddoceir tan y Defodau *o fwytta y bara, ac yfed y gwîn*, drwy yr hyn y deallir, *ymborthi ar Grist drwy ffydd*, yr hyn yw ei gymmhwyso ef. Pan wyt ti gan hynny yn bwytta 'r bara, ac yn yfed y gwîn, ymbortha ar Grist *drwy ei gymmhwyso ef yn neilltuol attat dy hun, ynghŷd a'i holl ddoniau, o ran diddanwch ith enaid dy hun.* Ymsicrhâ dy hun drwy ffydd ddarfod geni Crist *i ti*, fel y gallai ef fod yn Iachawdwr *i ti*, i'th waredu *di* oddiwrth dy bechodau; Ddarfod iddo ef gyflawni perffaith ufydddod ir Gyfraith, fel y gellid cyfrif ei Gyfiawnder ef *i ti*; ddarfod iddo fe farw o farwolaeth chwerw felltigedig i'th ryddhau *di* oddiwrth farwolaeth a damnedigaeth dragwyddol yr hyn a haeddasai dy bechodau di. Fel hyn y dylit ti gymmhwyso Crist ynghŷd â'i holl ddonniau o ran cyssur ith enaid dy hun. A gweithredu ffydd fal hyn, yw bwytta ac yfed mewn gwirionedd. Y gwîr yw,

Gyfammod o Râs a wnaethpwyd i chwi ynddo ef, am roddi y Sacramentau yn angwaneg megis Selau ir Cyfammod o Râs, am gadarnhau eich ffŷdd chwi, ac am eich gwneuthur chwi y dŷdd hwnnw yn gyfrannogion oi Sacrament bendigedig, ac am y cyssur a'r llonnychdod hwnnw a gowsoch chwi ynddo. Gobeithio nad ydych chwi yn gyfryw anifeiliaid ac yr anghofioch roddi diolch i Dduw am yr ymborth âr hwn y llonnychodd ef eich cyrph chwi. A fendithiwch chwi Dduw am eich ymborth corphorol; ac oni wnewch hynny am eich ymborth ysprydol, â'r hwn y maethir eich eneidiau i fywyd tragwyddol? A fendithiwch chwi Dduw am friwsionyn, aconi fendithiwch chwi ef am Grist? yn yr hwn y mae pob peth yn gynnwysedig mewn môdd tra-rhagorol.

2. *A glywsoch chwi eich calonnau wedi eu llonni au cynnhesu yn Swpper yr Arglwydd? gwiliwch ddiffodd y gwres ysprydol hwnnw a enynnwyd yno ynoch, drwy gwympo yn ddisymmwth at ymddiddanion bydol, a chwedleuon dilês*; Ond gwnewch eich goreu ar gadw yn oleu y tân cyssegrlân hwnnw a gowsoch chwi y pryd hynny wedi ei ennyn yn eich calonnau, drwy weddi, myfyrdod, ac ymddiddanion sanctaidd; canys gwybyddwch, y bydd i ddisymmwth ddiffoddiad yr yspryd, dueddu yn fawr iawn at galedu eich calonnau.

3. *Cynnheliwch wiliadwriaeth gaethach arnoch eich hunain am yr amser i ddyfod.* A olchwyd eich eneidiau chwi yn y Sacrament â gwaed Crist oddiwrth fudron frychau ac amliw pechod, ac a fydd i chwi yn ebrwydd gwedi, *Ymdrobaeddu eilwaith gydâr Hwch ym mudreddi y pechod, ac yn nhom brynti pechadurus*? A ddarfu i chwi wrth nesau at yr Ordinhâd honno, fwrw i fynu eich pechodau trwy gyffess? Ac a ddychwelwch chwi yn awr *gydâr ci at eich chwydion eich hunain*? A ydych chwi yno drwy lygad ffydd wedi canfod Crist wedi ei groeshoelio dros eich pechodau chwi, tan y moddion o dorri 'r bara, a thywallt y gwin, ac a fydd i chwi ei ailgroeshoelio ef yn awr, drwy wneuthur y pechod o newydd? Ymrowch yn hyttrach yn egniol, ac ymdrechwch o hyn allan ar groeshoelio eich pechodau, am y rhai y croeshoeliwyd Crist, ar i chwi

gasáu, ffieiddio a bwrw ymaith bob pechod yn gymmaint ac y bo ynoch.

4. *Gwnewch eich goreu ar fyw yn sobrach, gyfiawnach, a Duwiolach yn y byd presennol hwn,* Tit. 2. 12. Yn *Sobrach* tu ac attoch eich hunain, yn *gyfiawnach* tu ac at eich Cymmydogion, ac yn *Dduwiolach* tu ac at Dduw. Megis ag y gwnaethpwyd chwi yn gyfrannogion o Ordinhâd nid yw *gyffredinol i bawb,* ond *neilltuol ir Saint,* felly y dylai eich bucheddau chwithau fôd â rhyw beth *neilltuol* ynddynt, ar nad yw gyffredinol i ddynion annuwiol. Chwi a ddylech fucheddu *bucheddau y so abl i argyoeddu eraill,* drwy ragori ar eraill mewn sancteiddrwydd, ac mewn cyfiawnder. Rhaid i chwi fod yn fynychach ac yn wressoccach mewn Dyled-swyddau-teuluaidd, yn fwy gofalus yn sancteiddio Dydd yr Arglwydd, yn fwy cyfiawn ac onest yn eich ymdriniaeth â dynion, gan fyw felly fel yr harddoch eich Proffess, ac yr addurnoch Efengyl Jesu Grist. A phan demptier chwi i un pechod, ymresymmwch â chwi eich hunain fal hyn. Oni bum i yn ddiweddar ar fwrdd yr Arglwydd? ac oni ddarfu i mi yno addunedu ac addaw bod yn fwy gwiliadwrus yn erbyn pechod, ac yn fwy gofalus i rodio yn ffyrdd duwioldeb? ac a giliafi yn awr allan o ffordd duwioldeb i ffordd y pechod? Gosodwch eich profedigaeth i bechod fal hyn wrth faenprawf eich adduned, a phrofwch onid yw ef yn ei herbyn hi: Yr hyn trwy fendith Dduw a ddichon ragflaenu llawer Pechod.

PEN. XXI.

Am Baratoad erbyn Marwolaeth ac am Farw yn dda.

OS dealli di fôd dy Glefyd i farwolaeth, ai fod yn debyg o fod yn Glefyd olaf i ti, yna dy ddoethineb fydd dy baratoi dy hun i farwolaeth yn oreu ar y medrych.

O ran dy gynnorthwyo yn hyn yn well, cymmer yr Hyfforddiadau ymma.

I. *Gosod*

I. *Gosod dy Dŷ mewn trefn*; fy meddwl yw, sefydlu o honot dy ystât oddiallan, drwy wneuthur dy Lythyr cymmun neu'th ewyllys; yr hyn ni phrysura ddim ar dy farwolaeth di mewn modd yn y bŷd (fel y mae llawer yn eu ffoledd yn tybied) ond yn hytrach a'th ddyru di mewn cymmhwysder gwell, i osod dy enaid mewn trefn o ran ymadawiad bendigedig. Ac megis ac y bendithiodd Duw di â golud, felly na phalla o roddi rhyw gyfran weddol o hono tu ac at ddiwallu aelodau tlodion Jesu Crist. Er bod yr elusenì a wneler yn amser bywyd dŷn yn oreu yn ddiammeu, ac yn fwyaf cymmeradwy gan Dduw, pan wnelom ni ein *Dwylo ein hunain* yn *Ecsecutorion*, a'n *Llygaid ein hunain* yn *Olygwyr* i ni; etto nid wyfi yn beio ar yr Eluseni a ddangoser ar y diwedd, canys gwell yw'n ddiweddar na'i esceuluso tros byth.

II. *Anfon am ryw Weinidog duwiol, neu Gristion profedig, ith gyfarwyddo di i osod dy Enaid mewn trefn, o ran dy fawr gyfnewidiad.* Y cyngor hwn y mae'r Apostol *Jaco* yn ei roddi, canys medd ef, *Jac.* 5. 14. *A oes neb yn eich plith yn glåf? galwed atto Henuriaid yr Eglwys, a gweddiant hwy trosto.* A hyn a gynghorwn fi ti ei wneuthur yn y man cyntaf, heb ei oedi dan yr olâf, pan ddechreuo dy ddeall a'th goffadwriaeth di ballu, megis ac y mae arfer y rhan fwyaf, y rhai pan ddarfyddo ir *Physygwr* â hwynt, ai fod mewn rhan wedi eu rhoddi hwynt heibio, yna yr anfonant am *Weinidog* i ddechreu gŷd â hwynt, megis ped fai Weddi ferr, neu ychydig eiriau o gyngor Ysprydol, yn ddigon iw hebrwng ir Nefoedd.

III. *Gwnâ dy oreu ar wneuthur, neu yn hytrach ar adnewyddu dy heddwch gyd â Duw*; canys er na ddylit oedi gwneuthur dy heddwch gydâ Duw tan (neu hyd) dy Wely-marwolaeth, etto rhaid i ti y pryd hynny ei adnewyddu ef mewn modd enwedigol, megis yr amser olaf ar sydd i ti iw wneuthur ef. Ir diben hwnnw,

1. *Edrych yn ôl i ystod dy fuchedd gynt, ac atgofia ei amryw gyfeiliornadau ef*; megis gwagedd dy feddyliau, mor ofer a gweigion, mor gnawdol a halogedig a fuont; a hefyd ddiflasrwydd dy eiriau a'th ymadroddion, mor ddi-Dduw ac mor ddi-Grist, ie mor anfuddiol a fuont gan y

mwyaf;

mwyaf: a hefyd anwiredd dy weithredoedd. Ac wrth dy holi dy hun ynghylch dy weithredoedd, adgofia, pa ddyledſwyddau a eſceuluſaiſt, a pha Bechodau a wnaethoſt; ac hefyd ym mha fodd pechadurus y cyflawnaiſt ſanctaidd Ddyledſwyddau, y modd y bu dy Waſanaeth mwyaf cre-fyddol â chymmyſc o Bechod ynddo. Cais redeg hefyd tros yr amryw Oedrannau oth einioes, ac yſtyria pa Be-chodau a bechaiſt yn dy Febyd, pa rai yn dy Ieuengctid, a pha rai yn dy gyflawn oedran.

Ac ynghŷd â nifer dy Bechodau, yſtyria eu gorthrwm amgylchiadau hwynt; megis pa fodd y pechaiſt yn erbyn Duw graſol, Tâd caredigol, ac Arglwydd a Meiſtr hae-lionus; pa fodd y pechaiſt yn erbyn rhybuddion Gwei-nidogion Duw, cynnhyrfiadau ei Yſpryd ef, a cheryddon dy Gydwybod dy hun; yn erbyn dioddefgarwch a hir-ymaros Duw, yr hyn a ddylaſei dy arwain di i edifeir-wch; yn erbyn yr amryw addunedau ar addewidion a wnaethoſt i Dduw o newydd-deb buchedd,a gwell ufydd-dod. Dos ym mlaen yn trymhau dy bechodau, nes i ti gael dy galon mewn rhyw feſur wedi gweithio arni i ofidio a thriſtau am danynt; ac yna,

2. *Cyffeſa dy bechodau wrth Dduw mewn Gweddi*; lleda hwynt ger ei fron ef mewn gwir a diffuant gydnabyddi-ad ac addefiad o honynt, gan dy farnu ath godemnio dy hun ger bron Duw yn hyrwydd am danynt.

3. *Erfyn neu ddeiſyf yn daer am bardwn ganddo, a ma-ddeuant am danynt, yn a thrwy haeddedigaethau Jeſu Griſt.* Canys ni elli di edrych am gael hynny, ond drwy Hy-râd-Râs a Thrugaredd Duw yn Jeſu Griſt, 1 *Joan.* 1. 9. *Eph.* 1. 7.

Tanella dy enaid a gwaed Jeſu Griſt. Criſt *yw ein tangneddyf ni*, megis ac y geilw yr Apoſtol ef, *Eph.* 2. 14. ni elli di chwaith (drwy gwbl ar a allech di ei wneu-thur) mor ymheddychu â Duw, eithr yn unic drwy ffydd yn ei waed ef. Pan ganfu yr Angel oedd yn diniſtrio, waed yr Oen wedi ei daenellu ar Bŷſt un drws, efe a dramwyodd heibio ir Tŷ hwnnw, a'r rhai oedd ynddo oeddynt ddiogel, *Exod.* 12. 23. felly yr Enaid yr hwn ſydd wedi ei danellu â gwaed Jeſu Griſt, ſydd mor ddiogel

rhag

rhag Angel Duw yn diniſtrio, na wnelo ef mor niwed iddo; canys elw yw marwolaeth ir Enaid ſydd wedi ei daenellu â Gwaed Criſt, ag ynteu yn *ddrws y bywyd, a phorth ir Nefoedd*, fel y mae *Cyprian* yn ei alw. Er mai gwaed Criſt yw'r achos o'n heddwch a'n cymmod gydâ Duw, etto oddieithr bôd y gwaed hwnnw wedi ei danellu ar dy Enaid, ni elli di gael fawr heddwch yno. Ac am hynny y mae'r Apoſtol *Petr* yn adrodd nid yn unic am waed Criſt, ond *am daenelliad gwaed Criſt*, 1 Pet. 1. 2. Nid digon yw bôd Criſt wedi tywallt ei waed, ond rhaid heb law ei dywalldiad ef, fôd ei daenelliad ef hefyd. Gwaed Criſt a dywalltwyd ar y Groes, etto nid yw pob dŷn drwy hynny wedi eu cymmodi â Duw. A pha beth yw'r achos? Yn ddiammau o herwydd nad yw y gwaed hwnnw wedi ei daenellu ar eu heueidiau hwynt; canys tangneddyf a chymmod gydâ Duw ſydd raid ei gael, nid yn unig oddiwrth waed Criſt a dywalltwyd allan, ond oddiwrth ei waed ef wedi ei daenellu.

Cweſt. *Pa fodd y taenellir gwaed Criſt ar ein eneidiau ni?*

Atteb. Trwy ffydd, yn cymmhwyſo gwaed Criſt at ein eneidiau er cyſſur iddynt. Ffydd yw llaw yr Enaid, a'r enaid trwy ffydd ſy yn eſtyn ei llaw i Archollion Criſt, yn cymmeryd o'i waed ef, ac yn ei thaenellu ei hunan ag ef, gan gymmhwyſo ei haeddedigaethau ai rinwedd ef atti ei hun, ac oddiyno y dilyn heddwch a chymmod gydâ Duw.

Gwrthddwediad. *Myſi a gymmhwyſwn Haeddedigaethau Marwolaeth a Dioddefaint Criſt attaſ ſy hun yn ewyllyſgar, eithr yſywaeth, yr wyſi yn gwybod oddiwrth gymmaint o anheilyngdod yr wyſi yn euog o hono, wrth ſod heb weled dim achos ynof ſy hunan pa ham y perthynai haeddedigaethau Marwolaeth Criſt i mi, fel na ſedraf, ie na feiddiaf moi cymmhwyſo hwynt attaf fy hunan.*

Atteb. Mae'n dda i ti fod euogrwydd oth anheilyngdod dy hun yn gydnabyddus i ti dy hunan, ond nid felly fel y cadwer di drwy hynny rhag cymmhwyſo Criſt attat, a haeddedigaethau ei farwolaeth a'i ddioddefaint o ran cyſſur ith enaid. Ar gwirionedd yw, pettit ti ond yſtyried,

ried, fod Duw yn edrych ar ei ddaioni ei hun, ac nid ar yr eiddom ni pan y mae ef yn cynnig ei fâb i ni, a bod ei râs ef bob ffordd o'r fâth rattaf, ni allei dy dŷb ymma oth anheilyngdod dy hun fod yn ddadl gyfiawn yn y bŷd yn erbyn cymmhwyso Crist, ynghŷd â lleshâd ei farwolaeth ai Ddioddefaint er cyssur ith enaid; fe ddylei yn hytrach fod yn annogaeth i ti; o herwydd po anheilyngaf ydwyt ti yn dy olwg a'th deimlad dy hun, mwyaf teilwng y mae Crist yn dy gyfrif di. Y teilyngdod mwyaf y dichon un Cristion ei gyrraedd ymma, yw bod yn deimladwy oi anheilyngdod ei hunan.

Gwrthdd. 2. *Mae fy Mhechodau mor aml o ran rhifedi, ac mor ddrygfawr o ran eu mâth, na fedrafi feddwl fod Crist yn perthyn i mi, ac am hynny ni feiddiaf moi gymmhwyso ef, na lleshâd ei farwolaeth ai ddioddefaint attaf fy hun.*

Atteb. Po mwyaf pechadurus wyt ti yn dy ddeall a'th deimlad dy hun, cymmhwysach wyt ti i ymwasgu ag Jesu Grist, ac i gymmhwyso Haeddedigaethau ei farwolaeth ef attad dy hwn; canys yngrasol wahoddiad Crist, nid ydym ni yn cael un gynneddfen arall wedi ei rhoddi i fewn, ond teimlad o bechod, *Deuwch attafi bawb ac y sydd yn flinderog, ac yn llwythog. ac mi a esmwythaf arnoch, Mat.* 11. 28. Lle mae y rhai a wahoddir at Grist, yn gyfryw rai ac sy yn deimladwy o'u pechodau, ac am hynny ydynt yn griddfan tan eu baich a'u pwys hwynt, megis ac y mae 'r gair yn y Groec yn briodol yn arwyddocau. Ac yn *Luc.* 5. 32. Crist sy yn addef, *Na ddaeth ef i alw rhai cyfiawn ond pechaduriaid i edifeirwch*; nid y rhai oedd *gyfiawn* yn eu tŷb eu hunain, ond y rhai oeddynt yn *Bechaduriaid*, yn eu deall a'u meddwl eu hunain yn wir deimladwy o'u pechodau; yn gymmaint ac mai teimlad o bechod yw 'r unig gynneddfen angenrheidiol o ran cymmhwyso attom Jesu Grist.

Gwrthdd. 3. *Myfi a bechais yn fynych yn erbyn gwybodaeth a chydwybod, ac am hynny yr wyfi yn ofni bechu o honof y Pechod ambardynawl hwnnw, y Pechod yn erbyn yr Yspryd Glân, ac felly ni feiddiafi gymhwyso gwaed Crist i mi fy hun.*

Atteb. Er bod y Pechod yn erbyn yr Yspryd Glân yn Bechod

Bechod yn erbyn gwybodaeth a chydwybod, etto pob Pechod (ie pob Pechod gorthrwm) yn erbyn gwybodaeth a chydwybod, nid yw y Pechod yn erbyn yr Yspryd Glân; canys hwy a allant fôd hebddo; ac am hynny er darfod i ti bechu yn fynych yn erbyn gwybodaeth a chydwybod, er hynny oni phechaist di â chalon faleusus, hynny yw, oni phechaist yn unic o herwydd y mynnit ddigio Duw, a thristau ei Yspryd ef, ni ddarfu i ti bechu y Pechod yn erbyn yr Yspryd Glân.

IV, *Gwedi i ti ymheddychu â Duw, yna ymheddycha â dynion, drwy faddeu or galon i bawb a wnaethant â thi gam.* Dyledswydd yw hon i ti iw chyflawni yn holl ystod dy einioes, fel y rhodder i ti ddim achlysur i hynny, heb yr hyn ni dderbyn yr Arglwydd ûn gwasanaeth Cristianogol, nac un aberth a offrymmech di iddo; ac am hynny medd ein Achubwr, *Mar.* 11. 25. *Pan safech i weddio, os oes gennit ddim yn erbyn neb, maddeu iddo*; canys mewn gwirionedd, pa fodd y gelli di ofyn i Dduw faddeuant am dy bechodau, pan na faddeui di i ddŷn ei gamweddau yn dy erbyn di? Pa fodd y gelli di erfyn am heddwch a chymmod gyd âth Dâd nefol, pan na fynni di gymmodi âth frawd ar y ddaiar? Megis gan hynny ac y mae y Ddyledswydd hon i ti iw chyflawni yn holl ystod dy einioes, felly yn enwedigol ar dy Glefyd olaf, canys trwy hynny y gelli ynnill peth siccrwydd yn dy Enaid o faddeuant am dy bechodau a wnaethost di yn erbyn Duw; yr hyn a ddengys ein Iachawdwr yn ei ymadrodd hwnnw, *Os maddeuwch i ddynion eu camweddau, eich Tad nefol a faddeu i chwitheu,* Mat. 6. 14. A fynnit ti gan hynny fôd yn siccr o drugaredd Dduw tu ac attat mewn maddeuant oth Bechodau a wnaethost iw erbyn ef? chwilia yn fanwl dy enaid dy hun, ac os medri gael dy fod ti or galon yn maddeu i'th frawd mor ddifrifol, ac yr wyt ti yn chwennych cael maddeuant gan Dduw (*a chydâ hynny wyt yn credu ac yn edifarhau,*) yna y gelli dy siccrhau dy hun o drugaredd Dduw i ti mewn maddeuant oth bechodau a wnaethost iw erbyn: cymmaint a hynny a ddangosir i ni yn y pummed Erfynniad o Weddi yr Arglwydd, *Maddeu i ni ein dyledion, fel y maddeuwn ninnau*

i'n

i'n dyledwŷr; yr hwn ymadrodd olaf a chwanegir, mewn rhan i'n cynhyrfu ni, i fod yn barod i faddeu ir rhai a wnaethant â ni gam; ac mewn rhan i gadarnhau ein ffŷdd yn y siccrwydd o faddeuant o'n pechodau â bechasom yn erbyn Duw, oddiwrth ein parodrwydd ni i faddeu ir rhai a wnaethant â ni gam; yn gymmaint a bod ein gwaith ni yn maddeu i'n Brawd, yn ffrwyth yn deilliaw oddiwrth waith Duw yn maddeu i ni.

V. *Gwnâ dy oreu ar wneuthur yn eglur dy Siccrwydd am y Nef*, fel y gallech di ar sail dda ddywedyd gyd â'r Apostol *Paul*, *Mi a wn, os ein daiarol dŷ o'r babell hon a ddattodir, fod i mi adeilad gan Dduw, sef tŷ nid o waith llaw, tragwyddol yn y nefoedd*, 2 Cor. 5. 1. Yr Scrythur sy yn gosod ar lawr amryw fâth ar Siccrwydd eglur o wir hawl a thitl ir nefoedd, megis, *Ffydd yn-Ghrist Jesu*, canys medd ein Achubwr, *Joan*. 3. 16. *Felly y carodd Duw y byd, fel y rhoddodd ef ei unig-anedic fâb, fel na choller pwy bynnag a gredo ynddo ef, onid caffael o honaw fywyd tragywyddol*. Ac medd *Ioan* Fedyddiwr, *Ioan* 3. 36. *Yr hwn sydd yn credu yn y mâb, y mae ganddo fywyd tragwyddol*; hynny yw, mae ef cyn siccred o hono, a phed fai ef mewn meddiant parod o hono. Peth arall ac sy 'n egluro hawl dyn ir nefoedd a osodir ar lawr, 1 *Ioa*. 3. 14. *Nyni a wyddom ddarfod ein symmud ni o farwolaeth i fywyd, oblegid ein bod yn caru y brodyr*.

Oblegid bod bagad o wir Gristianogion, sef, rhai ac sydd yn gwir gredu, mewn llawer o flinder ar eu gwely-angeu o herwydd eu bod heb siccrwydd ou hawl yn Ghrist, ac o fywyd gwynfydedig ar ôl y bywyd hwn, myfi a osodaf ar lawr dri o ystyriaethau iw cyssuro au cynnal hwynt.

1. *Fe ddichon bod gan ddŷn ffŷdd o ymlyniad ac o oglud, er na bo ganddo ffydd o eglurdeb a siccrwydd*. O ran deall yr hyn yn well rhaid i chwi wybod, fod dwy fath ar *ffydd*, fel y mae Difinwŷr yn dosparthu, sef, *Y ffydd o ymlyniad*, drwy yr hon yr ydym ni yn ymdreiglo ar Grist, ac yn gorphywys arno ef, ai Haeddedigaethau yn unic, am fywyd ac am iechydwriaeth: a'r *ffydd o eglurdeb a siccrwydd*, drwy yr hon y gwyddom ac yr ydym siccr o'n

hawl

hawl yn-Ghrist, ac yn ddilynawl o'n hawl a'n titl ir Nefoedd. Weithian, fe ddichon bod gan ddŷn *ffydd o ymlynniad*, yr hon sydd wir ffydd yn cyfiawnhau, ar sy 'yn rhoddi i ni hawl yn Ghrist, a thitl ir Nefoedd, ac etto fe ddichon fod heb *ffydd o eglurder a siccrwydd*, fel nad edwyn ef moi happusrwydd. *Megis ac y dichon y plentyn mewn gwirionedd fod ynglŷn wrth wddf ei fam, neu ei fwrw ei hun yn ei breichiau hi, ac etto bod heb dderbyn na chusan na gwên oddiwrthi hi*: felly y dichon enaid truan ei threiglo ei hun ar Grist, ai bwrw ei hun yn ei freichiau ef, a gorphwys yn ei fynwes ef (yr hyn sydd wîr ffydd) ac er hynny bod heb na chusan na gwên oddiwrtho ef; am hynny bydded yn bell oddiwrthit ti gwestiwnu gwirionedd dy ffydd yn unig o ddiffyg bod Crist yn gwenu arnat, neu gwestiwnu *dy ffydd o ymlynniad*, oblegid nad oes gennit *y ffydd o eglurdeb a siccrwydd*.

2. *Siccrwydd o'n hawl yn Ghrist, ac o'n happusrwydd i ddyfod, er ei fod yn rheidiol o ran cyssur Cristion, etto nid yw o ran ei iechydwriaeth ef*; er ei fôd o ran ei ddiddanwch, etto nid yw o ran ei ddiogelwch; ei gyflwr a eill fôd yn ddiogel, er na bo yn gyssurus iawn am yr amser presennol; canys diogelwch Cristion nid yw yn sefyll dim ar ei siccrwydd ef, eithr ar ei ffŷdd. Y Cristion yr hwn drwy ffŷdd a fedro ei dreiglo ei hun ar Grist, ai fwrw ei hun iw freichiau ef, gan orphywys ar ei haeddedigaethau ef yn unic am fywyd, ac am iechydwriaeth, mae ei ystâd a'i gyflwr ef yn ddiogel, er nad oes ganddo mor siccrwydd hwnnw y mae yn ei ddymuno: *Canys yr addewid o fywyd ac iechydwriaeth a wnaethpwyd i ffydd, ac nid i siccrwydd*; Trefn yr Efengyl yw, *Crêd a thi a fyddi gadwedig*, megis *Joan* 3. 16. *Felly y carodd Duw y bŷd, fel y rhoddodd ef ei uniganedig fab, fel na choller pwy bynnag a gredo ynddo ef, onid caffael o honaw fywyd tragywyddol.* Ni ddywedir pwy bynnag sydd gantho siccrwydd o'i hawl yn Ghrist, ac o fywyd ac iechydwriaeth, eithr pwy *bynnag sy yn credu yn Ghrist a gaiff fôd yn gadwedig.* Yr ystyriaeth ymma a ddichon adfywio llawer o eneidiau trwmbluog, y rhai er eu bôd yn ymwrthod â phôb hyder ynddynt eu hunain, ac mewn dim

cyfiawnder o'r eiddynt ei hunain, ac yn cyfleu eu holl hyder ar gyfiawnder Jeſu Griſt, a haeddedigaethau eu farwolaeth a'i ddioddefaint ef, etto heb ganddynt ddim ſiccrwydd cyſſurus yn eu heneidiau eu hunain o'u hawl yn-Ghriſt, ac o'u bywyd a'u hiechydwriaeth dragwyddol; gwybydded y cyfryw rai y dichon eu cyflwr fod yn dda ac yn ddiogel er hynny ei gŷd.

3. *Nid yw ſiccrwypd am Iechydwriaeth mor gyffredinol ac y mae bagad o Griſtianogion yn tybied,* canys yn ddiau nid yw y Criſtianogion hynny a gyrhaeddant ymma i eglurdeb goleu a llawn ſiccrwydd o'u hiechydwriaeth ond ychydig; y cyfryw rai ag y mae 'r Arglwydd ymma yn eu galw allan i waſanaeth caled, neu ddioddefiadau mawrion, iddynt hwy y rhynga bodd iddo ef lawer pryd roddi peth eglurdeb goleu a ſiccrwydd ou bywyd a'u hiechydwriaeth dragywyddol, o ran eu cyſſuro a'u cynnal yn well. Fal hyn y darfu i lawer o *Ferthyron* adrodd eu llawn ſiccrwydd o fywyd gwell ar ôl hwn; ond ni chaniatéir yn arferol mor cyfryw feſur i Griſtianogion cyffredinol, y rhai nid yw eu profiadau hwynt ond brathiadau-chwain o'u cyffelybu i ddioddefiadau eraill.

VI. Yna yn enwedigol goſod ar waith radau Yſpryd Duw ynot; megis,

1. *Dy ffydd,* yr hon ſydd râs o ddefnydd mawr i ti cyhyd ac y byddych fyw yn y bŷd ymma, eithr yn fwyaf o gwbl ar dy glefyd olaf, ac yn amſer Marwolaeth; yna gan hynny bydd yn enwedigol yn arfer dy ffydd, ac yn ei goſod ar waith yn Jeſu Griſt; edrych â Llygad ffydd ar Griſt yn crogi ar y Groes, yna yn offrwm ei fywyd i fynu megis Aberth-holl-ddigonol, a chyflawn iawn i Gyfiawnder Duw tros dy Bechodau di, a bwrw dy hun i freichiau Jeſu Griſt, gan orphywys ar ei Haeddedigaethau ef yn unic am fywyd ac iechydwriaeth: gŷd ac ymwrthod â phob hyder ynot dy hunan, neu ddim cyfiawnder o'r eiddot dy hun, cyfleua dy holl hyder ar gyfiawnder Jeſu Griſt, ac ar haeddedigaethau ei farwolaeth ai ddioddefaint ef.

2. Yna yn enwedigol *dangos dy zêl dros ogoniant Duw,* drwy roddi cyngor da ir rhai ſydd o'th amgylch, neu yn dyfod i'th edrych; yr amſer olaf yw y gellych di wneu-

thur dim dros Dduw yn y byd hwn, yna gan hynny dangos dy gariad iddo ef a'th Zêl dros ei ogoniant, drwy alw ar eraill iw ofni ef, ai wasaneuthu, drwy gydwybodus gyflawni dyledswyddau eu lleoedd, galwedigaethau, a'u perthynasau; perswadia hwynt i synnied pethau 'r byd ymma yn llai, a phethau 'r Nefoedd yn fwy; *i brisio iechyd, a gwneuthur defnydd o hono er llês iw heneidiau; i roddi ystôr o radau a chysurau ynghadw erbyn y dydd drwg,* ac i geisio eglurdeb am eu siccrwydd o'r Nefoedd, cyn eu bwrw ar eu gwelau-marwolaeth. Geiriau dynion wrth farw ydynt o fwyaf grym ac awdurdod, ac am hynny gwnâ ddefnydd oth ymadroddion wrth fyned i farw o ran gogoniant i Dduw a daioni ith gymmydog. Fal hyn y darfu i'n bendigedig Achubwr, pan ydoedd ef i ymado ar bŷd, ddangos ei Zêl tros ogoniant Duw, a chariad iw ddiscyblion, yn gado gydâ hwynt lawer o werthfawr gynghorion, cyssurau ac annogaethau; ar Apostol *Paul* ac ynteu yn oedranus ac yn gwybod fôd amser ei ymadawiad ef yn gyfagos, a alwodd am Henuriaid yr Eglwys o *Ephesus*, ac a adawodd gyd â hwynt lawer o gynghorion rhagorol a phwysfawr. *Joan* 13. 14, 15, 16, 17. pennodau. *Act.* 20. 18, 19, &c.

3. *Gosod dy ufydd-dod ar waith,* drwy dy roddi dy hun i fynu i Ewyllys Duw, i fôd wrth ei drefniad ef, pa un bynnac ai i fywyd ai i farwolaeth; fel na ddylit ti fôd yn anfodlon i farw pan alwo Duw di, felly ni ddylit ti chwaith fod yn rhŷ awyddus i farw cyn iddo dy alw; nid rhŷdd i ti chwennych Marwolaeth o ran anfodlonrwydd meddwl, oblegid rhyw drueni neu gystuddiau sydd arnat ti yn bresennol; nagê, ni elli di ddymuno marw yn bendant o ran chwant i gael ymwared oddiwrth dy bechodau, a bôd gyd â Christ, eithr rhaid i hynny fod gyd ag ymddarostyngiad i Ewyllys Duw, os gwêl ef hynny yn addas ac yn gymmwys i ti; er i *Paul* wybod mai llawer gwell oedd iddo ef farw na byw, etto nid oedd ef yn chwennych marw yn hollawl, ond trwy ymostwng i Ewyllys Duw.

VII. *Bydd yn fynych yn darllen yr Scrythyrau Sanctaidd, neu par eu darllen hwynt i ti yn fynych, canys yno y cei di,*

1. Ecſamplau o drugaredd Dduw a ddangoſwyd ir cyſtuddiol.

2. Athrawiaethau ith ddyſcu pa fodd i ddwyn dy Ymweliad preſennol, a gwneuthur defnydd o hono.

3. Addewidion cyſſurus o gynhaliaeth tan y profiadau blinaf. A gwybydd yn ſiccr, y bŷdd ûn addewid yn llyfr Duw yn fwy grymmus i roddi i ti gyſſur ar dy welymarwolaeth, na holl gyngor dy gyfeillion a fyddo yn dy gylch di y prŷd hynny.

VIII. *Bydd yn mynych dderchafu dy galon i fynu at Dduw mewn Gweddi.* A phan nas gallech di drwy wendid dy gorph, a methiantrwydd yſpryd mor tywallt allan dy enaid mewn Gweddi oſodedic a chynnefinol, anfon ryw Weddi ferr a ſaethech ar gip meddwl i fynu at Dduw, megis honno or eiddo 'r Publican truan, *O Dduw bydd drugarog wrthif bechadur*, Luc. 18. 13. A honno hefyd or eiddo 'r Gŵr truan, *Yr wyfi yn credu o Arglwydd; cymmorth fy anghrediniaeth i*, Mar. 9.24. A honno or eiddo Stephan, *Arglwydd Jeſu derbyn fy yſpryd*, Act. 7. 59. Y Saethiadau hyn a ddelont or galon ydynt gymmeradwy gan Dduw, ac yn rhyngu bôdd iddo; gwnawn ein goreu gan hynny, fel y mae *Awſtin* yn ein cynghori, ar farw yn gweddio, drwy fynych anadlu allan y Gweddiau Saethydd-frŷd ymma, neu 'r cyffelyb.

IX. *Bydd yn mynych gyflwyno dy enaid i fynu i ddwylaw Duw*, gan ddywedyd gŷd â'n bendigedig Achubwr, *O Dâd, i'th ddwylo di y gorchymynnaf fy yſpryd*, Luc. 23. 46. Plant bychain gan y mwyaf a chwennych farw ym mynwes eu Tadau, neu ar arffed eu mammau; felly y dyleit titheu yn awr angeu, fwrw dy enaid ym mreichiau dy Dâd nefol, a gorphywys ym mynwes Jeſu Griſt.

PEN. XXII.

Am Ddyledswyddau Gwyr a Gwragedd yn gyffredinol y naill ir llall.

WEdi dangos yr Hyfforddiadau cyffredinol a berthynant i Gristianogion megis Cristianogion.

Yn awr y deuaf at Ddyledswyddau neillduol a berthynant i ti yn dy amryw a'th wahanrhedawl berthynasau. Canys nid yw ddigon i ti wneuthur o honot gydwybod o *Ddyledswyddau Christianogaeth yn gyffredinol*, ond rhaid i ti hefyd fod yn gydwybodus yn cyflawni *Dyledswyddau neilltuol dy amryw berthynasau*, drwy yr hyn y cyfrennir rhyngthynt lawer o ddaioni y naill ir llall, ac y derbynnir hefyd y naill gan y llall; yn gymmaint a bod yr Apostol *Paul* wrth osod ar lawr amryw Ddyledswyddau perthynasau, yn wastadol yn eu dwyn hwynt tan dri o Bennau, sef, *Gwŷr a Gwragedd, Rhieni â Phlant, Meistriaid a Gweision*; Mi a ganlynaf y Rheol hon, gan ddangos i ti ddyledswyddau pob un or rhai'n.

Am Ddyledswyddau *Gwŷr a Gwragedd*, fe ellir eu tynnu ir ddau Ben hyn. 1. Ir cyfryw rai ar sydd gyffredinol ir ddau. 2. Ir cyfryw rai ar sydd briodol a neilltuol i bob un ar ei ben.

Y Dyledswyddau cyffredinol ac ar y naill ir llall yw y rhai hyn.

I. *Caredigol serch y naill ir llall*, Ephes. 5. 25, 28, 33. Tit. 2. 4. Hyn yr wyfi yn ei alw yn Ddyledswydd ar y naill ir llall, oblegid megis ac y mae 'r Gŵr i garu ei Wraig, felly y mae 'r Wraig i garu ei Gŵr. Cariad sydd ddyledswydd y mae pob Cristion yn ei dylu iw gilydd, *Câr dy Gymydog fel ti dy hun*, medd ein Jachawdwr, *Mat.* 22. 39. Lle wrth Gymydog yr arwyddoceir pob gwr, a phob gwraig, yn gymmaint a'n bod ni yn rhwym i garu pawb, hyd yn oed ein gelynion, er mwyn Crist. Eithr po agosaf y mae rhai wedi eu cylymmu ynghŷd, mwyaf rhwymedig ydynt i gyflawni y Ddyledswydd hon o ga-

o gariad, ac i ymhelaethu yn hynny. Yn awr, pwy a gŷdgylymwyd ynghŷd mor gyfagos â Gŵr a Gwraig? ac am hynny fe ddylai fod rhyngthynt hwy garedigawl ſerch y naill ir llall, a'r cariad yr hwn a ddengys y naill ir llall a gynnhyrfa 'r llall i dalu 'r cariad hwnnw yn ôl drachefn, fal nad oes dim yn colli drwy gariad.

II. *Cydfod a chyttundeb oddiallan.* Hyn a ddylai fôd, *cyn belled ac y mae 'n boſſibl, rhyngom â phawb*, Heb.12. 14. Eithr yn enwedigol rhwng Gŵr a Gwraig, y rhai a gydgyſſylltwyd mor gyfagos. Canys heb fod cydfod a chyttundeb rhwng Gwr a Gwraig, pa gyſſur a ddichon na'r naill na'r llall ei gael yn ei hannedd? Y gwirionedd yw, fôd pob un yn byw yn fwy neu yn llai comfforddus yn ei dŷ, wrth fel y mae 'r cydfod ar cyttundeb yno.

O ran cynnal cyttundeb yn well rhwng Gŵr a Gwraig, cymmerwch yr ychydig Hyfforddiadau ymma.

1. *Rhoddwch gais ar ddaroſtwng a churo i lawr bôb gwynniau o gynddaredd,* y rhai ſy yn arferol o fod yn achlyſur o anghydfod ac ymryſon; yn enwedigol pan fyddo ûn mewn gwŷn, fe fydd yn ddoethineb ir llall arfer ymynedd, a dangos yſpryd addfwynaidd; canys pan yw 'r ddau yn boethion ac yn ddiglon ar unwaith, yno y mae'r tân o gynnen yn debyg i gynnhyrchu ir cyfryw fflam ar na ddiffoddo yn ddiſwtta. Ac am hynny myfi a orchymynaf y rheol hon i bobl briodol, *I ochelyd bod ill dau yn ddig a'r unwaith,* eithr yn hytrach bydded ir naill fôd ir llall megis *Telyn Dafydd*, i lonyddu *cynddaredd Saul.*

2. *Er bod tân o gynnen wedi ennyn gartref, etto na âd iddo dorri allan i dŷ dy gymydog;* eithr bydd ſiccr o'i gadw o fewn dy barwydydd dy hun. Canys cael yr ydys drwy brawf yn rhy fynych, fod amrafaelion rhwng Gŵr a Gwraig unwaith wedi eu cyhoeddi ar lêd, yn anhaws eu gwneuthur i fynu.

3. *Pan gotto dim amrafael, ymegnied pob un pwy un gyntaf a ddêl i geiſio heddwch a chymmod,* canys hwy piau 'r glôd a ddechreuont yn gyntaf. Myfi a ddarllennais fôd ar ryw amſer amrafael rhwng dau o Philoſophyddion enwog, *Ariſtippus* ac *Æſchines*; *Ariſtippus* ar y diwedd a ddaeth at *Æſchines*, ac a geiſiodd heddwch a chymmod, a chŷd

â hynny efe a ddywedodd, *Cofia, er fy môd i yn hynaf, a'r hwn a gafodd y cam, etto myfi a geisiais yr heddwch. Gwir yw,* eb *Æschines, ac am hynny mi a gydnabyddaf bŷth dy fôd ti yn ŵr mwy teilwng, canys myfi a ddechreuais y gynnen, a thitheu yr heddwch.* Eithr pa nifer o honom ni sy yn dyfod yn fyr o *Aristippus* (er nad oedd ond Philosophydd o'r Cenhedloedd) yn hyn o ran, gan dybied mai gwradwydd yw dŷfod yn gyntaf i geisio heddwch a chymmod?

III. *Dyledswydd arall y mae Gwr a Gwraig yn ei dylu y naill ir llall ydyw Gweddi.* Hwy a ddylent weddio dros eu gilydd, Drwy gydwybodus gyflawni yr hyn, y geill Gŵr a Gwraig fod yn gynnorthwyawl y naill ir llall ym mhob peth angenrheidiol i bob un o honynt, oblegid fod gweddi yn fôdd a sancteiddiodd yr Arglwydd o ran caffael pob peth da yn gystal i ni ein hunain ac i eraill. Mae Coffadwriaeth am *Isaac, Weddio o hono ef ar yr Arglwydd dros ei wraig am ei bod hi yn amhlantadwy, a gwrando o'r Arglwydd arno ef*; hynny yw, Yr Arglwydd a wrandawodd ei Weddi ef, ac a ganiattaodd ei erfynniad. *Gen.* 25. 21.

IV. *Dyledswydd arall arnynt iw gilydd yw, Rhagddarbodus ofal am eneidiau eu gilydd.*

1. *Os bydd Gŵr neu Wraig credadwy wedi priodi un digrêd, hwy a ddylent arfer pob moddion a fedront i ynnill y llall,* 1 Pet. 3. 1. 1 Cor. 7. 16. Ac os bydd un o honoch yn fôdd o droedigaeth y llall, mor gyfan-bûr y cyssyllta hyn eich serchiadau y naill ir llall?

2. *Os y Gŵr a'r Wraig hefyd a fyddant mewn Stât o Râs, hwy a ddylent fod yn wiliadwrus y naill dros y llall,* megis i ragflaenu pechod yn eu gilydd, felly iw ddiwygio y ffordd oreu y medrant pan gwympo un o honynt hwy iddo, drwy rybudd prydlawn, ie a cherydd hefyd, oni wasanaetha rhybudd: Yn hyn y dylai Wr a Gwraig yn fwy ofalu am ddaioni eu gilydd y naill ir llall, nag ofni rhag rhoddi achos i ddigio.

Ac y mae'n ddyledswydd berthynasol ar sy yn sefyll ar Wr a Gwraig, fod yn helpu ymlaen gynnydd grâs yn eu gilydd, megis drwy gydymddiddan yn fynych am bethau da, yn enwedigol am yr hyn a glywont drwy gyhoeddus Weini-

Weinidogaeth y Gair; felly hefyd drwy ddyfal gyflawni dyledswyddau-teuluaidd, yn enwedigol *Gweddi*. Er bôd y ddyledswydd hon yn perthyn yn bennaf i'r Gŵr, etto fe ddylai 'r Wraig ddwyn hynny âr gôf iw Gŵr, os efe a'i hanghofia, a'i gynnhyrfu ef, os bydd ef yn ddiweddar.

V. *Dyledswydd arall ar y naill ir llall yw, Celu a chuddio gwendid eu gilydd.* Nid oes na Gŵr na Gwraig heb eu gwendid; am hynny eich doethineb fŷdd celu hwnnw, cyn belled ac y galloch gŷd â chydwybod dda. Ac mewn gwirionedd, ûn weithred a gorchwyl o gariad yw hon, ceisio cuddio a chelu gwendid y sawl a garant. Mor feius gan hynny ydynt hwy y sawl a gymmerant bob achlysur i danu ar lêd wendid eu gilydd, ac yn fynych o weithiau a ddywedant gelwydd ar eu gilydd? Y bai hwn sydd fwy o lawer o ran dau beth.

1. Am fod Gwr a Gwraig yn gwybod mwy oddiwrth wendid eu gilydd, ac o herwydd hynny os byddant hwy a'u meddwl cynddrwg, hwy a allant beri mwy o ogan ac anglod y naill ir llall, nac a ddichon neb arall.

2. O herwydd, o bob pleidiau eraill, hwynt hwy ydynt fwyaf rhwymedig i gelu gwendid eu gilydd, oblegid eu hundeb cyfagos.

PEN. XXIII.

Am Ddyledswyddau Gwyr iw Gwragedd.

WEdi dangos dyledswyddau cyffredinol y naill ir llall yn perthyn yn gystal ir Gwr ac ir Wraig, yn awr y deuaf at ddyledswyddau enwedigol a neilltuol yn perthyn i bob un o honynt ar ei ben.

Ac yn Gyntaf am ddyledswyddau y *Gŵr*, y rhai a ellir eu cynnwys oll tan yr un gair ymma *Cariad*; canys hwnnw a gawn ni yn fynych wedi ei osod ar lawr a chrybwyll am dano yn eglur megis dyledswydd bennaf y Gŵr. *Eph.* 5. 25, 33. *Col.* 3. 19.

Y pethau neilltuol yn y rhai y dylei Wr ddangos ei gariad iw Wraig, yw y rhai hyn, ar cyffelyb.

1. *Drwy roddi parch iddi megis ei gyfeilles a'i gŷdgymar*; Y lle o'r hwn y cymmerwyd y wraig, sef, *ei ystlys ef*, lle y mae ei galon ef yn sefyll, sy yn arwyddocau cymmaint â hynny; canys y hi sydd megis y Galon yn y corph, llawer mwy rhagorol nag un aelod arall tan y pen, a chan y mwyaf yn ogufuwch âr pen. Mae yn hynodol, pan wnaethpwyd y wraig, ni chymmerwyd mo honi allan o *ben y gwr*, am nad oedd hi i reoli arno ef; nac allan *o'i draed ef*, am nad oedd hi i fod yn ddarostyngedig iddo megis caethferch neu forwyn; ond allan o'i *ystlys*, fel y gallei ef ei chymmeryd hi megis ei gyd gymmar a'i gyfeilles, yr hyn a ddylei efe ei wneuthur, gan ystyried eu bod hwy yn gŷdgyfrannogion o lawer o ragorfreintiau enwedigol ar sy yn gyffredinol ir ddau, gan eu bod yn *Gyd-rieni* ir unrhyw blant; *Cyd-lywiawdwŷr* yr un teulu, *Cyd-gyfrannogion* or unrhyw dda (o ran yr arfer o honynt) *A Chydetifeddion* grâs y bywyd, (os ydynt dduwiol) megis ac y mae *Petr* yr Apostol yn llefaru, 1 *Pet.* 3. 7.

2. *Drwy ymhyfrydu ynddi.* Hyn y mae 'r Gŵr doeth yn ei orchymmyn, yn *Dih.* 5. 19. *Bydded fel ewig gariadus, ac fel iwrch hawddgar; gâd iw bronnau hi dy lenwi bob amser, ac ymfodlona yn ei chariad hi yn oestadol*, hynny yw, dyro dy serch arni, gan ei hoffi hi. Ac yn ddiammau, trwy nad elo gŵr tu hwnt i derfynau gweddeidd-dra a sobrwydd, ni ddichon bôd ei serch ef tu ag at ei Wraig yn rhŷ ormod. Nid yw dy Wraig di ysgatfydd mor lândeg, nac mor dirion ynddi ei hun, ac yw rhai gwragedd eraill. Er hynny megis ac y mae Rhieni yn caru ac yn hoffi eu plant eu hunain, nid cymmaint oblegid eu bôd hwy yn dêg yr olwg, yn synhwyrol, neu 'r cyffelyb, eithr o herwydd mai eu plant hwy ydynt; felly y dylit titheu hoffi dy Wraig, nid cymmaint oblegit ei bôd hi yn lân o brŷd, yn ddoeth, neu 'r cyffelyb: eithr o herwydd mai dy *Wraig yw hi*, sef y Wraig a appwyntiodd yr Arglwydd i ti, gan goelio mai hi yw 'r Wraig gymmhwysaf i ti â'r yr hon y dylit ymfodloni.

3. *Drwy ei thrin hi yn addfwyn.* Rhaid yw ir Gŵr ymddwyn yn addfwyn ac yn dirion ym mhob peth tu ac at ei Wraig. Yr addfwynder ymma a annogir gan yr Apo-

Apoſtol dan y Bai gwrthwyneb iddo, ſef, *Chwerwedd*; canys medd efe, *Y Gwŷr, cerwch eich Gwragedd, ac na fyddwch chwerwon wrthynt*, Col. 3. 19. Lle y goſodir Chwerwedd yn wrthwyneb i addfwynder, tirionder, cyfeillgarwch, a'r cyffelyb. Y mae 'n rhaid gan hynny i ymadrodd ac ymddygiad y Gŵr tu ag at ei Wraig fôd mewn mawr laryeidd-dra ac addfwynder; os addyſga efe hi, rhaid i hynny fôd gyd â phôb addfwynder a llaryeidd-dra; os gorchymyn ef ddim iw wneuthur, hynny a ddylei fôd drwy fath ar ddymuno; ni ddylei efe mor bôd yn rhŷ bryſur yn gorchymmyn; os argyoedda efe hi, rhaid bôd hynny gŷd â chymmaint oll o addfwynder á llaryeidd-dra ac a ddichon fod.

Cweſt. *A ydyw 'n gyfreithlon i Wr daro, neu guro 'r Wraig?*

Atteb. Er bod ir Gŵr beth Awdurdod ar ei Wraig, etto nid oes dim yn dangos fod ganddo ef allu neu ryddid ar hynny iw churo hi.

1. Canys yn gyntaf, nid ydym ni yn cael mo hynny nac yn orchymynnedig nac yn ganmoledig i ni yn yr Scrythyrau.

2. Pa ffrwyth a ellir ei ddiſgwyl oddiwrth fôd Gŵr yn curo ei Wraig? ond talu yn ôl ddyrnodiau a chrippiadau, hyd eithaf ei nerth hi. Canys hyn ſydd ddigon ſiccr, os gŵr nid oes ganddo ddim awdurdod ar un arall, a deru un, hwnnw a drû yn ei erbyn ef, ac a wnaiff iddo bob drwg ar a allo. Weithian gan hynny gan nad oes un rheſwm i beri i Wragedd goelio, fôd gan eu Gwŷr mor fâth awdurdod arnynt hwy, ac iw curo am eu beiau; pa obaith ſydd y cyd-ddygant hwy a hynny yn oddefgar, ac y gwelleir hwynt drwyddo? neu yn hyttrach, onid ydyw yn fwy tybygol y bŷdd iddynt hwy nid yn unic godi yn eu herbyn hwynt, eithr os gallant, hwy a feiſtrolant ar eu Gwŷr, a bŷth o hynny allan hwy a daflant ymmaith bob ymoſtyngiad iddynt?

1. *Drwy roddi parch iddi megis ei gyfeilles a'i gŷdgymar*; Y lle o'r hwn y cymmerwyd y wraig, sef, *ei ystlys ef*, lle y mae ei galon ef yn sefyll, sy yn arwyddocau cymmaint â hynny; canys y hi sydd megis y Galon yn y corph, llawer mwy rhagorol nag un aelod arall tan y pen, a chan y mwyaf yn ogufuwch âr pen. Mae yn hynodol, pan wnaethpwyd y wraig, ni chymmerwyd mo honi allan o *ben y gwr*, am nad oedd hi i reoli arno ef; nac allan *o'i draed ef*, am nad oedd hi i fod yn ddarostyngedig iddo megis caethferch neu forwyn; ond allan o'i *ystlys*, fel y gallei ef ei chymmeryd hi megis ei gyd gymmar a'i gyfeilles, yr hyn a ddylei efe ei wneuthur, gan ystyried eu bod hwy yn gŷdgyfrannogion o lawer o ragorfreintiau enwedigol ar sy yn gyffredinol ir ddau, gan eu bod yn *Gyd-rieni* ir unrhyw blant; *Cyd-lywiawdwŷr* yr un teulu, *Cyd-gyfrannogion* or unrhyw dda (o ran yr arfer o honynt) *A Chydetifeddion* grâs y bywyd, (os ydynt dduwiol) megis ac y mae *Petr* yr Apostol yn llefaru, 1 *Pet*. 3. 7.

2. *Drwy ymhyfrydu ynddi*. Hyn y mae'r Gŵr doeth yn ei orchymmyn, yn *Dih*. 5. 19. *Bydded fel ewig gariadus, ac fel iwrch hawddgar; gâd iw bronnau hi dy lenwi bob amser, ac ymfodlona yn ei chariad hi yn oestadol*, hynny yw, dyro dy serch arni, gan ei hoffi hi. Ac yn ddiammau, trwy nad elo gŵr tu hwnt i derfynau gweddeidd-dra a sobrwydd, ni ddichon bôd ei serch ef tu ag at ei Wraig yn rhŷ ormod. Nid yw dy Wraig di ysgatfydd mor lândeg, nac mor dirion ynddi ei hun, ac yw rhai gwragedd eraill. Er hynny megis ac y mae Rhieni yn caru ac yn hoffi eu plant eu hunain, nid cymmaint oblegid eu bôd hwy yn dêg yr olwg, yn synhwyrol, neu 'r cyffelyb, eithr o herwydd mai eu plant hwy ydynt; felly y dylit titheu hoffi dy Wraig, nid cymmaint oblegit ei bôd hi yn lân o brŷd, yn ddoeth, neu 'r cyffelyb: eithr o herwydd mai dy *Wraig yw hi*, sef y Wraig a appwyntiodd yr Arglwydd i ti, gan goelio mai hi yw 'r Wraig gymmhwysaf i ti â'r yr hon y dylit ymfodloni.

3. *Drwy ei thrin hi yn addfwyn*. Rhaid yw i'r Gŵr ymddwyn yn addfwyn ac yn dirion ym mhob peth tu ac at ei Wraig. Yr addfwynder ymma a annogir gan yr

Apo-

Apostol dan y Bai gwrthwyneb iddo, sef, *Chwerwedd*; canys medd efe, *Y Gwŷr, cerwch eich Gwragedd, ac na fyddwch chwerwon wrthynt*, Col. 3. 19. Lle y gosodir Chwerwedd yn wrthwyneb i addfwynder, tirionder, cyfeillgarwch, a'r cyffelyb. Y mae 'n rhaid gan hynny i ymadrodd ac ymddygiad y Gŵr tu ag at ei Wraig fôd mewn mawr laryeidd-dra ac addfwynder; os addysga efe hi, rhaid i hynny fôd gyd â phôb addfwynder a llaryeidd-dra; os gorchymyn ef ddim iw wneuthur, hynny a ddylei fôd drwy fath ar ddymuno; ni ddylei efe mor bôd yn rhŷ brysur yn gorchymmyn; os argyoedda efe hi, rhaid bôd hynny gŷd â chymmaint oll o addfwynder á llaryeidd-dra ac a ddichon fod.

Cwest. *A ydyw 'n gyfreithlon i Wr daro, neu guro 'r Wraig?*

Atteb. Er bod ir Gŵr beth Awdurdod ar ei Wraig, etto nid oes dim yn dangos fod ganddo ef allu neu ryddid ar hynny iw churo hi.

1. Canys yn gyntaf, nid ydym ni yn cael mo hynny nac yn orchymynnedig nac yn ganmoledig i ni yn yr Scrythyrau.

2. Pa ffrwyth a ellir ei ddisgwyl oddiwrth fôd Gŵr yn curo ei Wraig? ond talu yn ôl ddyrnodiau a chrippiadau, hyd eithaf ei nerth hi. Canys hyn sydd ddigon siccr, os gŵr nid oes ganddo ddim awdurdod ar un arall, a deru un, hwnnw a drû yn ei erbyn ef, ac a wnaiff iddo bob drwg ar a allo. Weithian gan hynny gan nad oes un rheswm i beri i Wragedd goelio, fôd gan eu Gwŷr mor fâth awdurdod arnynt hwy, ac iw curo am eu beiau; pa obaith sydd y cyd-ddygant hwy a hynny yn oddefgar, ac y gwelleir hwynt drwyddo? neu yn hyttrach, onid ydyw yn fwy tybygol y bŷdd iddynt hwy nid yn unic godi yn eu herbyn hwynt, eithr os gallant, hwy a feistrolant ar eu Gwŷr, a bŷth o hynny allan hwy a daflant ymmaith bob ymostyngiad iddynt?

P E N.

PEN. XXIV.

Am Ddyledswyddau Gwragedd.

WEdi dangos Dyledswyddau Gwŷr tu ag at eu Gwragedd, yn awr y deuaf i ddangos *Dyledswyddau Gwragedd* tu ag at eu Gwyr.

Megis ac mai 'r pen dyledswydd o ran y Gwr ydoedd *Cariad*, felly y ddyledswydd bennaf o ran y Wraig yw *ymostyngiad*; tan yr hyn y mae bagad o bethau neilltuol yn gynnwysedig, *Eph.* 5. 22.

Ymostyngiad Gwraig ir Gwr sy yn arwyddocau dau beth.

1. Ar iddi gydnabod â Goruchafiaeth yn ei Gŵr.

2. Ar iddi arfer y cyfryw ddyledswyddau ar sydd yn tarddu oddiwrth y cydnabod â'r goruchafiaeth hwnnw.

1. Y cyntaf nid yw yn unic yn ddyledswydd, ond yn sail yr holl ddyledswyddau eraill pa rai bynnac; canys nes cael or Wraig gyflawn fodlondeb ynghylch goruchafiaeth ei Gŵr priod, ni chyflawna hi un ddyledswydd megis ac y dylei. Am hynny y dylei Wragedd ddyscu y pwngc ymma yn y man cyntaf, sef, *fod eu Gwŷr yn oruchaf arnynt*; yr hyn sy yn eglur yn ymddangos,

1. *Wrth drefn y Creadigaeth.* Y gŵr a greuwyd yn gyntaf, ac ar hynny a gafodd yr *Anedigaeth-fraint.*

2. *Wrth Ordinhâd Duw*, yr hwn a ddywedodd wrth y Wraig, *dy ddymuniad fydd at dy ŵr, ac efe a lywodraetha arnat ti*, Gen. 3. 16.

3. *Wrth yr enwau a'r titlau a roddir ir gŵr yn yr Scrythur*, y rhai sy yn arwyddocau goruchafiaeth ynddo ef, megis *Arglwydd*, 1 Pet. 3. 6. *Llywodraethŵr*, Dih. 2. 17. Pen, 1 *Cor.* 11. 3. ar cyffelyb. Caniattau yr ydwyf yn wîr nad oes ond ychydig iawn o anghydweddwch, ac anghyffelybrwydd bychan rhwng Gŵr a Gwraig, a nhwythau ill dau yn llywodraethwŷr yr unrhyw Deulu, yn Rhieni ir un Plant, a chydetifeddion grâs y bywyd, etto gan ddarfod

fod i Dduw ordeinio ymddarostyngiad o dû 'r Wraig mor eglur, fe ddylid ei gydnabod.

II. Megis ac y dylei 'r Wraig gydnabod â goruchafiaeth yn ei Gŵr a'i roddi iddo, felly y dylei hi arfer y cyfryw ddyledswyddau ar sy yn tarddu ac yn goferu oddiwrth y cydnabod âg ef, y rhai a ellir eu dwyn ir tair hyn o geingciau neilltuol.

1. *Anrhydedd*. Hyn y mae yr Arglwydd yn ei ofyn gan bob rhai iselrâdd tu ag at y rhai Uchelrâdd, yn y pummed Gorchymmyn, ac am hynny dyledswydd yw hi yn perthyn i bob rhyw Wragedd o ran eu Gwŷr priod, y rhai ydynt oruchaf arnynt, megis eu Harglwyddi, eu Llywodraethwŷr, a'u Pennau. Yr Anrhydedd hwn a ddylei Wragedd ei ddangos,

1. Drwy eu gwaith *yn gwneuther cyfrif oddifewn o'u Gwŷr priod*, gan eu barnu yn deilwng o anrhydedd er mwyn eu lle, am eu bod yn *VVŷr iddynt*, pa un bynnac fyddont ai cyfoethoccach a'i tlottach: ai hynach ai ievangach nâ hwy eu hunain.

2. Drwy eu *parch iddynt oddiallan*, yr hwn a ddylent eu eglurhau drwy eu parchedig ymddygiad, a'u hymadrodd, gan roddi iddynt y cyfryw enwau ar sy yn arwyddocau goruchafiaeth, ac arnynt flâs o barchedigaeth.

2. Caingc arall o ymddarostyngiad y Wraig, yw *Addfwynder*, yr hyn a ddylei hi ei ddangos. Megis *drwy gymmeryd ei hargyoeddi gan ei Gwr yn llonyddaidd, Felly hefyd drwy fod yn ewyllysgar i gymmeryd ei chynghori gan ei Gŵr, gan fod yn barod i ddilyn ei gyngor da ef*: etto os oes gan y Wraig olwg craffach, a'i bod yn canfod yn well nâ'i Gŵr yr hyn a orchymmynnodd Duw, er nas gall hi mor *Ymawdurdodi ar ei Gŵr*, 1 Tim. 2. 12. etto hi a all, a rhaid yw iddi mewn pob gostyngeiddrwydd ei berswadio a'i gynghori ef ir hyn sydd dda. A dedwydd yw 'r Gŵr hwnnw (os medr ef ganfod ei ddedwyddwch ei hun) ym mynwes yr hwn y rhoddes yr Arglwydd gynghorwraig mor ddaionus.

3. Caingc arall o ymddarostyngiad y Wraig, yw *Vfudd-dod*; ac mewn gwirionedd dymma y rhan bennaf o'r ymostyngiad hwnnw, y mae yr Apostol yn ei ofyn gan Wragedd

Wragedd iw Gwŷr, *Y gwragedd ymostyngwch i'ch Gwŷr priod*, Ephes. 5. 22. A'r Apostol *Petr* sy yn gorchymmyn y ddyledswydd hon i Wragedd, drwy siampl *Sara, yr hon a ufuddhaodd i Abraham*, 1 Pet. 3. 6.

Fe ddylei Wragedd eglurhau eu hufudd-dod iw Gwŷr priod,

1. Drwy fôd yn barod ac yn ewyllysgar i wneuthur yr hyn a ofynno eu Gwŷr ganddynt, ac a fo cyfreithlon a rhesymol.

2. Drwy ymattal rhag gwneuthur dim ar sy yn perthyn i awdurdod eu Gwŷr, heb gael eu cennad hwy yn neillduol, neu or lleiaf yn gyffredinol.

Am fâth yr ufydd-dod sydd ir Wraig iw roddi ir Gŵr, mae 'r Apostol yn ei osod ef ar lawr mewn dau o ymadroddion, *Megis i'r Arglwydd*, ac *yn yr Arglwydd*, Ephes. 5. 22. Col. 3. 18.

Mae 'r cyntaf yn dwyn ar ddeall i ni, mai rhaid yw i ufudd-dod Gwragedd fod yn *ufudd-dod cydwybodus*, hynny yw, *mewn ufudd-dod i Dduw*, iw Ordinhâd ai Orchymmyn ef, yr hwn sydd yn ei gofyn hi ganddynt; ac fel hyn y bydd eu hufudd-dod hwynt iw Gwŷr yn wasanaeth cymmeradwy gan Dduw.

Yr ymadrodd olaf, *yn yr Arglwydd*, sy yn dwyn ar ddeall i ni, mai rhaid yw i ufudd-dod y Gwragedd fod ym mhôb gorchymynnion cyfreithlon, sef, y rhai ni bônt yn cyrrhaeddyd at ddim yn erbyn Ewyllys Duw; yn gymmaint ac os gorchymmyn Gwŷr ddim yn erbyn datcuddiedig Ewyllys Duw, nid yw eu Gwragedd hwynt rwym i ufuddhau iddynt: Am fôd awdurdod eu Gwŷr yn ddarostyngedig i awdurdod Duw, ac y mae yn rhaid ir awdurdod ddarostyngedig bob amser roddi lle ir awdurdod goruchaf. Ac am hynny os o ran parch iw Gwŷr, neu rhag eu hofn hwynt yr ufyddhâ 'r Gwragedd i un gorchymmyn anghyfreithlon, gan wneuthur yr hyn sydd ddrwg, ni bydd gorchymmyn eu Gwŷr yn ddadl dda yn y bŷd, llai o lawer yn escus digonol iw roddi trostynt.

PEN.

PEN. XXV.
Am Ddyledswyddau Rhieni.

WEdi dangos Dyledswyddau Gwŷr a Gwragedd yn awr y deuaf i ddangos Dyledswyddau *Rhieni a Phlant.*

Dyledswyddau a berthynant i *Rieni* o ran eu Plant, yw y rhai hyn.

I. *Edrych am gael o honynt eu derbyn i mewn ir Eglwys drwy Fedydd mewn amser cyfaddas,* sef, ar ben ychydig ddyddiau ar ôl eu geni. *Gorchymynnwyd ir Iddewon enwaedu eu plant ar yr wythfed dydd,* Gen. 17.12. Eithr er dyfod o'r Bedydd yn lle yr Enwaediad, fel y mae 'r Apostol yn arwyddocau, *Col.* 2. 11,12. etto nid ydym ni yn awr dan yr Efengyl yn rhwym gyfyng-gaeth ir dydd hwnnw; ac er hynny oddiwrth y gorchymmyn hwnnw a roes Duw ir Iddewon, ni a allwn gasglu yn ddiammeu, y gellir ac y dylid bedyddio Plant Cristianogion ar ben ychydig ddyddiau ar ôl eu geni.

II. *Eu dwyn hwynt i fynu yn ofn ac addysc yr Arglwydd;* y ddyledswydd hon yn enwedigol y mae 'r Apostol *Paul* yn ei hyrddu ar dadau a Mammau, *A chwithau dadau, medd efe, maethwch eich plant yn addysc ac athrawiaeth yr Arglwydd,* Ephes. 6. 4. Gedwch i'ch gofal pennaf fôd, nid pa fôdd iw gwneuthur hwynt yn *gyfoethogion,* ond yn *grefyddol,* pa fôdd i weithio pur ofn Duw yn eu heneidiau hwynt. fal megis ac y darfu i Dduw o'i anfeidrol ddaioni eu gwneuthur hwy yn blant i chwi drwy Genhedliad naturiol, felly y dylech chwithau ymegnio a gwneuthur eich goreu ar eu gwneuthur hwynt yn Blant iddo ef, trwy dduwiol a chrefyddol ddygiad i fynu. *Awstin* yn ei bummed Llyfr o Gyffession, wrth lefaru am ei fam *Monica,* sy yn dywedyd, *Ddarfod iddi escor o ran ei anedigaeth ysprydol ef mewn mwy gofid a gofal, nag o ran ei anedigaeth naturiol.* Ac mewn gwirionedd y cyffelyb ofal a

gofid

gofid a ddylei fôd ym mhob Rhieni tu ag at eu Plant. Heb dybied mai digon iddynt eu dwyn hwynt i fynu i ryw Gelfyddyd dda, drwy yr hyn y gallont fyw ddŷdd a ddaw: Eithr rhaid yw iddynt hefyd eu dwyn hwynt i fynu yn ofn Duw, gan ddyscu iddynt ei wasanaethu ef ymma felly, fel y gallont fyw gydag ef yn y Nefoedd yn dragwyddol.

O ran eich cymmorth yn hyn yn well cymmerwch yr ychydig Hyfforddiadau ymma.

1. *Addyscwch hwynt ym Mhrif byngciau Crefydd, drwy ddyscu iddynt ryw Gatechism da,* yr hyn a ddylid ei gyflawni yn fynych oni wneir beunydd, pe rhôn na wnelir ond ychydig ar unwaith, i ragflaenu blinder yn eich plant.

Cwest. *Pa cyn gynted y dylem ni ddechreu dyscu ein plant?*

Atteb. Pan allont ac y medront ddyscu dim ar sydd ddrwg, mae hi yn llawn amser i ddyscu iddynt ryw beth ar sydd dda. *Solomon* a ddywaid, *Pan oedd ef yn ievangc ac yn dyner, ei dad ai dyscei.* Dih. 4. 3, 4. A gwneuthur o'i fam ef felly hefyd, chwi a ellwch ddarllen yn y bennod olaf o lyfr y *Diharebion.*

2, *Dyscwch hwynt mewn prŷd yn y rhan weithredawl o Gristianogaeth,* drwy alw arnynt yn fynych i ddarllen yr Scrythyrau; beunydd i offrwn i fynu Aberth boreuol a phrydnawnol o weddi a moliant i Dduw; yn wastadol i roddi diolch o flaen prydau bwyd, ac ar eu hôl, yn ofalus i ochelyd pob pechodau adnabyddus, ac yn ddiwyd i gyflawni pob dyledswydd wybyddus, a hynny o ran cydwybod. Hyn a ganmolodd yr Arglwydd yn *Abraham, Mi a'i hadwaen ef,* medd Duw, *y gorchymmyn efe iw Blant, ac iw dylwyth âr ei ôl, gadw o honynt ffordd yr Arglwydd gan wneuthur cyfiawnder a barn,* Gen. 18. 19.

3, *Dygwch hwynt gydâ chwi ir Ordinhadau cyhoeddus, cyn gynted ac y medront gofio dim ar a glywant.* Pan ddarllennodd *Josuah* eiriau'r Gyfraith ger bron Cynnulleidfa *Israel,* fe ddywedir yn eglur, *fod y gwragedd a'r plant ym mhlith y gwŷr,* Jos. 8. 35.

4. *Holwch eich plant gartref ynghylch yr hyn a glywsant hwy yn y Gynnulleidfa gyffredin,* a rhowch gais ar ei wneuthur

thur ef yn amlyccach ac yn eglurach iw dealldwriaeth hwynt.

5. *Byddwch yn fynych yn llefaru ger eu bronnau hwynt ym y pethau mowrion a wnaeth yr Arglwydd er mwyn ei Eglwys ai bobl, gynt ac yn eich dyddiau chwithau.* Hyn a orchymynnodd yr Arglwydd i Rieni yr *Israeliaid* ei wneuthur iw plant, a'r hyn y cawn ni eu bôd hwy felly yn arfer o'i wneuthur, *Jos.* 4. 6. *Psal.* 78. 4, 5, 6. Megis ac y mae coffadwriaethau da gan blant yn gyffredinol, felly y maent hwy yn rhagorol i gofio historiau.

6. *Byddwch siamplau o radlonrwydd a duwioldeb i'ch plant.* Canys y gwirionedd yw, y mae grym mawr mewn Esamplau i dynnu eraill naill a'i at dda ai at ddrwg. Ac yn arferol, naturiaeth Plant yw dilyn eu Rhieni ; Ac am hynny pa fodd y mae 'n perthyn i Rieni edrych ar eu ffŷrdd a'u helyntiau, yn enwedigol pa fodd yr ymddygont ger bron eu Plant y rhai ydynt dueddol iawn i ddilyn eu siamplau hwy ? Oh na feddyliai Rieni yn ddifrifol am hyn, fel y gallei yr ystyriaeth o hyn eu galw hwy yn ôl oddiwrth bob helyntiau gorwag ac annuwiol, rhag iddynt drwy eu drwg siampl wneuthur eu plant yn blant uffern y dau cymmaint mwy, nac a oeddynt wrth naturiaeth.

7. *Byddwch siccr nad anghofioch weddio ar Dduw beunydd drostynt hwy,* yn enwedigol ar iddo ef eu cynnyscaeddu hwynt ag iachusawl a sancteiddrym radau, fal megis ac y cynnyddant mewn oedran, y gallont hwy felly gynnyddu mewn grâs, ac yngwybodaeth ein Harglwydd a'n iachawdwr Jesu Grist. Ac o ran eich annogaeth gwybyddwch, *Mai anfynych y mae Plant o lawer o weddiau yn pallu, neu yn prisio yn ddrwg.* Mae rhieni yn ofalus yn gyffredinol am drysori cyfoeth a golud iw plant, oh na byddent hwy mor ofalus a thrysori trysor o weddiau drostynt yn y Nefoedd, yr hyn yn ddiammeu a ddigwydd i fôd yn gynnyscaeth oreu i'w plant hwy.

Oh na byddei i bob Rhieni fel hyn wneuthur eu goreu ar ddwyn eu plant i fynu yn ofn ac addysc yr Arglwydd, fel megis ac yr oeddynt hwy yn offerau iw cenhedlu hwynt *yn y cnawd*, y gallant hwy felly fôd yn offerau iw cenhedlu

cenhedlu hwynt yn *y ffŷdd!* Yr hon yw 'r ddyledswydd bennaf ar sy yn sefyll ar Rieni tuagat eu plant.

III. *Dyledswydd arall yw, Darparu dros gyrph eu plant, yn gystal a thros eu heneidiau.* Hyn y mae 'r Apostol yn ei arwyddocau, 1 *Tim.* 5. 8. lle y mae ef yn dywedyd, *Od oes neb heb ddarbod dros yr eiddo, ac yn enwedig ei deulu, efe a wadodd y ffydd, a gwaeth yw na'r di-ffŷdd,* sef, yn hyn o ran, o herwydd ei fôd ef wrth oleuni nattur yn gwybod fod hon yn ddyledswydd. Ond etto cymmer ofal rhag attal dy law oddiwrth weithredoedd o gariad, o herwydd bod llawer o blant, nagê yn hytrach po mwyaf fo gennit o blant, haelach y dylit ti fôd, fel y gallo yr Arglwydd felly ddyblu ei fendithion arnat ti a'r eiddot; *Hâd y trugarog,* medd y Psalmydd, *a fendithir*; Ac medd yr Apostol, *yr hwn sydd yn hau yn helaeth, a fêd yn helaeth,* Psal. 37. 26. 2 Cor. 9. 6.

IV. *Dyledswydd Rhieni yw, Argyoeddi eu plant pan wnelont ar fai,* drwy yr hyn y gellwch chwi eich gwaredu eich hunain oddiwrth euogrwydd pechod eich plant, a rhagflaenu llawer o ddrwg yn eich plant. Canys yn ddiddadl y diffyg o hyn sydd un achos enwedigol o gymmaint annuwioldeb a halogrwydd mewn bagad o blant.

V. *Prŷd na thyccio argyoeddiad, chwi a ddylech eu ceryddu a'u cospi hwynt am eu beiau.* Y ddyledswydd ymma y mae 'r Scrythur yn fynych yn ei dirio ar Rieni; *Cerydda dy fab tra fyddo gobaith; ac nac arbeded dy enaid ef iw ddifetha;* neu fal y darllen rhai y Gair, *er iddo weiddi, Dih.* 19. 8. Gan arwyddocau, y dichon gwaith y Tâd yn arbed ei blentyn, dueddu at ei ddinistr ef, neu fel yr arferwn o ddywedyd, *ei ddwyn ef ir Crôcbren,* yn gymmaint ac y dichon gormod o dynerwch fod yn greulonder o'r mwyaf yn y diwedd. Hên Dâd yn yr Eglwys sydd yn adrodd histori arw am ŵr ieuangc, arfer gynnefinol yr hwn pan ddigwyddei i ddim ei groesi ef, ydoedd regu a chablu, ac heb gael cerydd dyledus am hynny, efe a barhaodd yn yr ystod ddrygionus honno hyd ddydd ei farwolaeth; ac fel y mae 'r histori yn dangos, y cythrael a welwyd yn myned ag ef ymmaith. Eithr yn hyn y mae dau fai rhŷ anafus iw gochelyd yn ofalus, sef, *Tynerwch, a*

Thostrwydd.

Thostrwydd. Megis na ddylei Rieni fod yn *rhy-esmwyth* tu ag at eu plant, yr hyn oedd fai *Eli*, am yr hyn y digwyddodd barnedigaethau tost iddo ef a'i blant, 1 *Sam.* 2. 31, 32. Felly hefyd ni ddylent hwy mor bôd yn *rhŷ-dôst* yn ceryddu eu plant, fel y mae rhai, heb ystyried na'r bai, nac oedran, neu naturiaeth eu plant. Am hynny yr Apostol sydd yn rhoddi y cyngor ymma i Rieni, *Na yrrwch eich plant i ddigio, ac na chyffrowch hwynt, Eph.* 6. 4. *Col.* 3. 21.

VI. Dyledswydd arall yw, *Dwyn eu plant i fynu mewn rhyw alwedigaeth onest,* gan fod hynny yn fôdd cyffredinol, megis i ragflaenu seguryd, yr hwn yw gwenwyn ieuengctid, felly hefyd i wneuthur iddynt allu byw yn y bŷd, a bod yn wasaneuthgar ir deyrnas y bônt byw ynddi. Yn dewis galwedigaeth, rhaid fyddei ystyried, megis gallu a chymmhwysder y plant, felly hefyd naturiaeth a thueddfryd plant, gan ddalsulw yn ofalus at ba Alwedigaethau y mae eu tuedd hwynt yn fwyaf.

VII. *Darparu Dyweddion a Phriodasau cymmwys iw plant,* yr hyn yw'r môdd a sancteiddiodd yr Arglwydd o ran cadw eu cyrph hwynt yn ddiwair ac yn ddihalog. Hyn a roddes yr Arglwydd yn Orchymmyn iw bobl gynt, drwy ei Brophwyd *Jeremi*, Pen. 29. 6. gan ddywedyd, *Cymmerwch wragedd i'ch meibion, a rhoddwch eich merched i wŷr.* Yn dewis Gŵr neu Wraig, fe ddylei Rieni wneuthur mwy cyfrif o dduwioldeb a doethineb, nac o olud a chyfoeth, canys drwy hynny y parant hwy ddedwyddwch mawr iw plant yn eu priodasau.

PEN. XXVI.

Am Ddyledswyddau Plant.

WEdi dangos Dyledswyddau *Rhieni* tu ag at eu Plant, yn awr y deuaf i ddangos Dyledswyddau *Plant* tu ag at eu Rhieni, yr hyn a ellir ei ddwyn i dri o bennau, sef, 1. *Ufudd-dod.* 2. *Anrhydedd.* 3. *Diolchgarwch.*

I. *Ufudd-dod,* hyn a ddwys annogir yn fynych yn yr Scrythur megis y ddyledswydd bennaf a berthyn i Blant tu ag at eu Rhieni. Eu Hufudd-dod hwy a ddylid ei ddangos allan,

1. Drwy ymroddi yn llawen *iw Heirchion a'u Gorchymmynnion hwy,* gan fôd yn barod i wneuthur yr hyn a ofynnont ganddynt, a hynny *er mwyn cydwybod,* ie i orchymmyn Duw, yr hwn sydd yn gofyn y ddyledswydd hon oddiar eu dwylo hwynt; canys medd yr Apostol, *Col.* 3. 20. *Y Plant, ufyddhewch i'ch rhieni ym mhôb peth; canys hyn sydd yn rhyngu bôdd ir Arglwydd yn dda.* A thrachefn, *Ephes.* 6. 1. *Y Plant ufyddhewch i'ch rhieni yn yr Arglwydd, canys hyn sydd gyfiawn.* Yn y man cyntaf, y mae *ym mhôb peth.* Yn yr olaf, y mae *yn yr Arglwydd*; wrth yr hyn yr arwyddoceir, mai rhaid iw i Ufydd-dod Plant fôd ym mhôb peth onest a chyfreithlon, a fo 'n cyttuno â Gair Duw; yn gymmaint a phe gorchymmynnei eu Rhieni iddynt wneuthur dim yngwrthwyneb i Air Duw; yn hynny y mae 'n rhaid iddynt ufuddhau i Dduw, ac nid iw Rhieni. Canys nid yw Plant rwym i ufyddhau iw Rhieni daiarol ddim pellach, nag y gallo gŷdsefyll gŷd ag ufydd-dod i Dduw eu Tâd nefol.

2. Plant a ddylent eglurhau eu Hufydd-dod iw Rhieni, *drwy wrando ar eu haddysc dda hwynt.* A hitheu yn ddyledswydd Rhieni fôd yn dyscu eu plant, mae yn rhaid bôd yn ddyledswydd plant fod yn gwrando arnynt, ac ufyddhau iw hathrawiaethau da hwynt, yr hyn y mae *Solomon* yn ei ddirio ar blant, *Dih.* 1. 8. *Fy mab,* medd ef, *gwrando addysc dy Dâd, ac nac ymado â chyfraith dy fam.* Megis ac y dylei blant wrando ar addysc dda eu Rhieni ym mhôb peth, felly yn fwy enwedigol mewn dau beth.

1. *Yn dewis eu Galwedigaethau.*

2. *Yn dewis eu Dyweddic*[illegible].

1. Y cyntaf sydd ganmoledig yn yr Scrythur drwy arfer profedic plant duwiol, megis *Jacob, Samuel, Dafydd,* ac eraill. *Gen.* 28. 2. 1 *Sam.* 1. 28. 1 *Sam.* 17. 15. Ac yn ddiammeu, gan fôd Rhieni yn foddion o ddwyn eu plant i fynu yn y bŷd, nes eu bôd yn gymmwys i Alwedigaethau, a hynny nid heb ofal a thraul mawr, onid yw o'r

fath

fath gymmhwysaf a chyfiawnaf iw gair a'u cyngor hwy gael eu cymmeryd, yn dewis eu Galwedigaeth a'u helynt o fywyd?

2. Ac megis yn eu *Galwedigaethau*, felly hefyd yn eu *Priodasau*, ac nid i briodi heb eu cydsynniad hwy, yr hyn y mae hyd yn oed goleuni nattur yn ei ddyscu, a Duw ei hun yn ei orchymmyn, pan yw ef yn rhoddi siars ar Rieni, *I roddi eu merched i wŷr, ac i gymmeryd gwragedd iw meibion*, Deut. 7. 3. Yr hyn sydd o anghenrhaid yn arwyddocau, na ddylei blant gymmeryd Gwragedd neu Wŷr iddynt eu hunain heb, (yn enwedic *yngwrthwyneb i*) gydsynnied eu Rhieni. Ac am hynny y cyfryw blant ar a anturiant ymgyssylltu mewn Priodas heb gydsynniad eu Rhieni, pa fôdd y gallant hwy ddisgwyl ddim bendith oddiwrth Dduw? ie mae iddynt achos yn hytrach i ofni melltith Dduw arnynt hwy a'u hiliogaeth. Pa fôdd y syrthiodd melltith Dduw ar *Esau*, a'i hiliogaeth, oblegit iddo briodi yn erbyn cydsynniad ei Rieni, *gan gymmeryd iddo ei hun Wragedd, y rhai oeddynt chwerwder yspryd i Isaac ac i Rebecca*? Gen. 26. 34, 35.

II. Dyledswydd arall ar y mae plant yn ei dylu iw Rhieni, yw *Anrhydedd a Pharch*. Hyn y mae 'r Arglwydd yn ei ofyn mewn ymadroddion eglur gan bob plant yn y Pummed Gorchymmyn, *Anrhydedda dy Dâd ath fam*. Yr Anrhydedd a'r Parch ymma sydd raid i Blant ei egluro,

1. *Drwy ddistawrwydd gwyledd ger bron eu Rhieni*, heb fod yn brysur i lefaru yn ei gŵydd hwynt nes cael cennad genthynt.

2. *Drwy eu hymadroddion gostyngedig*, gan lefaru wrthynt mewn gostyngeiddrwydd a pharch, gan roddi iddynt enwau cymmwys, megis *Tâd*, *Syr*, a'r cyffelyb.

3. *Drwy ymddygiad parchedig*, yr hwn a ddylent hwy ei ddangos drwy ymbennoethi, ymgrymmu eu corph, sefyll er eu bronnau, a'r cyffelyb. *Joseph*, er ei fod wedi ei dderchafu yn uchel, etto pan ymddangosodd ger bron ei Dâd, a'i ddau fâb gŷd ag ef, yr Scrythur a ddywaid, *efe ymgrymmodd i lawr ar ei wyneb*, Gen. 48. 12. Ie er bôd ei Dâd yn ddall drwy henaint, ac am hynny ni allai ganfod y barch a ddangosodd ei fab iddo ef, etto er hyn oll

efe a ymgrymmodd i lawr. A phan glybu *Solomon* am ddyfodiad ei fam, yr Scrythur sy yn dywedyd, *Efe a gododd oddiar yr Orseddfaingc iw chyfarfod hi, ac a ostyngodd iddi, a hi a eisteddodd ar ei ddeheulaw ef*, a hyn oll yn arwydd o'i barch ef iddi, ac i roddi siampl dda i eraill, 1 *Bren.* 2. 19.

III. Dyledswydd arall y mae Plant yn ei dylu iw Rhieni, yw *Diolchgarwch*, sef, diolchgar dalu eu cariad a'u gofal hwynt yn ôl, yr hyn y mae yr Apostol yn ei ofyn gan bob plant mewn ymadroddion eglur, sef, *Talu 'r pwyth iw rhieni; canys hynny*, medd efe, *sydd dda a chymmeradwy ger bron Duw*, 1 Tim. 5. 4. Y talu 'r pwyth ymma a ellir ac a ddylid ei eglurhau amryw ffyrdd. Megis,

1. *Drwy eu porthi hwynt yn ôl eu heisiau, os Duw a ddyru' r Gallu.* Ymarfer *Joseph* yn hyn a osodir ger ein bronnau megis Portreiad, yr hwn ac yntef mewn hawddfyd, a'i Dâd mewn diffyg, yn gyntaf a anfonodd ŷd iddo yn rhâd allan o'r *Aipht*, ac ar ôl hynny a ddanfonodd amdano ef ir *Aipht*, ac yno y cyfrannodd efe iddo ŷd yn helaethlawn a phôb peth angenrheidiol arall; canys y mae 'r text yn dywedyd, *Joseph hefyd â gynhaliodd ei dâd a'i frodyr, a holl dylwyth ei dâd â bara, yn ôl eu teuluoedd*, *Gen.* 47. 12. Ac fe gofir am *Ruth*, na ddarfu iddi hi yn unic loffa i *Naomi* ei Chwegr, eithr â chenthi fwyd a roddesid iddi gan weision *Boaz* o ran ei llonnychu, *hi a roddodd iw mam yr hyn a weddillasei hi, wedi cael digon*, *Ruth*. 2. 18. Mi a ddarllennais am ferch, yr hon yr oedd ei Thâd wedi ei farnu iw newynu i farwolaeth, ac am hynny ni oddefid i nêb ddwyn bwyd iddo, hi a roddes ei bronnau ei hun iddo ef iw sugno. Mor feius gan hynny, ie mor annatturiol ydyw 'r cyfryw Blant, y rhai y mae eu Rhieni yn Dlodion, a nhwythau yn gallu eu porthi hwynt, er hynny a oddefant iddynt fôd mewn eisiau o bethau angenrheidiol? Sanct *Joan* a ddywaid, *Nâd oes mo gariad Duw yn aros ynddo ef, yr hwn sydd yn cae ei dosturi oddiwrth ei frawd*, 1 Joan 3. 17. Pa fodd gan hynny y gall ef aros yn y Plentyn hwnnw, yr hwn a gaeo ei dostur yn erbyn ei Dâd neu ei fam ei hun? Yr hwn a chandd nid yn unic ddigonolrwydd, ond hefyd helaethrwydd o be

bethau 'r bŷd, sy yn goddef iw Rieni fôd mewn diffyg o bethau angenrheidiol?

2. *Drwy garu eu Rhieni*; Ac mewn gwirionedd y cariad yr hwn sydd gan Rieni iw Plant, ac a eglurhasant yn eu dwyn hwy i fyuu yn y bŷd, a ddylei drwy gyfraith o uniondeb gynnhyrfu mewn Plant gariad iw Rhieni; Am fod cariad yn haeddu cariad.

3. *Drwy guddio a chelu eu gwendidau hwynt*, yr hyn a eglurhâ wirionedd eu cariad hwy iw Rhieni, ac a bair fendith Dduw arnynt. Darllen yr ydym ni *fendithio Sem a Japheth* am hyn, o herwydd na fynnent hwy weled noethni eu Tâd, pan ydoedd ef yn feddw yn gorwedd wedi ymnoethi ynghanol ei Babell. A *Cham*, am ddatcuddio a mynegi noethni ei Dâd, *a felltithiwyd gan Dduw*. Megis gan hynny ac y mynnei Blant ochelyd melltith *Cham*, bydded iddynt yn ofalus ymochelyd rhag pechod *Cham*, gan ymattal rhag tanu âr lêd wendid eu Tâd, *Gen*, 9. 22, 23, 24, &c.

PEN. XXVII.

Am Ddyledswyddau Meistriaid.

Y Pen olaf o berthynasau Teulu yw *Meistr* a *Gweision*. Dyledswyddau a berthynant i feistreid tu agat eu Gweision a ellir eu dwyn dan ddau o Bennau.

1. Y cyfryw ar a berthynant i Gyrph eu Gweision.

2. Y cyfryw ar a berthynant i Eneidiau eu Gweision.

Dyledswyddau Meistreid tu ag at Gyrph eu Gweision, ydynt

1. *Darparu dillad cymmwys iddynt, y cyfryw ac a'u clydhao hwynt yn erbyn tostrwydd yr hîn.* Fy meddwl yw, od oes arnynt rwym i geisio dillad iddynt, fel y mae cyflwr bagad o Brentisiaid.

2. *Rhoddi iddynt ymborth iachus a digonol.* Megis ac y mae yn rhaid iw hymborth hwy fôd yn iachus o ran cynnal eu hiechyd, felly yn ddigonol o ran chwanegu eu cryfder, fel y gallont hwy fôd yn gyfnerthach i wneu-

thur gwasanaeth eu Meistreid mewn llawenydd.

3. *Rhoddi Physygwriaeth iddynt pan ydynt gleifion.* Canys gorchymmynnir i feistreid *wneuthur iw gweision yr hyn sydd gyfiawn ac uniawn*, Col. 4. 1. Ac onid yw gyfiawn ac uniawn ir gweision hynny ar sy yn llafurio dros eu Meistred yn amser eu hiechyd, gael gan eu Meistreid ofalu drostynt yn amser eu clefyd? Gofal y *Canwriad* dros ei wâs oedd glâf a adawyd mewn coffadwriaeth er mwyn i ni wneuthur ar ei ôl, yr hwn a arferodd y moddion goreu a wyddei i gael o'i wâs ef ei iechyd; yr hyn oedd dyfod at Grist. *Mat.* 8. 6. Cyweithasrwydd y Canwriad ymma ac yntef yn un o'r Cenhedloedd, a eill fôd yn dystiolaeth yn erbyn Anghyweithasrwydd bagad o Gristianogion y rhai ni ofalant ond ychydig am eu gweision a'u morwynion cleifion.

4. *Bod heb eu gorthrymmu hwynt â gwaith, drwy eu gorchfygu â gormod o orchwyl*, gan ofyn ganddynt fwy nag y allant yn dda ddyfod o ben a'i wneuthur. Hyn a fyddei yn greulonder mewn dŷn tu agat ei Anifail, mwy o lawer mewn meistr tu ag at ei Wâs. Yn siccr yr Aiphtiaid a driniasant yr Israeliaid mor greulon, a griddfannu o honynt tan eu beichiau, y rhai yr escynnodd eu griddfannau i glustiau Duw, yr hwn ar hynny a ddescynnodd iw gwaredu hwynt allan o'u caethiwed, *Exod.* 3. 7, 8. A bydded i waith Duw yn gwrando ar waedd y gweision gorthrymmedig hynny, ac yn eu dial hwynt ar eu Gorthrymmwŷr, beri i bob Meistred ochelyd rhag gosod beichiau trymmion ar eu gweision, gan ofyn ychwaneg ganddynt nag a allont hwy yn dda ei gyflowni, rhag iw griddfannau escyn i fynu at Dduw.

5. *Talu iddynt eu cyflogau pan yw yn ddyledus, heb ei hoedi, neu eu twyllo hwynt am un rhan o honynt.* Fe a'i cyfrifir yn yr Scrythur, megis Pechod sy yn llefain, bôd yn attal ac yn dal yn ôl gyflogau Llafurwŷr neu Weision; pechod ar sy yn llefain ar Dduw am ddial, yr hwn yw Dialwr y Tlawd; ac megis ac y mae ef yn dalsulw ar eu Cammau a'u Gorthrymderau hwynt mewn modd enwedigol, felly y cymmer ef ofal am eu dialu hwynt. *Deut.* 24. 14. *Lev.* 19. 13. *Iac.* 5. 4.

II. Dyledſwyddau Meiſtred tu ag at Eneidiau eu Gwaſanaeth ddynion ydynt,

1. *Dyſcu a Chatechiſio eu Gweiſion a'u morwynion ym Mhrif-byngciau crefydd.* Canys os yw yn ddyledſwydd ar bob Penteulu i ddarparu ymborth i gyrph eu Gweiſion, pa faint mwy y dylent hwy ofalu am borthiant eu heneidiau hwynt? ie gwybydded pob Meiſtreid-Teuluoedd, y gorchymynnir iddynt yn eglur ddyſcu a Chatechiſio eu Gweiſion, fel y mae 'r Gweinidog i ddyſcu ei Braidd; fal y tyſtia gorchymmyn Duw ir Iſraeliaid, *Deut.* 6, 7. *Crybwyll am ſy Nghyfreithiau pan eiſteddych yn dy dŷ, a phan gerddych ar y ffordd, a phan orweddych i lawr, a phan gyfodych i fynu.* A Duw a eglurháodd mor gymmeradwy yw hynny ganddo ef, wrth ganmol *Abraham* am ei arfer yn hynny, *Gen.* 18. 19.

2. *Peri darllen yr Scrythyrau yn fynych yn y Teulu.* Yr ydym ni yn darllen ddarfod gorchymmyn i bobl Iſrael dan y Gyfraith ſcrifennu geiriau yr Arglwydd âr byſt eu Tai, fel y gellid eu darllen hwy yn fynych gan bawb o fewn y Tŷ. *Deut.* 6. 6, 9. Ar Apoſtol *Paul* a ddywaid, *Preſwylied Gair Criſt ynoch.* Col. 3. 16. Wrth Air Criſt y mae 'r Apoſtol yn meddwl Athrawiaeth yr Efengyl, yr hon a gyhoeddwyd gan Griſt, ac ſy yn gynnwyſedig yn y Teſtament Hên a'r Newydd. *Preſwylied yr gair hwn,* medd yr Apoſtol, *ynoch,* hynny yw, bod yn ymarfer llawer yn darllen y gair, megis yn eich Stefyll, felly yn eich Teuluoedd; neu megis ac y mae *Calvin* yn ei ddeongli, Gwnewch y Gair yn gydnabyddus â chwi, drwy roddi a gwneuthur iddo groeſo yn eich teulu. Ond yſywaeth! pa ddieithrad yw 'r Gair ir rhan fwyaf o Deuluoedd? pa mor anfynych y darllennir ef yn ei plith hwynt? *Os uffern a fydd y tŷ lle ni ddarllenner yr Scrythyrau,* Megis ac y dywaid *Luther,* Och pa nifer o deiau ſydd megis cynnifer o uffernau, o ddiffyg darllen yr Scrythyrau?

3. *Gweddio beunydd yn â chydâ'u Teulu.* Offrymmu Aberth foreuol a phrydnawnol o weddi a moliant i Dduw yn eu Teulu. O ran eich cynnhyrfu chwi yn well ir ddyledſwydd hon o *Weddi-deuluaidd,* yr hon a eſceuluſir yn dramawr, myfi a orchymynnaf i chwi ychydig Reſymmau,

1. *Y cyntaf a gymmerir oddiwrth arfer y ffyddloniaid ym mhôb oes.* Yr ydym ni yn darllen mai arfer *Abraham* i ba lê bynnag y deuai, ydoedd adeiladu allor i Dduw, lle y galwei efe gyd â'i deulu ar Dduw. *Gen.* 12. 8. *a'r* 13. 4. *a'r* 21. 33. Darllen hefyd yr ydym mai arfer *Job* ydoedd, fel y gellwch ei gael, *Job* 1. 5. Ac arfer *Josua*, fel yr ymddengus yn ei dystiolaethiad ef, *Ond myfi, mi a'm tylwyth a wasanaethwn yr Arglwydd.* Jos. 24. 15. Yn y Testament Newydd mae coffadwriaeth am *Cornelius*, *Ei fod ef yn wr defosionol, ac yn ofni Duw, yngHŷd â'i holl dŷ, ac yn gweddio Duw yn wastadol.* Act. 10 2. Yr hyn sydd yn arwyddocau ei fod ef yn cynnal trefn wastadol mewn gweddi. Yn awr y mae tystiolaeth o'r pethau hyn er addysc i ni, fel y gallem ni felly scrifennu ar ol eu Copi hwy, drwy ddilyn eu siampl hwy mewn dyledswydd mor rhagorol.

2. Pob Meistr yn ei Deulu sydd *Frenin, Prophwyd*, ac *Offeiriad.* Mae ef yn *Frenin* i lywodraethu ei Deulu, yn *Brophwyd* i ddyscu ac athrawiaethu ei Deulu, ac yn *Offeiriad* i offrwm Aberth o Weddi a diolch, nid yn unic drosto ei hun, ond hefyd dros bawb ar a orchymynnwyd iw lywodraeth ef. Gan hynny gwybydded pob Meistred Teuluoedd, mai eu dyledswydd hwy, yr hon a ofyn Duw ganddynt, yw nid yn unic gweddio ar eu pennau eu hunain (ac etto mi a fynnwn pe gwnai bawb hynny) eithr hefyd galw ynghŷd eu holl deulu, a bód yn enau iddynt at Dduw mewn gweddi, ir hyn y gellir eu hannog drwy rasol addewid Duw, *Mai lle mae dau neu dri wedi ymgynnull yn enw Crist, yno y bydd efe yn eu canol hwynt*, Mat. 18. 20.

3. Meistr Teulu, drwy ei offrymmiad beunyddiol o foreuol a phrydnawnol Aberth o weddi a moliant, a wna iff ei dŷ *yn dŷ gweddi*, neu yn *Deml fechan*, yr hon a leinw Duw â'i bresennoldeb. Ie Tŷ y Cristion a wneir drwy hyn yn Eglwys Dduw, wrth wastadol gyflawni dyledswyddau sanctaidd, yr hyn sydd yn anrhydedd mawr i deulu.

4. Gweddiau Teulu ydynt *foddion enwedigol i ddwyn bendith Dduw ar yr holl deulu*, ac ar eu holl orchwylion cyfreithlon a gymmeront mewn llaw. Megis ac y bendithiodd

thiodd Duw dŷ *Obed-Edom* er mwyn yr Arch: felly y bendithia Duw y teuluoedd hynny yn yr rhai y gelwir ar enw Duw, 2 *Sam.* 6. 11. Canys Duwioldeb sydd yn fuddiol i bôb dim, yn gystal mewn teuluoedd, ac mewn un gymdeithas arall.

5. Rheswm arall a ellir ei gymmeryd oddiwrth y *perigl* sydd o esceuluso y ddyledswydd hon o Weddi mewn Teulu, am fod y cyfryw rai yn syrthio mewn perygl o lid a digofaint Duw, *Tywallt dy lîd âr y Cenhedloedd y rhai ni'th adnabuant, ac ar y teuluoedd ni alwasant ar dy enw*, medd y Prophwyd *Ieremi.* Pen. 10. 25. Y rhai 'n eiriau ydynt yn cynnwys rhegfen ofnadwy yn erbyn pob teuluoedd-diweddi. Ac y mae iw nodi, fôd y cyfryw rai ar sy yn esceuluso y ddyledswydd hon o weddi yn eu teulu, wedi eu cyssylltu â'r *Cenhedloedd*; a diammeu mai cymmwys iawn, canys ym mhâ beth y maent hwy yn rhagori ar y Cenhedloedd, y rhai nid oes ganddynt gymmaint a ffurf Duwioldeb yn eu teuluoedd, ar y sawl y tywallta Duw ei lîd? Oh meddyliwch am hyn chwychwi bawb ar sydd heb wneuthur dim cydwybod o weddio beunydd gyd âch teuluoedd, ystyriwch hyn yn dda, a gosodwch y peth at eich calonnau. Onid ydych chwi tan y felltith Brophwydol honno, ac yn hyrwym o gael tywallt llîd a digofaint Duw, arnoch eich hunain, ac ar bawb ar sydd yn perthyn i chwi? sef eich Gwragedd, eich Plant, eich Gweision, ie eich marsiandiaeth oll a'ch golud hefyd? Da y gellir scrifennu ar ddrysau 'r cyfryw dai, fal y dywaid ûn, *Arglwydd trugarhâ wrthym*; am fod yn sicer nad yw plâ Duw chwaith neppell oddiwrthynt, ond yn agos attynt.

Gwrthddwediad. *Yn fy nhybygoliaeth mi a glywaf rhyw rai yn dywedyd, eu bod hwy yn cwbl goelio fod y ddyledswydd yn angenrheidiol, ac a fynnent eu bod yn ei gwneuthur hi, eithr och! ni fedrant, ac nis gwyddant pa fodd i weddio.*

Atteb. Myfi a gynghorwn y cyfryw rai i ddarllen rhyw weddi dda, yn hytrach nac esceuluso y ddyledswydd yn hollawl; canys llawer o Feistred Teuluoedd, y sawl ni fedrant ddychymmygu gweddi o honynt eu hunain, etto os cyfarsyddant â ffurf o weddi cyfattebol iw hachosion,

on, a fedrant weddio yn galonnog ac yn ddifrifol. Er hynny ni fynnwn i iddynt hwy mor ymfodloni yn wastad ar ddarllen ffurf gweddi, ond rhoddi cais ar weddio o honynt eu hunain heb lyfr. Ac o ran eich cymmorth yn hyn, cymmerwch y ddwy Hyfforddiad ymma,

1. Deliwch fulw yn ofalus ar weddiau rhai eraill, eu trefn, a'u ffordd.

2. Deliwch fulw ar eich pechodau eich hunain yn neilltuol, ac ar eich diffygion neilltuol, pa radau sydd arnoch eu heisiau, ac yr ydych iw chwennych. A hefyd deliwch fulw ar fendithion neilltuol Duw a gyfrannwyd i chwi, a thrwy hynny y deuwch i allu gweddio eich hunain mewn rhyw fesur, drwy gyfaddef eich pechodau wrth Dduw, ac erfyn, megis am gael pardwn o honynt yn a thrwy haeddedigaethau Jesu Grist, felly am y cyfryw radau y byddo arnoch eu heisiau. A phan fedroch chwi unwaith mewn dim mesur gweddol weddio drosoch eich hunain, yna o fesur ychydig ac ychydig chwi â ellwch ddyfod i weddio *gyd âch Teulu.*

PEN XXVIII.

Am Ddyledswyddau Gweision iw Meistreid.

WEdi dangos Dyledswyddau Meistreid tu ag at eu Gweision, yn awr y deuwn at Ddyledswyddau *Gweision tu ag at eu Meistreid*; y rhai a ellir eu dwyn i dri o bennau, hynny yw, 1. *Ufydd-dod.* 2. *Diwydrwydd.* 3. *Ffyddlondeb.*

I. *Ufydd-dod* yw yr hyn y mae'r Apostol St *Paul* yn ei fynych ddirio ar Weision, megis Pen a phrif ddyledswydd. *Ephes.* 6. 5, 6. *Col.* 3. 22. Ac mewn gwirionedd nid oes neb or rhai Iselrâdd yn fwy rhwym i ufudd-dod nâ Gweision. Eich ufudd-dod chwi (Weision) sydd raid ei egluro mewn dau beth.

1. *Drwy ufyddhau yn bryfur i orchymmyn eich Meistred,* Canys mewn gwirionedd priodol waith gwâs y lyw gwrando ar eirchion ei feistr, ac ufyddhau yn brysur iddynt.

2. *Drwy*

2. *Drwy ddioddef argyoeddion a cheryddon yn oddefgar, ie er gwneuthur y cerydd ar gam, heb achos gyfiawn,* yr hyn y mae 'r Apostol *Petr* yn ei ofyn yn eglur gan Weision, canys medd efe, 1 Pet. 2. 18, 19, 20. *Y gweision byddwch ddarostyngedig gyd â phôb ofn, i'ch Meistred, nid yn unic i'r rhai da a chyweithas, eithr i'r rhai anghyweithas hefyd; canys hyn sydd rasol os yw nêb o herwydd cydwybod i Dduw yn dwyn tristwch, gan ddioddef ar gam. Oblegid pa glôd yw, os pan bechoch a chael eich cernodio, y byddwch dda eich amynedd? eithr os a chwi yn gwneuthur yn dda, ac yn dioddef, y byddwch dda eich amynedd, hyn sydd rasol ger bron Duw.* Ac os dylid dwyn yn oddefgar *geryddon neu gospedigaethau anghyfion,* yna yn fwy o lawer *argyoeddion anghyfion.* Eithr os bydd yr argyoeddiad neu 'r cerydd yn gyfion, yna y dylech chwi yn brysur wellhau a diwygio y pethau am y rhai ich argyoedder neu ich ceryddet chwi yn gyfiawn. *O ran y Môdd y mae i Ufudd-dod Gweision fôd, yr Apostol a'i gesyd ar lawr mewn amryw ymadroddion:* Megis,

1. Rhaid yw iddo fôd yn *Ufydd-dod pûr.* Hyn y mae yr Apostol yn ei osod ar lawr mewn dau o ymadroddion yn yr ûn wers, *Col.* 3. 22.

1. Drwy ymwâd, *Nid â llygad-wasanaeth.*

2. Drwy Haeriad, *Mewn symlrwydd calon.*

Nid â llygad-wasanaeth, yr hyn sydd yn arwyddocau gwasanaeth noeth oddiallan yn unic, i ryngu bodd i lygad dŷn, *Eithr mewn symlrwydd calon,* megis pe dywedatei, Na fydded eich Ufydd-dod yn *rhagrithiol*, yn unic er mwyn cael ei weled gan eich Meistred, eithr bydded *mewn gwirionedd ac uniondeb calon,* gan wneuthur gwasanaeth i'ch Meistreid ym mhurdeb eich calonnau, heb na ffûg na rhagrith, gan lafurio a gweithio yn absennoldeb eich Meistr yn gystal ac yn ei bresennoldeb ef, gan gofio fod llygad Duw arnoch chwi yn wastadol.

2. Rhaid ich ufydd-dod chwi fôd *yn gydwybodus, er mwyn cydwybod,* am fod yr Arglwydd yn ei ofyn oddiar eich dwylo chwi; cymmaint a hynny y mae yr Apostol yn ei adrodd, *Col.* 3. 23. canys wrth lefaru wrth Weision, y mae ef yn dywedyd, *Pa beth bynnag a wneloch,*

gwnewch

gwnewch o'r galon, megis i'r Arglwydd, fel pe dywedasei, Pa wasanaeth bynnag a wneloch i'ch Meistred, gwnewch ef er mwyn yr Arglwydd, oblegit darfod iddo ef ei orchymmyn, ac am hynny gwnewch ef o ran cydwybod i Air a gorchymyn Duw, yr hwn sy yn gofyn gennych wneuthur gwasanaeth ac ufydd-dod pûr i'ch Meistred, canys hyn a'ch cynnhyrfa iw wneuthur ef yn y modd gorau y medroch, fel y byddo ef felly yn gymmeradwy gan Dduw, ac y gobrwyo ef chwithau am dano.

3. Rhaid ich ufydd-dod fôd *yn hollawl i bôb peth ar a ofynnant gennych*; a hynny y mae 'r Apostol yn ei adrodd, *Col.* 3. 22. *Y Gweision,* medd ef, *ufyddhewch ym mhob peth i'ch Meistreid,* hynny yw, nid yn unic yn y cyfryw bethau ar sy yn ymddangos yn hawdd, ac yn rhyngu bódd i'ch meddwl chwi yn fwyaf, ond pa beth bynnag a orchymmynant i chwi, a hynny heb fôd yngwrthwyneb i Air Duw, ond sy ynddo ei hun yn onest ac yn gyfreithlon; canys os gorchymynnant i chwi ddywedyd celwydd, tyngu, neu arfer pwysau a mesurau anghywir, y rhai ydynt bethau y mae Duw yn ei gwarafun, ni ddylech chwi yn hynny mor ufyddhau iw gorchymynion hwynt, ond dywedyd wrthynt, fal y dywedodd *Ioseph* wrth ei Feistres; *Pa fodd y gallaf wneuthur y mawrddrwg hwn, a phechu yn erbyn Duw?* Er bôd *Ioseph* yn wâs iw Feistr, er hynny ni fyddei ef yn wâs i drachwantau ei Feistres.

II. Dyledswydd arall sy yn perthyn i Weision yw, *Diwydrwydd yn dwyn gwaith a gorchwyl eu Meistreid i ben,* heb ddim godechial, neu feddwl am eu hesmwythdra a'u pleser eu hunain; eithr megis ac y mae eu cryfder hwy a'u hamser yn eiddo eu Meistreid, felly y dylent hwy osod allan eu cryfder a gwneuthur defnydd o'u holl amser yn-gwasanaeth eu Meistred; eu holl amser, meddaf, oddieithr rhyw gyfran o hono o ran eu dirgel ddefosionau, yn enwedigol eu Boreuol a'u Prydnawnol Weddiau at Dduw; canys rhaid yw i Weision edrych am waith eu Meistr nefol, yn gystal ac am waith eu Meistr daiarol, a gwneuthur cymmaint cydwybod o gyflawni eu dyledswydd iddo ef, ac iw Meistr yn ôl y cnawd; canys mewn gwirionedd, yr Arglwydd yw 'r *Meistr goreu,* yr

hwn

hwn sydd yn rhoddi y *cyflogau goreu*, ar *gwobrwyon helaethaf*.

III. Dyledswydd arall yw *Ffyddlondeb*. Mae yn rhaid i Weision ddangos pob ffyddlondeb iw Meistred, fel y mae'r Apostol yn adrodd, *Tit.* 2. 10. Yr *ymddiried* hwnnw a roddir mewn Gweision, ar *cyfrif* a ofynnir ganddynt sydd yn gofyn ffyddlondeb. Onid côf gennych beth a ddywedodd yr Arglwydd wrth ei Oruchwiliwr, *Dyro gyfrif o'th oruchwiliaeth?* Luc. 16. 2. Ac oni alwyd y gweision y rhoddwyd y talentau iddynt i gyfrif am danynt? *Matt* 25. 19. Pa fodd gan hynny y mae yn perthyn i bob Gweision fod yn ffyddlon iw Meistred, yr hyn a ddylent hwy ei ddangos yn eu *geiriau* a'u *gweithredoedd*.

1. *Mewn geiriau*, heb lefasu escusodi un weithred anarddelus drwy ddywedyd celwydd, yr hyn yw chwanegu pechod at bechod; ystyried pob Gweision celwyddog y farnedigaeth ofnadwy a wnaethpwyd ar *Gehezi*, yr hwn pan ofynnodd ei feistr iddo *pa le y buasei*, yn ebrwydd efe a'i hattebodd ef â chelwydd, gan ddywedyd, *Nid aeth dy wâs nac ymma na thraw; ar yr hyn yr aeth ef allan o'i fydd ef, yn wahanglwyfus cyn wynned ar eira*, 2 Bren. 5. 25, 27.

2. *Mewn gweithredoedd*, a hynny amryw ffyrdd,

1. Heb fod yn cyfrannu da eu Meistred yn ôl eu hewyllys eu hunain, naill ai iddynt eu hunain, drwy gymmeryd mwy nag a ganiadheir iddynt, neu i eraill, drwy roddi ymmaith un rhan o honynt. Mae bagad o Weision yn tybied y gallant hwy yn gyfreithlon roddi bwydydd, neu ryw bethau eraill o'r eiddo eu Meistreid i'r tlodion; eithr er gallu o honynt ddwyn ar ddeallt iw Meistred neu eu Meistresau fôd y cyfryw bethau yn y tŷ ar sydd yn gymmwys iw rhoddi, a hefyd Pwy yw y sawl sydd gymmwys i dderbyn y cyfryw elusenau; er hynny nid oes ganddynt ddim awdurdod o honynt eu hunain i roddi dim o eiddo eu Meistred; *ac nid yw lliw o Gariad escus da yn y byd tros Ladrad*.

2. Heb fôd yn dirgel ysgyflio neu chwiwo a darnguddio dim o dda eu Meistred iw rhaid neillduol eu hunain, yr hyn y mae'r Apostol yn eglur yn ei gondemnio

nio mewn gweision, *Tit.* 2. 10. Gwybydded pob gweision yspeilgar, *fod llyfr yn llawn Melltithion a Phlâau yn erbyn pob un a ledratto, neu a dyngo, yr hwn sydd Lyfr ehelaeth, a'i hŷd yn ugain cufydd, a'i lêd yn ddeg cufydd, ac er hynny yn llawn Melltithion y rhai a ddeuant yn brysur arnynt hwy, megis ac y llefara'r Prophwyd* Zachariah, *Pen.* 5. 2, 3, 4.

3. Eithr yn hytrach rhoddi cais a'r gadw, a chynnyddu golud eu Meistred drwy bob moddion da a chyfreithlon. Fal hyn y mae 'r Apostol P*aul* yn adrodd dyledswyddau Gweision, *Tit.* 2. 10. *Nid yn darnguddio, ond yn dangos pob ffyddlondeb da*; sef, iw Meistred, yn chwanegu eu golud hwynt, yr hyn a ganmolir yn fawr yn y Gwas hwnnw yn y Ddammeg, am yr hyn y derbyniodd ef gan ei Arglwydd a'i feistr, *nid yn unig glôd rasusol*, yn y geiriau hyn, *Da, wâs da a ffyddlon, buost ffyddlon ar ychydig*, eithr hefyd *wobrwyad helaethlawn*, yn y geiriau nessaf, *Mi a'th osodaf a'r lawer; dôs i mewn i lawenydd dy Arglwydd. Mat.* 25. 21. Yr hwn gan hynny sydd ffyddlon ar ychydig, sy yn cymmeryd y ffordd oreu mewn llaw i ddyfod i gael ei osod ar lawer, os gwêl yr Arglwydd hynny yn dda iddo ef.

DIWEDD.